

Glasnik

Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

ISSN 1512-6609

5-6

Sarajevo

maj-juni 2025.

VOL. LXXXVII • Str. 435-632

U ovom broju pišu:

Fikret Pašanović • Almir Fatić • Ferid Sulejman • Neal Robinson
• Asmir Crnkić • Stefan Wilde • Sead Seljubac

| Sadržaj

- RIJEČ UREDNIKA**
441-442 Ka zaustavljanju genocida
Mustafa Prljača
- HUTBA**
443-446 Nije svejedno
Fikret Pašanović
- TEFSIR**
447-464 Sura Et-Talāk: Rastava braka
Almir Fatić
- STUDIJE**
465-476 Filozofija Tahe Abdurrahmana Kritička studija
Ferid Sulejman
- 447-494 Mravi, ptice i druga umilna stvorenja
u Kur'anu, Hadisu i sufijskoj literaturi
Neal Robinson
- KULTURNA BAŠTINA**
495-518 Podzvizd kod Velike Kladuše
Asmir Crnkić

ESEJI

- 519-536 Muslimanski prevoditelji i prijevodi Kur'ana na engleski jezik (2)
Stefan Wild

OSVRTI

- 537-556 XXII generacija (1972–1977) Gazi Husrev-begove medrese
– gdje su i šta rade
Sead Seljubac

SLUŽBENI DIO

- 559-592 Aktivnosti Ustavnog suda
593-632 Dekreti

فهرست

كلمة المحرر

٤٤١-٤٤٢ الجماعة نحو إيقاف الإبادة
مصطفى برلياتشا

خطبة الجمعة

٤٤٣-٤٤٦ تفاوت الأعمال
فكرت باشانوفيتش

موضوعات تفسيرية

٤٤٧-٤٦٤ سورة الطلاق
آلمير فاتيتش

دراسات

٤٦٥-٤٧٦ فلسفة طه عبد الرحمان: دراسة انتقادية
فريد سليمان
٤٧٧-٤٩٤ النمل والطير وغيرهما من المخلوقات الحبيبة
المذكورة في القرآن والحديث والكتب الصوفية
نيل روبينسون

تراث ثقافي

٤٩٥-٥١٨ بلدة بودزويذ القديمة قرب فيليكا كلادوشا
أسمير تسرنكيتش

مقالات

٥١٩-٥٣٦ ترجمات القرآن الكريم إلى اللغة الإنجليزية التي عملها المسلمون من المترجمين
ستيفان وايلد

لمحات

٥٥٦-٥٣٧ الجيل الثاني والعشرون (١٩٧٢-١٩٧٧م) من طلبة مدرسة الغازي خسرو بك
سعاد سليوباتس

رسميات

٥٩٢-٥٥٩ نشاطات المحكمة الدستورية
٦٣٢-٥٩٣ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

| Contents

- WORD OF THE EDITOR**
441-442 Towards stopping Genocide
Mustafa Prljaca
- KHUDBA**
443-446 It is not the same
Fikret Pasanovic
- TAFSIR**
447-464 Surah At-Talāq: Dissolution of Marriage
Almir Fatic
- STUDIES**
465-476 The Philosophy of Taha Abdurrahman: A Critical Study
Ferid Suleiman
- 477-494 Ants, Birds, and Other Endearing Creatures
in the Quran, Hadith, and Sufi Literature
Neal Robinson
- CULTURAL HARETAG**
495-518 Podzvzd near Velika Kladusa
Asmir Crnkic

ESSAYS

- 519-536 Muslim Translators and Translations of the Quran into English Language
Stefan Wild

REVIEWS

- 537-556 XXII (22) Generation (1972-1977) of Gazi Husrev-Bey Madrasah
Sead Seljubac

THE OFFICIAL PART

- 559-592 Activities of the Constitutional Court
593-632 Decrees

RIJEČ UREDNIKA

KA ZAUSTAVLJANJU GENOCIDA

Poslanik, a.s., najavio je svojim sljedbenicima da će doći vrijeme kada će se drugi „baciti na njih kao gladna keruša na svoju zdjelu sa hranom“, a kada će oni, premda mnogobrojni, biti bolesni: pažnja će im biti na ovosvjetskom interesu i neće puno mariti za onim ahiretskim.

Gaza jednako traje: kao vjeran odraz duhovnog stanja aktuelne civilizacije; kao zoran pokazatelj vjerske besćutnosti i odrođenosti upravljačkih struktura prije svega arapskog/muslimanskog svijeta, koje vode mahom nedorasli, iskopleksirani i možda ucijenjeni lideri ili vlade; ali i moralne posrnutosti i licemjernosti struktura zapadnog svijeta, koji je, generalno, pokazao brutalnu iznevjeru temeljnih principa koje je ranije zagovarao. Iako čovjek kao čovjek još nije umro, što pokazuju silni protesti običnog svijeta protiv zlikovačkog cionističkog režima i užasavajućih zlodjela koje besramno čini javno nad djecom, ženama, civilima i bolesnicima, kakve je malo ko činio u poznatoj ljudskoj povijesti, ipak ostaje gorak okus frustracije i nemoći običnog čovjeka da zauzda nedostojne likove: barbare, zlikovce, silnike, tirane i pohlepnike koji kako se čini, prevladavaju u državnim administracijama u ovom vremenu i sve više se množe.

Svijet se, očigledno, pretvara u jedno grotlo u kome se kuha nešto za sada nepoznato, no neugodnog mirisa, a što će kusati generacije koje dolaze. Teško je, pak, predvidjeti kako će se taj proces dalje odvijati i šta će se iz njega na kraju izroditi, ali skoro da nema nimalo sumnje da će zapuhati novi vjetrovi koji će donijeti velike promjene.

Pitanje je u kakvom stanju se nalaze muslimani Svijeta. Oni već dugo nisu aktivni sudionici globalnih događanja i manje-više ih niko nizašta i ne pita. To je ponižavajuća pozicija za njih. Jesu li dobrovoljno pristali na nju? „Onaj ko dobrovoljno pristane na poniženje, ne pripada nama!“, rekao je njihov poslanik

Muhammed, a.s. Je li se u ovih nekoliko zadnjih stoljeća u unutrašnjosti muslimanskih subjektiviteta akumuliralo dovoljno pozitivne i kreativne energije i je li sazrelo novo liderstvo – pokazat će vrijeme pred nama. Muslimani će se, neminovno, morati izraziti i pobrinuti o sebi, svoju sudbinu uzeti u svoje ruke. U protivnom će biti potisnuti i sa margine na kojoj su sada i, kao beskorisna stvar, nestati s horizonta. To im zorno pokazuje jedna zloslutna činjenica: samo u posljednja tri desetljeća tri muslimanska naroda su se suočila s genocidom! Počinioci genocida potječu iz tri različita kulturna miljea: u Bosni i Hercegovini je genocid počinjen od komšija s hrišćanskom kulturnom pozadinom. Ovaj genocid je pravno utvrđen i presuđen, a dio izvršitelja je procesuiran i kažnjen. Drugi veliki pogrom muslimana koji se, sudeći prema informacijama koje imamo, a koje su prenosili svjetski mediji i televizijskim priložima sa lica mjesta, te prema izjavama izbjeglica, također može kvalificirati genocidom, počinjen je nad Rohindžama, muslimanima Mijanmara, kojih u toj zemlji ima svega 3%. Počinili su ga ljudi s budističkim zaleđem. Nažalost, ovaj genocid nije presuđen, niti je zadobio potrebnu pažnju međunarodnih pravnih institucija. Treći genocid – nad muslimanima Gaze - upravo se odvija pred očima cijeloga svijeta i on je najbrutalniji i najdokaziviji, i vidjet ćemo kakav će biti njegov epilog. Njega čine cionisti, s jevrejskom kulturnom pozadinom.

Poslanik, a.s., najavio je svojim sljedbenicima da će doći vrijeme kada će se drugi „baciti na njih kao gladna keruša na svoju zdjelu sa hranom“, a kada će oni, premda mnogobrojni, biti bolesni: pažnja će im biti na ovom svjetskom interesu i neće puno mariti za onim ahiretskim.

Ono na šta želimo ukazati jest da će se genocidi nad muslimanima u svijetu, izvijesno, nastaviti nizati ukoliko se sami muslimani ne pobrinu o sebi, ne osiguraju dobro vođstvo i ne odazovu se kur'anskoj naredbi da pripreme koliko mogu više vojne moći, ali i da poduzmu sve mjere da im društva budu pravedna, moralna i ustrojena na visokim duhovnim vrijednostima; da ih prožimaju bratstvo, solidarnost i međusobno potpomaganje u dobru i bogobojažnosti, i da zlo u njima ne obitava mirno. Ako se pokrenu u tom pravcu, mobiliziraju se i poduzmu adekvatne mjere saveznik će im, po slovu Kur'ana, biti povjetarci Božije milosti i nevidljive nebeske vojske. I postat će nada ojađenom čovječanstvu, i po drugi put će sebi privući milione ljudskih srca, koja će ih dodatno osnažiti. I opet oblikovati historiju. Ta, i to nam je nagoviješteno u tradiciji.

Možemo li i sami krenuti u tom pravcu?

Mustafa Prljača

HUTBA

NIJE SVEJEDNO

Mi smatramo neupitnom činjenicom da je naš namaz samim tim što smo ga obavili kako treba svaki put u potpunosti primljen i ima jednaku nagradu, a Muhammed, a. s., kaže da nekada bude primljeno samo pola namaza, nekada trećina, četvrtina...

**FIKRET-EF.
PAŠANOVIĆ**

Imam
Jordanske
džamije u
Sarajevu

P oštovana braćo!
Musliman nikada ne smije brkati i poistovjećivati stvari, remetiti sistem vrijednosti, biti ravnodušan i smatrati da je isto ono što se izjednačiti ne može. U ovoj hutbi ćemo ukazati na neke stvari u kojima to ipak ponekad činimo.

Nikada nam ne smije biti svejedno kako ćemo provesti ovaj život i gdje ćemo u konačnosti završiti. Razlika je zaslužiti Allahovu milost, oprost i zadovoljstvo i vječno uživati ili, ne daj Bože, sve ono tome nasuprot! Zato nas Uzvišeni podsjeća u suri Hašr:

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ
الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ

„Nisu jednaki stanovnici Džehennema i stanovnici Dženneta; stanovnici Dženneta će ono što žele postići.“

Trudimo se usrdno da budemo oni koji će što žele postići, koji će biti pobjednici!

Nekada ne uvažavamo učene i stavljamo znak jednakosti između njih i neznalica, a Dragi Allah upućuje Poslanika da pita svoje sljedbenike i odmah potom daje odgovor:

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ
يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ

Reci: „Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju? Samo oni koji pameti imaju pouku primaju!“

Događa se da nekad baš i ne razabiremo šta je dobro, pozitivno i dozvoljeno, a šta loše, negativno i zabranjeno, jer to loše nekako, zbog čestog činjenja, stekne „pravo javnosti“ i postane standard ponašanja, nešto uobičajeno. Allah, dž. š., se obraća Poslaniku da nam skrene pažnju da se u tome ne smiju brkati stvari:

Reci: „Nije isto ono što je lijepo i ono što je ružno (dozvoljeno i zabranjeno), makar te iznenađivalo mnoštvo ružnoga.“

U domenu lijepog ponašanja i međuljudskih odnosa, zna se dogoditi da ne vodimo dovoljno računa kako se ponijeti u određenoj situaciji kada prema nama neko nedolično postupi, pa uzvratimo jednako loše ili još gore, kako bi mu očitale lekciju. A Gospodar nam veli:

„Dobro i zlo nisu isto! Zlo dobrim uzvрати, pa će ti dušmanin tvoj odjednom prisni prijatelj postati.“

Naravno, za takvo nešto, kako se u nastavku kaže, potrebno je strpljenje, ali je sretan onaj ko to uspije postići.

Ono što posebno želim naglasiti ovdje, a u čemu mi također ponekad stavljamo znak jednakosti i spajamo nespojivo, pravimo uravnilovku, jeste činjenica da se ni naša ljudska djela ne mogu uvijek izjednačiti i mjeriti istim aršinom. Allahova vaga je najpreciznija i svako djelo ima svoju specifičnu težinu, zavisno od počinioca i okolnosti. Vjernicima se u Kur'anu

kaže da se Allaha boje koliko god su u stanju, a na drugom mjestu da Allah nikoga ne obavezuje osim koliki je njegov kapacitet. U skladu sa tim treba posmatrati svako svoje djelo i uvijek se preispitivati koliko smo u stanju, a koliko činimo.

Mi smatramo neupitnom činjenicom da je naš namaz samim tim što smo ga obavili kako treba svaki put u potpunosti primljen i ima jednaku nagradu, a Muhammed, a. s., kaže da nekada bude primljeno samo pola namaza, nekada trećina, četvrtina...

Isto djelo, učinjeno u različitim okolnostima, nema istu težinu. Prvi muslimani su se borili i materijalno žrtvovali i prije i poslije oslobođenja Meke, ali Uzvišeni Gospodar jasno daje do znanja da se to ne može izjednačiti i imati jednaku vrijednost i nagradu:

„Nisu jednaki među vama koji su davali priloge prije pobjede i lično se borili - oni su na višem stupnju od onih koji su poslije davali priloge i lično se borili, a Allah svima obećava nagradu najljepšu; - Allah dobro zna ono što radite.“

Isti iznos koji iz svoga imetka izdvoje, Allaha radi, dvojica ljudi, ne vrednuje se jednako, već u zavisnosti od imovnog stanja svakoga od njih. Naš Poslanik to izražava riječima: *„Jedan dirhem nekada ima prednost nad dva dirhema (u drugoj predaji stotinu hiljada dirhema.“*

Ashabi su pitali kako je to moguće, a on je odgovorio da neko možda ima samo dva dirhema i udijeli jedan, što je pola njegovog imetka, dok je za drugoga, koji ima ogromno bogatstvo, udijeljeni iznos tek simboličan.

Jedan od najvećih savremenih islamskih učenjaka, rahmet mu duši, sve ovo je izrazio kroz jedan slikoviti

primjer. Organizira se takmičenja aviona različitih tipova, snage i starosti, koji svi moraju preletjeti istu udaljenost. Na kraju se za pobjednika ne proglašava onaj koji je stigao prvi, već se u obzir uzimaju svi elementi, pa je pobjednik onaj koji je možda, po našem, stigao posljednji!

Molimo Dragog Allaha da nam pomogne da dostignemo svoj maksimum, da nam oprost i naše slabosti i posrtaje i da nas, kao pobjednike, uvede u svoj Džennet!

Nikada nam ne smije biti svejedno kako ćemo provesti ovaj život i gdje ćemo u konačnosti završiti. Razlika je zaslužiti Allahovu milost, oprost i zadovoljstvo i vječno uživati ili, ne daj Bože, sve ono tome nasuprot!

Sura Et-Talāk

rastava braka

ALMIR FATIĆ

redovni profesor tefsirskih predmeta na fakultetu
islamskih nauka univerziteta u sarajevu
almir.fatic@fin.unsa.ba

Sažetak: U radu, metodom ajet po ajet, autor tumači 65. kur'ansku suru Et-Talāk, koja ima 12 ajeta. Naziv je dobila po tome što detaljno govori o propisima talāka (razvoda, rastave braka) više nego ijedna druga sura. Naziva se još En-Nisā' el-kusrā, zato što govori o puštanju žena gotovo u cijelosti, pa se na taj način razlikuje od sure En-Nisā' (četvrte kur'anske sure), koja se naziva i En-Nisā' el-kubrā. Prema Abdullāhu b. Mesudu, sura Et-Talāk objavljuje se odmah poslije sure El-Bekare (u Medini). Naime, sura El-Bekare navodi neke propise u vezi s razvodom, ali na neka pitanja nije dala odgovor, na koja onda odgovara sura Et-Talāk. Glavna tema sure je, dakle, rastava braka. Također, sura govori o bogobožnosti kao glavnom faktoru očuvanja porodice, ali i pojedinca kao društva i ummeta u cijelosti. Znakovito je da početak (1) i kraj sure (10), sadrže naredbu o bogobožnosti, što je očigledna aluzija na činjenicu da, kada čovjek desegne bogobožnost, tada lakše primjenjuje šerijatske propise.

Ključne riječi: Et-Talāk, 65. kur'anska sura, tefsir, rastava braka, postbračni priček, izdržavanje, bogobožnost

UVOD

Sura Et-Talāk je 65. kur'anska sura i ima dvanaest ajeta. Naziv je dobila po tome što detaljno govori o propisima *talāka* (razvoda, rastave braka) više nego ijedna druga sura. Naziva se još *En-Nisā' el-kusrā* (النِّسَاءُ الْكُصْرَى) zato što govori o *puštanju žena* gotovo u cijelosti, pa se na taj način razlikuje od sure En-Nisā' (četvrte kur'anske sure), koja se naziva i *En-Nisā' el-kubrā* (النِّسَاءُ الْكُبْرَى). Naziv *En-Nisā' el-kusrā* dao joj je, prema komentarima Kur'ana, ashab Abdullāh b. Mesud, prema kome je ova sura objavljena odmah poslije sure El-Bekare (u Medini), druge i najduže kur'anske sure. Naime, sura El-Bekare navodi neke propise u vezi s razvodom, ali na neka pitanja nije dala odgovor, na koja onda odgovara sura Et-Talāk. Predanja ukazuju, kako to primjećuje Mevdūdī, da je objavljena onda kada su ljudi počeli praviti greške, teoretski i praktično, u razumijevanju naredbi iz sure El-Bekare, pa je Svevišnji objavio njihove korekcije.¹

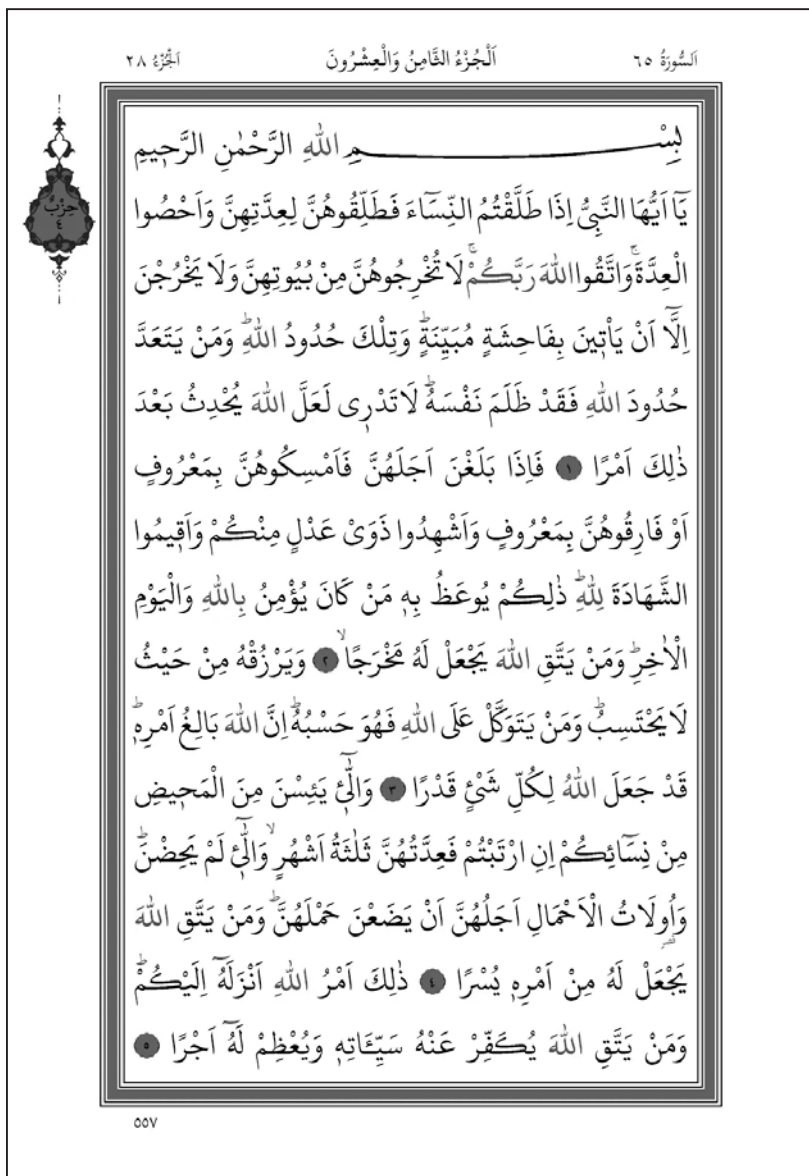
Glavna tema sure je, dakle, rastava braka. Također, sura govori o bogobojažnosti kao glavnom faktoru očuvanja porodice, ali i pojedinca kao i društva i ummeta u cijelosti. Znakovito je da početak (1) i kraj sure (10), sadrže naredbu o bogobojažnosti, što je očigledna aluzija na činjenicu da, kada čovjek desegne bogobojažnost, tada lakše primjenjuje šerijatske propise. Navedena glavna tema izlaže se kroz sljedeće tematske cjeline: 1. objašnjenje propisa u vezi sa *talākom* (jednostranim prekidom bračne veze),² *iddetom* (postbračnim pričekom)³ i izdržavanjem (1-6); 2. objašnjenje rezultata i koristi bogobojažnosti za pojedinca i društvo (3-5); 3. posljedice grijšenja i nedostatka bogobojažnosti (8-9); 4. nagrada za vjerovanje i dobra djela (11).⁴

1 Al-Fayrūzābadī, *Baṣā'ir dawī at-tamyīz fī laṭā'if al-Kitāb al-'azīz*, 1/469; Maududī, *Tafhim al-Qur'an - The Meaning of the Qur'an*, <http://www.englishsirsir.com/Quran/65/index.html> (13.04.2024.).

2 Više v. Abdulhamid Mahmud Tuhmaz, *Haneĳijski fikħ*, Sarajevo, 2003, pogl.: "Jednostrani prekid bračne veze (et-Talak)", 2/174-226.

3 Riječ *iddet* (عِدَّة) u arapskom jeziku znači: računanje, određen broj, dok u šerijatu označava period kojeg je odredio Zakonodavac da bi se okončale posljedice bračnog života. *Iddet* uzrokuje određene zabrane. Takva je zabrana da se žena uda za bilo koga osim za onoga koji ju je pustio... (Tuhmaz, *Haneĳijski fikħ*, 2/230).

4 Usp. Al-Fayrūzābadī, *Baṣā'ir*, 1/469; Aṣ-Šābūnī, *Šafi'a at-tafāsīr*, 3/397; Ḥalīl, *Awwal marratan atadabbar al-Qur'an*, 242-243.

PROPISI O TALĀKU I IDDETU

Da bismo bolje razumjeli sadržaj sure Et-Talāk uputno je da ukratko predočimo osnovne propise o *talāku* i *iddetu* navedne u surama El-Bekare i El-Ahzāb. To ćemo učiniti navođenjem ajeta koji o njima govore, a potom sumarnim komentarom:

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا بِمَا آتَيْتُمُوهُنَّ سِتْرًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ

Puštanje žene jeste dva puta, pa ili je zadržati na lijep način, ili razvod uz dobroćinstvo. A vama nije dopušteno da uzimate bilo šta od onoga što ste im darovali, osim ako se njih dvoje plaše da Allahove granice neće ispoštovati (El-Bekare, 229).

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

Raspušenice neka čekaju tri mjesečna pranja; i nije im dopušteno da kriju ono što je Allah stvorio u maternicama njihovim, ako vjeruju u Allaha i u onaj svijet (El-Bekare, 228).

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ

A ako je opet pusti, nije mu dopuštena nakon toga sve dok se ne uda za drugoga. Pa ako je ovaj pusti, onda njima dvoma nije grijeh da se jedno drugom vrate, ako misle da će poštovati Allahove granice (El-Bekare, 230).

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِعْلًا فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

A oni koji od vas umru ostavljajući svoje žene, one su dužne sačekati sobom četiri mjeseca i deset dana. I kada ispune propisani rok, nema vam grijeha za ono što one sa sobom urade, po propisu. A Allah je o onome što radite obaviješten (El-Bekare, 234).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَنْعُوهُنَّ وَسَرَ حُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

O, vi koji vjerujete, kad se oženite sa vjernicama, a onda ih pustite prije stupanja u bračni odnos, one nisu dužne čekati određeno vrijeme koje ćete vi brojati, već ih darujte i lijepo ih otpremite! (El-Ahzāb, 49)

Pravila koja se deriviraju iz ovih ajeta su sljedeća:

1. Suprug može izreći najviše *tri razvoda* od svoje žene; u slučaju *jednog* ili *dva razvoda*, ima pravo da zadrži ženu u periodu čekanja, a ako nakon isteka tog perioda žele da se ponovo vjenčaju, to mogu uraditi bez

ikakvih uvjeta. Ali ako je muž izrekao *tri razvoda*, on gubi pravo da je zadrži kao svoju ženu u periodu čekanja, i ne mogu se ponovo vjenčati osim ako se žena ponova uda za drugog muža i taj se, svojom voljom, razvede od nje.

2. Period čekanja žene koja ima menstruaciju i koja je konzumirala brak jeste da prođu tri menstrualna ciklusa.
3. Za ženu koja je vjenčana, a potom razvedena, a koja nije konzumirala brak, nema perioda čekanja. Može se, ako želi, udati odmah nakon razvoda.
4. Period čekanja za ženu čiji je muž umro jeste četiri mjeseca i deset dana.

Važno je naglasiti da sura Et-Talāk ne poništava ove propise niti ih mijenja.

Ona samo potcrtava da rastava braka dolazi u obzir samo onda kada se iscrpe sve mogućnosti međusobnog pomirenja. Propis o razvodu dat je kao neizbježna potreba; u hadisu je to Muhammed, a.s., kratko objasnio: „Najomraženija dozvoljena stvar kod Allaha jeste rastava braka“ (Ebū Davud, Ibn Māḏže). I, također, sura dopunjava dio porodičnog zakona davanjem odgovora na ona pitanja koja su ostala nejasna nakon objavljivanja sure El-Bekare. Dakle, dobijeni su odgovori na sljedeća pitanja: Koliki je period čekanja za žene koje su konzumirale brak i koje više nemaju menstruaciju, ili koje su razvedene i još nisu imale menstruaciju? Koliki je period čekanja za ženu koja je trudna, ili za ženu koja je razvedena a čiji je muž umro? Sura, također, daje odgovore na pitanje izdržavanja i smještaja različitih kategorija razvedenih žena, te na pitanje hranjenja djeteta čiji su roditelji razvedeni.⁵

1. JĀ EJJUHEN-NEBIJU IZĀ TALAKTUMUN-NISĀ'E FE TALLIKŪHUNNE
LI 'IDDETIHINNE VE AHSUL-IDDETE VET-TEKULLĀHE RABBEKUM LĀ
TUHRIDŽŪHUNNE MIN BUJŪTIHINNE VE LĀ JAHRUDŽNE ILLĀ EN
JE'TĪNE BI FĀHIŠETIN MUBEJJINE. VE TILKE HUDŪDULLĀHI VE MEN
JE'ET'ADDE HUDŪDEI | ĀHI FEKAD ZAI EME NEFESEH | Ā TEDRĪ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَعْتُمْ النَّسَاءَ (النِّسَاءَ) وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

O, Vjerovjesniče, kada htjednete pustiti žene, vi ih pustite u vrijeme kada su čiste i tačno izračunajte vrijeme čekanja i bojte se Allaha, Gospodara svoga! Ne tjerajte ih iz stanova njihovih, a ni one neka ne izlaze, osim ako učine razvrat očiti! To su granice Allahove! A onaj ko krši granice Allahove, čini nepravdu sam sebi. Ti ne

5 Usp. Maududi, *Tafhim al-Qur'an*, <http://www.englishtafsir.com/Quran/65/index.html> (13.04.2024.);
Tuhmaz, *Hanefijski fikih*, 2/174-240.

znaš, možda će Allah dati da se pojavi poslije toga nešto! - Svevišnji Muhammeda, alejhis-selam, doziva riječima *Jā ejjuhen-Nebijju* (يَا نَبِيَّ O, Vjerovjesniče), čime mu ukazuje posebnu počast. A taj poziv uključuje, kako se vidi iz nastavka ajeta, i vjernike. Naime, odmah nakon poziva Vjerovjesniku, a.s., slijedi obraćanje vjernicima, zajednici, ummetu.⁶ *Talleka* (طَلَّقَ – odatle *talāk* – dosl. *osloboditi*, tj. *osloboditi dvije nerazdvojne stvari koje se više ne mogu držati zajedno*) znači *pustiti, razvesti se od, dati razvod (ženi), napustiti, ostaviti*,⁷ *izā tallaktum* إِذَا طَلَّقْتُمْ kada *pustite* znači, zapravo: *izā ʿredtumut-talāka* (kada htjednete pustiti žene).⁸

Riječi *fe talikkubunne li ʿidetihinne* (فَطَلَّقُوهُنَّ لِإِدَّتِهِنَّ): *vi ih pustite u vrijeme kada su čiste* podrazumijevaju da se čovjek ne razvodi dok je njegova supruga u stanju hajza (menstruacije), što je, prema konsenzusu, zabranjeno, ili kada je konzumiran brak tokom perioda čistoće nakon prestanka menstruacije; prijedlog *li u li ʿidetihinne* (لِإِدَّتِهِنَّ) ima značenje prijedloga *fī* (فِي), slično kao i u El-Hasr, 2 (Džurdžāni); a *ve ahsul-iddete* (وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ): *i tačno izračunajte vrijeme čekanja* znači čekati puna tri menstrualna ciklusa nakon razvoda. I tada, tokom ovog perioda, imaju opciju da se pomire prije neopozivog razvoda.⁹

وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ (*vet-tekullāhe Rebbekum*) i *bojte se Allaha, Gospodara svoga* – Zanimljivo je da se u kontekstu razvoda braka spominje bogobojažnost. Naime, u takvim situacijama, kada su bračni drugovi u sporu, ljudi zaboravljaju Božije naredbe, i to često dovodi do nepravednog postupka prema supružniku, usljed ljutnje ili, čak, bijesa. Dakle, u toj konkretnoj situaciji Kur'an sugerše dvije stvari: bogobojažnost i oslanjanje na Svevišnjeg Allaha (*tevekkul*), koje će se kasnije

6 Al-Māwardī, *An-Nukat wa al-ʿuyūn*, 6/28; Ibn al-Ġawzī, *Zād al-masīr fī ʿilm at-tafsīr*, 8/24; Al-Qurtubī, *Al-Ġāmiʿ li abkām al-Qurʾān*, 18/144. – Tri su vrste obraćanja poslaniku Muhammedu, a.s., u Kur'anu: 1. obraćanje njemu, ali koje podrazumijeva druge, a ne i njega, npr. u: مَا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَا تَنْهَاهَا وَأَمْرًا ذُرِّيَّةً مِنْ دُونِهَا أَنْ تُبَدِّلَ مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِمَا يُشَاءُ ۚ وَاللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ (al-Isrā', 23), jer je poznato da su njegovi roditelji preselili na ahiret prije objavljivanja ovog ajeta; 2. obraćanje samo njemu, koje ne uključuje njegove sljedbenike, npr.: أَنْفُسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ (al-Ahzāb, 50); 3. obraćanje i njemu i svim njegovim sljedbenicima, npr.: أَجْتِ أَيْهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ ۚ لَبِئْسَ مَا تَحْكُمُ (at-Taḥrīm, 1) oslovljava samo njega, ali se poslije navodi قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ ۖ فَذَرُوا مَا بَدَأَ اللَّهُ لِلرِّسَالَةِ ۚ وَمَا يَحْكُمُ إِلَّا اللَّهُ (at-Taḥrīm, 2), što je obraćanje svima (Ḥalīl, *Awwal marratan atadabbar al-Qurʾān*, 244).

7 Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 1021.

8 Al-Baġawī, *Ma ʿālim at-Tanzīl*, 1321; Aš-Šawkānī, *Fatḥ al-Qadīr*, 1499; Ibn Džuzejj, *Olakšani komentari Kur'ana*, 6/159.

9 Usp. At-Ṭabarī, *Ġāmiʿ al-bayān ʿan taʾwīl āy al-Qurʾān*, 10/8066-8069; Al-Māwardī, *An-Nukat wa al-ʿuyūn*, 6/29; Al-Qurtubī, *Al-Ġāmiʿ li abkām al-Qurʾān*, 18/148.

navesti. Naime, poznato je da je u toj životnoj situaciji otvoren prostor za svako-
jake sumnje i obmane koje akteri tog procesa mogu prirediti. Kur'an ovim suge-
riše da ljudi tada ostave bilo kakve nečasne pokušaje ili smicalice. Jedini lijek u
toj situaciji koji može ispravno regulirati odnose i osjećaje jeste bogobojažnost.
Ukoliko nedostaje iskrena bogobojažnost, otvoren je put svakovrsnim smicali-
cama. Bogobojažnost je najveći garant da će se ispoštovati Allahovi propisi i
Njegove odredbe u pogledu razvoda braka.

لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ (lā tuhridžūhunne min bujūtihinne) *Ne tjerajte ih iz sta-
nova njihovih* – Rečeno je iz *njihovih stanova ili kuća*, iz čega se vidi da
su domovi, stanovi ili kuće muževa isto to i za njihove supruge sve dok se razvod
ne okonča. Muževima je, dakle, zabranjeno da ih, u ljutnji, tjeraju ili izgone iz
kuća. Također, supruge u tom periodu ne napuštaju kuće (u ljutnji ili žurbi),
jer, možda, postoji mogućnost da dođe do pomirenja, a ta mogućnost je veća
ako su jedno kod drugoga, tokom tri mjeseca ili tri menstruacije, ili do rođenja
djeteta u slučaju trudnoće, nego kad su razdvojeni.

Riječi إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ (illā en je'tīne bi fāhišetin mubejjine): *osim ako
učine razvrat očit* impliciraju preljubu (ez-zinā), što je stav mnogih ranih ko-
mentatora. Neki ovo tumače kao nepristojno ili razvratno ponašanje, npr. grub
jezik prema mužu ili njegovoj porodici i rodbini, uvredljivo ponašanje i sl. Ibn
Abbās kaže da je to uvredljiv jezik koji žena može koristiti protiv muža i njegove
kuće nakon razvoda, tokom perioda čekanja. I ako se tako ponaša, onda žena
gubi pravo boravka u kući muža. Jedan dio ranih komentatora (Abdullāh ibn
Omer, Suddī, Ibrāhīm en-Neha'ī) kažu da ovo implicira da sam izlazak žene iz
kuće tokom perioda čekanja predstavljala nepristojnost.¹⁰

وَمَنْ يَعْصِ عُذُوَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ (ve men jete'adde hudūdellāhi fekad zaleme nef-
seh): *A onaj ko krši granice Allahove, čini nepravdu sam sebi* – Dakle, onaj ko ne
postupa u skladu sa navedenim Božijim smjernicama, ko njima nije zadovoljan
i ko im se protivi, izlaže sebe Božijoj kazni.

Kraj ovog ajeta لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُخْدِتُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا (lā tedrī le'allellāhu juhdisu
ba'de zālīke emrā): *Ti ne znaš, možda će Allah dati da se pojavi poslije toga nešto*
ukazuje na to da su ljudska srca u Božijim Rukama i da ih On okreće kako želi.
Srce muža koji je zamrzio svoju ženu i želi razvod može se *okrenuti*, tj. da je po-
novno zavoli i pomire se.¹¹ Izricanje trostrukog, neopozivog razvoda odjednom

10 Usp. Az-Zamahšari, *Tafsīr al-Kaššāf*, 1115; Ibn al-Ġawzī, *Zād al-masīr*, 8/24; Al-Baġawī, *Ma'ālim at-Tanzil*, 1322; Ibn Džuzejj, *Olakšani komentar Kur'ana*, 6/160.

11 V. Aṭ-Ṭabarī, *Ġāmi' al-bayān*, 10/8073; Al-Bayḍawī, *Anwār at-Tanzil wa asrār at-ta'wīl*, 3/415; Al-

ne ostavlja prostora za pomirenje, i to bi bila *nepravda prema sebi*, dok razvod koji ostavlja prostor za pomirenje to očigledno nije!

Dva su mišljenja o povodu objave ovog ajeta: 1. jedni kažu da je to situacija kada se Muhammed, a.s., razveo od Hafse; Katāde prenosi da je Enes, r.a., rekao: „Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio je pustio Hafsu pa je Svevišnji objavio ovaj ajet i naredio mu da je vrati, jer ona mnogo posti i mnogo klanja, i bit će jedna od njegovih žena u džennetu“; 2. Suddi pak veli: „Povod objave ovog ajeta jeste Ibn Omer, koji je bio pustio svoju ženu dok je bila u hajzu (imala menstruaciju). Poslanik, a.s., naredio mu je da je zadrži kod sebe dok ne bude čista, a zatim još jednom bude u hajzu. Tek kad ponovo bude čista, ima pravo, ako želi da je pusti, ali prije nego što s njom imadne spolni odnos. Tako je zapovjedio Allah, dž.š.¹²

2. FE IZĀ BELAGNE EDŽELEHUNNE FE EMSIKŪHUNNE BI MA'RŪFIN EV FĀRIKŪHUNNE BI MA'RŪFIN VE EŠHIDŪ ZEVEJ 'ADLIN MINKUM VE EKĪMUŠ-ŠEHĀDETE LILLĀH. ZĀLIKUM JŪ'AZU BIHI MEN KĀNE JU'MINU BILLĀHI VEL-JEVMIL-ĀHIR. VE MEN JETTEKILLĀHE JEDŽ'AL LEHU MAHREDŽĀ (فَإِذَا بَلَغَ الْأَخِلَّةُ فَأَمْسِكُوهَنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهَدُوا ذَوِي) عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكَمُ يُوعِظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا)

A kada one ispune svoj rok, pa vi ih zadržite na lijep način ili se od njih rastavite na lijep način! I uzmite kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi, i obavite svjedočenje Allaha radi! To je savjet za onoga koji vjeruje u Allaha i u Onaj svijet. A onome koji se boji Allaha - On će dati izlaz - Kada se razvedena žena približi kraju svog perioda čekanja (فَإِذَا بَلَغَ الْأَخِلَّةُ) - fe izā belagne edželehunne), tj. nakon tri menstrualna ciklusa – u slučaju izricanja prvog ili drugog opozivog razvoda - muž bi tada trebao odlučiti da li da nastavi s njom živjeti, tj. da je lijepo zadrži (فَأَمْسِكُوهَنَّ بِمَعْرُوفٍ - fe emsikūhunne bi ma'rūfin), ili pak da je pusti s uvažavanjem, dostojanstveno (أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ - ev fārikūhunne bi ma'rūfin), tj. isplaćujući mehr¹³ i poklanjajući otpremninu, te da joj ne nanese štetu nakon što je njezin period čekanja završen. U slučaju konačnog razvoda ili ponovnog vraćanja supruge, tj. prilikom pomirenja (Ibn Abbās), potrebno je uzeti dva svjedoka

Qurṭubī, *Al-Ġāmi' li abkām al-Qur'ān*, 18/152; Aṣ-Šābūnī, *Šafi'a al-tafāsīr*, 3/399.

12 Al-Wāhidi, *Asbāb an-nuzūl al-Qur'ān*, 456; As-Suyūṭī, *Lubāb an-nuqūl fī asbāb an-nuzūl*, 198; En-Nej-saburi, *Povodi Objave Kur'ana*, 396.

13 *Mehr* je određena imovina koju muž daje svojoj supruzi prilikom sklapanja braka ili prije njega, a može, u dogovoru sa suprugom, i da odgodi isplatu, u cijelosti ili djelomice, i nakon sklapanja ugovora o braku. Mehr je sastavni dio bračnog ugovora, ali nije uvjet za njegovu valjanost (Tuhmaz, *Hanefijski fikh*, 2/125).

(وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنكُمْ) - *ve ešhidū zevej ‘adlin minkum*), koji trebaju biti pravedni, svjedočiti tačno, i ne smiju biti pristrani pri svjedočenju prema jednom supružniku (وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ) - *ve ekīmuš-šēbādetē lillāh*).¹⁴

Zālikum jū’azu bibi men kāne ju’minu billāhi vel-jevml-āhir (ذَلِكُمْ يُوعِظُ بِهِ) *To je savjet za onoga koji vjeruje u Allaha i u Onaj svijet*) – Ove riječi pokazuju da su gore navedene upute date u formi savjeta ili preporuke (*nedb*), a ne naredbe (*emr*), što znači da njihovo kršenje ne proizvodi pravne posljedice razvoda, rastave ili pomirenja, ali takvo ponašanje značilo bi ponašanje protiv Božijeg savjeta, što bi bio dokaz da je takva osoba lišena istinske vjere u Allaha, dž.š., i Sudnji dan. Pravi vjernik tako nikada neće postupiti.

Riječi *وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا* (*ve men jetekillāhe jedž’al lehu mahredžā*): *A onome koji se boji Allaha - On će dati izlaz* imaju općenito značenje, tj. onome ko se bude bojao Allaha i u svojim riječima i u svojim postupcima, njemu će Allah davati izlaze iz dunjalučkih i ahiretskih teškoća. Kao što imaju svoje značenje i u ovoj konkretnoj situaciji, tj. ko tačno izračuna period čekanja, i ne izbaci ženu iz njezine kuće, pa odluči da je nakon isteka čekanja zadrži, ili pak velikodušno rastavi, i da pozove dvojicu pravednih svjedoka da prisustvuju razvodu ili pomirenju. Ko, dakle, ovako postupi iz straha od Svevišnjeg Allaha, On će mu olakšati i dati izlaz. Isto tako, ko tako ne postupi, stvorit će sebi probleme i teškoće iz kojih neće moći naći izlaz.

Prenosi se da je Allahov Poslanik, a.s., učio riječi *ve men jetekillāhe jedž’al lehu mahredžā* i rekao: „Izlaz iz dunjalučkih sumnji, smrtnih agonija i nedaća na Sudnjem danu!“¹⁵ Rani autoriteti u tumačenju Kur’ana također su smatrali da riječi *وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ* *A onome koji se Allaha boji* imaju opće značenje, te su ih, npr., ovako tumačili: ko saburi kad je u belaju (Kelbī); ko izvršava propisane farzove (Husejn b. Fadl); ko slijedi put sunneta (Sehl b. Abdullāh); ko čuva granice šerijata i kloni se grijeha... A o tome kakav će Svevišnji Allah naći *izlaz* (مَخْرَجًا) bogobojaznima, u komentarima Kur’ana, između ostalog, navodi se: spasit će ga svakog belaja na dunjaluku i ahiretu (Ibn Abbās); spasit će ga džehennema i uvesti u džennet (Kelbī); spasit će ga od onoga što je Svevišnji zabranio (Hasan); spasit će ga svake teškoće (Ebul-’Ālije); spasit će ga od svega onoga što je teško

14 „Ovo je mudro uputstvo koje je dato da se spriječe sporovi i dobro ga je slijediti. (...) U slučaju razvoda i, također, nastavka braka, iako bi čin i ponašanje neke osobe bili pravno valjani i bez svjedoka, ipak oprez zahtijeva da svemu što se čini, istovremeno ili kasnije, trebaju posvjedočiti dva pravedna čovjeka“ (Maududi, *Tafhim al-Qur’an* - <http://www.englishsirsir.com/Quran/65/index.html>).

15 Az-Zamahšari, *Tafsir al-Kašāf*, 1116; Al-Qurtubī, *Al-Ġāmi‘ li aḥkām al-Qur’an*, 18/155; Ibn Džuzejj, *Olakšani komentar Kur’ana*, 6/162.

ljudima (Rebī' b. el-Hajsem); spasit će ga kazne (Husejn b. Fadl); dat će mu izlaz iz harama u halal, iz tjeskobe u rahatluk, iz džehennema u džennet...¹⁶

3. VE JERZUKHU MIN HAJSU LĀ JAHTESIB. VE MEN JETEVEKKEL 'ALELLĀHI FE HUVE HASBUH. INNELLĀHE BĀLIGU EMRIH. KAD DŽE'ALELLĀHU LI KULLI ŠEJ'IN KADRA (وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا)

I opskrbit će ga odakle se i ne nada! A onome koji se oslanja na Allaha - On mu je dosta. Zaista Allah ispunjava odredbu Svoju! Allah je svakoj stvari već rok odredio - Ovdje vidimo da pojam opskrbe (rizka) Svevišnji Allah Sebi pripisuje. Učenjaci kažu da se opskrba dijeli na dvije vrste. Prva je zagarantovana opskrba za svako živo biće dok je u životu, a na što ukazuje 6. ajet sure Hūd: وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا, a druga je posebna opskrba koja je obećana samo bogobojaznim ljudima spomenuta u ovom ajetu.¹⁷

U nastavku Svevišnji podsjeća: وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ *I ko se osloni na Allaha, On mu je dosta!* Mufessir Kurtubī u svome komentaru tumači: „Ko se boji Svevišnjeg Allaha, kloni se grijeha i oslanja se na Njega, ono što će mu biti dato kao nagrada na ahiretu bit će mu dovoljno, ali ne i na dunjaluku jer i mutevekkila (onoga ko se oslanja na Svevišnjeg Allaha) na njemu pogodi belaj, pa čak bude i ubijen.“ Zato je, ističe Kurtubī, u nastavku rečeno: إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ (*innellāhe bāligu emrih*) *Zaista Allah ispunjava odredbu Svoju* – tj. On je izvršitelj odredbe Svoje u odnosu na onoga ko se oslanja na Njega kao i na onoga ko se na Njega ne oslanja, s tim da onome ko se na Njega oslanja On briše njegove grijeha i uvećava mu nagradu. Ove riječi znače i to da Svevišnji Allah osigurava sve ono što je potrebno da Njegove odredbe budu sprovedene, i ništa Ga u tome ne može spriječiti.

Rebī' b. Hajsem je o ovom ajetu rekao: „Svevišnji Allah je Sebi odredio: ko se na Njega osloni - On će mu biti dovoljan; ko u Njega vjeruje - On će ga Pravim putem voditi; ko Mu da u zajam - On će mu nadoknaditi; ko se za Njega priveže - On će ga spasiti; ko mu dovi - On će mu se odazvati. Istinovitost ovoga potvrđena je u Allahovoj knjizi: وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ: *A onome koji vjeruje u*

16 V. Al-Māwardī, *An-Nukat wa al-'uyūn*, 6/31; Al-Qurtubī, *Al-Gāmi' li aḥkām al-Qur'ān*, 18/154-156; Aš-Šawkānī, *Fatḥ al-Qadīr*, 1500.

17 Ibn Džuzejj, *Olakšani komentar Kur'ana*, 6/163.

Allaha, On će uputiti srce njegovo! (Et-Tegābun, 11) i *وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ*: *I ko se osloni na Allaha, On mu je dosta!*¹⁸

Njegove riječi *قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا* (*kad dže'alellāhu li kulli šej'in kadra*): *Allah je svakoj stvari već rok odredio* podrazumijevaju i našu nafaku, tj. svega onoga što postoji, i svako će dobiti u životu ono što mu je određeno, ni više ni manje od toga. Ovo također znači da svaka poteškoća, svaki bol i tuga imaju svoj kraj, rok kojim se završavaju. Zato vjernik nikada ne očajava niti gubi nadu u Božiju milost, jer on/a zna da je Allah svemu odredio njegov rok. Ništa u ovom životu ne ostaje zauvijek.¹⁹

Važna lekcija koju nam daje ovaj ajet jeste sljedeća: sve dok u svojim postupcima imamo na umu Svevišnjeg Allaha (*takvā*), On će nam dati izlaz iz svake poteškoće i dati nam opskrbu odakle je nismo očekivali. Ovo se općenito odnosi na naš posao, školu, brak ili bilo šta drugo. U suprotnom, tj. ako se ne oslonimo na Svevišnjeg, život će nam biti ispunjen raznim poteškoćama.

U komentarima Kur'ana bilježi se da su ovi ajeti (tj. dio drugog i ovaj treći ajet) objavljeni zbog Avfa b. Mālīka el-Ešdža'ija. On je, prema Ibn Abbāsu, došao Poslaniku, a.s., i rekao mu: „Sin mi je zarobljen, a majka mu tuguje. Šta da radim?“ Tada je Poslanik rekao: *اتق الله، واصبر، وأكثر من قول لا حول ولا قوة إلا بالله*. „Boj se Allaha i budi strpljiv! Tebi i tvojoj ženi naređujem da često izgovarate: *Lā havle ve la kuvvete illā billāh* (Nema promjene ni moći osim u Allaha).“ Kada se vratio kući i ispričao svojoj ženi šta mu je Poslanik naložio, ona je rekla: „Divno li je to što nam je naredio!“ Poslije nekog vremena, sin je umakao neprijatelju i sa obiljem ratnog plijena došao kući. Tim povodom objavljeni su dijelovi ovih ajeta.²⁰

4. VEL-LĀ'Ī JE'ISNE MINEL-MEHĪDI MIN NISĀ'IKUM IN IRTEBTUM FE IDDETUHUNNE SELĀSETU EŠHURIN VEL-LĀ'Ī LEM JEHIDN. VE ULĀTUL-AHMĀLI EDŽELEHUNNE EN JEDA'NE HAMLEHUNN. VE MEN JETTEKILLĀHE JEDŽ'AL LEHU MJN EMRIHI JUSRĀ **وَاللَّائِي يَنْسَنَ مِنَ الْمَحِيضِ جَدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحْضَنْ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا**

A one koje su izgubile nadu u mjesečno pranje od žena vaših, ako ste u sumnji, one trebaju čekati tri mjeseca, kao i one koje ga nisu ni dobile. Trudne žene čekaju sve

18 Al-Qurṭubī, *Al-Ġāmi' li aḥkām al-Qur'an*, 18/156.

19 Usp. Al-Bayḍāwī, *Anwār at-Tanzīl*, 3/416; Aš-Šawkānī, *Faṭḥ al-Qadīr*, 1500; Aš-Šābūnī, *Ṣaḥīḥ al-taḥāsīr*, 3/400.

20 Ramić, *Povodi Objave Kur'ana*, 226; usp. Az-Zamahšarī, *Tafsīr al-Kaššāf*, 1116; Al-Qurṭubī, *Al-Ġāmi' li aḥkām al-Qur'an*, 18/155.

dok ne rode. A onome ko se boji Allaha - On će mu njegove poslove olakšati – Pod onim koje su izgubile nadu u mjesečno pranje od žena vaših (وَاللَّائِي يَسْنَنَ مِنَ الْحَيْضِ - *vel-lā'ī je'isne minel-mehidi min nisa'ikum*) misli se na starije žene koje imaju menopauzu, a pod onima koje ga nisu ni dobile (وَاللَّائِي لَمْ يَحْضْنَ - *vel-lā'ī lem jehidn*) misli se na mlade žene koje još nisu dobile menstruaciju. Prenosi se da su neki ashabi, nakon što je objavljen 228. ajet sure El-Bekare: وَالْمُطَلَّقَاتُ يَرَیْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ *Raspuštenice neka čekaju tri mjesečna pranja*, rekli: „O, Allahov Poslaniče, koliko trebaju čekati one koje nemaju mjesečnog pranja zbog toga što su mlade ili stare, a koliko one koje su trudne?“ pa je objavljen ovaj ajet.²¹

Udatim ženama iz ovih kategorija, koje se razvedu, period čekanja je tri mjeseca (ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ - *selāsetu ešhurin*). Poriod čekanja trudnicama (وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ - *ulātul-ahmālī*), koje su raspuštenice ili udovice, kako kaže većina učenjaka, jeste rođenje djeteta (أَنْ يَضَعَنَّ حَمْلَهُنَّ - *en jeda'ne hamlebunn*). Abdullāh ibn Mesud ajet je razumio u njegovom općem značenju, znajući hadis u vezi sa Subejom el-Eslemijje, suprugom Sa'da ibn Havlea, koja je bila trudna kad joj je muž umro. Odmah nakon što je rodila, Poslanik ju je obavijestio da je njezin *iddet* završen rođenjem. Zato, znajući ovaj hadis, Ibn Mesud je izjavio da *iddet* trudne udovice/raspuštenice prestaje rođenjem djeteta. S druge strane, Alija ibn Ebī Tālib i Ibn Abbās smatrali su da je taj *iddet* duži od „dva *iddeta*“. Šta se podrazumijeva pod dva *iddeta*? Prema islamskom pravu, kada muž umre, njegova udovica mora da poštuje *iddet* u periodu od četiri mjeseca i deset dana (El-Bekare, 234). Poslije toga ona se može udati za koga želi. Alija ibn Ebī Tālib i Ibn Abbās kombinirali su taj i ovaj ajet. Iz ta dva ajeta zaključili su da je *iddet* udovice trudne osam mjeseci - četiri mjeseca i deset dana. Ako je udovica trudna dva mjeseca, *iddet* je onda sedam mjeseci. To je ono što njih dvojica spominju kao *eba'dul-edželejn* (najduži period *iddeta*).

No, dokaz većine učenjaka je navedeni hadis o Subeji el-Eslemijje, čiji je muž umro na Oprosnom hadžu, a ona ostala trudna. Nakon što se porodila, zaprosio ju je Ebus-Senābil b. Ba'kik. Ona je to spomenula Allahovom Poslaniku, a.s., a on joj je rekao: „Udaj se za koga želiš!“ Prenosi se da se Ibn Abbās vratio ovom hadisu nakon što je saznao za njega, a da je hadis dopro i do Alije, r.a., i on bi se na njega pozivao. Abdullāh b. Mesud je rekao: „Ovaj ajet iz sure *En-Nisā'ul-kusrā*, objavljen je nakon 234. ajeta sure El-Bekare: الَّذِينَ يَتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا: يَرَیْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا *Žene su dužne da čekaju četiri mjeseca i deset dana*

21 V. Al-Māwardī, *An-Nukat wa al-'uyūn*, 6/32-33; Ibn al-Ġawzī, *Zād al-masīr*, 8/26; Aš-Šawkānī, *Fatḥ al-Qadīr*, 1502.

poslije smrti svojih muževa te zbog toga ajet ove sure specificira ajet iz sure El-Bekare, a kako je to već i kazala većina učenjaka.²²

Ve men jettekillāhe jedž'al lehu min emrihi jusrā (وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا) - *A onome ko se boji Allaha* – tj. u svim svojim riječima i postupcima: *On će mu njegove poslove olakšati*.

5. ZĀLIKE EMRULLĀHI ENZELEHU ILEJKUM. VE MEN JETTEKILLĀHE JUKEFFIR 'ANHU SEJJI'ĀTIHI VE JU'ZIM LEHU EDŽRĀ (ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفَرْ عَنَّا سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا)

To je Allahova naredba koju vam On objavljuje. A onome ko se bude bojao Allaha - On će prijeći preko ružnih postupaka njegovih i uvećati mu nagradu – Pod *أَمْرُ اللَّهِ* (*emrullāh*) Allahova naredba misli se na prethodne propise u vezi sa razvodom, periodom čekanja i vraćanjem žene, koje je Svevišnji objavio (*أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ*) - *enzelehu ilejkum*). I ponovo se, četvrti put u ovih pet ajeta, spominje Bogobojaznost (*takvā*: وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ - *ve men jettekillāhe*), koja dovodi do opraštanja grijeha (*jukeffir 'anhu seji'ātihi*) i vječno uživanje na Onome svijetu (*ju'zim lehu edžrā*). Interesantno je da se sada spominju grijesi, jer se oni posebno u kontekstu razvoda mogu događati među supružnicima, koji mogu reći ili učiniti neke stvari jedni drugima u stanju mržnje ili manjeg opreza. Mnogo puta bivši muž zna pripisati bivšoj ženi stvari koje ne stoje, s namjerom da je osramoti ili omalovaži u očima drugih, potencijalnih prosaca. Svevišnji nas ovim podsjeća da na Njega mislimo u tim situacijama. Oni koji na Njega misle i koji ga se boje, oni će se strpjeti u ovoj situaciji. Ovo je, između ostalog, razlog zašto se više puta spominje *takvā*.²³

6. ESKINŪHUNNE MIN HAJSU SEKENTUM MIN VUDŽDIKUM VE LĀ TUDĀRRŪHUNNE LI TUDAJJIKŪ 'ALEJHINNE. VE IN KUNNE ULĀTU HAMLIN FE ENFIKŪ 'ALEJHINNE HATTĀ JED'ANE HAMLEHUNNE. FE IN ERDA'NE LEKUM FE ĀTŪHUNNE UDŽŪREHUNNE VE'TEMIRŪ BEJNEKUM BI MA'RŪF. VE IN TE'ĀSERUTUM FESETERDI'U LEHU UHRĀ (أَشْكُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِضَيِّقِهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاتَوَهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَأَنْتُمْ بِبَنَاتِكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمَ (فَسْتَرْضِعْ لَهُ أُخْرَى).

Nastanite ih u jednom od vaših mjesta stanovanja, prema svojim mogućnostima, i ne činite im teškoće zato da biste ih stisnili! Ako su trudne, dajte im izdržavanje sve dok se ne porode, a ako vam doje djecu, onda im dajte nagrade njihove!

22 V. Aṭ-Ṭabarī, *Ġāmi' al-bayān*, 10/8081-8082; Az-Zamahšari, *Tafsīr al-Kaššāf*, 1116-117; Al-Bayḍawī, *Anwār at-Tanzil*, 3/416; Ibn Džuzejj, *Olakšani komentar Kur'ana*, 6/164.

23 Usp. Aṣ-Šābūnī, *Šafwa at-tafsīr*, 3/401.

Sporazumijevajte se međusobno na lijep način! A ako vam postane preteško, onda će mu doći druga – Ovaj ajet nas uči da imamo samilost i saosjećanje prema razvedenim ženama. Nažalost, mnogi muslimani danas imaju potpuno suprotan stav prema razvedenim ženama. Žene, dakle, ostaju u kućama svojih muževa tokom perioda čekanja ili opozive rastave braka, i muž je dužan, tokom ovog perioda, shodno svojim finansijskim mogućnostima (مِنْ وَجْدِكُمْ - *min vudžid-kum*; *vudžd*, ili *vidžd* - وَجْد - *mogućnost, bogatstvo*), finansijski izdržavati ženu. Dakle, boravak i izdržavanje su im zagarantovani. Neki muževi namjerno zagorčavaju život svojim ženama - uskraćivanjem stana i izdržavanja - tokom ovog perioda kako bi ih prisilili da one same odu. Ovdje se kaže da se to ne radi: وَلَا تَصَارُوهِنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ - *ve lā tudārruhunne li tudajjikū ‘alejhinne*. Kao što je naprijed rečeno, period čekanja nakon razvoda za trudnicu je vrijeme rođenja djeteta. Suprug je svo to vrijeme finansijski odgovoran za nju, jer ona nosi njegovo dijete. Osim toga, kada žena rodi, i razvod se okonča, ali bivša žena doji dijete, muž joj to mora novčano nadoknaditi (فَاتَوْهِنَّ أَجُورَهُنَّ - *fe ātūhunne udžūrehunne*), jer ona doji njegovo dijete. U ajetu se traži da se međusobno sporazumiju o cijeni dojenja na lijep, dostojanstven način (وَأْتِمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ - *ve’temirū bejnekum bi ma’rūf*). A ako se ne dogovore, onda im se kaže da dijete predaju dojilji (وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمَ فَسَتَرْضِعُ لَهُ أُخْرَى - *ve in te’āserutum feseterdi’u lebu uhrā*), koju će otac moći platiti.²⁴ Iz ovog ajeta također učimo da dijete ne treba postati žrtva nesporazuma njegovih roditelja!

7. LI JUNFIK ZŪ SE’ATIN MIN SE’ATIHI VE MEN KUDIRE ‘ALEJHI RIZKUHU FEL-JUNFIK MIMMĀ ĀTĀHULLĀH. LA JUKELLIFULLĀHU NEFSEN ILLĀ MĀ ĀTĀHĀ. SEJEDŽ’ALULLĀHU BA’DE ‘USRIN JUSRĀ (لَيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهُ اللَّهُ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا)

Neka troši imućan prema bogatstvu svome, a onaj kome je stiješnjena njegova opskrba, neka troši prema tome koliko mu je Allah dao! Allah nikoga ne zadužuje više nego što mu je dao. Allah će poslije tegobe dati olakšanje – Muž zbrinjava svoju ženu shodno svojim mogućnostima, dakle, bogat čovjek (ذُو سَعَةٍ - *zū se’atin*) prema onome što ima (مِّنْ سَعَتِهِ - *min se’atihi*), a isto tako i siromah (وَمَنْ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا - *sejedž’alullāhu ba’de ‘usrin jusrā*): *Allah će poslije tegobe dati olakšanje*. Ovo se spominje u kontekstu razvoda, jer je kroz to teško proći, ali će poslije

toga doći olakšanje. Mnogo ljudi bilo je siromašno i prolazili su kroz finansijske teškoće, ali im je Svevišnji na kraju podario bogatstvo.

8. VE KE'EJJIN MIN KARJETIN 'ATET 'AN EMRI RABBIHĀ VE RUSULIHI FE HĀSEBNĀHĀ HISĀBEN ŠEDĪDEN VE AZZEBNĀHĀ 'AZĀBEN NUKRĀ (وَكَيْفَ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسِبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكَرًا)

*A koliko se naselja oglušilo o naređenje Gospodara njihova i poslanika Njegovih? Mi smo im sveli račun žestoki i kaznili ih kaznom užasnom – Atā (عَتَا) znači biti uobražen, uzoholiti se, osiliti se, s prijedlogom 'an oglušiti se o, ne pokoravati se;²⁵ ovaj glagol, dakle, nosi ideju nepokoravanja zbog ponosa ili oholosti. Ovdje se navodi primjer drevnih naroda koji su bili nepokorni kako bi se nas upozorilo da Mu mi ne budemo nepokorni. Ti narodi su bili nepokorni iz svoje arogantnosti, pa im je zbog toga *sveden žestoki račun* (فَحَاسِبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا) - *fe hāsebnāhā hisāben šedīden*) i bili su užasno kažnjeni (وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكَرًا) *ve azzebnāhā 'azāben nukrā* – iskorjenjivanjem s lica Zemlje. *Hisāb šedīd* (حِسَابٌ شَدِيدٌ) je *žestoki račun* u kome nema nikakve milosti.²⁶ Ovo se navodi nakon rasprave o razvodu braka kako bi se supružnici podsjetili da ne budu neposlušni prema Njegovim naredbama tokom brakorazvodnog postupka.*

9. FE ZĀKAT VEBĀLE EMRIHĀ VE KĀNE 'ĀKIBETU EMRIHĀ HUSRĀ (فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا).

Oni će iskusiti pogubnost postupaka svojih i njihov kraj će biti – propast – Tj. bit će kažnjeni shodno svojim grijesima i na dunjaluku i na ahiretu; husr (خُسْرٌ) znači el-beleke (الهلكة) – propast.

10. E'ADELLĀHU LEHUM 'AZĀBEN ŠEDĪDĀ. FETTEKULLĀHE JĀ ULIL-ELBĀBIL-LEZĪNE ĀMENŪ. KAD ENZELELLĀHU ILEJKUM ZIKRĀ (أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا)

*Pripremio je Allah za njih kaznu žestoku! Zato se bojte Allaha, o, vi razumni koji vjerujete! Allah vam je već spustio Podsjetnik - E'adde (أَعَدَّ) znači pripremiti; 'azāben šedīdā (عَذَابًا شَدِيدًا) - žestoka kazna: vječna kazna džehennemskom vatom; ulil-elbāb (أُولِيَ الْأَلْبَابِ) - dosl. posjednici *lubba*, uma ili razuma) su oni koji posjeduju intelekt i obdareni su ispravnim razmišljanjem ili oštroumnosću te razumiju i prihvataju Istinu. To su, zapravo, oni koji imaju dublji uvid i percepciju stvarnosti. Množina *elbāb* (أَلْبَاب) pojavljuje se 16 puta u Kur'anu u odnosu*

25 Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 1063.

26 Aṭ-Ṭabarī, *Ġāmi' al-bayān*, 10/8090; Ibn al-Ġawzī, *Zād al-masīr*, 8/28.

na svjesnost Svevišnjeg Boga i razboritost, htijenja srca i umova; *Podsjetnik* (*zikrā* - ذِكْرًا) je, prema jednima, Kur'an, jer sadrži upozorenja, savjete i podsjećanja.²⁷

11. RESŪLEN JETLŪ ALEJKUM AJĀTILLĀHI MUBEJJINĀTIN LI JUHRIDŽEL-LEZĪNE ĀMENŪ VE AMILUS-SĀLIHĀTI MINEZ-ZULUMĀTI ILEN-NŪR. VE MEN JU'MIN BILLĀHI VE JA'MEL SĀLIHAN JUDHILHU DŽENNĀTIN TEDŽRĪ MIN TAHTIHEL-ENHĀRU HĀLIDĪNE FĪHĀ EBEDĀ. KAD AHSENELLĀHU LEHU RIZKĀ (الَّذِينَ يُخْرِجُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا)

Poslanika koji vam kazuje ajete Allahove jasne da bi izveo one koji vjeruju i čine dobra djela iz tmina na svjetlo. A onoga ko bude vjerovao u Allaha i činio dobro - uvest će u džennetske bašče kroz koje će teći rijeke, u njima će ostati vječno i zauvijek. Allah će mu davati divnu opskrbu – U prethodnom ajetu Svevišnji nam saopćava da je Kur'an Podsjetnik, a sada se kaže da je poslao Poslanika, a.s., da kazuje ajete Podsjetnika, tj. Kur'ana.²⁸ Ovim se pokazuje da su Kur'an i sunnet neodvojivi. Poslanikova, a.s., uloga u objašnjavanju Kur'ana ne može se poreći. *Zulumāt* (الظُّلُمَاتِ): *tmine* odnosi se na *nevjerovanje*, a *nūr* (النُّور) na *vjerovanje*. Dokazi nevjerovanja nisu jasni, a dokazi vjerovanja su sasvim jasni, svijetli. Zajedno sa vjerovanjem (وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا) spominju se i dobra djela (الَّذِينَ). Vjerovati bez činjenja dobrih djela je manjkavo, nedostatno, i, zapravo, znak nepoštivanja Božijih naredbi. Spominju se bašče (جَنَّاتٍ) jer će svaki pojedinac koji vjeruje i dobro čini, dobiti više bašči. I u njima će dobivati neograničenu opskrbu (*rizk*); u ovosvjetskom životu naše opskrbe su ograničene.

12. ALLĀHUL-LEZĪ HALEKA SEB'A SEMĀVĀTIN VE MINEL-ERDI MISLEHUNNE JETENEZZELUL-EMRU BEJNEHUNNE LI TA'ELMŪ ENNELLĀHE 'ALA KULLI ŠEJ'IN KADĪR. VE ENNELLĀHE KAD EHĀTA BI KULLI ŠEJ'IN 'ILMĀ (الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ) اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ) اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ)

Allah je stvorio sedam nebesa i zemalja isto toliko. Odredba se spušta između njih da biste znali da je, zaista, Allah svemoćan i da je Allah obuhvatio sve Svojim

27 V. Al-Māwardī, *An-Nukat wa al-'uyūn*, 6/36; Aṣ-Šābūnī, *Šafwa al-taḥāsīr*, 3/402-403; Abd al-Karīm, *Kur'anska terminologija*, 116-117.

28 Neki mufesiri su kazali da je, s obzirom na povezanost s prethodnim ajetom, *zikr* – Poslanik, a.s. (v. Aṭ-Ṭabarī, *Ġāmi' al-bayān*, 10/8092), dok su drugi, čije smo mišljenje usvojili, kazali da je *zikr* u prethodnom ajetu – Kur'an, a *Resul*, u ovom ajetu – Muhammed, a.s. U ovom drugom slučaju podrazumijeva se, prije riječi *resul*, glagol *ersele* (v. Az-Zamahšarī, *Tafsīr al-Kaššāf*, 1118; Al-Qurtubī, *Al-Ġāmi' li aḥkām al-Qur'an*, 18/167; Aṣ-Šābūnī, *Šafwa at-taḥāsīr*, 3/403).

znanjem – Teško je dokučiti šta se misli pod *sedam zemalja* (وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ - *ve minel-erdi mislehunne*). Neki kažu da se misli na *sedam slojeva zemlje*, baš kao što postoji *sedam nebeskih slojeva*, međutim razlika je u tome što slojevi nebesa imaju prazan prostor između njih, dok slojevi zemalja to nemaju.²⁹ Postoje dva mišljenja o tome šta se misli pod *odredbom* (الْأَمْرُ - 1: misli se na Božiju odredbu u pogledu Sudbine, koju On dodjeljuje svemu stvorenom, na svakom nebu i svakoj zemlji, što je mišljenje većine komentatora Kur'ana, i 2. misli se na Objavu.³⁰ Ajet završava obavještenjem da On ima moć nad svim stvarima i da ništa nije skriveno od Njega, bilo na nebesima ili na Zemlji.

TEFSIRSKE POENTE:

1. Razvod braka je ozbiljna stvar koja povlači za sobom mnoge pravne posljedice (za bračne drugove, njihovu djecu i kuću) i prema njemu se ne treba olahko odnositi.
2. *Iddet* čuva čistotu ljudskog porijekla.
3. Bogobojaznost (*takvā*) olakšava primjenu Božijih propisa.
4. Bogobojaznost sprečava prelaženje granica nedozvoljenog.
5. Bogobojaznost je *čuvar* porodice i društva.

LITERATURA

- Al-Bağawī, al-Ḥusayn, *Ma'ālīm at-Tanzīl*, Dār ṭayiba, Rijad, 1989.
- Al-Bayḍāwī, Nāṣir ad-Dīn, *Anwār at-Tanzīl wa asrār at-ta'wīl*, Dār ar-rušd, Bejrut, 2000.
- Balil, Abd al-Karim, *Kur'anska terminologija*, preveo Almir Fatić, CNS, Sarajevo, 2019.
- Al-Fayrūzābadī, Yā'qūb, *Baṣā'ir dawī at-tamyīz fī laṭā'if al-Kitāb al-'azīz*, al-Mağlis al-a'lā li aš-šū'ūn al-islāmiyya, Kairo, 2005.
- Ḥalīl, 'Ādil Muḥammad, *Awwal marratan atadabbar al-Qur'ān*, IAS, Kuvajt, 2017.
- Ibn al-Ğawzī, Abū al-Farağ, *Zād al-masīr fī 'ilm at-tafsīr*, Dār al-fikr, Bejrut, 2009.
- Ibn Džuzejj, *Olakšani komentar Kur'ana*, preveo Nedžad Čeman, Libris, Sarajevo, 2014.
- Al-Qurṭubī, Abū 'Abdullāh, *Al-Ğāmi' li aḥkām al-Qur'ān*, Dār al-hadīṭ, Kairo, 1996.
- Maududi, Sayyid Abul Ala - *Tafhīm al-Qur'an - The Meaning of the Qur'an*, <http://www.englishtafsir.com/Quran/65/index.html>.
- Al-Māwardī, Abū al-Ḥasan, *An-Nukat wa al-'uyūn*, Dār al-kutub al-'ilmiyya, Bejrut, 2012.

²⁹ Aṣ-Šābūnī, *Ṣafwa at-tafāsīr*, 3/403.

³⁰ Usp. Al-Māwardī, *al-Nukat wa al-'uyūn*, 6/37; Ibn al-Ğawzī, *Zād al-masīr*, 8/29; Al-Qurṭubī, *Al-Ğāmi' li aḥkām al-Qur'ān*, 18/170.

- En-Nejsaburi, Ebul-Hasen Ali, *Povodi Objave Kur'ana*, prev. Zijad Dervić i Mensud Bisić, Bookline, Sarajevo, 2011.
- Ramić, Jusuf, *Povodi Objave Kur'ana*, Connectum, Sarajevo, 2019.
- Aṣ-Ṣābūnī, Muḥammad 'Alī, *Ṣafiwa at-tafāsīr*, Dār al-Qur'ān al-karīm, Bejrut, 1981.
- As-Suyūṭī, Ġalāl al-Dīn *Lubāb an-nuqūl fī asbāb an-nuzūl*, Dār al-kutub al-'ilmiyya, Bejrut, s.a.
- Aṣ-Ṣawkānī, Muḥammad b. 'Alī, *Faṭḥ al-Qadīr*, Dār al-ma'rifa, Bejrut, 2007.
- Aṭ-Ṭabarī, Ibn Ġarīr, *Ġāmi' al-bayān 'an ta'wīl āy al-Qur'ān*, Dār as-salām, Kairo, 2007.
- Teufik, Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 4. izd., El-Kalem, Sarajevo, 2017.
- Tuhmaz, Abdulhamid Mahmud, *Haneḥijjski fikḥ*, 2, Sarajevo, 2003.
- Al-Wāhidī, an-Naysābūrī, *Asbāb an-nuzūl al-Qur'ān*, Dār al-kutub al-'ilmiyya, Bejrut, 1991,
- Az-Zamaḥṣarī, Abū al-Qāsim, *Tafsīr al-Kaššāf*, Dār al-ma'rifa, Bejrut, 2005.

آلمير فاتيتش

Almir Fatic

سورة الطلاق

Surah At-Talāq: Dissolution of Marriage

ملخص: تمثل هذه المقالة شرحا لسورة الطلاق وهي الخامسة والستون من سور القرآن الكريم، وآياتها ١٢ آية. سميت هذه السورة باسم الطلاق لكونها تتناول أحكام الطلاق بشكل هو أكثر تفصيلا منه في أية سورة أخرى. ومما تتناوله هذه السورة أيضا التقوى كأهم عامل لحماية الأسرة والفرد والأمة بأسرها.

Summary: In the work, using the verse-by-verse method, the author interprets the 65th Qur'anic Surah At-Talāk, which has 12 verses. It got its name because it talks in detail about the regulations of talaq (divorce, separation of marriage), more than any other surah. Also, the sura talks about God-fearing as the main factor in preserving the family, but also the individual as a society and the Ummah as a whole.

Filozofija Tahe Abdurrahmana

Kritička studija(2)*

FERID SULEJMAN

farid.suleiman@fau.de

Friedrich-Alexander univerzitet, Erlangen-Nürnberg, Njemačka

Sažetak: Ovaj rad nudi kritičko čitanje nekih od najvažnijih elemenata u filozofiji marokanskog mislioca Tahe Abdurrahmana (r. 1944), koji ima značajan utjecaj na savremenu arapsku misao. Ispituje (1) njegove poglede na suštinu ljudske egzistencije i stepene razuma, (2) njegov koncept *i'timanije* (paradigme povjereništva), (3) njegov koncept "diskurzivnog polja" (*el-medžal et-tedavuli*) i kako se taj koncept odnosi na njegovu borbu za intelektualnu emancipaciju od hegemonije Zapada, i (4) njegove poglede na politiku i demokratiju. Prvo, u članku se tvrdi kako Abdurrahman nije toliko inovativan kako u više navrata u svojim radovima tvrdi da jeste; radije, on promovira tradicionalni tip sufizma koji vješto ušuškava modernim jezikom, kao i brojnim neologizmima koje je sam domislio. Drugo, pokazuje se da se prilikom svakog čitanja Abdurrahmanove filozofije mora uzeti u obzir njegova pripadnost sufijskom redu budšišija (jednom od najutjecajnijih igrača u unutrašnjoj strukturi moći marokanske države). Ovaj članak doprinosi proučavanju filozofije u modernom arapskom svijetu općenito a posebno proučavanju one Tahe Abdurrahmana, autora koji je dosad zadobio samo djelomičnu pažnju u zapadnim akademskim krugovima.

Ključne riječi: Taha Abdurrahman – islamska filozofija – islamska etika – modernost – sufizam – Maroko – sufijski red budšišija – politika

KONCEPT I'TIMANIJE

Taha Abdurrahman uvodi pojam *i'timanije* (paradigme povjereništva) u relativno kasnijoj fazi svog intelektualnog razvoja (tj. u svom djelu *Ruh ed-din* iz 2012. godine).¹ Ipak, ideja koja stoji u osnovi

ovog pojma već je prisutna u njegovim ranijim tekstovima. Štaviše, ona zauzima centralnu poziciju u njegovoj filozofskoj² viziji. U *Ruh ed-din*, TA se primarno bavi odnosom religije i politike, a njegova razrada paradigme povjereništva ograničena je upravo na taj aspekt, što će biti razmatrano u nastavku, u kontekstu njegovih političkih stavova. Zasad, fokus će biti na njegovim kasnijim djelima u kojima nudi šire promišljanje same paradigme povjereništva.

U djelu *Bu's ed-dehramije*³ (2014), TA iznosi kritiku sekularne filozofije u cjelini, s posebnim naglaskom na razdvajanje religije i morala. Ova varljiva dihotomija proizlazi iz činjenice da sekularna filozofija ne nadilazi 'apstraktni um'. Suprotno tome, TA ističe da je paradigma povjereništva utemeljena na 'podržanom umu'. Ovaj um štiti tu paradigmu od zablude karakterističnih za apstraktni i samovoljno vođeni um. I sekularna filozofija i paradigma povjereništva oslanjaju se na tri temeljna principa. Prva počiva na zakonu identiteta, zakonu neproturječnosti i zakonu isključenja trećeg, dok se druga temelji na

Ferid Sulejman

1 Abderrahman, *Rūḥ al-dīn*, posebno str. 447-509.

2 Prilikom prevođenja odnosno pridjeva imenice *filozofija* ("philosophical"), imala sam na pameti prevodilačka rješenja po kojima se pridjev *filozofski* odnosi na filozofa, a pridjev *filozofijski* na filozofiju. Vrlo je moguće da sam na nekim mjestima pogriješila u procjeni. *Prim. prev.*

3 Možda bi najbolji prijevod bio "Jadi sekularista". *Prim. prev.*

principu svjedočenja i opažanja (*mebde' šahidijje*), principu povjerenog vlasništva (*mebde' el-emane*) i principu purifikacije sopstva (*mebde' et-tezkije*).

Princip *šahidijje* predstavlja pandan zakonu identiteta. Prema ovom principu, ljudska bića teže da povrate svoje izvorne dispozicije. Čineći tako, ona otkrivaju svoj istinski identitet i smisao vlastite egzistencije. Ljudska bića svjedoče jednoću Boga nad sobom i nad čitavim čovječanstvom. Zakon identiteta tvrdi da je stvar identična samoj sebi. Suprotno tome, princip *šahidijje* kaže da je stvar identična samoj sebi tek onda kada neko drugi o tome svjedoči ili je opaža (*eš-šej' huve huve meta šebide 'alejhi gajrubu*). Taj svjedok ili posmatrač može biti sam Bog, ili uz Njega: Poslanik, drugi musliman, nemusliman ili bilo koji drugi stvoreni entitet. Kur'an – premda TA ne aludira ovdje izravno na njega – u više navrata ponavlja ideju da su i Bog i sve stvoreno svjedoci.⁴ To shvaćanje nije samo prihvaćeno u sufijskoj tradiciji, već je postalo jednim od njezinih najvažnijih koncepata.⁵ Unutar TA-ove paradigme povjereništva, svakom stvorenju pripada pravo da svjedoči. Taha smatra kako je princip *šahidijje* superioran svom pandanu u sekularnoj filozofiji (tj. zakonu identiteta), budući da nadilazi apstraktni um kako bi obuhvatio ne samo identitet stvari sa samom sobom nego i njezin odnos prema 'Drugom' (*el-gajr*).⁶

Drugi princip odnosi se na povjereno vlasništvo (*emana*). Prema ovom principu, ljudska se bića moraju osloboditi duha posjedništva (*ruh et-temelluk*) i preuzeti sve obaveze koje im nalaže razum. Ni ovdje se TA ne referira na Kur'an; međutim, terminologija koju ovdje koristi usko je povezana s ajetom 36: 72 (vidi gornji prijevod). TA navodi kako neki drže da termin *emana* u ovom ajetu upućuje na razum (*'aql*), drugi vjeruju da se referira na vjersku odgovornost (*teklif*), dok treći pak vjeruju da ukazuje na slobodu (*hurrijje*). Budući da posljednje dvije pretpostavljaju razum, Taha zaključuje da je *emana* koju je Bog povjerio ljudskim bićima ili razum, ili pak nužno podrazumijeva razum. TA napominje (bez daljih razlaganja) da će svako pronicljivo oko već zapaziti kako ovaj princip čini pandan zakonu neproturječja koji zastupa sekularna filozofija. Dodatno tvrdi da princip *emane* proskribira racionalnu konzistentnost (*itti-saq 'aqli*). Ovaj je princip u saglasnosti sa zakonom neproturječja (tj. nemogućnosti da dvije proturječne tvrdnje budu istinite u isto vrijeme); ipak, dalje

4 Vidi, npr., 2: 143; "Svjedok" je također i jedno od Božijih lijepih imena; vidi 4: 166.

5 Vidi, npr., William C. Chittick, *Sufism: A Beginner's Guide* (Oxford: Oneworld, 2007), index, s.v. "svjedočenje (*mušaheda*)".

6 Abderrahman, *Bu's al-dahrāniyya*, 14f.

ga nadopunjuje naglašavajući da taj zakon vrijedi tek onda kada se razum drži odgovornim (*meta kane al-‘aql mes’ulen*). Um koji stoji u temelju zakona ne proturječa slobodan je od svih moralnih ograničenja i ništa ga ne prevenira da procjenjuje šta najviše odgovara pojedincu, neovisno o tome koliku štetu time može nanijeti drugom. Otuda je princip *emane superioran*, budući da ovaj princip drži razum odgovornim za vlastito djelovanje i posljedice tog djelovanja po ljudska bića i druga stvorenja.⁷

Treći i posljednji princip adresira važnost purifikacije sopstva (*tezkiya*). Taha definira *tezkiyu* kao aktivnost koja skida prekrivač ega (*nefs*) sa duše (*ruh*) i uspostavlja konekciju s nevidljivim svijetom.⁸ On vjeruje da *tezkiya* nema alternativu, budući da je to jedini način da ljudska bića «discipliniraju ego kako bi dosegla božanski objavljene moralne vrijednosti i duhovna značenja».⁹ *Tezkiya* ne samo da oblikuje ponašanje na način kako to čini odgoj; ona također aktivira skrivene moralne i duhovne potencijale ljudskih bića, uzdižući ih time u njihovom stepenu čovječnosti. Zapravo, razvoj čovjeka prvenstveno se ostvaruje kroz purifikaciju sopstva, dok su materijalni i tehnološki napredak tek sekundarni faktori.

Taha dalje tvrdi kako je *tezkiya* najdjelotvornije sredstvo u borbi protiv društvenih bolesti i globalnog zla, bilo da je riječ o moralnim ili duhovnim devijacijama. Nudi tri razloga kao potporu ovoj tvrdnji. Prvo, *tezkiya* može proširiti uski prostor egzistencije ljudskih bića i uvesti ih u najširi oblik egzistencije, onaj koji nadilazi društvo, svijet, pa čak i ono što je iznad njega.¹⁰ Drugo, moralno i duhovno bogatstvo pojedinca predstavlja plodove interakcije između odgojnih napora unutar zajednice (*džema’a*) i vlastitog nastojanja da se kroz obnovu sebe doprinese obnovi drugoga, sve na osnovu vlastite posvećenosti ispunjavanju obaveze razvoja čovječanstva. Treće, moralni i duhovni potencijali ljudskih bića koje ona ostvaruju kroz *tezkiyu* protežu se iznad napora koji limitiraju moderniste (tj. puke borbe protiv pojave moralnih bolesti). U tom pogledu, on navodi da jednom kada se traži djelovanje, stvar je ili to što jeste ili svoja suprotnost (*eš-šej’ imma huve ev neqiduhu meta kane el-‘amel metluban*).¹¹ Ovim on misli kako djela nužno ili pročišćavaju ili kvare sopstvo. Stoga, TA tvrdi da je princip

7 Ibid., 15f.

8 Abderrahman, *Rūḥ al-dīn*, 511.

9 Abderrahman, *Bu’s al-dabrānīyya*, 16.

10 Ibid., 18.

11 Ibid., 19.

tezkiye sličan zakonu isključenja trećeg ali na način da ga nadilazi, budući da ne ostaje zaglavljn na razini apstraktnog uma, već se umjesto toga fokusira na ljudska djela.

TA zaključuje da su tri principa paradigme povjereništva izvedena apliciranjem ‘podržanog uma’ na objavljene izvore islama, te da se filozofija koja stoji iza ove paradigme otuda s pravom može računati kao čisto islamska.

U prvom tomu svog djela *Din el-haja*’ (2017), TA dodatno pojašnjava paradigmu povjereništva uspoređujući njenog sljedbenika s onim što naziva ‘savremeno ljudsko biće’ (*el-insan el-mu’asir*). Pod ovim, on misli na osobu koja udiše duh izvorno zapadnjačke ali sada globalizirane modernosti. Ovo podrazumijeva slijeđenje apstraktnog koncepta moralnosti koji ta osoba nastoji da primijeni u svom životu. Takav koncept proizlazi iz apstraktnog uma i daleko je kako od vjerskih moralnih vrijednosti, tako i od konkretnih vjerskih moralnih učenja povezanih s tim vrijednostima. TA definira urođenu ljudsku prirodu (*fitru*) kao “lokus moralnih vrijednosti koje su ukorijenjene u vjeri”. Otuda proizlazi da su ‘savremena ljudska bića’ sama sebe lišila svoje *fitre*. Zaključuje da su takvi ljudi zapravo mrtvi, jer gubitak *fitre* neminovno vodi smrti (duhovnog) srca.¹² On vjeruje kako je revolucija u medijima i komunikaciji oblikovala ‘savremena ljudska bića’; ipak, njihovi korijeni sežu do teorije društvenog ugovora. Ova teorija tvrdi da su ljudi prešli iz prirodnog stanja, u kojem su bili stalno spremni da se bore jedni protiv drugih, u stanje civilizirane, mirne koegzistencije. TA primjećuje kako postoje i druga viđenja kada je riječ o prirodnom stanju ljudskih bića, kao što je stanje u kojem su prava ljudskih bića konstantno bila narušavana, ili u kojem su ljudska bića ipak bila moralno neutralne životinje. Međutim, prema njegovom viđenju, ove koncepcije su sve jednako pogrešne jer tvrde da ljudska bića nikad nisu iskusila ništa drugo mimo materijalne razine postojanja (ono što on podrazumijeva pod poznatim sufjskim terminom ‘*alem el-mulk [dosl. «svijet vladavine»]*’). Ova pogreška proizlazi iz materijalističkog razumijevanja ljudskih bića, onog koje ne ostavlja mjesta za dušu.¹³

TA osporava teoriju društvenog ugovora alternativnom teorijom koju naziva ‘teorija saveza’ (*en-nezarijja el-misaqijja*), koja promovira stid (*haja*’) kao svoju središnju vrijednost i koja teži da oživi ‘savremena ljudska bića’.¹⁴ Prema

12 Vidi Taha Abderrahman, *Din al-ḥayā’: Min al-fiqh al-i’timārī ilā l-fiqh al-intimā’ī (1) – Uṣūl al-dīn al-i’timārī* (Beirut: al-Mu’assasa al-‘Arabiyya li-l-Fikr wa-l-Ibdā’, 2017), 13f.

13 Ibid., 1/15f. TA ne spominje nikakva imena, ali je očigledno da ima na umu mislioce poput Thomasa Hobbesa.

14 Ibid., 1/16f.

ovoj teoriji, ljudska bića su postojala u svom primordijalnom stanju prije ulaska u *'alem el-mulk* – tj. u vremenu kada su prebivala u *'alem el-melekutu* (dosl: svijet suverenosti), odnosno nematerijalnom svijetu. Tu su ljudska bića bila u savršenom moralnom stanju i tu su preuzela na sebe na sebe obavezu u vidu dvaju saveza sklopljenih pred Bogom. Prvi je savez svjedočenja (*misaq el-išbad*). Ovim zavjetom, ljudska su bića posvjedočila Božije gospodarenje u trenutku kada se Bog očitovao (*tedžella*) sa Svojim najljepšim imenima. Drugi savez je savez povjereništva (*misaq el-i'timan*), kada su ljudska bića preuzela povjerenje da čuvaju moralne vrijednosti sadržane u prethodno spomenutim Božijim imenima. Nakon ulaska u fizički svijet, ljudska bića ne samo da su odstupila od svog savršenog prirodnog stanja, već su također i uporno djelovala protiv ovog saveza. Ovo posebno važi za 'savremena ljudska bića' koja su se iz 'stanja povjereništva' (*baletul-i'timaniije*) premjestila u 'stanje izdaje' (*baletul-hijane*). Time TA preokreće narativ teorije društvenog ugovora. Ljudska bića nisu napredovala od najgoreg ka najpoželjnijem stanju; naprotiv, desilo se obrnuto. TA se ne referira na ajet 7: 172, koji zasigurno čini pozadinu njegove elaboracije o savezu između Boga i Njegovih stvorenja. U prijevodu, ovaj ajet glasi: «I kad je Gospodar tvoj iz kičmi Ademovih sinova izveo potomstvo njihovo i zatražio od njih da posvjedoče protiv sebe: 'Zar Ja nisam Gospodar vaš?' – oni su odgovarali: 'Jesi, mi svjedočimo' – i to zato da na Sudnjem danu ne reknete: 'Mi o ovome ništa nismo znali.'»

TA dalje objašnjava da se teorija društvenog ugovora fokusira isključivo na međuljudske odnose, i da je time prvenstveno zainteresirana za pitanja kao što je regulacija prava posjedovanja. Nasuprot tome, 'teorija saveza' konstantno nastoji osnažiti ideju povjereništva. Ona, dakle, ne regulira prava vlasništva na način kako to čini teorija društvenog ugovora; radije, ona podsjeća ljudska bića na činjenicu da je istinski posjednik svih stvari Bog, vodeći ih time iz stanja izdaje ka stanju povjereništva.¹⁵

'Savremena ljudska bića' očajnički trebaju implementirati islamske norme u svoj život, prema paradigmi povjereništva. TA ovo naziva *el-fiqh el-i'timani*, koga suprotstavlja pojmu *el-fiqh el-i'timari* (*i'timar* ovdje znači [formalno] izvršenje [naredbi]). Ovo drugo se fokusira na ljudsku vjersku odgovornost (*teklif*); otuda daje prioritet spoljašnjim formalnostima vjerskih naredbi i njihovom propisnom izvršavanju. S druge strane, fikh povjereništva prvenstveno se bavi moralnim vrijednostima koje su inherentne ovim vjerskim naredbama.

15 Ibid., 1/18f.

Zanimljivo je da TA, kada kritikuje površnost *el-fiqh el-i'timari* i njegovih zagovaratelja, on ne misli na marginalne skupine poput ekstremnih skripturalista ili fundamentalista; naprotiv, on ima na umu mainstream tradiciju islamskog prava, uključujući četiri dominantne sunijske škole fikha. Postavlja se, dakle, pitanje: ko su onda sljedbenici fikha povjereništva? Nimalo iznenađujuće, odgovor je: sufije. U jednom od vrlo rijetkih slučajeva gdje TA govori o historijskim razvojnim etapama u islamskom svijetu, tvrdi da se najveće razdvajanje kada je riječ o praktičnoj primjeni islama (*el-fasl es-suluki el-ekber*) desilo u 8. stoljeću. Tada su zagovaratelji prava (*ehl el-fiqh*) nadjačali zagovornike samopurifikacije (*ehl et-tezkija*) i uspješno degradirali vjerske naredbe na puko pravo (*qanun*), lišavajući ih njihove moralne važnosti. Mnogi od onih koji nisu slijedili takvo površno čitanje islamskog prava postali su žrtve *ehl el-fiqha*, napadani su njihovim teološki ili pravnički stavovi, ili su žestoko kritizirani zbog korištenja simboličkog i alegorijskog jezika. Među žrtvama su bili El-Hasan el-Basri (um. 728), Sufjan es-Sevri (um. 778), Ebu Hamid el-Gazali (um. 1111), Muhjuddin ibn 'Arebi (um. 1240) i Dželaluddin er-Rumi (um. 1273).¹⁶

U djelu *Din el-haja* TA sažima ključne odlike fikha povjereništva i suprotstavlja ih *el-fiqh el-i'timari* na sljedeći način:

- Rasuđivanje je pojam koji denotira promišljanje općih principa na kojima su izgrađeni vjerski praktični zakoni. Ovi [principi] uključuju, naprimjer, božanski autoritet (*amirijja ilahijja*), autoritet zakona (*amirijjetul-ahkam*), te pokornost naredbama (*sem'ijjetul-evamir*).
- Rasuđivanje je pojam koji denotira promišljanje općih principa na kojima su izgrađene moralne vrijednosti, koje osiguravaju temelj postojanja vjerskog praktičnog zakona. Ovi [principi] uključuju, naprimjer, božansko nadgledanje i svjedočenje (*eš-šahidijja el-ilahijja*), povjereništvo moralnih vrijednosti (*i'timaniijjetul-qijem*) i odobrenje nalogodavca (*šuhudijjetul-amir*).¹⁷
- *El-i'timari* podrazumijeva znanje koje se bavi dedukcijom (*istinbat*) vjerskih normi iz dokaza sadržanih u objavljenim izvorima: Kur'ana i poslaničke tradicije. Ono otvara drugima mogućnost postupanja u skladu s njima.

16 Vidi Abderrahman, *Rūḥ al-dīn*, 406.

17 Koliko je meni poznato, TA ne objašnjava šta misli pod izrazom *šuhudijjetul-amir*. Čini se da se to odnosi na ono što TA naziva *teklif eš-šubūdī*. TA ovo definira kao ljudsko priznanje da sistem božanskih naredbi dosljedno služi višoj svrsi i da je lišen arbitrarnosti. Vidi *ibid.*, 471.

- *El-i'timani* podrazumijeva znanje koje se bavi ekstrakcijom (*istibradž*) moralnih vrijednosti iz vjerskog prava. Postupanje prema vanjskim formalnostima zakona vodi ka pretpostavci da su moralne osobine u osnovi tog zakona.
- Pravnici, bilo da su sljedbenici *i'timara* ili *i'timana*, posjeduju znanje i djeluju prema tom znanju.
- Pravnici (*feqihī*) *i'timari* tipa ne posmatraju niti poučavaju druge kako da djeluju prema unutrašnjoj [moralnoj] dimenziji zakona u vezi s pitanjima koja znaju.¹⁸
- Pravnici *i'timani* tipa posmatraju i poučavaju druge kako da djeluju prema unutrašnjoj [moralnoj] dimenziji zakona u vezi s pitanjima koja znaju.
- Drugi (*el-gajr*) nema druge mogućnosti osim da izabere jednu od ove dvije opcije. Može ili posmatrati i poučavati samog sebe u skladu sa spoljašnjim pravnim dimenzijama vjerskih naredbi, što odgovara formalnostima obožavanja; ili da ga pravnici *i'timanijskog* tipa posmatraju ili poučavaju u skladu sa unutrašnjom moralnom dimenzijom ovih naredbi, što odgovara moralnom ponašanju (*qijem sulukijja*).
- Svrha posmatranja i poučavanja drugih, kako je provode pravnici *i'timanijskog* tipa, nije da ih se (tj. druge) uvede u svijet pretpostavljenih moralnih osobina (*'alem et-tehalluq*), već da ih se opremi moralnom sposobnošću (*meleka huluqijja*), na način da njihovo djelovanje izvire iz nje baš kao što njihove misli izvire iz sposobnosti razuma, ili kao što njihova maštanja izvire iz sposobnosti imaginacije. Time oni postaju sposobni da prilagode svoj moral spoljašnjim okolnostima, neovisno o tome koliko se one mijenjale ili pogoršavale.¹⁹

Otuda, kako bi bila oživljena, 'savremena ljudska bića' moraju se vezati za fekiha *i'timani* tipa. Naravno, ovaj neologizam ne bi trebao umanjiti činjenicu kako TA jednostavno misli na sufijskog *murebbija* ili duhovnog edukatora.²⁰ Kako TA na više mjesta naglašava, marokanski sufizam (neko bi ga dalje mogao specificirati kao 'budžiši') proizvodi najvještije i najotmjenije duhovne odgajatelje u islamskom svijetu.²¹

18 U vezi s prijevodom tehničkog termina *isti'mal*, vidi definiciju koju je TA dao u ibid., 22f.

19 Abderrahman, *Dīn al-ḥayā'*, 1/26 (u originalu označeno crticama).

20 U nekim slučajevima, TA koristi riječ *murebbi* kao sinonim za *feqih i'timani*; see, npr., ibid., 1/272.

21 Vidi, npr., Taha Abderrahman, *Su'āl al-akblāq: Musābama fī l-naqd al-akblāqī li-l-ḥadātha al-ghar-*

KONCEPT 'DISKURZIVNOG POLJA' (EL-MEDŽAL ET-TEDAVULI) I BORBA ZA FILOZOFIJSKU NEZAVISNOST

Kako je navedeno u uvodu, TA oštro optužuje određene arapske mislioce za slijepo slijeđenje zapadne misli, te zagovara uspostavljanje izvorne islamske filozofije. U tom kontekstu uvodi koncept koji naziva *el-medžal et-tedavuli*, koji je značenjski blizak pojmu 'diskurzivno polje'.²² TA ovaj koncept razvija u svom djelu *Tedždid el-menbedž fi taqvim et-turas*, definirajući ga kao "lokus međusobnog povezivanja i interakcije onih koji konstruiraju [intelektualno i kulturno] naslijeđe" (*mehall et-tevasul ve et-tefa'ul bejne sani'i et-turas*).²³ Diskurzivno polje obuhvata jezik, ideološka (ili vjerska) uvjerenja i elemente korpusa znanja koje posjeduju određeni slojevi društva. Bilo šta što pripada diskurzivnom polju dio je kulture, ali obrnuto ne važi. Diskurzivno polje je, dakle, specifičniji pojam od kulture. Elementi koji čine diskurzivno polje nose četiri temeljne karakteristike, što nije nužno slučaj sa elementima koji formiraju dio kulture. Te četiri karakteristike su: (1) ono ima praktične reperkusije, (2) ono evoluiralo postepeno, (3) duboko je ukorijenjeno u historiju određenog društva i (4) izvor je filozofske kreativnosti.²⁴

Na temelju ovog koncepta, TA preispituje dvije široko prihvaćene pretpostavke: prvo, da filozofija čini univerzalni korpus znanja koje nije ovisno o kulturi i jeziku; i drugo, da je intelektualna tradicija *felsefe* originalna i da nije takva da samo slijepo slijedi druge tradicije.

Prema TA, prva pretpostavka polazi od uvjerenja da filozofija predstavlja racionalno traganje koje se zasniva isključivo na apstraktnim idejama, definicijama temeljenim na biti onoga što se definira i dokazima koji slijede zakone formalne logike.²⁵ On odbacuje ovo uvjerenje, tvrdeći da postoji više oblika razuma, te da su definicije i dokazi oblikovani kulturom i jezikom. Zaključuje da je univerzalnost filozofije apstraktna (*mudžerred*), ali da je istovremeno specifičnog identiteta (*mušehbas*) i otuda nerazdvojiva od *el-medžal et-tedavuli* unutar kojeg se razvila.²⁶

U vezi s drugom pretpostavkom, TA ne negira da tradicija *felsefe* sadrži originalne elemente, ali tvrdi kako su muslimanski filozofi ostali unutar granica

biyya (Casablanca: al-Markaz al-Thaqāfī al-ʿArabī, 2000), 200ff.

22 Ovaj prijevod slijedi Kigar, "Arguing the Archive", 26.

23 Abderrahman, *Tajdid al-manhaj fi taqvim al-turath*, 244.

24 Vidi Abderrahman, *Su'āl al-'amal*, 39f.

25 Ibid., 40f.

26 Ibid., 44f.

diskurzivnog polja grčke filozofije. Otuda, on ovo opisuje kao okrnjenu kreativnost (*ibda' mefsul*) koja u konačnici ne ide dalje od slijepog oponašanja (*taqlid*). Nasuprot tome, tvrdi da autentična islamska filozofija, iako može posuđivati ideje iz neislamskih izvora, ako to čini, premješta ih u vlastito diskurzivno polje i time postiže ono što on naziva 'kohezivna kreativnost' (*ibda' mevusul*).²⁷

TA potom preusmjerava svoju pažnju na komponente nezavisne, autentične islamske filozofije. Naglašava da njegov poziv na intelektualnu nezavisnost ne znači da želi da uspostavi filozofiju koja teži biti potpuno različita od svih drugih filozofija. On također ne smatra da isključivo islamska filozofija ima pristup istini niti da ona ne smije ulaziti u dijalog s drugim sistemima mišljenja. Radije, on tvrdi da je nezavisna filozofija ona koja ima «moć da očuva vlastitu specifičnu proaktivnost u pogledu proizvodnje filozofijskih sadržaja, kako na razini problematiziranja tako i u načinu argumentacije.»²⁸

TA dalje tvrdi da nezavisnost filozofije počiva na dva uvjeta: filozofijskoj proaktivnosti (*mubadera felsefijja*) i usklađenosti sa specifičnostima njenog diskurzivnog polja (*bususijja tedavulijja*). Da bi se ispunio prvi uvjet, muslimanski filozofi moraju prvo uspostaviti čvrstu povezanost sa vlastitim diskurzivnim poljem. To će im osigurati njihove vlastite teološke, lingvističke i intelektualne vrijednosti. Nakon što to ostvare, muslimanski filozofi ne samo da će ostati unutar okvira vlastitog diskurzivnog polja, već će i koristiti njegove inherentne vrijednosti kao kriterij za prosuđivanje valjanosti filozofija koje su tom polju strane. Tako čineći, bit će u stanju da usvoje strane ideje a da pri tome ne podlegnu kompleksu inferiornosti. Kada muslimanski filozofi budu u stanju angažirano se odnositi prema uvezenim intelektualnim elementima na temelju vlastitih filozofijskih osnova, tada će biti proaktivni na tri različita načina. Prvo, bit će u stanju da dopunjavaju vlastite filozofijske osnove ili da se bave pitanjima koja izviru iz novih saznanja inspiriranih onim što su oni preuzeli iz stranih filozofija. Drugo, postavljat će pitanja koja se nisu ni pojavila unutar diskurzivnog polja te strane filozofije. I konačno, otkrivat će nova filozofijska saznanja koja su u skladu s njihovim diskurzivnim poljem, spajajući vlastita već uspostavljena saznanja sa preuzetim saznanjima drugih.²⁹

U vezi s drugim uvjetom, tj. usklađenošću sa *bususijja tedavulijja*, TA navodi da četiri elementa diskurzivnog polja trebaju biti očuvana. Prvi se odnosi

27 Ibid., 48f.

28 Ibid., 49.

29 Ibid., 50.

na teološki okvir diskurzivnog polja. Prema njemu, muslimanski filozofi uvijek moraju biti svjesni da se islam obraća cijelom čovječanstvu i to u svim vremenima ljudske historije. Ne ulazeći u dublja objašnjenja, TA navodi da filozofi iz toga mogu izvesti nova pitanja, dokaze, prosudbe i uvide koji nude nove perspektive o stvarnosti ljudskih bića, savršenstvu i njihovim ulogama u historiji.

Drugi element odnosi se na očuvanje korpusa prenesenih izvještaja (*hifz el-haqiqa el-haberijja*). Muslimanski filozof ne samo da bi trebao koristiti razum kako bi stekao nove uvide, već bi također trebao crpiti iz «poruka koje dolaze do njegovih ušiju» (*haber mesmu*). U ovom slučaju, TA se vjerovatno referira na Kur'an i poslaničku tradiciju.

Treći element tiče se očuvanja praktične dimenzije autentične islamske filozofije. To znači da svaka tvrdnja koju filozofi iznesu mora biti namjerna i voditi ka nekoj vrsti djelovanja. Na primjer, razmišljanja o Bogu ne predstavljaju cilj sam po sebi, već su radije sredstvo kojim pojedinci mogu povećati svoju vjeru.

Četvrti element odnosi se na očuvanje lingvističke dimenzije islamske filozofije. Prema TA-u, jezik Kur'ana ne sliči nijednom ljudskom jeziku, budući da je obilježen specifičnom univerzalnošću (*kevnijja hasa*). Ovo se zasniva na činjenici da je Bog govorio ovim jezikom u nematerijalnom svijetu i da ga ljudska bića koriste kako bi Ga obožavala. TA dalje navodi:

“Otuda je obaveza muslimanskog filozofa, neovisno o tome je li on Arap ili nije, da razmatra ovu specifičnost kur'anskog jezika, koja ga čini jezikom dvostruke univerzalnosti: univerzalnosti i materijalnog i nematerijalnog svijeta. Tako će biti sposoban koristiti ga u razotkrivanju problema i argumenata koji se uzdižu s nivoa spekulativnog znanja na nivo božanske mudrosti, vrlinom korištenja filozofskog jezika.”³⁰

(Nastavak u narednom broju)

S engleskog prevela
Ilma Delić

30 Ibid., 52.

* Metapodaci od 10. decembra 2024: Naslov: The Philosophy of Taha Abderrahman: A Critical Study. Datum online objavljivanja: 16. mart 2020. Vrsta članka: istraživački članak. DOI: <https://doi.org/10.1163/15700607-00600A10>. Jezik: engleski. Stranice: 39–71. Objavljeno u *Die Welt des Islams*, tom 61, br. 1. Izdavač: Brill. Cijena članka: €42.29. Broj preuzimanja u zadnjih 30 dana: 20 (od ukupno 424).

فريد سليمان

Ferid Suleiman

فلسفة طه عبد الرحمان: دراسة انتقادية

The Philosophy of Taha Abdurrahman: A Critical Study

ملخص: تقدم هذه المقالة قراءة انتقادية لبعض من أهم عناصر فلسفة المفكر المغربي طه عبد الرحمان والذي له تأثير لا بأس به على الفكر العربي الحديث. إنها تفحص: (١) نظراته إلى فحوى الوجود البشري ودرجات العقل، و(٢) مفهومه للائتمانية، و(٣) مفهومه للمجال التداولي وكيفية انعكاس هذا المفهوم على كفاحه للتحرر العقلي من سيطرة الغرب، و(٤) نظراته إلى السياسة والديموقراطية. تمثل هذه المقالة إسهاما لدراسة الفلسفة في العالم العربي الحديث عموما وفلسفة طه عبد الرحمان بشكل خاص، علما بأنه لم يحصل لحد الآن إلا على انتباه جزئي في الدوائر الأكاديمية الغربية.

Summary: This paper offers a critical reading of some of the most important elements in the philosophy of the Moroccan thinker Taha Abdurrahman, who has had a significant influence on contemporary Arab thought. The paper examines (1) his views on the essence of human existence and the degrees of reason, (2) his concept of *i'timanya* (the paradigm of trust), (3) his concept of the 'discursive field' (*al-majal at-tadawuli*) and how this concept relates to his struggle for intellectual emancipation from Western hegemony, and (4) his views on politics and democracy. This article contributes to the study of philosophy in the modern Arab world in general and to the study of Taha Abdurrahman in particular, an author who has so far received only partial attention in Western academic circles.

Mravi, ptice i druga umilna stvorenja u Kur'anu, Hadisu i sufijskoj literaturi*

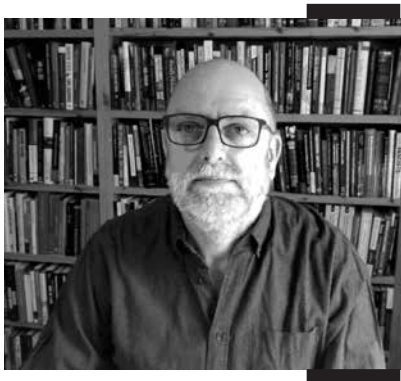
NEAL ROBINSON

neil.robinson@ul.ie

istraživački profesor na univerzitetu u louvainu, belgija, profesor religijskih studija na univerzitetu sogang u seulu i profesor arapskih i islamskih studija na australijskom nacionalnom univerzitetu

Sažetak: Ovaj rad istražuje mjesto i simboliku životinja u islamskim tekstovima, uključujući Kur'an, hadis i sufijsku literaturu. Autor Neal Robinson analizira kako se različite vrste, poput ptica, konja, pasa, mrava i deva, spominju u islamskim spisima te kako su tumačene kroz historiju. Kur'an naglašava Božiju providnost nad svim živim bićima, ističući njihovu ulogu u Božijem stvaranju i njihov odnos s ljudima. Posebno se razmatraju eshatološke vizije vezane za životinje, sufijska interpretacija njihovog duhovnog značaja, kao i pravna i etička pitanja vezana za njihovu upotrebu u ishrani, lovu i žrtvovanju. Autor ukazuje na različite perspektive unutar islamske tradicije, od mističnog poštovanja prema životinjama do normativnih pravnih regulativa koje definiraju čovjekov odnos prema njima.

Ključne riječi: životinje, islam, Kur'an, hadis, sufizam, eshatologija, etika

Neal Robinson

Poput svojih nomadskih predaka, muslimani post-sovjetske Srednje Azije ponekad svojim gostima poslužuju *kumis*, alkoholno piće napravljeno od kobiljeg mlijeka koje se ostavlja da fermentira u posudama od konjske kože. O kulturnom značaju kumisa svjedoči i činjenica da je, nakon što je Kirgistan 1991. stekao nezavisnost, glavni grad Frunze preimenovan u Biškek, po drvenoj lopatici koja se koristi za miješanje ovog pića. Kumis, također, piju baškirski i tatarski muslimani u Ruskoj Federaciji te Ujguri u Autonomnoj regiji Xinjiang u Kini. Na cijelom ovom širokom području muslimanskog svijeta glavno jelo na gozbama je *bešbarmak* (pet prstiju) – tako nazvan jer se tradicionalno jede sa svih pet prstiju desne ruke. Recepti se razlikuju, ali glavni sastojak je obično konjsko meso.

Nije iznenađujuće da mnogi vjerski učenjaci ove prakse smatraju neislamskim. U Kur'anu se nalaze upute vjernicima da izbjegavaju vino,¹ a prenosi se da je poslanik Muhammed zabranio sve vrste opojnih sredstava, čak i u vrlo malim količinama.² Kada muslimani u drugim zemljama izbjegavaju korištenje pribora za jelo, koriste samo tri prsta, kako se navodno Poslanik ophodio; korištenje svih pet prstiju smatra se znakom pohlepe.³ Prema Kur'anu, Bog je konje stvorio kako bi ih ljudi jahali i koristili za

1 Kur'an 5:90.

2 "Sve što opija u velikim količinama, zabranjeno je i u malim količinama." Ibn Madže, *Sunen*, svez. 3, Knjiga o opojnim pićima, pogl. 30, hadis 3392.

3 Ka'b bin Malik prenosi: "Vidio sam Allahovog Poslanika (mir i blagoslov bili s njim) kako jede s tri prsta i liže ih nakon što završi obrok." *Sahih* Muslim 5296. Prema standardnom komentaru, jedenje mesa s pet prstiju znak je pohlepe, jer su dovoljna tri prsta da se uzme zalogaj. Ibn Hadžer Askalani, *Feth al-Bari* 9:578.

ukras.⁴ Budući da se ništa ne spominje o njihovoj vrijednosti kao hrane, većina muslimana ne jede konjsko meso, a zbog proturječnih pravorijeka o Poslanikovom stavu prema njegovoj konzumaciji, Ebu Hanifa, osnivač jedne od četiri sunijske pravne škole, svrstao ga je u “nepoželjnu” kategoriju.⁵

Iako je korisno razlikovati ono što određene grupe muslimana uobičajeno čine (“muslimanske” prakse) od onoga što priznati stručnjaci smatraju da bi trebali činiti (“islamske” prakse), treba se čuvati uskog dogmatizma koji bi između njih povukao oštru granicu. U ovom poglavlju moj cilj nije braniti prehrambene navike i način ophođenja za stolom muslimana Srednje Azije. Umjesto toga, usmjerit ćemo se na raznovrsne dokaze o raširenom saosjećanju muslimana prema životinjama,⁶ saosjećanju koje je čvrsto ukorijenjeno u Kur'anu.

Sljedeća izjava mogla bi iznenaditi one koji Kur'an prvenstveno doživljavaju kao izvor pravila i propisa. Uostalom, Kur'an sadrži upute o klanju domaćih životinja radi ishrane⁷, dopušta ribolov⁸ i lov⁹, odobrava korištenje lovačkih pasa i ptica grabljivica¹⁰ te propisuje žrtvovanje životinja¹¹. Međutim, ne donosi nikakve zakonske odredbe o dobrobiti životinja. Iako je Kur'an prvi izvor islamskog prava, on nije zbirka pravnih propisa niti zakona. Ustvari, Kur'an sadrži više od 6.200 ajeta, od kojih se samo oko 200 bavi pravnim pitanjima. Kur'an sebe predstavlja kao božanski objavljenu knjigu namijenjenu da bude “uputa bogobožaznima”¹². Ako želimo dobiti smjernice o postupanju prema životinjama, trebali bismo obratiti pažnju na ono što Kur'an o njima kaže u drugim, nepravanim ajetima.

Životinje se spominju u opisima onostranog, u polemičkim pasusima, u odlomcima koji ukazuju na znakove Božije darežljivosti i moći, kao i u poučnim kazivanjima. Počnimo s opisima onostranog. Kur'an obiluje eshatološkim materijalom, jer je njegov krajnji cilj da bogobožazne vodi u Džennet. Šta će ljudi

4 Kur'an 16:8.

5 O raspravi o hadisu vidi “Propis o konjskom mesu”, pristupljeno 29. jula 2014, <http://islamqa.info/en/70320>. U islamskom pravu, djelo koje je “pokudeno” (mekruh) nije zabranjeno, ali će osoba koja ga izbjegne biti nagrađena.

6 Ova rasprava ne ulazi u pitanje da li ljudi ikada mogu istinski saosjećati s pripadnicima drugih vrsta. Vidi Tim Birkhead, *Bird Sense: What It's Like to Be a Bird* (London: Bloomsbury, 2012).

7 Kur'an 5:1–3.

8 Kur'an 5:96.

9 Kur'an 5:4.

10 Kur'an 5:4.

11 Kur'an 2:196, 5:2, 5:95–97, 22:34–38, 108:2.

12 Kur'an 2:2.

jesti kada dostignu to blagoslovljeno stanje? Odgovor je voće¹³, pri čemu jedan ajet dodaje da ono neće biti ni ograničeno ni zabranjeno.¹⁴ Međutim, tri ajeta uzimaju u obzir i mesoljupce, obećavajući ne samo voće, već i “sve što zatraže”, “meso kakvo požele” i “meso ptica kakvo im se prohtije”.¹⁵ Iz ovoga možemo zaključiti da će stanovnici Dženneta biti podstaknuti da budu frutarijanci, premda će im meso biti dostupno ako budu žudjeli za njim.

Ipak, od ranih vremena, narodni propovjednici, poznati po naglašavanju tjelesnih užitaka koji čekaju vjernike, nisu imali poteškoća s proširivanjem menija. Tvrdili su, pozivajući se na Poslanika, da će prvi obrok koji će vjernici jesti biti sastavljen od jetre kita, te da će kasnije uživati u mesu bika koji je pasao na rubovima Dženneta.¹⁶ Njihovu grubu senzualnost sufije su odbacile, za koje je sam Bog bio najuzvišenija nagrada. U tom duhu, Rabija iz Basre (umrla 801. godine) molila je: “O Bože! Ako Te obožavam iz straha od Džehennema, spali me u Džehennemu; ako Te obožavam iz nade u Džennet, uskrati mi Džennet; ali ako Te obožavam zbog Tebe samog, ne uskrati mi Svoju vječnu ljepotu.”¹⁷ Kako ćemo kasnije vidjeti, ova izuzetna žena bila je muslimanska vegetarijanka.

Okrećući se sada kur'anskoj polemici, postoji nekoliko odlomaka u kojima se Poslanikovi protivnici porede s neljudskim životinjama. Naprimjer, za nevjernike (poricatelje) koji ne obraćaju pažnju na poruku kaže se da su više zalutali od stoke;¹⁸ osoba koja odbija objave poredi se s psom koji plazi jezik;¹⁹ a Jevreji koji nose Tevrat, ali ne ispunjavaju njegove obaveze, porede se s magarcem natovarenim knjigama.²⁰ Ovdje su uniženi nevjernici i Jevreji,²¹ a ne stoka, psi

13 Kur'an 2:25, 37:42, 38:51, 43:73, 44:55, 55:52, 55:68, 77:42.

14 Kur'an 56:32.

15 Kur'an 36:57, 52:22, 56:21.

16 *Sahih* Muslim 716. Sunijski muslimanski tradicionalisti smatraju ovaj hadis vjerodostojnim. Ne poriču da su popularni propovjednici (“pripovjedači”) fabrikovali hadise, ali drže da su ih Buharija i Muslim eliminisali pri sastavljanju dva najautoritativnija hadiska zbornika. Vidi Suhaib Hasan Abdul Ghaffar, *Criticisms of Hadith among Muslims with Reference to Ibn Maja* (London: Ta Ha and Al-Qur'an Society, 1986), 39–40. Zapadni akademici su obično skeptičniji.

17 Citirano u Reynold A. Nicholson, *The Mystics of Islam* (London: George Bell, 1914), 115.

18 Kur'an 7:179, 25:44. Za pronicljivu raspravu o ovim i sličnim ajetima vidi: Sarra Tlili, *Animals in the Qur'an* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 127–129.

19 Kur'an 7:176.

20 Kur'an 62:5.

21 Iako opis Jevreja kao magaraca koji nose knjige često koriste antisemiti, vjerovatnije je da Kur'an ovdje odjekuje (i ponavlja) uvredu koju su sami Jevreji skovali. Vidi Abraham Geiger, *Judaism and Islam* (New York: Ktav, 1970), 71, fusnota 3.

i magarci, jer se od neljudskih životinja ne može očekivati da razumiju ljudski govor ili pisanje.

Kur'an se obraća ljudima. Stoga njegovi iskazi o životinjama često djeluju antropocentrično. Ipak, postoje izuzeci koji zaslužuju pažnju, posebno u odlomcima koji spominju znakove Stvoriteljeve moći i darežljivosti. Razmotrimo sljedeće:

Što ne pogledaju ptice iznad sebe kako lete, poredane, čak i skupljenih krila? Njih samo *Svemilosni drži. Uistinu, On sve dobro vidi.*

(67:19, usp. 16:79)

... poput bilo kojeg drugog živog bića koje ne nosi sebi hranu – Bog i njih i vas hrani, i On je Onaj Koji sve čuje i sve zna.

(29:60)

I nema nijedne životinje na Zemlji, kao ni ptice što na svojim krilima leti, a da to nisu zajednice slične vama – nismo u Knjizi ništa propustili zapisati – i kasnije će pred svojim Gospodarom svi biti okupljeni.

(6:38)

Nema nijednog živog bića (životinje) na Zemlji a da se Bog za njegovu opskrbu ne brine i, također, On zna i gdje mu je stanište i gdje spremište. Sve se to nalazi u jednoj jasnoj knjizi.

(11:6)

Zar ne vidiš da Boga slavi sve što je i na nebesima i na Zemlji, kao i ptice krila šireći – svi znaju kako Mu se moliti i kako Ga slaviti, i Bog dobro zna ono što oni rade.

(24:41)

Tvoj Gospodar je nadahnuo i pčele: “Zasnivajte sebi domove po brežuljcima, drveću, ili onome što oni naprave, zatim se hranite raznim vrstama plodova i pokorno stazama svog Gospodara hodite.” Iz njihovih utroba izlazi napitak različitih vrsta, koji je ljekovit za ljude. U tome je, zasigurno, znak za ljude koji razmišljaju.

(16:68-69)

Imajte na umu da Božija providonosna briga obuhvata ptice i životinje te da ih On hrani, baš kao što hrani i ljude. Poput ljudi, i one pripadaju zajednicama; arapska riječ koja se koristi u Kur'anu je množina riječi *umma*, koja obično

označava grupu čiji članovi dijele zajednički religijski identitet.²² Životinje, također, slave Boga i imaju svoj oblik molitve.²³ Božije znanje o njihovim konačnim prebivalištima, kao i tvrdnja da će biti okupljene pred Njim, može implicirati i njihovo proživljenje. Konačno, Bog, koji je “nadahnuo” Nuha da sagradi arku, Musaa da udari kamen svojim štapom i Muhammeda da slijedi vjeru Ibrahima,²⁴ nadahnuo je i pčelu da slijedi određeni tok djelovanja. Iako se ništa ne kaže o nadahnuću konja, sugeriram oprezno da bi, kada bi im bila objavljena poruka, ona bila neskriveno konjocentrična. Sveznajući Bog zasigurno zna da su se određene vrste odlučile za pripitomljavanje jer im je to osiguralo evolucijsku prednost.²⁵ Tako zamišljam kako On može kazati konjima nešto ovako: “I Mi smo stvorili ljudska bića i učinili da se vi podredite njima kako bi vas jahali, kako biste bili redovno njegovani, vođeni na plodne pašnjake i tako sačuvani od izumiranja.”

Umjesto da sažmemo reference o životinjama iz kur'anskih narativa, sada ćemo se posvetiti odabranim vrstama, jednoj po jednoj. U svakom slučaju, počet ćemo s Kur'anom, a zatim spomenuti dodatne izvore iz kasnije literature.

Kur'an nam kazuje da se Sulejman, nakon što je osejrio svoje rasne konje, morao odvojiti kako bi obavio ikindija-namaz, nakon čega je ponovno naredio da ih dovedu te ih milovao po vratovima i prednjim nogama.²⁶ Prema hadisu, Muhammed je zabranio rezanje repova i griva konja.²⁷ Štaviše, Buharija, kompilator najautoritativnije zbirke hadisa, navodno je odbio prihvatiti izvještaje od izvjestioca kojeg je vidio kako pokušava prevariti konja privlačeći ga praznom posudom za hranu. Međutim, kada je riječ o čistoj patetici, šijske legende o unuku poslanika Muhammeda Huseinu neprevaziđene su. Priča kaže da je, kada je Husein propузao, otišao u štalu. Poslanik, primijetivši da dijete tiho komunicira sa svojim konjem, naredio je da se konj osedla. Konj se tada spontano spustio na koljena kako bi Husein mogao zajahati. Više od pola stoljeća kasnije, kada je Husein ubijen u bici na Kerbeli, njegov konj Zul-Džanah (Krilaš) bio je neutješan. Konj je udario glavom o zemlju u znak samokažnjavanja, tražio

22 Npr., za muslimane vidi Kur'an 2:128, 2:143.

23 Arapska riječ *salāt*, koja se drugdje koristi za propisane molitve muslimana.

24 Kur'an 7:160, 23:27, 16:123. Arapski glagol je *awhā*.

25 Vidi Stephen Budiansky, *The Covenant of the Wild: Why Animals Chose Domestication* (London: Weidenfeld and Nicholson, 1994).

26 Kur'an 38:31–33.

27 Ebu Davud, *Sunen* 14.2536.

šator Huseinove sestre Zejneb, a zatim se uputio u Eufrat, odakle ga niko više nije vidio.²⁸

Psi su gotovo sigurno postali prijatelji ljudi mnogo prije nego konji. Osobito prijatan pas ističe se u kur'anskoj epizodi o drugovima u pećini. Ova priča, koja podsjeća na kršćansku legendu o sedam spavača iz Efeza, govori o tome kako je grupa vjernika pobjegla u pećinu, gdje je Bog čudom učinio da mladići spavaju mnoge godine, sve dok progonstvo nije prestalo.

I pomislio bi da su budni, dok su zapravo spavali. I Mi smo ih okretali na desnu i na lijevu stranu, a njihov pas je pružio prednje noge na ulazu. Da si ih ugledao, sigurno bi se od njih u bijegu okrenuo i srce bi ti se ispunito strahopoštovanjem... Neki kažu da su bili trojica, a pas im je bio četvrti; neki da su bili petorica, a pas im je bio šesti – nagađajući o onome što je skriveno; neki opet tvrde da su bili sedmorica, a pas osmi od njih. Reci: "Moj Gospodar najbolje zna njihov broj. Malo je onih koji to zaista znaju.

(18:18–22)

Pas, koji se inače ne spominje u kršćanskim verzijama priče, vjerovatno je čuvao mladiće. Primijetite i to kako je opisan gotovo kao da je u položaju molitve. Također, pas se smatra dodatnim članom grupe, što se više puta naglašava. Tradicionalni komentatori navode da mu je ime Qitmir, što je riječ koja se u Kur'anu pojavljuje kao naziv za zaštitnu opnu koja prekriva košticu hurme. Prema predaji, Qitmir je prihvatio vjeru mladića, a kada su ga pokušali otjerati, on im je progovorio, rekavši da je najvoljeniji od Boga i da će im biti čuvar.²⁹

Rumi (u. 1273), slavni sufijski šejh i pjesnik, vjerovao je da je Qitmir imao unutarnju svijest o Božijoj ljubavi prema Svojim stvorenjima i da će vjerni psi, poput njega, biti primljeni u Džennet.³⁰

Uprkos muslimanskom poštovanju prema Qitmiru, psi nemaju naročito dobar ugled u islamskoj tradiciji. Hadiske zbirke sadrže oprečne izvještaje o Poslanikovom stavu prema psima, ali većina njih djeluje izrazito negativno.

28 David Pinault, *The Horse of Karbala: Muslim Devotional Life in India* (New York: Palgrave, 2001), 115, 123–130.

29 Jane Dammen McAuliffe, *Encyclopaedia of the Qur'an* (Leiden: Brill, 2001), svez. 1, 545–546. Zajednička imenica qitmir pojavljuje se u Kur'anu 35:13.

30 Juan Eduardo Campo, *Encyclopedia of Islam* (New York: Infobase, 2009), 201. Rumijeva poezija je često teška za tumačenje. Ključni tekst je Maṭnawī (*Mesnevija*) 2.2362–64.

Navodno je rekao da meleki ne ulaze u kuće u kojima se nalazi pas ili slika³¹, da ne prate putnike koji sa sobom imaju psa i zvono³², da će onome ko drži psa, osim radi čuvanja stada ili lova, nagrada na ahiretu biti znatno umanjena³³ i da je zarada od trgovine psima jednako zabranjena kao i prihod od prostitucije³⁴.

Još gore, prenosi se da je naredio da se svi psi pobiju³⁵ prije nego što je ublažio odredbu, izdvojivši crne pse za istrebljenje³⁶. Ove predaje odražavaju mješavinu kulturnih predrasuda (psi, ikone i zvona povezivani su s kršćanima), praznovjerja (mnogi crne pse smatraju demonskim) i razumskih higijenskih razloga (lutalice mogu biti opasne jer mogu prenositi bjesnilo). Bez obzira na autentičnost ovih predaja, one su često dovodile do lošeg postupanja prema psima i njihovim vlasnicima među muslimanima. U nekoliko evropskih zemalja određeni obmanuti muslimanski aktivisti nedavno su pokrenuli kampanje za zabranu pasa u javnom prevozu, uključujući i pasa vodiča; ljudi koji šetaju svoje pse su uznemiravani, a zabilježen je i niz trovanja pasa³⁷.

Ipak, situacija nije tako crna kako se čini. Nema dokaza da je Poslanik odobravao okrutnost prema psima – naprotiv! Prema jednom hadisu, rekao je da je prostitutka zadobila Božiji oprost jer je u vreli dan zahvatila vodu iz bunara svojom cipelom i napojila žednog psa³⁸. U drugoj verziji iste priče navodi se da je grešnik bio muškarac, a Poslanik je dodao da će svako iskazano milosrđe prema živom biću biti nagrađeno³⁹. Sufije su ponekad upoređivale ljudsku požudnu dušu s nečistim, pohotnim psom, ali to je psu moglo donijeti i određenu prednost, kao što pokazuje sljedeća anegdota:

Pas se okrznu o šejha,
ali on ne ustuknu,
ne skupi skute,
ne skloni ruku.
Prolaznik ga upita:

31 *Sabih Muslim* 5249.

32 *Sabih Muslim* 5276.

33 *Sabih Muslim* 3815.

34 *Sabih Muslim* 3803.

35 *Sabih Buharija* 54.540.

36 Ebu Davud, *Sunen* 10.2839.

37 Soeren Kern, "Muslimani proglašavaju džihad psima u Evropi", *Gatestone Institute*, 31. januar 2012, pristupljeno 13. jula 2014, www.gatestoneinstitute.org/2796/muslims-ban-dogs-europe.

38 *Sabih Muslim* 2245.

39 Malik bin Enes, *Al-Muvetta* 49.10.23.

“Zašto ne izbjegneš prljavštinu?”

Šejh mu reče:

“Ono što vidiš na njemu,

skriveno je u meni.

Ono što je njemu spolja,

meni je unutra.

Zašto bi tako bliski saputnici

morali bit' razdvojeni?”⁴⁰

Dvije stotine godina prije nego što je Attar zapisao ove stihove, Ibn Marzuban je bio toliko zgrožen moralnim posrnućem Bagdada da je napisao *Knjigu o nadmoćnosti pasa nad mnogima koji nose odjeću*⁴¹. U njoj je sakupio izreke i anegdote o vrlinama pasa, uključujući i jednu divnu priču o dvojici ratnika koji su se, vraćajući se s bojišta, opili i počeli svađu oko plijena. Jedan od njih opljačkao je svog druga, potom ga gurnuo u rijeku i ostavio da se utopi. No, luralica – pas koji se tu zatekao – izvukao je unesrećenog na obalu i zatim mu donio komad hljeba da jede. Spašeni čovjek, ganut psećom odanošću, odveo je psa kući, gdje mu je postao nerazdvojan pratilac i svake noći spavao pod njegovim ogrtačem.

Iz radoznalosti sam jednom upitao prijateljicu o odnosu prema psima u Srednjoj Aziji. Rođena je i odrasla u Kazahstanu dok je još bio dio Sovjetskog Saveza. Njeni roditelji, oboje diplomci moskovskih univerziteta, držali su psa. U istoj kući s njima živjela je njena baka, pobožna Tatarka. Kad bi neko od djece udario psa, baka bi ih strogo upozorila: “Svako ko na ovom svijetu bude okrutan prema životinjama, polagat će račun za to na Sudnjem danu.” Zaintrigiran, upitao sam je li pas ulazio u kuću. “Oh, ne”, odgovorila je, “samo bi Rusi ili kršćani tako nešto dozvolili!”⁴² Iako ne bi bilo mudro donositi opće zaključke na osnovu jedne anegdote, ona pokazuje koliko su i dalje prisutni i saosjećanje prema životinjama, ali i kulturne predrasude – obje prisutne i u hadiskoj tradiciji.

Za stanovnike Arabije iz 7. stoljeća najvažnija životinja nije bio ni pas ni konj, već – deva. Deva je bila izvor hrane i odjeće, ali i glavno prevozno sredstvo. U jednom trenutku Kur'an ushićeno pita: “Zar ne pogledaju deve – kako su

40 Feridudin Attar, *Zbor (govor) ptica*, prevod i uvod Afkham Darbandi i Dick Davis (Harmondsworth: Penguin Books, 1984), 151.

41 Ibn Marzuban, *Knjiga o nadmoći pasa nad mnogima koji nose odjeću*, prev. i ur. G. R. Smith i M. A. S. Abdel Haleem (Warminster, UK: Aris and Phillips, 1978). Sastavljač je živio u desetom stoljeću.

42 Pisana komunikacija na ruskom jeziku od Gulnar Suleimenove, 13. juli 2014.

stvorene?”⁴³ Ovo je navelo neke autore da katalogiziraju izuzetne anatomske i fiziološke osobine deve, koje je čine savršenom za život u pustinji:⁴⁴ široka stopala koja sprečavaju utonuće u pijesak, treći očni kapak koji štiti od pješčanih oluja, čvrsta unutrašnjost usta koja joj omogućava da žvače kaktuse i masna grba koja se u nedostatku hrane pretvara u energiju. No, vjerovatnije je da je deva izdvojena zbog toga što su arapski trgovci, na svojim putovanjima, imali dovoljno prilika da se dive njenim osobinama – baš kao i nebu, planinama i zemlji, na koje im Kur'an skreće pažnju u naredna tri ajeta iste sure.

Osim što deve spominje kao znak Stvoriteljeve moći, Kur'an iznova govori o jednoj posebnoj “ženki deve”, koja je data poslaniku Salihu kao dokaz njegove misije⁴⁵. [Salihov, a.s.] narod Semud, koji je živio u Arabiji prije islama, bio je uništen zbog svoje neposlušnosti. Bili su upozoreni da se prema Salihovoj devi ophode s posebnom pažnjom, da joj omoguće slobodnu ispašu i da joj na određene dane prepuste pravo na vodu. Ipak, oni su je okrutno osakatili.

Rani komentatori dodatno proširuju priču, navodeći da je deva narodu osiguravala obilje mlijeka, zbog čega je njihov čin bio još strašniji i nerazumniji. Jedna predaja opisuje bolno jecanje njenog mladunca – mužjaka koji je, vidjevši majčinu ranu, pobjegao na visoku planinu. Kada ga je Salih naposljetku pronašao, suze su mu tekle niz lice poput vode. Za svaki od tri jecaja koje je ispustio, narod je dobio još jedan dan predaha prije nego što ih je stigla Božija kazna.⁴⁶

Prema hadisima, Muhammed je bio posebno brižan prema devama. Zabranio je predislamsku praksu odsijecanja grbe za hranu dok je deva još živa. Kritizirao je ljude koji su ih koristili kao sjedišta dok su besposleno ogovarali na pijaci i ukorio svoju najdražu suprugu Aišu zbog grubog postupanja prema devi⁴⁷.

Šiijski izvori spominju i devu koja je prišla Poslaniku, kleknula pred njim i požalila mu se na svoju sudbinu. Poslanik je tada pozvao njenog vlasnika i rekao mu da je saznao kako namjerava zaklati životinju nakon godina vjernog služenja. Zamolio ga je da poštedi njen život i pustio je da slobodno luta između kuća muslimana u Medini, gdje su je hranili i brinuli se o njoj.⁴⁸

43 Kur'an 88:17.

44 Oliver Leaman, *Kur'an: Enciklopedija* (Oxford: Routledge, 2006), 135–136, nudi koristan sažetak.

45 Kur'an 7:73–79, 11:61–68, 17:59, 26:141–159, 54:23–32, 91:11–15.

46 Brannon W. Wheeler, *Vjerovjesnici u Kur'anu* (London: Continuum, 2002), 74–82.

47 Richard C. Foltz, *Životinje u islamskoj tradiciji* (Oxford: Oneworld, 2007), 14, 19–20.

48 Foltz, *Životinje u islamskoj tradiciji*, 22–23.

Tri vrste koje smo dosad razmatrali spadaju među veće sisare. No, pred Bogom veličina nije važna – Kur'an kaže da se On ne usteže da kao primjer navede čak i komarca⁴⁹. Komentatori navode da je ovaj ajet objavljen kao odgovor na porugu mnogobožaca, koji su se rugali kada bi čuli Poslanika kako u svojim recitacijama spominje muhe i pauke⁵⁰. Bilo kako bilo, može se pretpostaviti da se u njemu krije i suptilna aluzija na jedino mjesto u Bibliji gdje se spominje ovaj insekt, također, u figurativnom smislu – u Isusovoj osudi pismoznanaca i fariseja: "Cijedite komarca, a gutate devu."⁵¹

Osim komaraca, muha i pauka, Kur'an spominje i pčele, moljce, termite, skakavce i mrave. Mravi se pojavljuju u priči o Sulejmanu, koji je, marširajući kroz Dolinu mrava, začuo jednog kako govori: "O mravi! Uđite u svoja skloništa da vas Sulejman i njegova vojska ne pregaze nehotice." Sulejman se nasmiješio toj sceni, a zatim zamolio Boga da mu podari zahvalnost i da ga učini pravednim vladarom.⁵²

I ovdje biblijska pozadina igra ulogu. U cijeloj Bibliji mravi se spominju samo dva puta, oba u Knjizi izreka, koja se pripisuje Sulejmanu. Prvi je poznata izreka: "Idi k mravu, lijenčino. Posmatraj njegove puteve i nauči se mudrosti."⁵³ Kur'anska priča pokazuje kako Sulejman čini upravo to – primjenjuje ono što propovijeda.

Rani komentatori dodali su i neke zanimljive detalje. Kažu da se mrav zvao Džiris. Sulejman je jednoga dana izašao da moli Boga za kišu, ali kada je vidio Džirisa kako podiže jednu nogu prema nebu, rekao je svojim saputnicima da je mrav već uputio dovu i da će kiša ubrzo pasti.⁵⁴

Prenosi se hadis o jednom neimenovanom poslaniku koji je doživio žestok ukor nakon što je spalio mravinjak: "Zbog jednog jedinog mrava koji te je ugrižao, uništio si čitavu zajednicu koja slavi Boga!" Ova priča je u skladu s kur'anskim učenjem o životinjama, ali u sebi nosi i odjek drugog odlomka iz Knjige izreka, gdje se mravi opisuju kao slaba, ali razborita zajednica.⁵⁵

49 Kur'an 2:26.

50 Wheeler, *Vjerovjesnici u Kur'anu*, 267.

51 Matej 23:24.

52 Kur'an 27:18–19. Arapska riječ za mrava je nemla.

53 Mudre izreke 6:6. Hebrejska riječ za mrava je namālā.

54 Wheeler, *Vjerovjesnici u Kur'anu*, 267.

55 Mudre izreke 30:25. Hebrejska riječ za "ljude" je 'am. Iako se pojavljuje više od 1.600 puta u hebrejskoj Bibliji, ne koristi se za neljudske životinje osim u ovom i narednom stihu.

Sufije su sa zadovoljstvom prepričavale dodatne priče o mudrosti i pobožnosti mrava te poštovanju koje zaslužuju. Tako se prenosi da se Sulejman jednom narugao mravu jer je gubio vrijeme pokušavajući ukloniti brdo ispred svog skrovišta, iako je to bilo očito izvan njegovih mogućnosti. Mrav mu je odgovorio riječima koje su postale simbol sufijskog puta ljubavi: “Ne gledaj moju nemoć, već moju težnju! Zaljubljen sam u jednog mrava koji mi je obećao da će ukloniti stijenu odbacivanja ako ja uspijem maknuti ovo brdo. Sada su sav moj um i trud posvećeni tom cilju. Ako uspijem, steći ću blizinu voljenog, a ako ne uspijem, barem neću biti lažov i nevjeran zaljubljenik.”⁵⁶

U drugoj predaji Sulejman je upitao hromog mrava koja je glina najviše natopljena tugom. Mrav mu je odgovorio: “Posljednja cigla kojom se zatvara mezar, jer tada nestaje i posljednja nada.”⁵⁷ U još jednoj priči, Alija, Poslanikov rođak i zet, duboko se potresao kada je slučajno povrijedio mrava dok je šetao. Poslanik mu se potom ukazao u snu i upozorio ga da bude pažljiviji, jer mravi neprestano slave Boga. To je Aliju još više uznemirilo, sve dok ga Poslanik nije

56 Hellmut Ritter, *Okean duše* (Leiden i Boston: Brill, 2003), 398–399.

57 Ritter, *Okean duše*, 42.

utješio riječima da je sam mrav posredovao za njega.⁵⁸ Na kraju, Attar pripovijeda o gozbi koju je priredio član viteškog bratstva. Služi je trebalo duže vremena da donese hranu jer je na nju sletio mrav. Razmišljao je da bi bilo neuljudno poslužiti jelo dok ga još uvijek resi mrav, ali bi bilo i nečasno otjerati ga. Stoga je strpljivo čekao da mrav sam ode.⁵⁹

Prema Kur'anu, Sulejman nije razumio samo mrave; on je imao i čete ptica pod svojom komandom i znao je njihov jezik.⁶⁰ Ovo znanje naslijedio je od svog oca Davuda, koji je slavio Boga uz pratnju planina i ptica⁶¹. Samo tri vrste ptica spominju se po imenu: pupavac, koji je Sulejmanu donio vijesti o kraljici od Sabe;⁶² prepelice, koje je Bog dao Musau i Izraelćanima za hranu u pustinji;⁶³ i gavran, koji igra ključnu ulogu u kur'anskoj verziji priče o Kajinu (Kabilu) i Abelu (Habilu). Nakon što je ubio svog brata, Kabil nije znao šta da učini s tijelom, ali mu je Bog poslao gavrana koji je čeprkao zemlju, pokazujući mu da ga treba pokopati.⁶⁴

Ptice se pojavljuju i u drugim pričama. Tako se prenosi da je Isa oblikovao ptice od gline i dahom im udahnuo život, pa su, Božijom voljom, postale stvarne ptice.⁶⁵

Sufije su prihvatile doslovnu istinu ovog čuda, ali su razmatrale i njegov dublji, duhovni smisao. Poput uzornog sufijskog šejha, Isa je od gline tjelesnih duša svojih učenika oblikovao bića svojom poukom i mudrošću, sve dok oni nisu poželjeli uzletjeti poput ptica prema svetosti. Zatim ih je, kroz prisnost i dalje podučavanje, njegov dah preobrazio u žive duše koje su doista poletjele na krilima goruće čežnje ka božanskoj stvarnosti.⁶⁶

Ovaj ezoterijski pristup čudu, zajedno s nekim drugim kur'anskim referencama na ptice, nadahnuo je jedno od najvažnijih djela svjetske duhovnosti – Attarov *Zbor (govor) ptica*. Na jednoj razini, to je priča o pticama koje žele kralja. Pupavac im kaže da ga već imaju – Simorga – ali da on živi daleko. Njihov

58 Ritter, *Okean duše*, 338.

59 Ritter, *Okean duše*, 339.

60 Kur'an 27:16–17, 27:20.

61 Kur'an 21:79, 34:10, 38:18–19, u odjeku Psalma 108:9–10.

62 Kur'an 27:20–28.

63 Kur'an 2:57.

64 Kur'an 5:31.

65 Kur'an 3:49, 5:110.

66 Za sufijsko tumačenje ovih ajeta vidi: Neal Robinson, *Hrist u islamu i kršćanstvu* (Basingstoke: Macmillan, 1991), 185–186.

početni zanos brzo počinje slabiti i, jedna po jedna, ptice pronalaze izgovore da ne krenu na taj opasan put. Papagaj želi samo izaći iz svog kaveza, patka misli da neće preživjeti izvan vode, sova bi radije provela život među ruševinama, i tako redom. Pupavac ih strpljivo odgovara od njihovih izgovora, a u tim odgovorima već postaje jasno da priča nosi alegorijsko značenje. On im pripovijeda anegdote o ljudskoj duhovnoj potrazi, otkrivajući se kao suptilno prikriveni sufijski šejh, dok ptice predstavljaju različite ljudske tipove – sve njih potencijalne ili stvarne članove njegovog sufijskog reda.

Ptice su naposljetku krenule na put, a pupavac im je bio vodič. Prelazile su sedam dolina o kojima ih je ranije upozorio, ali su mnoge od njih odustale. Samo trideset ih je stiglo do dvora Simorga.

Tamo su dobile knjigu da je pročitaju, i s užasom otkrile da su u njoj zapisani svi detalji njihovih prošlih života.

A kada ih stid pročisti do srži
i tegoba svijeta spadne s njih,
nova svjetlost poteče k njima
iz nebeskog, vječnog izvora.⁶⁷

Njihova zbunjenost još je veća kada shvate da je prisustvo Simorga nalik na kristalno čisto ogledalo. Kad “trideset ptica” (si morgh) pogleda u Simorga, vide same sebe, a kad pogledaju u sebe, vide Simorga.

Putovali ste, tragali, daleko lutali,
a sada pred sobom gledate sebe!
(Ko vidi Gospodara? Samog sebe vidi!
Može li mrav Plejade spoznati?)⁶⁸

Poruka je jasna – iako nikada ne možemo vidjeti Boga, možemo biti duhovno preobraženi i spoznati sebe u Njegovom znanju. A ako sudimo po životima mnogih sufija, taj preobražaj podrazumijeva i radikalnu promjenu odnosa prema neljudskim stvorenjima (tj. životinjama).

Kur'an je imao središnju ulogu u životima sufija, a njihov odnos prema neljudskim bićima usklađen je s porukama i znakovima svetog teksta. Ipak, ostaje pitanje kako razumjeti nekoliko ajeta koji govore o jedenju mesa, lovu i žrtvovanju životinja.

⁶⁷ Attar, *Zbor ptica*, 218.

⁶⁸ Attar, *Zbor ptica*, 219.

Prvo što treba primijetiti jeste da ti ajeti, kada se čitaju u kontekstu, pozivaju na promišljanje. Vjernicima nije dozvoljeno loviti dok su u ihramu, odjeći hodočasnika.⁶⁹ Tako su slobodno živuće životinje zaštićene u i oko Mekke, svetog mjesta Božije kuće. Ovo ukazuje da je lov tek ustupak ljudskim potrebama, a ne njihova prvobitna svrha. Štaviše, za razliku od paganskih božanstava, Bogu nisu potrebne životinjske žrtve – do Njega ne dopiru ni meso ni krv, već pobožnost hodočasnika. On im je dao meso kao hranu da bi bili zahvalni. Dio toga trebaju pojesti, a ostatak podijeliti prosićima i siromasima.⁷⁰

S obzirom na to da se islamsko pravo oblikovalo nakon što je islam postao ideologija militarističkog i patrijarhalnog društva, nije iznenađujuće da pravnici nisu dovodili u pitanje opravdanost konzumacije mesa i lova.⁷¹ Ipak, oslanjajući se na hadis, postavili su određene granice. Obredno klanje mora se obaviti oštrim sječivom kako bi se životinji nanijelo što manje bola. Lov je dozvoljen samo kada je ulov namijenjen ljudskoj ishrani. Kože domaćih životinja zaklanih za hranu mogu se koristiti za odjeću, ali je muslimanima zabranjeno ubijati životinje isključivo radi njihove kože, krzna ili perja.

Neke sufije zastupali su radikalnije stavove. Jednog dana, dok se Rabija povukla u planine, oko nje su se okupila krda jelena, divokoza, kozoroga i divljih magaraca. Međutim, kada se na tom mjestu pojavio čuveni asketa Hasan el-Basri, životinje su se razbježale. Hasan se zaprepastio i upitao Rabiju zašto se te životinje osjećaju tako pitomo u njenom prisustvu, dok od njega bježe. Ona ga je tada upitala šta je jeo. Kada je odgovorio da je pojeo malo pirea od luka skuhanog na životinjskoj masti, Rabija mu je odvrtila: "Ti jedeš njihovu mast, pa zašto da ne bježe od tebe?"⁷²

Prema drugoj poznatoj predaji, Ibrahim ibn Edhem, kralj Belha, jednog je dana otišao u lov kako bi zaboravio uznemirujuće snove iz prethodne noći. Upravo se spremao da pojuri za jelenom kada se životinja okrenula i rekla mu: "Ja sam poslana da lovim tebe. Ti mene ne možeš uhvatiti. Zar si za ovo stvoren?" Ibrahim je ostao skamenjen gledajući jelena u oči, ali se još više prestravio kada je iste riječi čuo, prvo s drške svog sedla, a zatim i s kragne vlastite odjeće.

69 Kur'an 5:195.

70 Kur'an 22:36–37.

71 Za odnos između konzumacije mesa, lova, patrijarhata i militarizma vidi: Carol J. Adams, *Seksualna politika mesa* (Cambridge, UK: Polity Press, 1990).

72 Feridudin Attar, *Muslimanski dobri i mistici: Epizode iz Tadbkirat al-Auliya' (Spomenica dobrih)*, prev. A. J. Arberry (London: RKP, 1966), 44–45.

Napustio je i lov i svoje kraljevstvo, zamijenio kraljevske haljine iznošenim ruhom i vunenim šeširom skromnog pastira, te postao putujući sufija.⁷³

Budući da Kur'an dozvoljava konzumaciju mesa i lov, bilo bi neislamski zabraniti bilo koje od toga, osim ako bi se jasno utvrdilo da je to u "javnom interesu"⁷⁴. Ipak, strogi vegetarijanizam i suzdržavanje od lova predstavljaju prihvatljiv lični izbor za pojedine muslimane, što se jasno vidi iz predaja o Rabiiji i Ibrahimu.

Pitanje žrtvovanja životinja je složenije. Hanefijski pravници insistiraju na tome da je žrtva tokom dana hadžilajskog Bajrama obavezna za svakog punoljetnog muslimana s prebivalištem, koji posjeduje imetak veći od njegovih ili njenih dnevnih potreba. Ostale pravne škole zauzimaju nešto blaži stav. One primjećuju da je Poslanik redovno prakticirao ovu žrtvu⁷⁵ i stoga podstiču muslimane da ga slijede.

Međutim, dva puta tokom devedesetih godina prošlog stoljeća kralj Hasan II od Maroka – koji je inače svake godine bio sniman dok vlastitom rukom kolje žrtvenu životinju – odlučio je da iz ekonomskih razloga zabrani godišnju žrtvu⁷⁶. Marokanci slijede malikijski mezheb, pa je ova odluka prošla s relativno malo protivljenja. Da su bili hanefije, kralj bi se suočio s mnogo snažnijim otporom.

Njegov postupak može se smatrati djelovanjem u javnom interesu u širem smislu, ali se nije mogao osloniti na taj princip u okviru islamskog prava, jer se on ne primjenjuje na pitanja obreda. Slično tome, 2001. godine, tokom epidemije slinavke i šapa, imam Pariške džamije – koji je također bio malikija – izdao je fetvu kojom je vjernicima omogućio da umjesto žrtve daju siromašnima novčani ekvivalent trećine cijene ovce.⁷⁷ Nekolicina hrabrih muslimana usvojila je ovu praksu kao svoj stalni običaj. Međutim, ona neće postati norma sve dok širi krug muslimana ne shvati da se temeljna načela čovječanstva nalaze u cjelokupnom učenju Kur'ana, a ne u izdvojenim kur'anskim propisima posmatranim izolirano.

Prijevod s engleskog:
Dženan Mušanović

73 Attar, *Muslimanski dobri*, 64–65.

74 Malikijska pravna škola naglašava princip **maslaḥa**, "javnog (općeg) interesa".

75 *Sunnet mu'ekkeḍe*.

76 Foltz, *Životinje u islamskoj tradiciji*, 122. Autor je gledao kralja kako kolje svoju žrtvu na marokanskoj televiziji 1996.

77 Foltz, *Životinje u islamskoj tradiciji*, 122.

LITERATURA:

- Abdarahman, A'isha, and Ya'qub Johnson, trans. *Imam Malik's Al-Muwatta*. Norwich: Diwan Press, 1982.
- Abdul Ghaffar, Suhaib Hasan. *Criticisms of Hadith among Muslims with Reference to Ibn Maja*. London: Ta Ha and Al-Qur'an Society, 1986.
- Adams, Carol J. *The Sexual Politics of Meat*. Cambridge, UK: Polity Press, 1990.
- Attar, Farid al-Din. *Muslim Saints and Mystics: Episodes from the Tadhkirat al-Auliya' (Memorial of the Saints)*. Translated by A. J. Arberry. London: RKP, 1966.
- Attar, Farid ud-Din. *The Conference of Birds*. Translated and introduced by Afkham Darbandi and Dick Davis. Harmondsworth: Penguin Books, 1984.
- Birkhead, Tim. *Bird Sense: What It's Like to Be a Bird*. London: Bloomsbury, 2012.
- Budiansky, Stephen. *The Covenant of the Wild: Why Animals Chose Domestication*. London: Weidenfeld and Nicholson, 1994.
- Campo, Juan Eduardo Campo. *Encyclopedia of Islam*. New York: Infobase, 2009.
- Foltz, Richard C. *Animals in Islamic tradition*. Oxford: Oneworld, 2007.
- Geiger, Abraham. *Judaism and Islam*. New York: Ktav, 1970.
- Kern, Soeren. "Muslims Declare Jihad on Dogs in Europe." Gatestone Institute, January 31, 2012. Accessed July 13, 2014. www.gatestoneinstitute.org/2796/muslims-ban-dogs-europe.
- Leaman, Oliver. *The Qur'an: An Encyclopedia*. Oxford: Routledge, 2006.
- Marzuban, Ibn. *The Book of the Superiority of Dogs over Many of Those Who Wear Clothes*. Translated and edited by G. R. Smith and M. A. S. Abdel Haleem. Warminster, UK: Aris and Phillips, 1978.
- McAuliffe, Jane Dammen. *Encyclopaedia of the Qur'an*. Leiden: Brill, 2001–06.
- Nicholson, Reynold A., trans. *The Mathnawī of Jalālūddin Rūmī: Books I and II*. Cambridge: Cambridge University Press, 1926.
- Nicholson, Reynold A. *The Mystics of Islam*. London: George Bell, 1914.
- Pinault, David. *The Horse of Karbala: Muslim Devotional Life in India*. New York: Palgrave, 2001.
- Ritter, Hellmut. *The Ocean of the Soul*. Leiden: Brill, 2003.
- Robinson, Neal. *Christ in Islam and Christianity*. Basingstoke: Macmillan, 1991.
- Tlili, Sarra. *Animals in the Qur'an*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Wheeler, Brannon W. *Prophets in the Quran*. London: Continuum, 2002.

* Rad predstavlja prijevod poglavlja iz knjige: Neal Robinson, "Ants, Birds, and Other Affable Creatures in the Qur'an, Hadith, and Sufi Literature", *The Routledge Handbook of Religion and Animal Ethics*, ur. Andrew Linzey & Clair Linzey, London & New York: Routledge, 2019.

نيل روبينسون

Neal Robinson

النمل والطير وغيرهما من المخلوقات الحبيبة المذكورة في القرآن والحديث والكتب الصوفية

Ants, Birds, and Other Endearing Creatures in the Quran, Hadith, and Sufi Literature

ملخص: تبحث هذه المقالة في مكانة ورمزية الحيوانات في النصوص الإسلامية بما فيها القرآن والحديث والكتب الصوفية. ويحلل المؤلف نيل روبينسون كيف تذكر الأنواع المختلفة من الحيوانات، من أمثال الطير والحصان والكلب والنمل والناقة، في الكتب الإسلامية وكيف تم تفسيرها عبر التاريخ. ويشير المؤلف إلى الوجهات المختلفة داخل التقاليد الإسلامية بدءًا بالاحترام الصوفي للحيوانات وانتهاءً بالأحكام الشرعية التي تحدد معاملة الإنسان نحوها.

Summary: This paper explores the place and symbolism of animals in Islamic texts, including the Quran, Hadith, and Sufi literature. Author Neal Robinson analyzes how various species, such as birds, horses, dogs, ants, and camels, are mentioned in Islamic scriptures and how they have been interpreted throughout history. The author points to different perspectives within the Islamic tradition, from mystical reverence for animals to normative legal regulations that define man's relationship with them.

Podzvizd kod Velike Kladuše

MR. SCI ASMIR CRNKIĆ

acrnkic@gmail.com
bzk preporod bosanska krupa

*On (bosanski musliman) silno ljubi ovu grudu,
koju su mu preci namirili i zato ne prodaje očevine.
On to čini samo u velikoj nuždi i krajnjoj potrebi.*

— Antun Hangi, učitelj u Bihaću 1894. godine

Sažetak: Šta se sve krije ispod debelog taloga povijesti starog grada Podzvizda kod Velike Kladuše teško je dokučiti. Međutim autor je uspio iz više različitih izvora sakupiti rasute fragmente i na sebi jedinstven način kreirati kvalitetan historijski prikaz ovog malog krajiškog mjesta. U radu je pored historijskog prikaza nastanka i razvoja naselja, važnih historijskih događaja, znamenitih ličnosti, džemata i vakufske imovine, još jednom ukazano na bogatstvo i značaj kulturno-historijskog naslijeđa u ovom dijelu BiH te akcentirana mogućnost iskoristivosti istog kao turističko-razvojnog potencijala.

Ključne riječi: Stari grad Podzvizd, Krajina, kulturno-historijsko naslijeđe, ban Josip Jelačić, džamije u Podzvizdu

Arhivska fotografija: Stari grad Podzvizd

UVOD

Bosanskohercegovački historičar Hivzija Hasandedić (1915-2003) poznat je po mikrohistorijskom metodološkom pristupu istraživanja prošlosti i kulture Bošnjaka. U jednom od svojih radova je rekao: *“Kod nas se već odavno osjeća potreba za izradom jedne iscrpne i cjelokupne povijesti Bosne i Hercegovine. Specijalno nas interesira prošlost ovih krajeva u osmansko doba, pošto su oni u to vrijeme doživjeli svoj najveći procvat. Ali napisati jednu dobru i iscrpnu povijest Bosne i Hercegovine nemoguće je sve dotle dok se ne ispita prošlost svih onih brojnih sela i zaselaka, koja se nalaze na periferijama pojedinih kotareva i u podnožjima planinskih predjela.”*¹ Svoj stav je temeljio na činjenici da za veća mjesta koja su nekad bila središta političkog, vojnog, administrativnog, kulturnog ili trgovačkog života imamo obilje podataka iz raznih arhivskih dokumenata koji se brižljivo čuvaju i učestalo publiciraju, dok su manja mjesta trenutno marginalizirana iako su u prošlosti, možda, imala važnu ulogu, odnosno bila središta važnih historijskih događaja, a čiji detalji mogu pomoći u rasvjetljavanju ukupnih historijskih dešavanja. U Bosanskoj krajini imamo dosta takvih mjesta koja su stjecajem različitih okolnosti ostala pomalo na margini, a koja su u dalekoj prošlosti igrali značajnu ulogu. Tako danas imamo situaciju da rijetko ko osim historičara, ili dobrih poznavalaca prošlosti zna da su Kamenograd i Stari Majdan stariji od grada Sanskog Mosta, kojem danas administrativno pripadaju. U Cazinu,

1 Hivzija Hasandedić: Solakova kula i njena okolina, *Osvit*, br. 102, Sarajevo, 06.februar 1944, str. 8

Bosanskoj Krupi i Bihaću danas je nekoliko manjih mjesta koja imaju srednjovjekovnu tradiciju naselja a koji su stari kao i sama središta kojima danas pripadaju. Jedno od takvih starijih krajiških naselja je i Podzvizd kod Velike Kladuše, koji se u pisanim tragovima spominje daleke 1334. godine. U mjestu su pronađeni arheološki ostaci iz bronzanog doba, a kula u starom gradu je jedna od najstarijih u Bosni i Hercegovini. Zbog kulturno-historijskog značaja, Stari grad Podzvizd kao graditeljska cjelina proglašen je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine 26. oktobra 2010. godine.

SREDNJOVJEKOVNI PODZVIZD

Brežuljak na kojem se nalazi nije pretjerano velik i visok u odnosu na okolna brda, ali se gledajući iz podnožja brijega sa sjeverozapadne strane stječe dojam da je grad visoko pozicioniran, da je na nebu “pod zvjezdama”. Odatle i naziv Podzvizd, koji je jedinstven u Bosni i Hercegovini. Kad je šira regija u pitanju, identičan toponim srećemo kod Stona u Hrvatskoj. Čuvene Stonske zidine osim osnovnog zidnog bedema sastoje se od tri tvrđave od kojih se jedna zove Podzvizd. Naš bosanski Podzvizd nalazi se oko 5 km istočno od Velike Kladuše, kojoj administrativno i pripada. Kao i sva Krajina, okolica Podzvizda je pitoma i prijatna za oko. Da bi se potpuno opisala ljepota krajolika ovog dijela BiH, bila bi nam potrebna magična sposobnost opisivanja Ćamila Sijarića. Doline okružene blago zaobljenim brdima i brežuljcima. Sve je prošarano šumarcima i voćnjacima. Bajkovito u pravom smislu riječi.

Ako se za neki stari grad može reći da je prastar, onda je to Podzvizd. Uz Jezerski kod Bos. Krupe i Sokolac kod Bihaća, Podzvizd je naš najstariji grad - tvrdio je Hamdija Kreševljaković². Ovdje je Kreševljaković mislio prvenstveno na branič kule jer su one najstariji objekti u sva tri grada.

Na lokalitetu su detektirani ostaci naselja i predmeti iz brončanog doba³. Sadašnja utvrda, odnosno stari grad Podzvizd, najvjerovatnije je izgrađena u XIII stoljeću jer je kula s ulazom do 4 m iznad zemlje karakteristična za utvrde iz tog perioda. Njemačka nauka o gradovima ovakve kule zove Bergfrit. Kula je pozicionirana u centralnom dijelu starog grada. Bedemi oko ove kule nastali su znatno kasnije. U periodu od XIV-XVI stoljeća bio je u posjedu plemićke porodice Kreščić (Kriščić), po kojoj se nekada i zvao. Više puta su ga opsjedali

2 Hamdija Kreševljaković: *Stari bosanski gradovi*, Sarajevo, str.34

3 GZM, 01.01.1890, Sarajevo, str. 64-67.

i zauzimali osmanski vojnici. Pouzdano se zna da su prvi put “zakucali” na nje-gova vrata 1533. godine. Od 1670 g. do 1878. ostaje trajno u bosanskom ejaletu pod osmanskom upravom. Nalazio se u sastavu Ostrožačke kapetanije. Kako se na ploči iznad vrata čita, popravio ga je Mustafa-paša za vlade sultana Mahmu-da I (1730-1754). Pored srednjovjekovne branič-kule, kapi-kule sa džamijom dio grada čini i Pašića kula i stražarnica. Gradom je zapovijedao dizdar. Austrij-ski izvještaj iz 1834. kaže da je grad prilično očuvan, da ima četiri topa, dok se službeno zna za dva topa, i da je oko njega 100 kuća s 200 boraca. Pri pregledu 1838. ustanovljeno je da je potreban mali popravak.

Posljednji osmanski popis iz 1851. pokazuje da Podzvizd ima 120 kuća. Muhtar u tom periodu bio je Osman, sin Alije Obića, a njegov zamjenika Ikan, sin Mehmeda Omeragića.⁴

Danas je stari grad u ruševnom stanju i vapi za obnovom. Posebno je u jad-nom stanju centralna branič-kula koja izgleda poput oronulog zuba kojeg je uništio karijes. Pretpostavlja se da je nekoć bila 20 m visoka. Poput ostalih kula i ona je imala drveni šatorasti krov. Gledajući je sada ovako oronulu, sjetih se pjesme posvećene upravo starim kulama od autora moga Krupljanina Husejna Šehića Ahmedovog.

⁴ Podaci dobiveni od prof. dr. Emira Demira, koji radi na prevodu posljednjeg osmanskog popisa u BiH.

Foto: ulazna kapija i branič-kula Podzvizda

PJESMA STARIM KULAMA

Oj vi stare ispucale kule,
al' ste tužno oborile glave.
Uzdišete za prošlim zemanom,
za zemanom ponosa i slave!

Nekada se kroz odaje vaše
prolamaše hihot djevojaka.
Sad ležite u mahali staroj
nijeme poput onih hladnih raka.

Po strehama i doksatima vašim,
nekada su kumrije pjevale,
Kroz odaje i ahare vaše,
vesele su pjesme odzvanjale.

Nekad beže na minderu mehkom,
sluš'o pjesmu staroga pjevača.
Nestrpljivo od njeg' očekiv'o
Da saznade čija j' vojska jača.
Bijesni vranči u stajama vašim,

lupali su nogom o duvare,
A sad vjetri bijesni i pomamni,
tužno zvižde kroz zidove stare.

Kol'ko blaga djevojačke duše,
zakopana u vama propade,
Kol'ko smijeha i uzdaha vreljih
o vaše se zidove raspade!?

Kol'ko puta kroz odaje vaše
Ranjen Mujo ljubav dozivaše,
da mu vida rane po prsima
pa da opet britku ćordu paše!?

Sad stojite kao starci nijemi,
porušene kapije su vaše.
Nikad više neće doći dani
One divne prošle slave naše.⁵

PODZVIZD – BOSANSKI GRANIČAR NA SUHOJ MEĐI

Poznata je činjenica da je Bosna i Hercegovina jedna od najstarijih država u Evropi sa državnom granicom koja se kroz povijest nije puno mijenjala. Međudržavna granica naše domovine sa susjedima uglavnom ide riječnim tokovima ili planinskim masivima. Kako se u narodu, ali i u pjesmi kaže Bosna je od davnina “od *Une do Drine, od Save do mora*”. Prvo širenjem a kasnije propadanjem i raspadom Osmanskog carstva kroz mnoge mirovne ugovore ta granica je uglavnom ostala takva uz neke manje korekcije. Međutim jedan dio naše granice ne ide dolinom rijeke niti planinskim masivom. Dio granice između BiH i Hrvatske na sjeverozapadu od Bosanskog Novog pa preko Bosanske Otoke i Bužima do Velike Kladuše Krajišnici zovu *Suha međa*. Moglo bi se reći da je to područje između Une i Gline. Naziv Suha međa spominje se još od XVIII stoljeća i koristi se i danas. Prisutan je u raznim međudržavnim sporazumima Osmanskog carstva i Habsburške monarhije. S obzirom na to da na tom području nema neke velike prirodne prepreke, mnogi osvajači sa zapada su smatrali da je to upravo slaba tačka za prodor u Bosnu. Ipak, vrijeme je pokazalo da su se prevarili.

Jedna od jačih graničnih utvrda na Suhoj međi koja je odolijevala nasrtajima neprijatelja bio je i grad Podzvizd.

5 Husein Šehić Ahmedov: Pjesma starim kulama, *Novi Behar*, Sarajevo, 1931/1932, broj 1, str. 8

U vrijeme osmanske uprave na Suhoj međi su bili učestali upadi i prelazi granice sa obje strane. U historiografiji se za takva lokalna manja vojna djelovanja koristi termin čarkanje. Trebalo je samo malo povoda pa da jedna strana udari na drugu, veoma često i bez saglasnosti i znanja viših nivoa komandovanja. Me-

Slika od Lea Arndta: lica iz Velike Kladuše, početak XX stoljeća

đutim ponekad su čarkanja znala izazvati i veće sukobe koji bi rezultirali većim brojem žrtava i štete, čas na jednoj a čas na drugoj strani. U nizu nevolja koje su u to vrijeme zadesile Podzvizd u narodnoj memoriji ostao je najviše upamćen vojni udar na Podzvizd od strane hrvatskog bana Josipa Jelačića.

SLAVNI JELAČIĆ U PODZVIZDU SE NIJE PROSLAVIO

Josip Jelačić zanesen slavom oca Franje, koji je imao zavidnu vojničku karijeru, poželio je da i on bude s takvom reputacijom. Dosadila mu blaga čarkanja na Suhoj međi. Htio je nešto veće što će mu povećati ugled i donijeti željenu slavu. Kao povod za napad bilo je navodno ubistvo petnaestogodišnjeg dječaka sa hrvatskog područja u pograničnom dijelu za što su optuženi Krajišnici iz Podzvizda. Iako za to nije bilo relevantnih dokaza, Jelačić se odlučio za odmazdu. Ipak, preračunao se, mislio je da je Podzvizd mehki trbuh na Suhoj međi, a pokazalo

se da je Podzvizd itekako tvrd orah. Ovim napadom je nanesena šteta Podzvizdu, bilo je žrtava, popaljenih kuća, ali i Jelačićeva vojska je pretrpila gubitke u svojim redovima i bez nekog značajnijeg vojnog uspjeha se morala vratiti nazad. Neki hrvatski historiografi su zabilježili da austrijska strana uopće nije bila zadovoljna sa ovakvim Jelačićevim postupkom. Izostali su hvalospjevi koje je očekivao i zbog kojih se najvjerovatnije odlučio za ovaj krvožedni pohod.

Jelaćićevu akciju kod Podzvizda uopće ne spominje autor sveobuhvatne *Specialgeschichte* Vojne krajine Franz Vaniček, a ni pisac povijesti Ogulinske pukovnije upravni kapetan Paul Kussan, koji je to svakako trebao učiniti jer je pukovnija u sastavu Karlovačke brigade bila mobilizirana na Kordun nakon završetka represalija. Kada je riječ o “habsburškoj perspektivi”, iznimku, dakako, predstavlja podmaršal Josip Neustadler, koji je događaje kod Podzvizda opisao u slobodnijoj memoarskoj formi uglavnom kao Jelačićev neuspjeh.⁶

Od bosanskohercegovačkih historičara ovaj događaj su tematizirali Muvekit i Galib Šljivo. Muvekit u kratkim crtama opisuje napad na Podzvizd sa austrijske strane, gdje navodi da je pored napada na tvrđavu zapaljeno i devet muslimanskih kuća. Potom piše da je delegacija sa bosanske strane otišla u Zagreb, gdje se sastala sa vojskovođom te pokrajine i da je kroz pregovore dogovoreno da se obje vojske povuku u unutrašnjost čime je ponovo osiguran mir na granici blizu Podzvizda.⁷

Galib Šljivo kroz ozbiljniji istraživačko-metodološki pristup donosi analizu ovog događaja temeljeći je na činjenicama iz građe bečkog Ratnog arhiva i orijentisan uglavnom na vojno-diplomatske posljedice sukoba.

Kao trajni podsjetnik na uspješnu odbranu Podzvizda i pobjedu Krajišnika nad vojskom bana Jelačića, 1845. godine na lokalitetu Dabravine u Podzvizdu podignut je spomenik u obliku piramide. Nalazi se pored regionalne ceste Velika Kladuša – Bužim.

Jelačić je i ranije imao upade na područje Velike Kladuše. Zabilježeno je da je 17. oktobra 1835. godine lično zapovijedao Ogulinskom satnijom prilikom napada na Veliku Kladušu. Tad je imao čin satnika prvog razreda.⁸

Ovaj Jelačićev napad na Podzvizd bio je jedan od posljednjih sukoba na hrvatsko-bosanskoj granici prije nego što će Austro-Ugarska okupirati BiH.

6 Kristina Milković: *Represalije protiv Podzvizda 1845. godine*, Zavod za hrvatsku povijest, 2011, str.197.

7 Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekit: *Povijest Bosne*, El-Kalem, Sarajevo, 1999, str. 1011.

8 Željko Holjevac: *Sukobi na karlovačko-bosanskoj granici (1815-1846)*, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2023, str.17.

Foto: spomen-obilježje kamena piramida kod Podzvizda
u čast pobjede Krajišnika nad vojskom bana Jelačića

Iz rada Alfreda Makaneca objavljenog u *Kalendaru Napredak* a koji govori o vezama bana Jelačića sa Bosnom možemo zaključiti da je nakon represalija nad Podzvizdom ban Jelačić radio na popravljajući odnosa sa bosanskim pograničnim kapetanima. Makanec nam u svom radu donosi sadržaj nekoliko pisama, odnosno korespondencije između bana Jelačića i Omera Lutvi-paše, zatim sa cazinskim mudrirom Sulejman-agom, bihaćkim kajmekanom Ahmedom Nuri-begom, gdje se vidi da su ti odnosi znali biti srdačni i prijateljski⁹. Originalna pisma se nalaze u arhivu grofovske porodice Jelačić. Zanimljivo je da je ban imao cijelu kolekciju orijentalnih sablija a koje je dobio kao poklon sa osmansko-bosanske strane. Tokom svog ustoličenja za bana 1848. godine nosio je jednu od tih sablija i jahao na konju Emiru, kojeg je dobio na poklon od Mahmud-bega Bašića iz Bihaća.

U narodnim epskim pjesmama sa ovog područja se spominju braća Hamdagići¹⁰ i braća Nesimovići.¹¹

9 Alfred Makanec: Veze bana Jelačića sa Bosnom, *Kalendar Napredak*, 01.01.1935, str.201-203.

10 Iz narodne pjesme: *Mustaj-beg lički oženi Kumalić Nubana*

11 Hamdija Kreševljaković: *Cazin i njegova okolina*, Kalendar Narodna uzdanica, Sarajevo, 1935, str. 108-109.

Iz proteklog perioda u narodu su sačuvane pjesme koje su pjevali vojnici sa obje strane neprijateljske linije. “*Puško moja, čelikom te hranim, s tobom ću Krajinu da branim*” - pjevali bi Krajiški Bošnjaci sa bosanske strane. A na to bi Ličani s druge strane odgovarali: “*Ličanin Horvat ne pozna straha, nit se boji zerna, niti praha.*”¹²

Prilikom austrougarske okupacije BiH, ovdje su najduže potrajale vojne operacije zaposjedanja od strane austrougarske vojske. Zadnja samovoljna organizirana četa iz Podzvizda krenula je 6. augusta 1878. pod vodstvom Omerka Mustedanagića i bajraktara Mume Dizdarevića, da s ostalim Krajišnicima brani Bosnu od Austrije. Negativne posljedice austrougarske okupacije BiH su bile višestruke. Prilikom pružanja otpora okupaciji bilo je puno žrtava, posebno u segmentu obrazovanih – elite. A kasnije, regrutiranjem naše mladosti u austrougarsku vojsku i slanjem na razne frontove broj žrtava je bio još veći. Jedna od negativnih posljedica okupacije bilo je i iseljavanje domicilnog bošnjačkog stanovništva u Tursku. Dio bošnjačko-muslimanskog stanovništva se nije mogao pomiriti da živi pod kršćanskom vlašću. Brutalna odmazda austrougarske uprave prema vođama otpora protiv okupacije kao i članovima njihovih porodica samo je pojačala želju za iseljenjem. Nažalost, toj pojavi su doprinijeli i neki domaći ljudi koji su agitovali i nagovarali stanovništvo da se iseli. List *Musavat* u januaru 1911. donosi prilog kako je domaći agitator trgovac M.S. iz Velike Kladuše prouzrokovao hidžru 30 porodica sa 150 duša koji su na svu sreću vraćeni iz Bosanskog Novog¹³.

O surovosti života u to vrijeme mnogo bi se moglo kazati i pisati. Uglavnom se preživljavalo od poljoprivrede. Kako stoji u jednom opisu Krajine iz početka XX vijeka, *na grbavoj krajiškoj zemlji miljama se često ništa drugo nije moglo vidjeti osim metličastog cvata kukuruza koji se njiše na vjetru*. U vrijeme austrougarske uprave u Podzvizdu je radila samo jedna trgovačka radnja, vlasnika Bajre Rizvića. Iz *Bosnische Bote* saznajemo da je osnovana 1894. godine.¹⁴ U to vrijeme u ovdašnjim domaćinstvima proizvodilo se sve što je trebalo za porodicu i kućanstvo. Na sofri je bila samo hrana proizvedena na vlastitoj njivi i bašči. Čak je i većina pokućstva bila iz kućne radinosti. Na spravi zvanoj “stan” od ovčije vune tkali su se tradicionalni bosanski čilimi, ponjave, serdžade i druge prostirke potrebne za kuću.

12 Željko Holjevac: *Gospić u Vojnoj Krajini*, Hrvatski zemljopis, Zagreb, 2002, str. 46.

13 *Musavat*, br.3, 18.01.1911, Sarajevo, str.4

14 *Bosnische Bote* za 1907. godinu, str. 223

Vrijeme Kraljevine SHS a potom Kraljevine Jugoslavije obilježeno je velikosrpskom hegemonijom, gdje su i Krajišnici kao i svi ostali Bošnjaci bili direktno izloženi brutalnom ekonomskom, kulturnom i vjerskom satiranju i zatiranju. U to vrijeme Bošnjaci su bili bez ikakve institucionalne zaštite, prepušteni samovolji lokalnih nacionalista i tzv. Jugoslovenske vojske. Tad je sprovedena i tzv. Agrarna reforma, koja je, ustvari, bila klasična otimačina bošnjačkog grunta. U to vrijeme bilo je puno nerazjašnjenih ubistava sa jasnim indicijama o umješanosti tadašnje vlasti.¹⁵

Ekonomski osiromašeni i nacionalno svedeni na vjersku grupu, Krajiški Bošnjaci su dočekali 2. sv. rat. Već sam kroz rad o Pećigradu pisao o značajnoj podršci Krajišnika partizanskom pokretu i Muslimanskoj miliciji Huske Miljkovića, koja je također integrisana u partizanski pokret. Bošnjaci-muslimani su procentualno najmasovnije podržali partizanski antifašistički pokret u odnosu na druge jugoslovenske narode, ali su poslije Jevreja procentualno i najviše stradali. Kako nam kazuju statistički podaci o žrtvama na području tadašnje Jugoslavije, u drugom sv. ratu svaki osmi Bošnjak-musliman je ubijen. Među najslavnijim i najpoznatijim antifašistima i partizanima sa kladušskog područja bili su Zuhdija Žalić i Ibrahim Mržljak.

Skoro pa presudnu ulogu u masovnijem pridobijanju krajiškog muslimanskog stanovništva za NOB i partizanski pokret imali su imami i ulema. Već sam u ranijim radovima spominjao značaj *Rezolucije ilmiye Bosanske krajine*, iza koje je potpisom stajao Mehmed-ef. Mujakić sa 33 istaknuta imama koji su aktivno podržavali NOP (partizanski pokret). Jedan od istaknutih imama koji je djelovao na području Vrnograča i Podzvizda bio je i Smail-ef. Buljubašić. U pisanim dokumentima njegovo antifašističko angažiranje pronalazimo u vrijeme uspostavljanja "Bihačke republike" u novembru 1942. godine. S obzirom na to da je otvoreno pomagao Srbe i osuđivao ustaški progon srpskog naroda na ovom području, našao se na udaru tadašnjih ustaško-njemačkih vlasti. Sa blizu sto aktivista NOP-a sa ovog područja brutalno je strijeljan u januaru 1943. godine, i to ispred Vrnogračke džamije naočigled svojih džematlija koji su nemoćno to posmatrali. Slikar Aleksandar Lucijan je 1983. godine taj događaj oslikao na slikarskom platnu. Na slici su prikazani pet njemačkih vojnika koji efendiju

15 O kakvom se režimu radilo i kakav položaj Bošnjaka je tada bio, najbolje oslikava slučaj mjesta Šahovići u Crnoj Gori. Iako je bilo mirnodopsko vrijeme, nad ovim muslimanskim selom je 09. i 10. novembra 1924. godine počinjen strašan zločin sa elementima genocida. Selo je u potpunosti uništeno. Čak je kasnije i preimenovano u Tomaševo.

Buljubašića svezanog vode na strijeljanje. Slika se danas nalazi u Veliko-kladuškoj gradskoj vijećnici.

Iako su Bošnjaci (tada bosanski muslimani) procentualno najmasovnije podržali partizanski antifašistički pokret i procentualno najviše stradali, te im zasluge nisu vrednovane nakon rata od strane Tita i nove države SFRJ. Razočaravajuće je bilo da im je zasebnost nacionalnog identiteta priznata tek 1971. godine, da skoro ni jedno stratište muslimana iz 2. sv. rata nije bilo obilježeno, a kroz privredni razvoj i kadrovsku politiku su bili marginalizirani. O gušenju vjerskih osjećaja, zatvaranju vjerskih škola i mekteba, progonu uleme i generalno vjerujućih ljudi da ne govorimo. Komunistička bezbožnička vlast u tome je bila nemilosrdna. Ovo je definitivno bilo vrijeme porobljene bošnjačke svijesti. Ono što je bilo najgore i što će na kraju rezultirati raspadom Titove Jugoslavije jeste da je Komunistička partija poslužila kao inkubator četništva jer je završetkom rata apsorbirala većinu četnika u svoje redove i omogućila im da i dalje kroz novi sistem djeluju sprovodeći velikosrpske ideje na štetu svih ostalih naroda. Jedan od njihovih projekata bilo je i pakovanje "*Cazinske bune*" Krajiškim Bošnjacima što će dovesti do ubistava nekoliko Krajišnika, više presuda na kaznu doživotnog zatvora, nemilosrdnog mučenja i premlaćivanja mnogih, te raseljavanja više od hiljadu ljudi sa njihovih ognjišta. Dodatna sankcija za reakciju Krajišnika protiv neizdrživog nameta od strane nove vlasti bila je i višedecenijska zabrana privrednog razvoja ovog kraja, što je, vjerovatno, i bio glavni cilj.

VELIKOSRPSKA AGRESIJA I VELEIZDAJA FIKRETA ABDIĆA

S obzirom na to da je BiH od posebnog interesa pansrpske imperijalno-hegemonističke politike utemeljene u Nečertanijama Ilije Garašanina, nakon što su napali i okupirali dio Hrvatske 1991. godine, tzv. JNA sa raznim srpskim paravojnim formacijama i rezervistima iz Srbije i Crne Gore aprila 1992. godine izvršila je brutalnu agresiju i na Bosnu i Hercegovinu. Cilj velikosrpskog agresora bio je jasan: pripojiti cijelu BiH tzv. Velikoj Srbiji a nesrpski živalj sa tog prostora etnički očistiti. Tadašnji bihaćki okrug se za kratko vrijeme našao u potpunom okruženju agresorskih snaga i njegova opsada će potrajati 1201 dan. Borci 5. Korpusa Armije RBiH, kao jedina legitimna vojna snaga, uspješno su odolijevali nasrtajima neprijatelja da ovlada Bihaćkim okrugom i time spoji dvije srpske paratvorevine, tzv. SAO Krajinu u Hrvatskoj sa okupiranim područjem u Bosni. Dodatno usložnjavanje situacije desit će se nakon proglašenja AP Zapadna Bosna u septembru 1993. godine od strane kvislinga Fikreta Abdića. Naravno najveću bol i najdublje rane kod Krajišnika ostale su zbog međubratskog sukoba

koji je insceniran i kreiran u velikosrpskoj kuhinji a za korisnog idiota upotrebljen Fikret Abdić. Međutim ugled, čast i ponos Krajišnika iz Velike Kladuše sačuvali su komandant Nijaz Miljković i njegovi borci iz 506. Kladuške bosanske oslobodilačke brigade¹⁶. Iz redova ove brigade, ali i drugih brigada 5. Korpusa, gdje su Kladuščani bili raspoređeni, život u odbrani domovine BiH dalo je 314 boraca Armije RBiH, o čemu svjedoči i šehidsko obilježje u haremu Gradske džamije u Velikoj Kladuši. Iako su se Krajišnici sami izborili protiv ovog karcinoma, molim dragog Allaha da nas u budućnosti sačuva sličnog iskušenja. Mlađe generacije sa područja Velike Kladuše su shvatile svu pogubnost izdaje što je rezultiralo i konačnim političkim padom kreatora izdaje tokom posljednjih lokalnih izbora u 2024. godini.

DŽEMATI I VAKUFKA IMOVINA

Na temelju istraživanja Madžide Bećirbegović, u Bosni je nekad bilo 786 džamija sa drvenom munarom i četverovodnim krovom.¹⁷ Ovaj tip džamija se neprekidno gradi od sredine XV stoljeća. Raznovrsne su po veličini, od najmanjih sa 25 m² površine pa do onih najvećih sa 460 m² molitvene površine. Jedna iz kategorije ovih manjih, ali jedinstvena po svojoj pozicioniranosti nad ulaznom kapijom u tvrđavu bila je stara džamija u Podzvizdu. Tačna godina izgradnje se ne zna, ali se zna da je iz osmanskog perioda. Pretpostaviti je da je izgrađena onog momenta kad se u utvrdu nastanila osmanska vojska kojoj je prvobitno i služila. Gradeći ovu džamiju dunđeri, dogramadžije i tašcije nisu imali problema sa nedostatkom građevinskog materijala. Za izgradnju ove džamije potreban je bio samo kamen i drvo, a sa tim materijalima ovo područje ne oskudijeva. Ovdje se radilo o manjoj džamiji dimenzija 7 x 7,8 m koja je bila pozicionirana iznad kamene kapi-kule¹⁸. U džamiju se ulazilo drvenim stepeništem. Džamija je bila nešto šira od kapi-kule tako da su njeni drveni zidovi prelazili preko drvenih podnih greda i podvlaka. Iz krova se izdizala slijepa munara sa malim otvorima na pokrivenoj galeriji.

16 Tokom prve godine velikosrpske agresije, u Velikoj Kladuši formirana je 521. Brdska brigada. Godinu dana kasnije formirana je i 527. Laka brigada. Proglašenjem paratvorenine AP ZB od patriotski opredijeljenih boraca iz ove dvije brigade nastat će 506. Oslobodilačka brigada u sastavu 5. Korpusa Armije RBiH čiji će borci dati značajan doprinos u oslobađanju ne samo Velike Kladuše već i tokom operacije "Sana 95", kada je oslobođen i Sanski Most.

17 Madžida Bećirbegović: *Džamije sa drvenom munarom u BiH*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 1999, str.53.

18 Džamije iznad kapi-kule imali su i osmanske utvrde Vrnograč, Orašac, Ostrožac i još neki krajiški gradovi.

Godine 1895. na prostoru današnje općine Velika Kladuša evidentirano je 15 džamija i 14 mekteba. Na području Podzvizda evidentirane su dvije džamije i dva mekteba.¹⁹

Dakle, pored džamije u starom gradu, bila je i džamija u džematu Podgrad. U staroj džamiji na starom gradu se prestalo klanjati 1956. godine. Kako mještani tvrde od te godine je na vratima džamije pisalo da je spomenik pod zaštitom države. Tokom te “zaštite” džamija se u potpunosti urušila tako da od nje nije ostala ni jedna daska.

Nakon zatvaranja džamije u starom gradu, Podzviđani su koristili Podgradsku džamiju, koja će sa vremenom dobiti naziv Džamija Džemata Podzvizd-Grad. S obzirom na to da je i ona bila mala i dotrajala, 1934. godine mještani su izgradili nešto komotniju džamiju.

U Novom Beharu te godine izašao je tekst sljedećeg sadržaja: *Ovih dana biće dovršena a u mjesecu julu otvorena nova džamija u selu Podzvizd – kotar cazinski. Džamija je ozidana od kamena i pokrivena crijepom, te je pravi ukras za ovo ubavo seoce. Džamiju su podigli sami muslimani Podzvizda bez ičije pomoći sa strane, pa se ova islamska požrtvovanost naših Krajišnika mora s pohvalom istaknuti.*²⁰

Kako nam Hasan Hilić prenosi u svojoj knjizi “Džamije Velike Kladuše”, u ovoj džamiji se prvi put klanjalo 28. augusta 1934. godine tokom posjete Hadži Mehmed-ef. Handžića, koji je tog ljeta kao vaiz obišao 23 džemata u Krajini.²¹ Godine 1959. na ovoj džamiji izvršene su određene građevinske intervencije. Dotadašnja munara, koja je izranjala iz središta krova, premještena je na postolje pored džamije, a radi veće komocije za obuču klanjača džamija je proširena tako da su njene konačne dimenzije nakon preinaka iznosile 16,2 x 8,65 m. Nakon posljednje velikosrpske agresije, Podzviđani su odlučili izgraditi još komotniju džamiju koja će zadovoljiti potrebe vjernika u ovom vremenu. Izgradnja je trajala oko godinu dana. Svečanost povodom otvaranja džamije održana je 23.05.1998. godine. Dimenzije nove džamije su 15x15 m, a visina munare je 40 m. Munara je neimarsko djelo Zuhdija-ef. Imamovića. Karakteristika ove džamije je da iz ptičje perspektive ima oblik peterougonaonika. Džamija može primiti oko 500 klanjača dok džemat čini preko 600 domaćinstava. Od ostale vakufske

19 Zbornik radova: *Vakufi u Bosni i Hercegovini*, IZ u BiH, Vakufska direkcija i El-Kalem, Sarajevo, 2017, str. 211.

20 *Novi Behar*, br. 24, 1933/34, Sarajevo, 15.06.34, str. 391.

21 Hasan Hilić: *Džamije Velike Kladuše*, NIP Unsko-sanske novine, Bihać, 2000, str. 65.

imovine posjeduju oko 30 dunuma zemlje. Od 2000. godine imamsku službu obavlja Ismail-ef. Mehmedović.

NOVI DŽEMAT PODZVIZD KOSA

Džemat Podzvizd Kosa je novoformirani džemat nastao u postratnom periodu. Džamija u ovom džematu je modernog i lijepog arhitektonskog rješenja i odiše skladom proporcija. Svečanost polaganja kamena temeljca za ovu džamiju bila je 15.06.1991. godine. Poseban gost na ovoj svečanosti i osoba kojoj je pripala čast da položi kamen temeljac i upiše se u vrh liste velikih vakifa bio je Adil-beg Zulfikarpašić. Zajedno s njim na svečanosti prisustvovao je i akademik Muhamed Filipović. U svom govoru Zulfikarpašić je između ostalog rekao: *“da niko Bošnjake ne može odvojiti od islama niti ih može odvojiti od vatana Bosne.”*²²

Iako je još uvijek bila nedovršena, u džamiji je organiziran prvi mevlud 31.03.1992. godine a 04.04. iste godine je klanjan i prvi Bajram namaz. Ratne okolnosti su privremeno zamrznule građevinske aktivnosti na džamiji tako da je svečanost otvaranja temelja džamije obavljena poslije rata 03.04.1999. godine. Završetak radova i njeno otvorenje upriličeno je 2007. godine. Džamija je pozicionirana pored glavne ceste Bužim - Velika Kladuša u naselju Kose. Dimenzija je 14 x 11 metara dok joj je visina dvošerefne munare 40 metara. Džemat sačinjava blizu 500 domaćinstava. Trenutno imamsku službu u ovom džematu obavlja Asmir-ef. Dizdarević.

22 U junu mjesecu 2022. god. Cazin je postao prvi grad u BiH koji je jednu svoju ulicu nazvao po Adil-begu Zulfikarpašiću.

ULEMA

Stari Krajišnici ni u najtežim vremenima nisu zanemarivali vjerske dužnosti, islamsko obrazovanje i odgoj. Dokaz tome su i stare džamije u tvrđavama. Glavne zasluge za očuvanje žiške vjere u proteklim vremenima pripadaju našoj krajiškoj ulemi. Jedan od najpoznatijih alima iz ovog mjesta je hafiz Jusuf-ef. Hušidić. Rođen je 1834. godine u Podzvizdu. Bio je muderis u Cazinskoj medresi u periodu od školske 1883. pa do 1894. godine²³.

Za vrijeme rada u Cazinskoj medresi hafiz Hušidić pokrenuo je inicijativu za izgradnju nove zgrade medrese koja je nakon izgradnje bila najljepša zgrada u Cazinu. Otvorena je 1890. godine. Nakon Cazina, hafiz Hušidić je otišao na poziciju muderisa u Atmejdand medresu u Sarajevu a nešto kasnije i za muderisa u Čačak medresi u Brčkom.²⁴ Zadnja radna pozicija bila mu je u medresi u Mostaru, gdje je i umro.²⁵

Sulejman-ef. Sabljaković iz Podzvizda spominje se kao diplomac visoke škole u Istanbulu.²⁶

Iz lista *Behar* iz januara 1905. saznajemo da je imam u Podzvizdu bio i Der-viš-ef. Sagrković.²⁷

Na poziciji imama i mualima u Krakači i Podzvizdu početkom XX stoljeća plodonosan trag ostavio je i Hasan-ef. Rizvić (1876-1939).²⁸

Pored respektabilnih rezultata na polju vjerskog života, ef. Rizvić je ostavio pozitivan trag i u drugim društvenim poljima. Bio je prvi predsjednik Crvenog križa u Velikoj Kladuši, predsjednik Gajreta te predsjednik Islamske čitaonice (kiraethane). Sahranjen je u haremu velikokladuške gradske džamije.

Tokom 1914. godine u mekteb-ibtidaiji u Podzvizdu bio je angažiran hafiz Abdulah-ef. Delić, koji je bio rodom iz Starog Majdana kod Sanskog Mosta. Prije njega na toj poziciji bio je mualim Sejid-ef. Salkić dok je poslije ef. Delića na tu poziciju došao Emin-ef. Ibilić.²⁹

Kad su u pitanju imami koji su bili na službi u ovom mjestu zahvaljujući istraživanjima Hasan-ef. Hilića imamo sačinjenu listu od još 20 imama: hafiz

23 Hamdija Kreševljaković: Cazin i njegova okolina, *Kalendar Narodna uzdanica*, Sarajevo, 1935, str.92.

24 Rifet Šahinović i Amel Redžić: Tradicija učenja hifza u Bihaću i Cazinskoj krajini, *Muallim*, br. 98, Sarajevo, 2024, str. 70.

25 Mumin Bajrić, Cazinska medresa, *Islamska misao*, godina I, broj 7, 1979, str.25.

26 Mumin Bajrić, *ibid*, str.24

27 Behar, br.18, 15.01.1905. str.288.

28 El Hidaje, br. 8, 1939, str.104

29 Rifet Šahinović i Amel Redžić, *ibid*, str.73.

Salih-ef. Hotić, Muhamed-ef. Silić, hafiz Abdulah-ef. Deliće, Sejid-ef. Salkić, Osman-ef. Dekić, Osman-ef. Deliće, Sulejman-ef. Sabljaković, Ahmed-ef. Šabić, Ali-ef. Džinić, Jusuf-ef. Mahmutović, Selim-ef. Mureškić, Abdulah-ef. Abdagić, Abdurahman-ef. Toromanović, Nasir-ef. Hamzabegović, Hifzi-ef. Gobeljić, Hasan-ef. Rošić, Ahmet-ef. Huskić, Šefik-ef. Čatić, Faruk-ef. Džakulić, Smail-ef. Mehmedović.³⁰

STARI GRAD PODZVIZD VAPI ZA OBNOVOM

30 Hasan Hilić: *ibid*, str.69.

Arhivska fotografija: Džamija na starom gradu polovinom prošlog stoljeća

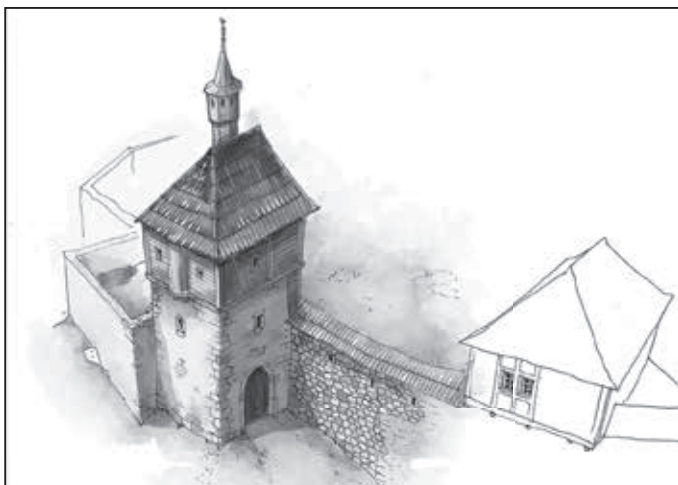

Foto: Umjetnički prikaz stare tvrđavske džamije

Bivša država SFRJ je 50-tih godina prošlog stoljeća na staru džamiju u starom gradu Podzvizdu okačila tablu sa natpisom: *Ovaj spomenik kulture je pod zaštitom države*. Stara džamija se u potpunosti urušila a drvena konstrukcija istruhnula a da bivša država ništa nije poduzela u očuvanju ovog jedinstvenog spomenika kulture. Iz tog treba izvući pouku da ni današnji status Podzvizda kao nacionalnog spomenika države BiH nije neka garancija da će se nešto poduzeti u njegovoj obnovi i revitalizaciji. Veća je vjerovatnoća da će bolji dani za stari grad

Stara i nova džamija u Džematu Podzvizd Grad

Podzvizd nastupiti entuzijazmom i aktivnošću kreativnih i vrijednih pojedinaca i konkretnim angažiranjem lokalne zajednice. Treba krenuti od malih koraka poput izrade projektne dokumentacije obnove stare tvrđavske džamije pa kroz nekoliko faza u potpunosti je revitalizirati a onda tražeći podršku gradskih, kantonalnih te federalnih vlasti ići u pravcu revitalizacije kompletnog spomenika. Paralelno raditi na promociji naših starih gradova jer turistička predviđanja idu u pravcu da će u budućnosti kulturni turizam rasti.

Veliku podršku promociji našeg kulturno-historijskog naslijeđa mogu dati i umjetnici putem svojih muzičkih izvedbi, likovnih radova i izložbi koje tematiziraju našu baštinu.

Kako je bilo karakteristično za cijelu Krajinu, i u Podzvizdu su se nekad uz tamburu sa dvije žice pjevale narodne pripovjedne pjesme. Tokom brojnih

terenskih istraživanja etnomuzikolog Cvjetko Rihtman dokumentirao je snimke mnogih poznatih izvođača širom Bosne. Među pohranjenim snimcima u legatu ovog etnomuzikologa na Muzičkoj akademiji u Sarajevu nalaze se i snimci pjevača Šerifa i Salih Mustedanagića iz Podzvizda.³¹

Od starih narodnih pjesama sa ovog područja najpoznatije su: *Udadob se i postadob mlada, Taj Mehmede sitan hode i Evo dojde da zapjevam ovdje*. Sve tri pjesme su se uglavnom pjevale u svatovskom kolu. Iz bliske prošlosti svježije je sjećanje na Mujagu Hušidića (1926-1999), koji je vješto svirao šargiju i talambasom budio na sehur tokom mjeseca ramazan.

S obzirom na to da je ovaj segment historije i naše nematerijalne baštine potpuno zanemaren, trebalo bi ga istražiti, publicirati i promovisati.

Inspiraciju u historiji i kulturno-historijskoj baštini ovog dijela BiH pronašli su i domaći krajiški slikari: Husnija Topić, Ahmed Ibukić, Sead Emrić, Adnan Čaušević, Šefik Kantarević i dr. U posljednje vrijeme, na naše tvrđave kao čuvar naše tradicije i identiteta veoma afirmativno ukazuje i Elena Arsenijević. Elena je akademska slikarica rođena u Gomelu u Bjelorusiji, ali posljednjih 10 godina živi u Bosni i Hercegovini. Elena je diplomirala na Bjeloruskoj akademiji umjetnosti u Minsku. Članica je Udruženja likovnih umjetnika BiH. Doslovce se zaljubila u naše stare gradove, posjećuje ih a svoje impresije prenosi na slikarsko platno. U suradnji za *BZK Preporod* dosad je imala nekoliko izložbi u većim bh gradovima gdje se predstavila sa svojih 40 akvarela na kojima su prikazane naše najljepše tvrđave. Među odabranima se našao i krajiški Podzvizd.

ZAKLJUČAK

Jasno je da je ovaj dio Bosne i Hercegovine unazad nekoliko stoljeća bio poprište velikih bitaka pa ne čudi otkud narodna pjesma o *Krvavoj Krajini gdje nikad nema bjela danka za odmorka*. Prodeverali su Krajišnici junački mnoge napade, bitke i ratove, ali su ostali vjerni majci Bosni, rodnom zavičaju i kućnom pragu. Abdullah-paša Teftedarija, namjesnik u Bosni od 1780-1785. godine, radije je izabrao ispiti otrov koji mu je sultan poslao nego Krajinu predati Austriji. Tada je izgovorio svoje čuvene riječi: *Baš vererum, bir taš vermem*, što znači *i glavu ću svoju dati, a kamena jednog ne dam*.³² To je vrijeme kada Austrija traži da joj se predaju krajiški gradovi u Pounju zapadno od rijeke Une. Radilo se o 21 tvrđavi

31 Pogledati: Jasmina Talam, *Tambura sa dvije žice u narodnoj muzičkoj tradiciji BiH*, Gračanički glasnik, 2009, str. 40

32 Behar, br. 95, KDBH Preporod, Zagreb, 2010, str. 54

Džamija u Džematu Podzvizd Kose

i 4 kule. Abdullah-paša je radije izabrao časnu smrt nego biti izdajica i ovaj dio Bosne ponosno isporučiti neprijatelju. Iz posljednje agresije na našu domovinu, Krajišnici, ali i svi Bošnjaci su shvatili da je za mir potrebna i određena ravnoteža snaga. Rahmetli predsjednik Izetbegović je znao reći: *Morate biti jaki da bi vas pustili da mirno živite*. To se i u budućnosti mora imati na umu.

Iz duboke i teške prošlosti kao svjedoci i podsjetnik ostali su naši stari krajiški gradovi. Kao okamenjeni stražari bdiju na granici ovog dijela naše domovine. Ispunili su svoju misiju i sad zaslužuju našu pažnju i poštovanje. Nekad ih je u Krajini bilo više od 50. U međuvremenu mnogi su poravnati sa zemljom a mnogi u ruševnom stanju čekaju odgovorne pojedince i institucije da pokrenu aktivnosti njihove obnove. Pored izrazitog kulturno-historijskog značaja naše kulturno-historijsko naslijeđe može biti značajan i razvojni potencijal. Svjedoci smo da tradicionala turistička europska odredišta na moru su sve manje privlačna turistima, kako zbog masovnog turizma tako i zbog sve učestalijih onečišćenja i toplinskih valova. Kulturni turizam u kontinentalnom dijelu postaje atraktivan a Bosanska krajina kao i cijela država BiH tu ima šta ponuditi. Međutim nema uspjeha bez dobrih ideja i posvećenosti radu. Potrebno je da se pojavi neko odlučan, pojedinac ili institucija, i da se malim koracima krene ka velikom cilju. Podzvizd kao jedan od naših najstarijih gradova i prvorazredni nacionalni spomenik ne smije biti prepušten propadanju, već mora biti obnovljen i u funkciji promocije naše kulture kao i razvoja ovog kraja.

U naselju Podzvzd, kao i u ostatku Krajine, trenutno se osjete posljedice iseljavanja. Neka čudna tišina nastala se između novih i velikih kuća sa lijepo uređenim avlijama. Sve izgleda kao na nekom reklamnom katalogu, ali bez ljudi i graje djece djeluje neprirodno. Nadam se da će diljem svijeta rasuti Podzviđani ostati vjerni gruntu svojih predaka, vratiti se i ulagati u svoj Podzvzd, te svojim novim znanjima i iskustvima sudjelovati u oplemenjivanju kulture svoga naroda. Mjesta za optimizam i svjetliju budućnost ima, prije svega zbog mladih koji stječu nova znanja i kompetencije po prestižnim svjetskim univerzitetima. Kako mještani tvrde, studenata iz Podzvzda ima svugdje po Evropi, Americi pa čak i u dalekom Japanu, gdje je na doktorskom studiju njihova sugrađanka Selma Dizdarević. Naravno, sve zavisi od njih, njihovog povratka i toga kako će iskoristiti potencijale ovog lijepog krajiškog podneblja i odgovoriti izazovima koji su pred nama. Optimistično je i to da u ovoj mjesnoj zajednici trenutno djeluje sedam registrovanih udruženja koja misijski rade na unapređenju društvenog, sportskog i kulturnog života te jačanju ekološke i humanitarne svijesti. U Krajini nikad nije falilo Bošnjaka sa integritetom: obrazovanih, moralnih i državi Bosni odanih pojedinaca spremnih da brane i čuvaju svoje vrijednosti. A oduvijek je bilo i pojedinaca posvećenih očuvanju i afirmaciji naše kulturno-historijske baštine. Nadam se da će takvih biti i u budućnosti.

Foto: Hasan-ef. Rizvić

IZVORI

- Alfred Makanec: Veze bana Jelačića sa Bosnom, *Kalendar Napredak*, 01.01.1935. Behar, br. 18, Sarajevo, 15.01.1905.
- Behar, br. 95, KDBH Preporod, Zagreb, 2010.
- Bosnische Bote za 1907. godinu
- El-Hidaje, br. 8, Sarajevo, 1939.
- Glasnik zemaljskog muzeja, Sarajevo, 01.01.1890.
- Hamdija Kreševljaković: *Stari bosanski gradovi*, Sarajevo, 1953.
- Hasan Hilić: Džamije Velike Kladuše, NIP "Unsko-sanske novine", Bihać, 2000.
- Hivzija Hasandedić: Solakova kula i njena okolina, *Osvit*, br. 102, Sarajevo, 1944.
- Husein Šehić Ahmedov: Pjesma starim kulama, *Novi Behar* 1931/32, broj 1, Sarajevo, 1931.
- Jasmina Talam, Tambura sa dvije žice u narodnoj muzičkoj tradiciji BiH, *Gračanički glasnik*, 2009.
- Kristina Milković: Represalije protiv Podzvizda 1845. godine, *Zavod za hrvatsku povijest*, Zagreb, 2011.
- Madžida Bećirbegović: Džamije sa drvenom munarom u BiH, *Sarajevo Publishing*, Sarajevo, 1999.
- Mumin Bajrić, Cazinska medresa, *Islamska misao*, godina I, broj 7, Sarajevo, 1979.
- Novi Behar, br. 24, 1933/34, Sarajevo, 15.06.1934.
- Rifet Šahinović i Amel Redžić: Tradicija učenja hifza u Bihaću i Cazinskoj krajini, *Novi Muallim*, br. 98, Sarajevo, 2024.
- Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekit: Povijest Bosne, *El-Kalem*, Sarajevo, 1999.
- Zbornik radova: Vakufi u Bosni i Hercegovini, IZ u BiH, *Vakufska direkcija i El-Kalem*, Sarajevo, 2017.
- Željko Holjevac: Sukobi na karlovačko-bosanskoj granici (1815-1846), *Institut Ivo Pilar*, Zagreb, 2023.
- Fotografije:
- NADA, br. 4, Sarajevo, 1903.
- NADA, br. 12, Sarajevo, 1903.
- Privatni arhiv Asmir Crnkić

آسمير تسرنكيتش

Asmir Crnkic

بلدة بودزويد القديمة قرب فيليكا كلادوشا

Podzvzd near Velika Kladusa

ملخص: رغم أنه من الصعب إدراك كل ما هو مخفي تحت رواسب التاريخ الخاص ببلدة بودزويد القديمة الواقعة قرب مدينة فيليكا كلادوشا استطاع المؤلف أن يجمع من المصادر المختلفة القطع المتشورة وأن يخلق بواسطتها عرضا تاريخيا جيدا لهذه البلدة البوسنية الحدودية. وإلى جانب الوصف التاريخي لنشأة البلدة وتطورها ثم الوقائع التاريخية الهامة فيها وشخصياتها المشهورة وجماعات المسلمين ومباني الأوقاف فيها فقد أشير في المقالة من جديد إلى وفرة وأهمية التراث الثقافي التاريخي في هذه المنطقة البوسنية مع الإشارة إلى إمكانية الاستفادة من ذلك بوصفه مقدرة سياحية تنموية.

Summary: It is difficult to fathom what is hidden beneath the thick sediment of history of the Old Town of Podzvzd near Velika Kladusa. However, the author has managed to collect scattered fragments from several different sources and in his own unique way create a high-quality historical account of this small Krajina town. In addition to the historical account of the origin and development of the settlement, important historical events, famous personalities, congregations and endowment property, the work once again points out the wealth and importance of the cultural and historical heritage in this part of Bosnia and Herzegovina and emphasizes the possibility of using it as a tourist and development potential.

Muslimanski prevoditelji i prijevodi Kur'ana na engleski jezik (2)

STEFAN WILD

s.wild@uni-bonn.de

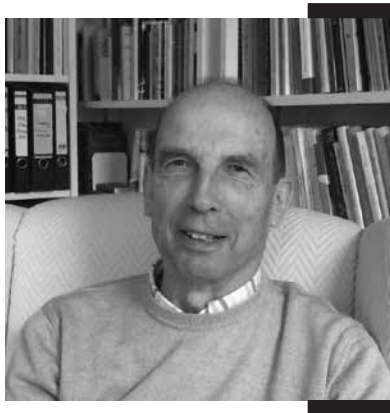
stefan wild, profesor emeritus islamskih studija na univerzitetu u bonu

Sažetak: Ova studija bavi se prijevodima Kur'ana na engleski koje su uradili muslimani uglavnom u 20. stoljeću. Autor napominje da u svome radu želi skrenuti pažnju na najvažnije muslimanske prijevode Kur'ana na engleski. On ukazuje na engleske prijevode koji su se pojavili u Indiji, Pakistanu, a posebno na djelovanje Univerziteta Al-Azhar na polju prevođenja Kur'ana na engleski, kao i na djelovanje Komplexa Kralja Fahda u Medini, koji također objavljuje engleske prijevode Kur'ana koje su uradili muslimani. Autor skreće pažnju na muslimanske rezerve prema tim prijevodima Kur'ana, ali ukazuje i na jačanje svijesti među muslimanima o tome da su prijevodi Kur'ana korisni za muslimane.

Ključne riječi: Kur'an, prijevodi Kur'ana, engleski jezik, kolonijalizam, kršćansko i muslimansko misionarstvo

DRUGI MODERNI MUSLIMANSKI PRIJEVODI KUR'ANA NA ENGLISKI JEZIK

Tačno je da su se 'rani engleski prijevodi Kur'ana, koje su uradili muslimani, pojavili uglavnom iz pobožnog entuzijazma sa svoje strane, da bi osporili optužbe navedene od kršćanskih misionara protiv islama općenito i Kur'ana posebno'.¹ Oni su također htjeli da se suprotstave rastućem utjecaju britanskih prijevoda Biblije.² Prema Abdur Rahimu Kidwaiju, prve muslimanske prijevode Kur'ana na

Prof. Stefan Wild

engleski uradili su indijski muslimani. Kidwai spominje prijevode od Mohammeda Abdul Hakima Khana (Patiala, 1905), Mirze Hairata Dehlawija (Delhi, 1912) i Mirze Abū'l-Fadla (Allahabad, 1912).³ On također spominje Muhammad Alijev prijevod *The Holy Qur'an*. Kidwai dodaje, pokazujući tradicionalno sunnijsko neprijateljstvo prema ahmedijama: 'Ovaj kadijanijski prevoditelj kriv je za pogrešno tumačenje nekoliko kur'anskih redaka, posebno onih koji se odnose na Obećanog Mesiju, njegova

čuda i kur'ansku angelologiju'. Za Kidwaija, kadijanije su 'napustile islam [...]'. Njihove znatne prevoditeljske aktivnosti motivirane su nagonom da proklamiraju svoju ideološku jedinstvenost'.⁴

Ranije u dvadesetom stoljeću al-Azhar je još uvijek jednoglasno bio na poziciji protiv bilo kojih prijevoda Kur'ana. Engleski prijevodi koje su uradili indijski učenjaci bili su otvoreno antimisionarski i donekle nužno apologetski. Na primjer, Dehlawi je ustvrdio u svome uvodu da je on želio da *dā* 'cjelovit

1 Kidwai, 'A Survey'.

2 Nadella, 'Postcolonialism, Translation'.

3 Kidwai, 'A Survey'.

4 Kidwai, 'A Survey'.

i iscrpan odgovor mnogovrsnim kritikama Kur'ana od različitih kršćanskih autora kao što su doktori Sale, J. M. Rodwell, Palmer i Sir W. Muir'.⁵ Utjecajni indijski učenjak Shibli Nu'mānī (umro 1914) također je podržao engleske prijevode kojih su se poduhvatili muslimani. On je slijedio *da'wā* strategiju koja je imala za cilj širenje islama u Evropu i Sjedinjene Američke Države, i želio je da ispravi tendenciozne prijevode koje su uradili kršćani.⁶

Tokom treće decenije dvadesetog stoljeća, prvi britanski muslimanski prevoditelj Kur'ana, prelaznik u islam Marmaduke Pickthall (1875-1936), pokušao je da dobije dozvolu al-Azhara da prevede Kur'an na engleski. Bio je razočaran: vladajuća frakcija al-Azhara izričito je odbila njegov zahtjev.⁷ Šayḥ Muḥammad Šākīr (umro 1939), azharovac i potpredsjednik Šerijatskog suda u Kairu, napisao je jednu utjecajnu knjigu koja formalno zabranjuje sve prijevode, *al-Qawlu l-faṣl fī tarǧamati l-kur'āni l-karīm ilā l-lugāti l-a'ǧamiyya* ('Konačni stav o prevođenju Časnoga Kur'ana na strane jezike'),⁸ u kojoj on pita retorički:⁹

- "...zašto bismo oklijevali da opišemo one osobe koje iznose ovaj zahtjev za prevođenjem
- Svete Knjige na strane jezike kao bandu heretika ovog vremena, ovog doba novotarije
- i tranzicije? ... Da li te osobe ... u svojoj ostrašćenosti protiv Svete Knjige u ruhu arapskog
- jezika, stvarno žele da vide jedno drugo borbeno polje za islamsku zajednicu, kad nađu
- u Republici Turskoj turski Kur'an, a u engleskim kolonijama engleski Kur'an, a u kolonijama
- drugih vladavina francuski ili italijanski ili holandski Kur'an...?"

Čak i reformist kakav je Rašīd Riḍā (umro 1935) još uvijek tvrdi, tokom tridesetih godina dvadesetog stoljeća, da prevođenje Kur'ana na druge jezike nije samo suvišno već i opasno. U pozadini je bio dugotrajni strah da će Kemal Atatürkovo turkificiziranje Kur'ana uspostaviti precedent.¹⁰ Muslimanske

5 Mohammed, 'Assessing English Translations', p. 60.

6 Malik, *Islamische Gelehrtenkultur in Nordindien*, p. 465.

7 Pickthall, 'Arabs and Non-Arabs', p. 426-432.

8 Šākīr (Šākīr), *al-Qawlu l-faṣl fī tarǧamati l-kur'āni l-karīm ilā l-lugāti l-a'ǧamiyya*, p. 10; usp. Ahmad, *Die Auseinandersetzung*, pp. 32-36.

9 Pickthall, 'Arabs and Non-Arabs', p. 426.

10 Zadeh, *The Vernacular Qur'an*, p. 9; Wilson, 'The First Translation of the Qur'an', i dalje.

misionare koji govore arapski, savjetuje Rašid Riḍā, treba slati u zemlje kao što su Indonezija ili Indija. Druge učitelje arapskog jezika treba slati u evropske zemlje da tamo predaju arapski jezik. Mlade naraštaje u Evropi i drugdje treba uvjeriti da čitaju i razumijevaju Kur'an na arapskom. Zapravo, to je značilo da svaki musliman treba učiti arapski. Al-Azhar je u to vrijeme bio duboko podijeljen oko pitanja prevođenja Kur'ana.

Usprkos al-Azharovim rezervama, Pickthall je preveo i objavio svoj posve uspješan prijevod u Velikoj Britaniji pod naslovom *The Meaning of the Glorious Koran: An Explanatory Translation*.¹¹ Jedan neidentificirani raniji prijevod Kur'ana na engleski od nekog prevoditelja muslimana bio je konfiskovan od carinarnice u Aleksandriji 1925. godine, a vlasti al-Azhara su taj prijevod javno spalile.

Pozadina nevjerovatnog rasta broja muslimanskih prijevoda Kur'ana na druge jezike nakon završetka Drugog svjetskog rata bila je demografija. U to vrijeme, većina muslimanskih učenjaka shvatila je da je prevođenje Kur'ana iz arapskog izvornika na druge jezike bilo od životne važnosti za opstanak islama. Postotak muslimana koji nikada neće dovoljno naučiti arapski da bi mogli shvatiti arapsko recitiranje ili čitanje Kur'ana narastao je dramatično. Na prevođenje Kur'ana više se nije gledalo sa mrgođenjem, već je postalo preporučeno ili čak obavezno.¹²

Postoje još uvijek džepovi opiranja prema prijevodima Kur'ana, ili barem rezerva prema njima. Muhammad Mustafa al-Azami, ekspert u kur'anskim studijama koji živi u Saudijskoj Arabiji, signalizira na to što on vjeruje da je zapadna antimuslimanska strategija, i opominje na tu opasnost:¹³

- “da se nadomjesti sveti tekst sa prijevodima Kur'ana na narodne jezike, a potom napuhati
- njihov status tako da se drže ravnopravnim sa izvornim arapskim jezikom Kur'ana. Na ovaj
- način, muslimanska društva, to jest tri četvrtine od kojih nijedno nije arapsko, mogu biti
- odvojena od stvarne Allahove objave.”

11 Prvo je objavljen 1930. od izdavača A. A. Knopfa. Nizam [upravitelj, guverner] Hyderabad, Mir Osman Ali Khan (umro 1967), jedan od najbogatijih ljudi u Indiji, finansirao je ovaj prijevod (Pickthall, 'Arabs and Non-Arabs', p. 425).

12 Pickthall, 'Arabs and Non-Arabs', p. 426.

13 Al-Azami, *The History of the Qur'anic Text*, p. 1.

Jedan drugi razlog za oklijevanje glavnoga toka sunnijskih učenjaka da prihvate prijevode mogao bi, također, biti gotovo senzacionalni uspjeh prijevoda Kur'ana koje je uradila ahmedijska zajednica, od drugih muslimana često pežorativno nazvana 'kadijanije'. Ahmedije su najvjerovatnije slijedile model Britanskog biblijskog društva [the British Bible Society]. Kako je spomenuto ranije, Muhammad Ali (1875-1951), visoko pozicionirani ahmedijski indijski učenjak, preveo je Kur'an na engleski 1917. godine. Ahmedijska zajednica se pocijepala oko njegovog prijevoda retka 33:40. iz Kur'ana, posebno oko značenja sintagme *ḥātamu n-nabiyyīn* [to jest: Muhammed, a.s. jeste 'Pečat vjerovjesnika', posljednji Božiji vjerovjesnik]. Većina muslimana na ahmedije je gledala, i još uvijek gleda, kao na heretički pokret koji je sklon uništenju ortodoksnoga islama. Pa ipak, prijevodi Kur'ana koje su uradili ahmedije bili su neko vrijeme uspješno distribuirani u muslimanskom svijetu, uključujući Egipat¹⁴ – najvjerovatnije čak sa prešutnim dopuštenjem al-Azhara.

Nakon kraja Drugog svjetskog rata, ahmedije su 1955. godine štampale jednu drugu dobro objavljenu verziju engleskog prijevoda Kur'ana zajedno sa arapskim tekstom. Ovaj prijevod je prvo distribuiran u Nizozemskoj – i prodavan diljem glavnine Evrope po vrlo niskoj cijeni. Ahmedije su ponudile 'prijevod Kur'ana' a ne 'prijevod značenja Kur'ana', naslov koji se čini nezgrapnim za neupućene. U Evropi 1950-tih godina, ovaj ahmedijski prijevod bio je jedan od lahko dostupnih verzija koje su donijele arapski tekst zajedno sa prijevodom ne samo na engleskom već i na drugim evropskim jezicima kao što je njemački (1954. godine). Međutim, većina sunijskih muslimana smatra prijevode na engleskom urađene od ahmedija ili od duodecimalnih šī'ija kao ništa drugo do li primjerima 'snažnih sektaških zastrana njihovih prevoditelja'.¹⁵

Glavni tok muslimanskog mišljenja danas drži da je muslimanska misionarska aktivnost (*da'wa*) izvan svijeta koji govori arapski gotovo nemoguća bez pozivanja na prijevode Kur'ana.¹⁶

14 Al-Amri, 'Qur'an Translation and Commentary', p. 90; Ikhwan, 'Differing Responses to an Ahmadi Translation and Exegesis'.

15 Kidwai, 'A Survey'.

16 Kidwai, 'A Survey'.

NEKI PROBLEMI U PRIJEVODIMA KUR'ĀNA SA ARAPSKOG NA ENGLISKI

Većina muslimana danas daje prednost muslimanskim prijevodima Kur'āna nad prijevodima kojima su autori nemuslimani. Međutim, jedan kamen spoticanja, historijski gledano, bio je, i često jeste još uvijek, nedovoljno prevoditeljsko poznavanje stilističkih razina engleskog jezika. Drugi kamen spoticanja je odluka da se ostavi poneka arapska riječ neprevedenom u engleskom tekstu, a treći kamen spoticanja bio je, i jeste, ono što bih ja nazvao preopterećivanje višeslojnog teksta. Dva primjera biće dovoljna; jedan prijevod koji je objavio al-Azhar, a drugi primjer jeste prijevod koji je distribuirao Komplex Kralja Fahda.

AL-AZHAROV PRIJEVODI

Kako je već spomenuto, 1993. godine al-Azhar je sponzorirao jedan engleski prijevod Kur'āna pod naslovom *al-Muntaḥab fī tafsīri l-Qur'āni l-karīmi bi l-lugatayni al-'arabiyya wa l-inḡlīziyya* ('Izbor tumačenja Svetoga Kur'āna: arapsko-engleski'). Prevoditelj u svome pogovoru izjavljuje:¹⁷

“Svaka riječ, prosta ili složena, potražena je u Oxfordskom rječniku da bi se pronašli relevantni i podesni sinonimi, idiomi i fraze koji bi oplemenili temu i dodijelili joj dignitet koji bi mogao biti doličan Božijem govoru.”

Takav pristup mogao bi dovesti do katastrofe. Prevoditelj Kur'āna na engleski koji mora potražiti svaku englesku riječ u Oxfordskom Rječniku (*the Oxford Dictionary*) nije sposoban da prevodi na engleski. Da bi 'oplemenio' engleski prijevod retka Kur'āna, 1:2-3., *al-ḥamdu li'llāhi rabbi'l-ālamīn* 2) *al-raḥmān al-raḥīm*, ovaj prevoditelj nije optirao za *Praise be to God, the Lord of all Being* (2) *the Merciful, the Compassionate* ili neki sličan prijevod. On je odabrao ponešto arhaičniji i iznenađujući prijevod *Bosoms peep forth and answer thanks to God, the Creator of the universe* (2) *The Raḥman, the Merciful*.¹⁸ U svome pokušaju da 'oplemeni' prijevod, prevoditelj ovdje nije uspio da uhvati onaj uzvišeni, a ipak pribrani ton ova dva najčešće navođena retka Kur'āna. Njegov izvor za čudnu formulaciju *Bosoms peep forth...* u retku 1. jeste jedna šekspirovska drama. U [Šekspirovoj drami] *All's Well that Ends Well*, čin IV, scena 4., romantična heroina Helena uzvikuje:

¹⁷ Himmat, *Al Montakhab*, p. 1006.

¹⁸ Više detalja vidi u: Wild, 'The Qur'ān Today'.

Time was, I did him a desired office,
Dear almost as his life; which gratitude
Through flinty Tartar's bosom would peep forth,
And answer, thanks: I duly am inform'd:
His grace is at Marseilles.

Njegov prijevod sūre 1:3, *al-raḥmān al-raḥīm*, pokazuje jedan drukčiji kamen spoticanja. Prevoditelj Abū Shabanah prevodi to ovako: *The Raḥmān, The Merciful*. Onaj koji govori arapski prepoznaće arapsku riječ *raḥmān* odmah. Ali, čitatelj koji govori engleski jezik, koji ne zna arapski, biće na gubitku. Tačka ispod *h* [*h*] neće za njega ništa značiti, a moguće je da protumači riječ Raḥman kao nekog 'čovjeka'. Sigurno je da postoje arapske riječi koje su postale dio engleskog jezika: Koran, Allah, sura, mosque, jihad, hajj i neke druge koje se mogu upotrijebiti u prijevodu Kur'ana na engleski. Ali *raḥman* posigurno nije jedna od tih riječi. To da bi jedna arapska riječ u nekom prijevodu trebala biti ponešto preciznija od neke engleske riječi jeste strašna zabluda.

Usporedi ovo rečeno sa Tarif Khalidijevim trezvenim, a ipak inovativnim prijevodom redaka iz sūre al-Fātiḥa, 1:1-2, u njegovom prijevodu Kur'ana iz 2008., *The Qur'an: Translated with an Introduction*:

*Praise be to God, Lord of the Worlds: (2) Merciful to all,
Compassionate to each!*

Khalidi daje sljedeće napomene o stilu u engleskom jeziku u koji se Kur'an prevodi:¹⁹

“Bez želje da stupim u mnoge i plodne teorije o prevođenju koje se danas nude, ili u fascinirajuću kontroverzu o 'bliskosti' naspram 'otuđenosti' stranoga teksta, ja sam nesvjesno skliznuo u ono što volim da smatram jednim odmjerjenim modernim engleskim jezikom. Gdje su stavci Kur'ana *mutaṣābihāt* (nejasni u značenju) ili neočekivani, nisam nastojao da im silom namećem značenja, niti sam promijenio čestu mješavinu glagolskih oblika u jednini i množini u istoj rečenici. Istovremeno, činilo mi se da je uveliko poželjno sačuvati rečeničku strukturu i red riječi arapskog jezika, kao i njegovih idioma, sve dotle dok to ne potamni smisao

19 Khalidi, *The Qur'an*, p. xxi.

prijevoda. Drugim riječima, pokušao sam balansirati između poznatog modernog i stranog arhaičnog izraza.“

Azharski učenjaci uskoro su shvatili da je engleska verzija *al-Muntaḥaba* imala ozbiljne nedostatke i da je prijevod Abdel Khaleka Himmata Abu-Shabanaha pokazao velike nedostatke. Da je izdanje *al-Muntaḥaba* iz 1993. godine bilo jedan problematičan komentar postalo je široko poznato. Al-Azhar je potom 2003. godine formirao jednu drugu komisiju uključujući Muḥammada Maḥmūda Ghālīja, ‘Alī ‘Alī Aḥmada Ša‘bāna i Aḥmada Šafīqa al-Ḥaṭība da provjere ove nedostatke. Druga i korigirana verzija *al-Muntaḥaba* izišla je 2006. godine. Na primjer, ovdje je pretjerano čudni prijevod sūre al-Fātiḥa (1:2-3., opisan naprijed) bio promijenjen u savršeno prihvatljiv prijevod: *Praise be to Allah, The Lord of the worlds. (3) The All-Merciful, The Ever-Merciful.*

PRIJEVODI NA ENGLESKOM U KOMPLEKSU KRALJA FAHDA

Kompleks Kralja Fahda započeo je svoju produkciju engleskih prijevoda Kur’āna sa neznatno modificiranom verzijom starijeg engleskog prijevoda od Abdullaha Yusufa Alija (1862-1953), *The Holy Qur’ān: Translation and Commentary* (prvo izdanje 1934), koje je bilo do 1990-tih godina ‘možda najpopularnija engleska verzija među muslimanima’.²⁰ Usprkos ili vjerovatno zbog svoga uspjeha, saudijski selefijski učenjaci počeli su žestoko napadati prijevod Kur’āna od Abdullaha Yusufa Alija. U međuvremenu njegov naslov postao je *The Holy Qur-an. English Translation of the Meanings and Commentary. Revised and Edited by the Presidency of Islamic Researchers, IFTA, Call and Guidance (Medina 1410/1989-1990)*. U anonimnom predgovoru se tvrdi:²¹

“Ovaj prijevod umrlog ustaza Abdullaha Yusufa Alija bio je na kraju odabran usljed njegovih iznimnih karakteristika, kao što su uveliko elegantan stil, izbor riječi bliskih značenju izvornoga teksta, popraćenih sa naučnim bilješkama i komentarima.“

Ali u ovom prijevodu nije bilo sve kako treba. Predgovor dalje kaže:²²

“Komisija je bila u potpunosti svjesna svih kritika koje su bile upravljene protiv ovog prijevoda i koje su pažljivo stavljene do

20 Mohammed, ‘Assessing English Translations’.

21 ‘Alī, *The Holy Qur-an*, p. vi.

22 ‘Alī, *The Holy Qur-an*, pp. ii-viii.

znanja predsjedništvu komisije od jednog broja akademskih tijela i drugih uključenih strana.“

Jedan od razloga za ove kritike mogla je biti činjenica što je Abdullah Yusuf Ali bio šīʿija iz Bohre. Šīʿije i šīʿijska učenja bili su (i još uvijek su) uveliko nedobrodošli u Saudijskoj Arabiji. Kad su posrijedi antijevrejske napomene u ovom komentaru, Khaleel Mohammed ima pravo kad tvrdi: 'Pišući u vrijeme rastuće arapske animoznosti prema cionizmu i u miljeu koji je namjerno ignorirao antisemitizam, Abdullah Yusuf Ali je konstruirao svoj opus kao polemički protiv jevreja.'²³ Ali antijudaizam, koji je cvjetao u Saudijskoj Arabiji, zasigurno nije bio razlog zašto je Kompleks Kralja Fahda odbacio prijevod Abdullaha Yusufa Alija.

Abdur Rahim Kidwai također je kritikovao prijevod Abdullaha Yusufa Alija, on kaže:²⁴

“Yusuf Ali nije bio učenjak u klasičnoj muslimanskoj tradiciji. Prema tome, ne treba se puno čuditi da su neke od njegovih obilnih bilježaka, posebno o paklu i raju, anđelima, džinima, poligamiji i tako dalje, oblikovane u pseudoracionalističkom duhu njegova vremena, kao što su na primjer djela S. Aḥmada i S.Ameera.“

Oko 1989-1990. godine, Kompleks kralja Fahda je donio odluku da napusti verziju prijevoda Abdullah Yusufa Alija i da prihvati drugi prijevod, onaj od Hilalija i Khana, naime *The Noble Qur'an: English Translation of the Meanings and Commentary* od Taqiy-ud-Dina al-Hilalija i Muhammada Muhsina Khana. U to vrijeme, al-Azharov engleski prijevod *al-Muntaḥab* bio je već na tržištu, ali ga Kompleks kralja Fahda nije prihvatio, time ukazujući na rastući rascjep između egipatske i saudijske nauke o Kur'ānu.

Taki al-Dīn al-Hilali (1894-1987) bio je učenjak rođen u Maroku koji je proveo dugo godina u Njemačkoj (od 1930. do poslije Drugog svjetskog rata), tu je predavao arapski, a studirao je u Bonu i Berlinu. Također je al-Hilali radio za njemačku službu emitiranja “Radio Berlin“ (vijesti na arapskom) tokom nacističkog režima. Muḥammad Muḥsin Khān (rođen 1927. u Indiji od porodice afganskog porijekla) radio je dugo godina kao inspektor u saudijskom

23 Mohammed, 'Assessing English Translations', p. 62.

24 Sayyid Aḥmad Khan (umro 1898) i Sayyid Ameer Ali (umro 1928) bili su visoko pozicionirani probritanski intelektualci u Indiji.

Ministarstvu zdravlja.²⁵ Prijevod od Hilalija i Khana često se smatra kao najraširenije dostupan Kur'an u islamskim knjižarama i sunnijskim džamijama diljem svijeta gdje se govori engleski. On je ranije bio objavljen u Saudijskoj Arabiji, ali u to vrijeme nije bio objavljen pod pokroviteljstvom Komplexa kralja Fahda.²⁶

U ovom prijevodu je broj egzegetskih komentara umnogostručen, a izvori su odabrani da se opravdaju oni komentari koji spadaju u najpolemičnije verzije robusnog borbenog sunnijskog tumačenja. Rječit primjer za ovo je K., 1:6-7. Prijevod Abdullaha Yusufa Alija sadrži ovu verziju:

*Show us the straight way. (7) The way of those on whom
Thou has bestowed Thy grace, those whose (portion)
is not wrath. And who go not astray.*

[Pokaži nam pravi put. (7) Put onih kojima si darovao
Svoju milost, onih čiji (udio/nagrada) nije /Tvoja/ srdžba.
I koji nisu zablude.]

Verzija Hilali-Khan prijevoda 'ispravila' je to ovako:

*Guide us the Straight Way. (7) The way of those on whom You
have bestowed Your Grace, not (the way) of those who have earned
Your Anger [such as the Jews], nor of those who went astray
[such as the Christians].*

[Uputi nas Pravim Putem. (7) Putem onih kojima si Ti
darovao Svoju Milost, ne /putem/ onih koji su zaradili Tvoju
Ljutnju /kao što su jevreji/, niti onih koji su skrenuli
u zablude /kao što su kršćani/].

Ni jevreji ni kršćani ne spominju se u ovom kur'anskom retku u izvorniku – iako je istina da su mnogi muslimanski egzegeti težili i teže da slijede ovaj tumačenjski pravac. Engleski prijevod K., 1:7., u ahmedijskoj verziji glasi ekumenski: *The path of those on whom Thou have bestowed Thy blessings, those who have not incurred Thy displeasure, and those who have not gone astray.* [Na put onih kojima si Ti podario Tvoje blagoslove, onih koji nisu izazvali Tvoje nezadovoljstvo, i onih koji nisu zalutali]. I [ahmedijski] komentar kaže izričito i liberalno: 'Čitatelja ne smije zvesti riječ 'Tvoje' u kurzivu pa da povjeruje da se riječ *magdūb* odnosi samo na Božiju srdžbu koju su izazvali jevreji...'

25 Ryad, 'A Salafi Student, Orientalist Scholarship, and Radio Berlin'.

26 Pod naslovom: Khan and Al-Hilali, *The Noble Qur'an in the English Language: A Summarised Version of at-Tabari, al-Qurtubi, and Ibn Kathir with Comments from Sahih al-Bukhari.*

Khaleel Mohammed, profesor religije na Državnom Univerzitetu San Diego, ljutito je komentirao ovakav prijevod od Hilalija i Khana koji 'zvuči više nalik supremacističkoj muslimanskoj, antisemitskoj i antikršćanskoj polemici, nego li prijevodu islamske svete knjige.' Khaleel Mohammed nastavlja:²⁷

U interesu očuvanja čistote Kur'ana koliko god je to moguće za one koji ne govore arapski, i također kao sredstvo suprotstavljanja tiradama profesionalnih napadača na islam i onih koji mrze muslimane, ja snažno preporučujem da se svaki primjerak prijevoda Kur'ana od Hilalija i Khana povuče iz svake džamije u Sjedinjenim Državama. U stvari, ja bih zahtijevao da svi zainteresirani muslimani provjere da ustanove da li se ovaj prijevod nalazi u njihovoj mjesnoj džamiji, da ga i sami pregledaju i da iznesu ovo pitanje pred svoga mjesnoga imama ili upravni odbor, i da zatraže da ovaj prijevod bude uklonjen sa polica.

Nakon 11. septembra 2001., američki muslimani imali su razloga da sebe pokažu kao one koji se žestoko protive optužbama za antisemitizam.²⁸ Zapravo, kasnije – ovdje nisam siguran kada je to bilo, vjerovatno nakon 11. septembra, - prijevod od Hilalija i Khana bio je na ovom mjestu u suri al-Fātiha revidiran. U njegovoj verziji nakon 11. septembra (objavljena u Medini 2009), prijevod K., 1-6-7., glasi:

Guide us to the Straight Way. (7) The Way of those on whom You have bestowed Your grace, not [the way] of those who earned Your anger [i. e. those whose intentions are perverted; they know the Truth, yet do not follow it], nor those who have lost the [true] knowledge, so they wander in error, [and are not guided to the Truth].

[Uputi nas na Pravi Put. (7) Putem onih na koje si Ti prosuo Svoju milost, ne /putem/ onih koji su zaradili Tvoju srdžbu /to jest, čije su namjere pokvarene; oni znaju Istinu, a ipak je ne slijede/, niti onih koji su izgubili /istinsko/ znanje, tako da oni lutaju u grešci, /i nisu upućeni ka Istini/].

'Kršćani' i 'jevreji' iščeznuli su iz ovog prevedenog retka. Želio bi se znati razlog zašto se čini da su snažni selefijski urednici uzmakli od svoga prvog

²⁷ Musaji, 'Through the Looking Glass'.

²⁸ Dahbi, 'English and Arabic after 9/11', pp. 628-631.

stanovišta. Koji god razlog da je bio posrijedi, sada više nego li ikada prijevodi Kur'ana jasno se mogu razviti u prava bojna polja.

Neki konzervativni muslimani također su kritički primili prijevod od Hilalija i Khana. Abdur Rahim Kidwai svrstao ga je među one prijevode koji 'ne zauzimaju rang značajnih poduhvata na ovom području.'²⁹ I Ahmad Zaki Hamad, jedan azharski učenjak koji je i sam autor djela *The Gracious Qur'an: A Modern Phrased Interpretation in English*, naziva prijevod Hilalija i Khana 'jednim ultra-tradicionalnim tumačenjem' koje 'nepotrebno i štetno odstupa od vječne poruke Kur'ana i vjerovanja u mogućnost ljudske harmonije pod okriljem Božije jedinosti, koja je bitna inspiracija univerzalnog kur'anskog poziva koju nastoji da usadi u ljudsko srce.'³⁰

Naravno, neće nikada postojati jedan 'najbolji' prijevod Kur'ana. Pitanje će uvijek biti: najbolji za koga i za koje vrijeme? Međutim, Kidwai je 1987. godine napisao nešto što bi moglo biti prikladan kraj jednom članku o engleskim prevodima Kur'ana. On je pošao od rastućeg uvjerenja da engleski jezik može poprimiti 'muslimanski karakter'.³¹

Muslimanska Sveta Knjiga još uvijek treba da nađe dostojan i vjeran izraz na engleskom jeziku koji odgovara veličanstvenosti i uzvišenosti izvornika. Međutim, povijesna kretanja čini se da idu u prilog jednog takvog razvoja. Čak i engleski jezik poprima izvornu muslimansku narav i samo je pitanje vremena prije nego li ćemo imati vrijedan prijevod Kur'ana na tom jeziku.

EKSKURS: MOŽE LI SE KUR'AN ČITATI KAO POSTKOLONIJALNI TEKST?

Naravno, Kur'an na arapskom nije postkolonijalni tekst. Ali moderni prevodi Kur'ana na engleski (vjerovatno također na francuski, španski, holandski ili portugalski) mogu dijeliti crte postkolonijalnih književnosti. U to su indijski poznavatelji kolonijalne književnosti bili sigurni:³²

Britanski kolonijalni upravitelji, isprovocirani od misionara s jedne strane i strahova da neće potčiniti lokalno stanovništvo, s druge, otkrili su saveznika u engleskoj književnosti da bi pomogli kolonizatore da održavaju kontrolu lokalnog stanovništva pod plaštem liberalnog obrazovanja.

29 Kidwai, 'A Survey.'

30 Al-Amri, 'Qur'an Translation and Commentary', p. 104.

31 Kidwai, 'A Survey.'

32 Navedeno prema Ashroft, Griffiths and Tiffin, *The Empire Writes Back*, p. 2.

Ovaj 'saveznik' nije bila samo engleska književnost, već jednostavnije rečeno sam engleski jezik. Engleski jezik je bio 'bjelački', strani i progresivan jezik. Urdu jezik je 'taman', domorodački i konzervativan. Takav je bio i arapski, turski, perzijski i većina drugih jezika diljem zemaljske kugle. U svojoj knjizi *Linguistic Imperialism* Robert Phillipson definira prevladajući status engleskog jezika kao 'dominaciju koja je potvrđena i iznova zadobijena vladajućim sistemom i kontinuiranim ponovnim uspostavljanjem strukturalnih i kulturalnih nejednakosti između engleskog i drugih jezika.'³³ Svi problemi kolonizatora i domorodaca, vladavine i potčinjavanja, centra i periferije, postojali su Indiji ili u onome što je kasnije postalo poznato kao Pakistan, ali također i u područjima Bliskog i Srednjeg istoka. Engleski jezik u Indiji pod britanskom vlašću kontrolirao je glavninu sredstava komunikacije za uvoz robe. Engleski prijevodi Kur'ana u koloniziranoj Indiji su, milom ili silom, 'uzdigli' jezik svete knjige islama. U britanskim očima, neki tekst na arapskom se promijenio kroz prijevod u nekoj knjizi koja dijeli status koloniziranog privilegiranog jezika moći. Ali to je samo jedna strana priče. Druga strana je obuhvaćena naslovom knjige *The Empire Writes Back* (Imperija uzvraća) od trojice autora, Ashcrofta, Griffina i Tiffina, a Imperija je uzvratila uglavnom na engleskom. Trnoviti problem odabira i time privilegiranja jednog od mnoštva domorodačkih jezika bio je izbjegnuto. 'Nove engleske književnosti' razvile su se u pokušaju da se stvore nove nacionalne književnosti i da se kolonijalna književnost ostavi za leđima. Prevođenje arapskog Kur'ana u postimperijalni engleski jezik u postkolonijalnim vremenima učinio je Kur'an dostupnim rastućem broju muslimana koji ne bi mogli ili ne bi htjeli čitati Kur'an na arapskom. Ugrubo uzev, tri četvrtine muslimanskog ummeta ne razumije arapski jezik. Eto zašto je engleski, taj jezik koji je bio korišten da se napada islam u vrijeme kolonijalizma, postao važno sredstvo za širenje islama nakon dekolonizacije. Upravo u ovom opsegu engleski prijevodi Kur'ana dijele važne osobine sa postkolonijalnom književnošću.

U doba globalizacije, Kur'an u prijevodu čitaju sve više kršćani i jevreji, hindusi i budisti, siki i konfučijanci. Također ga čitaju sekularisti, agnostici i ateisti, mnogi od njih ne čitaju ga u duhu vjerskih kontroverzija niti u duhu potrage za izgubljenom religijom (*à la recherche de la religion perdue*). Ali bez obzira u kom duhu to bilo, Kur'an će se čitati u nekom od engleskih prijevoda. Prevedeni Kur'an sve više postaje knjiga ponad muslimanske teologije i čak ponad religije. Čita se kao važno predstavljanje monoteističke metafizike u povijesti

33 Ashcroft, Griffiths and Tiffin, *The Empire Writes Back*, p. 2.

svjetskih religija, kao povijesni izvor kasnoantičkog doba, ili kao književni i pravni dokument. U ovim i drugim globalnim kontekstima, prevedeni Kur'an postaje na neki način mnogo važniji od arapskog izvornika.³⁴

S engleskog preveo
Enes Karić

BIBLIOGRAFIJA

- Abdel Haleem, M.A.S., *The Qur'an: A New Translation* (Oxford: University Press, 2004).
- al-Abed Al-Haq, Fawwaz, and Oqlah Smadi, 'The Status of English in the Kingdom of Saudi Arabia (KSA) from 1940-1990' in Joshua A. Fishman, Andrew W. Conrad, and Alma Ruba-Lopez (eds), *Post-Imperial English: Status Change in Former Britain and American Colonies, 1940-1990* (Berlin: Mouton de Gruyter, 1996), pp. 458-484.
- Aḥmad, 'Abdelḥamid Muḥammad, *Die Auseinandersetzung zwischen Al-Azhar und der modernistischen Bewegung in Ägypten von Muhammad (Abduh bis zur Gegenwart)* (Hamburg: Philosophische Fakultät der Universität, 1963).
- 'Ali, Abdullah Yusuf, *The Holy Qur'an: An Interpretation in English* (Lahore: Sh. Muhammad Ashraf Publishers, 1934).
- *The Holy Qur-an: English Translation of the Meanings and Commentary*, Revised & Edited by the Presidency of Islamic Researches, IFTA, Call and Guidance (Medina: King Fahd Holy Qur-an Printing Complex, 1410 AH [1989 - 90])
- Ali, Muhammad, *The Holy Qur'an: Containing the Arabic Text with English Translation and Commentary*, 1st edn (Woking: The 'Islamic Review' Office, 1917).
- al-Amri, Walid Bleyhesh, 'Qur'an Translation and Commentary: An Uncharted Relationship', *Islam & Science* 8:2 (Winter 2000), pp. 81-110.
- Asad, Muhammad, *The Message of the Qur'an: Translated and Explained by Muhammad Asad* (Gibraltar & London: Dar al-Andalus, 1980).
- Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths, and Helen Tiffin, *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-Colonial Literatures* (London & New York: Routledge, 1989).
- al- Azami, Muhammad Mustafa, *The History of the Qur'anic Text: From Revelation to Compilation, A Comparative Study with the Old and New Testaments* (Leicester: Islamic Academy, 2003).
- Binark, Ismet, Halit Eren, and Ekmeleddin Ihsanoglu, *The World Bibliography of the Meanings of the Holy Qur'an. Printed Translations 1515-1980. Prepared by Ismet Binark and Halit Eren. Edited with Introduction by Ekmeleddin*

34 Želim da se zahvalim mome prijatelji Werneru Endeu (koji djeluje u Freiburgu i Berlinu) za pomoć u pitanjima koja se odnose na prevođenje Kur'ana u Saudijskoj Arabiji, zahvaljujem se dr Mohamadu Al Hashashu (koji radi u Bonu) za savjete koje mi je dao u vezi sa institucijama al-Azhara, zahvaljujem se i anonimnom recenzentu za korisne ispravke i dodatke.

- Ihsanoglu* (Istanbul: Research Centre for Islamic History, Art, and Culture, 1986).
- Bobzin, Hartmut, (art.) 'Translations of the Qur'an' in *Encyclopaedia of the Qur'an*.
- Charise, Andrea, 'More English - Less Islam? An Overview of English Language Functions in the Arabian/Persian Gulf' (<http://homes.chass.utoronto.ca/~cpercyc/courses/eng6365-charise.htm> [pristup stranici 17 November 2008]).
- Dahbi, Mohammed, 'English and Arabic after 9/11', *The Modern Language Journal* 88 (2004), pp. 253-269.
- al-Fārūqī, Ismā'īl Rāji, *Toward Islamic English* (Herndon, VA: The International Institute of Islamic Thought, 1986).
- al-Hilali, Muhammad Taqi-ud-Din, and Muhammad Muhsin Khan, *The Noble Qur'an: English Translation of the Meanings and Commentary* (Medina: King Fahd Complex for the Printing of the Holy Qur'an, 1430 AH [2009]).
- Hamidullah, Muhammad, and M. Léturmy, *Le Saint Coran: Traduction intégrale et notes de Muhammad Hamidullah, avec la collaboration de M. Léturmy. 8ème édition révisée et complétée* (Ankara: Hilâl Yayınlan, 1393/1973).
- Ḥammād, Aḥmad Zakī Maṣṣūr, *The Gracious Qur'an: A Modern Phrased Interpretation in English* (Lisle, IL: Lucent Interpretations, 2008).
- Himmat, Abu-Shabanah Abdel Khalek, *Al Montakhab (The Select) in The Interpretation of the Holy Quran. Arabic-English. Translated by Abu-Shabanah Abdel Khalek Himmat M.D., Reviewed by Dr. Muhammad Mabdy Allam. The Egyptian Interpretation*, 1st edn (Cairo: The Supreme Council for Islamic Affairs, 1993/1413).
- Ikhwan, Moch Nur, 'Differing Responses to an Ahmadi Translation and Exegesis: *The Holy Qur'an* in Egypt and Indonesia', *Archipel* 62 (2001) pp. 143-61.
- Jenkins, Jennifer, *English as a Lingua Franca: Attitudes and Identity* (Oxford: Oxford University Press, 2007).
- Khalidi, Tarif, 'Reflections of a Qur'an Translator', IQSA, 9 April 1913.
- *The Qur'an: Translated with an Introduction* (London: Penguin, 2008).
- Khālidi, 'Umar Farrūkh Muṣṭafa, *al-Tabshir wa'l-isti'mār fi'l-bilād al-'Arabiyya. 'arḍ li-juhūd al-mubashshirīn allatī tarmī ilā ikhḍā' al-sharq li'l-isti'mār al-gharbī* (Beirut: al-Maktaba al-Ilmiyya, 1953).
- Khan, M.H., 'English Translations of the Holy Qur'an: A Bio-Bibliographical Study', *Islamic Quarterly* 30 (1986), pp. 82-108.
- Khan, Muhammad Muhsin, i Muhammad Taqi-ud-Din Al-Hilali, *The Noble Qur'an in the English Language: A Summarised Version of al-Ṭabarī, al-Qurṭubī, and Ibn Kathīr with Comments from Ṣaḥīḥ al-Bukhārī* (Riyadh: Dar-us-Salam Publications, 1996).
- Kidwai, Abdur Rahim, 'A Survey of English Translations of the Quran' (<http://www.ilmgate.org/a-survey-of-english-translations-of-the-quran/> [accessed 8 June 2015]).
- *Bibliography of the Translations of Meanings of the Glorious Qur'an into English. 1649-2007: A Critical Study* (Medina: King Fahd Complex, 2007).

- Mahboob, Ahmar, 'English as an Islamic Language: A Case Study of Pakistani English', *World Englishes* 28 (2009), pp. 175-89.
- Mahboob, Ahmar, i Tariq Elias, 'English in the Kingdom of Saudi Arabia', *World Englishes* 33 (2014), pp. 128-42.
- Makdisi, Ussama, *Artillery of Heaven: American Missionaries and the Failed Conversion of the Middle East* (Ithaca & London: Cornell University Press, 2009).
- Malik, Jamal, *Islamische Gelehrtenkultur in Nordindien. Entwicklungsgeschichte und Tendenzen am Beispiel von Lucknow* (Leiden: Brill, 1997).
- Markaz al-Dirasat al-Qur'āniyya, *Fihriṣ muṣannafāt tafsīr al-Qur'ān al-karīm* (3 sveska, Medina: Majma' al-Malik Fahd li-Tibā'at al-Muṣḥaf al-Sharīf, 2003).
- Mohammed, Khaleel, 'Assessing English Translations of the Qur'an', *Middle East Quarterly* (2005), pp. 58-71.
- Mühleisen, Susanne, 'Towards Global Diglossia? English in the Sciences and the Humanities' objavljeno u: Christian Mair (ed.), *The Politics of English as a World Language* (Amsterdam, New York: Rodopi, 2003).
- Musaji, Sheila, 'Through the Looking Glass: Hilali-Khan Qur'an Translation' posted /stavljeno na stranicu u/ February 9, 2006, The American Muslim (TAM), http://theamericanmuslim.org/tam.php/features/articles/through_the... [accessed /pristup stranici/ 1 February 2006].
- Nadella, Raj, 'Postcolonialism, Translation, and Colonial Mimicry' objavljeno u: Scott S. Elliott and Roland Boer (urednici), *Ideology, Culture, and Translation* (Atlanta GA: Society of Biblical Studies, 2012), pp. 49-58.
- Neelam, Ms., 'English Language is a Link Language in Social Strata: A Critical Review', *International Research Journal of Social Sciences* 2:5 (2013), pp. 30-38.
- Pennycook, Alastair, i Sinfree Makoni, 'The Modern Mission: The Language Effects of Christianity', *Journal of Language, Identity, and Education* 4:2 (2005), pp. 137-55.
- i Sophie Coutand-Marin, Sophie, 'Teaching English as a Missionary Language', *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 24:3 (2003), pp. 337-53.
- *The Cultural Politics of English as an International Language* (New York: Longman, 1994), 'English and Islam' na str. (pp.) 204-210.
- Phillipson, Robert, *Linguistic Imperialism* (Oxford: Oxford University Press, 1992).
- Pickthall, Marmaduke, 'Arabs and Non-Arabs, and the Question of Translating the Qur'an', *Islamic Culture* 5 (1931), pp. 422-33.
- *The Meaning of the Glorious Koran: An Explanatory Translation, various editions* (različita izdanja): prvo (London: A.A. Knopf, 1930); drugo (New York: A.A. Knopf 1931); treće (Hyderabad: Government Central Press, 1938); parcijalno izdanje (New York: Dorset Press, bez godine izdanja). Ova izdanja pokazuju važne razlike.
- Robinson, Neal, 'Sectarian and Ideological Bias in Muslim Translations of the Qur'an', *Islam and Christian-Muslim Relations* 8:3 (1997), pp. 261-278.
- Ross, Alexander, *The Alcoran of Mahomet, Translated out of Arabique into French; by the Sieur du Ryer, Lord of Malezair, and Resident for the King of France, at*

- Alexandria. And newly Englished, for the satisfaction of all that desire to look into the Turkish vanities* (London: n.p., 1649).
- Ryad, Umar, 'A Salafi Student, Orientalist Scholarship, and Radio Berlin in Nazi Germany: Taqi al-Din al-Hilali and His Experience in the West', objavljeno u: Götz Nordbruch i Umar Ryad (urednici), *Transnational Islam in Interwar Europe: Muslim Activists and Thinkers* (New York; Palgrave Macmillan, 2014), pp. 107-156.
- Sale, George, *The Koran, Commonly Called The Alcoran of Mohammed, Translated into English immediately from the Original Arabic; with Explanatory Notes, taken from the most approved Commentators, to which is prefixed a preliminary discourse*, by George Sale (London: C. Ackers, 1734).
- Schulze, Reinhard, *Islamischer Internationalismus im 20. Jahrhundert. Untersuchungen zur Geschichte der Islamischen Weltliga*, Social, Economic, and Political Studies of the Middle East, 41 (Leiden & New York: Brill, 1990).
- Shakir, Muhammad, 'On the Translation of the Koran into Foreign Languages', *The Moslem World* 16 (1926), pp. 161-5 (Reprint Kraus Reprint Corporation, New York. 1966).
- *al-Qawl al-faṣl fī tarǧamati l-Qurʾān al-karīm ilā ʾl-lugāt al-aǧnabiyya*, Kairo, Maṭbaʿat an-Nahḍa, 1925/1343.
- Sher 'Alī, *The Holy Qurʾān - Arabic Text and English Translation* (Rabwah: objavljeno pod pokroviteljstvom Hazrat Mirza Bashir-ud-Din Aḥmad, izdavač Oriental and Religious Pub. Corp., 1955). (Godine 1997, u izdanju Islam International Publications Ltd., izišlo je novo izdanje sa dodatkom koji sadrži alternativni prijevod nekih redaka ili dijelova redaka, kao i pojašnjavajućih bilješki uz neke od redaka.)
- Tibawi, Abdul-Latif, 'Is the Qur'an Translatable? Early Muslim Opinion', *The Moslem World* 52 (1962), pp. 4-16.
- Watt, W. Montgomery i Richard Bell, *Bell's Introduction to the Qur'an* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1970).
- Wild, Stefan, 'The Qur'an Today - Translating the Translatable' objavljeno u: Stephen Bürge (urednik), *The Meaning of the Word: Lexicology and Quranic Exegesis* (Oxford: Oxford University Press, 2015).
- Wilson, M. Brett, 'The First Translation of the Qur'an in Modern Turkey (1924-38)', *International Journal of Middle Eastern Studies* 41 (2009), pp. 419-35.
- Zadeh, Travis, *The Vernacular Qur'an: Translation and the Rise of Persian Exegesis* (London: Oxford University Press, 2012).
- Zwemer, Samuel, 'Translations of the Qur'an', *The Moslem World* 5 (1915) pp. 244-261.

ستيفان وايلد

Stefan Wild

ترجمات القرآن الكريم إلى اللغة الإنجليزية التي عملها المسلمون من المترجمين

Muslim Translators and Translations of the Quran into English Language

ملخص: تتناول هذه الدراسة ترجمات القرآن الكريم إلى اللغة الإنجليزية التي عملها المسلمون من المترجمين وذلك في الغالب في القرن العشرين. ومما يشير إليه المؤلف أن من رغبته تلفيت أنظار القراء إلى أهم الترجمات المسلمة للقرآن إلى اللغة الإنجليزية. ومن الترجمات الإنجليزية التي أشار المؤلف إليها ما ظهر منها في الهند وباكستان كما أشار بشكل خاص إلى عمل جامعة الأزهر في مجال ترجمة القرآن الكريم إلى هذه اللغة وعمل صندوق الملك فهد في المدينة المنورة والذي ينشر كذلك من الترجمات الإنجليزية للقرآن ما عمله المسلمون. ويلفت المؤلف الأنظار إلى تحفظ المسلمين فيما يخص الترجمات المذكورة إلا أنه مع ذلك يشير إلى تزايد الوعي بأن ترجمات القرآن نافعة للمسلمين.

Summary: This study deals with translations of the Qur'an into English by Muslims mainly in the 20th century. The author notes that in his work he wants to draw attention to the most important Muslim translations of the Qur'an into English. He points to the English translations that appeared in India, Pakistan, and in particular he pointed to the work of al-Azhar University in the field of translating the Qur'an into English, as well as the work of the King Fahd Complex in Medina, which also publishes English translations of the Qur'an made by Muslims. The author draws attention to Muslim reservations about those translations of the Qur'an, but also points to the strengthening of awareness

XXII generacija (1972–1977) Gazi Husrev-begove medrese – gdje su i šta rade

SEAD SELJUBAC

muftijstvo tuzlansko
seljubac@hotmail.com

Sažetak: Ovaj rad je kraći osvrt na XXII poslijeratnu generaciju Gazi Husrev-begove medrese u Sarajevu (1972–1977). Sadrži podatke o gotovo 80 osoba, koji su podijeljeni na pet kategorija, zavisno od toga koliko su godina bili s generacijom. Podaci su vezani za put od pohađanja medrese do danas. O četverici učenika nisu pronađeni podaci, a njih četrnaest više nisu živi.

Ključne riječi: medresa, generacija, učenici, Zajednica, džemati

UVOD

Nakon što smo, kao XXII poslijeratna generacija, završili Gazi Husrev-begovu medresu školske 1976/77, naš profesor Kasim-ef. Hadžić je u *Zemzemu* (1977, IX(1-6), 44–45) zabilježio da je te godine bilo 40 maturanata. Nas osmerica imali smo sve petice u četvrtom i petom razredu, tako da smo bili oslobođeni polaganja mature. Ostali su imali obavezu izaći na maturu u prvom roku. Naredne godine, prof. Hadžić, u istom listu (1978, X(5), 17–18), navodi da je na maturi bilo ukupno 35 maturanata iz naše generacije (zajedno s osmericom oslobođenih). Znači da su ostala peterica polagali maturu naknadno, najčešće zbog odsluženja vojnog roka.

Na jednom od naših sastanaka generacije rodila se ideja da napravimo monografiju i u nju unesemo svoja sjećanja iz medresanskih dana. Nekoliko puta smo pokušavali prikupiti više podataka o svakom ko je bar godinu dana bio s nama u razredu. Uspjeli smo napraviti samo spisak od 80 osoba, ali dalje od toga nismo stigli. Zato sam, po uzoru na statističke članke našeg profesora Hadžića, odlučio bar na ovaj način ponuditi podatke o našoj generaciji.

Podaci o pojedincima iz generacije vezani su za ukratko opisani put od završetka medrese do danas. Pošto sam podatke dobio iz više izvora, a najviše iz usmenih sjećanja, moguće su greške, pa molim da se ovo uvaži. Ima nekoliko njih o kojima nisam uspio pronaći podatke, pa sam ih samo spomenuo u okviru njihove kategorije.

1. PET GODINA

S generacijom su bili svih pet godina, prva dva razreda kao odjeljenja A i B, a od trećeg zajedničko odjeljenje, sljedeći učenici:

1.1. Abdibegović (Ibrahim) Nusret rođen je 1957. godine u Pruscu kod Donjeg Vakufa. Nakon medrese završio je Šerijatski fakultet Univerziteta u Medinini, a magistrirao na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu. Radio je kao imam u džematima Glavice (Bugojno) i Voljevac (G. Vakuf), te u Hadžialibegovoj džamiji i Sulejmanija-džamiji (Travnik). Od 1987. do 1993. bio je glavni imam za područje Medžlisa Travnik, Novi Travnik i Vitez, a od 1993. do 2014. godine obnašao je dužnost travničkog muftije. Jedno vrijeme (2014–2018) obavljao je dužnost direktora Uprave za vjerske poslove Rijaseta IZ Bosne i Hercegovine. Krajem 2018. imenovan je na poziciju banjalučkog muftije. Bio je angažiran kao profesor u Elči Ibrahim-pašinoj medresi u Travniku i Medresi “Ibrahim-ef. Maglajlić” u Banjoj Luci. Penzionisan je 2023. godine i trenutno [1. septembar 2024.] živi u Travniku.

1.2. Alibašić (Mujo) Halim rođen je 1957. godine u Ćurevu kod Foče. Nakon medrese diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Prištini, Odsjek orijentalistika, magistrirao na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, a doktorirao na Fakultetu političkih nauka, Odsjek komunikologija. Za učešće u odbrani države Republike Bosne i Hercegovine odlikovan je najvećim ratnim priznanjem “Zlatni ljiljan”. Do izbijanja agresije na BiH bio je vjerskoprosvjetni referent Odbora IZ-e Foča, a od 1996. u džematu Hamburg, SR Njemačka, skoro 27 godina. Obavljao je dužnost glavnog imama IZ Bošnjaka u Njemačkoj. Penzionisan je 2023. godine i trenutno živi [31. august 2024.] u Hamburgu.

1.3. Bošnjaković (Ramo) Ahmet rođen je 1957. godine u Stipovićima, Zavidovići. Nakon medrese prvo radno iskustvo stekao je u svom rodnom gradu, gdje je proveo cijeli radni vijek – do agresije na Bosnu i Hercegovinu u džematu Gostović i Dubravica, a poslije okončanja agresije u džematu Lovnica. Bio je pripadnik Armije RBiH kao dobrovoljac. Iz rata je izašao odlikovan činom kapetana. Ostao je još neko vrijeme u profesionalnoj vojsci i demobilisan je 1997. godine. Te godine je ponovo počeo raditi u džematu Lovnica. Prijevremeno je penzionisan. Od 2007. pa sve do danas [2. septembar 2024.] angažiran je u Medžlisu IZ Zavidovići kao hatib (šest džemata s dvije džume) i teraviih-imam. Živi u Zavidovićima.

1.4. Čamdžić (Mujo) Esed rođen je 1957. godine u Krčevinama, Zavidovići. Nakon medrese, već u oktobru 1977. godine, odlazi na odsluženje vojnog roka. Bio je zaposlen kao imam u zavidovićkom džematu, sastavljenom od više sela i zaselaka (Brezik, Mustajbašići, Brašljevine). Sve vrijeme živio je u rodnim Krčevinama. Preselio je na ahiret nakon kratke i teške bolesti, 7. novembra 2019. godine, nekoliko mjeseci nakon što je bio penzionisan. Ukopan je na mezarju u Krčevinama.

1.5. Čančar (Mehmed) Nusret rođen je 1957. godine u Kaberniku, Višegrad. Nakon medrese završio je studij filozofije i sociologije, a potom studij arapskog jezika i književnosti na Univerzitetu u Sarajevu. Radio je od 1989. do 1993. kao asistent na Fakultetu islamskih nauka na predmetu Povijest islamske kulture i civilizacije. Njegova uža specijalnost je savremena politička povijest muslimanskog svijeta. Prije diplomatske službe, Čančar je dugo godina živio i radio u arapskom svijetu. Od 2005. radi u Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine kao ambasador. Tu dužnost vršio je u različitim zemljama. Živi u Sarajevu [2. septembar 2024.].

1.6. Čengić (Halid) Hasan rođen je 1957. godine u selu Odžak, Foča. Nakon medrese završio je Islamski teološki fakultet u Sarajevu. U montiranom sudskom procesu muslimanskim intelektualcima u Sarajevu 1983. godine osuđen je na deset, a odležao pet godina zatvora po pravosnažnoj presudi za “verbalni delikt”. Od 1988. do 1990. radio je u Islamskom centru u Zagrebu. Od 1992. do 1996. godine bio je načelnik za logistiku izvan zemlje u Generalštabu Armije Republike Bosne i Hercegovine. Od februara do decembra 1996. bio je zamjenik ministra odbrane Federacije Bosne i Hercegovine. U više navrata biran za federalnog i državnog zastupnika. Bio je i predsjednik Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Dobitnik je priznanja “Zlatna značka” Patriotske lige i “Srebreni štit” Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine. Na ahiret je preselio 7. novembra 2021. u Sarajevu. Ukopan je na mezarju u rodnom Odžaku, Ustikolina.

1.7. Đulović (Ahmet) Šahin rođen je 1957. godine u Suhoj, Živinice. Cijeli radni vijek proveo je u imamskoj službi (Dubrave, Suha, Miričina, Živinice [VP referent], Šići). Penzionisan je u septembru 2018. godine. Živi u Tuzli [5. septembar 2024.].

1.8. Fetić (Rizvan) Muhamed rođen je 1956. godine u selu Negobratina, općina Bijelo Polje, Crna Gora. Nakon medrese odlazi na odsluženje vojnog roka u JNA. Godine 1979. upisao je Odsjek za orijentalistiku u Prištini, a kasnije FIN u Sarajevu. U augustu 1979. započeo je radni staž imama, hatiba i muallima u glavnoj džamiji u Rožajama. Od 2004. u Novom Pazaru obavljao je dužnost sekretara VP službe Muftijstva sandžačkog, a od 2014. je imam, hatib i muallim bosanskog džemata u Bielefeldu, Njemačka. Penzionisan je 2022. godine. Živi u Novom Pazaru [3. septembar 2024.].

1.9. Gračić (Agan) Munir rođen je 1956. godine u Starini, Zenica. Prvo radno iskustvo stekao je u džematu Smajići kod Zenice, a poslije odlazi u bihaćki džemat Jezero. Potom, 1989. godine, prelazi u džemat Vinica (MIZ Bihać) u kojem ostaje do penzionisanja. U toku agresije na našu zemlju, Munir-ef. ostaje sa svojim džematlijama. Bio je pripadnik Petog korpusa 502. viteške brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine. Penzionisan je 2020. godine. Živi u Bihaću [1. septembar 2024.].

1.10. Hafizović (Hasan) Asim rođen je 1953. godine u Jezerskom, Bosanska Krupa. Imamski poziv započeo je u džematu Kudići (Velika Kladuša). U džematu Kulen-Vakuf radi od 1979. godine do agresije na BiH 1992. godine. Bio

je zarobljen u logoru “Ripač”, gdje je dočekaо razmjenu zarobljenika i prešao na slobodnu teritoriju. U ratnim okolnostima je u Jezerskom ponovo aktivirao rad džemata Hafizovići. Godine 1994. pokreće rad džemata Bešići (Bosanska Otoka) na lokaciji Vrletnica. Nakon završetka agresije, nastavlja rad u oštećenoj džamiji u otočkoj čaršiji do izgradnje nove džamije džemata Bešići 2006. godine. Odlazi u penziju 2018. godine. Živi u porodičnoj kući u Hafizovićima, Jezerski [5. septembar 2024.].

1.11. Hafizović (Džemal) Rešid rođen je 1956. godine u Potočarima kod Srebrenice. Nakon medrese diplomirao je na Islamskom teološkom fakultetu u Sarajevu (1981.) i te godine na istom fakultetu izabran za asistenta na Katedri za islamsku dogmatiku, sufizam i uporedne religije. Postdiplomski studij završio je u Zagrebu na Katoličkom bogoslovnom fakultetu (1989), a doktorirao na Filozofskom fakultetu u Sarajevu (1993). Na FIN-u je prošao svu redovnu proceduru imenovanja u viša akademska zvanja (predavač 1989, docent 1994, vanredni profesor 1998, redovni profesor 2001). Godine 2006. primljen je u članstvo Iranske akademije znanosti, Odsjek filozofija i sufizam, a od 2022. član je Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (ANUBiH). Penzionisan je 2023. godine. U statusu je profesora emeritusa. Živi u Sarajevu [5. septembar 2024.].

1.12. Hajdarević (Agan) Hadžem rođen je 1956. godine u Kruševu, Foča. Završio je Gazi Husrev-begovu medresu, a diplomirao na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Radio je kao stručni saradnik u Institutu za jezik. Bio je pjesnik, prozni pisac, esejist, publicist, pisac za djecu, urednik i priređivač djela drugih autora, naučni radnik u oblasti jezika. Kad je u pitanju žanr, ubraja se u najraznorođnije savremene bosanskohercegovačke autore. Na ahiret je preselio 4. decembra 2023. Ukopan je na Grličića Brdu u Sarajevu.

1.13. Halilović (Ibrahim) Osman rođen je 1956. godine u Koprivcima, Tešanj. Nakon medrese radio je kao imam u Sanskom Mostu (1979–1984), zatim u Kotor-Varoši (1984–1992). Početkom agresije odlazi u Njemačku i tu ostaje do 1997. godine. U periodu 1997–2000 ponovo radi u Sanskom Mostu. Poslije odlazi u Njemačku. Tamo radi u pošti. U penziji je od 2022. godine. Živi u Bielefeldu, Njemačka [9. septembar 2024 (a ima kuću i u Sanskom Mostu)].

1.14. Hamidović (Murat) Ramiz rođen je 1956. godine u Brezi, Sjenica. Nakon medrese i odsluženja vojnog roka gotovo cijeli radni vijek proveo je na području Sjenice. U Sjenici je obnašao više dužnosti: imam, glavni imam,

predsjednik MIZ-a. Član je Mešihata Islamske zajednice u Srbiji od prvog saziva do penzije [2022]. Trenutno, kao penzionisani imam, obavlja određene dužnosti u džematu Raškoviće. Živi u Sjenici [14. oktobar 2024.].

1.15. Hero (Ahmet) Izet rođen je 1955. godine u selu Cvrče, Gornji Vakuf. Naknadno je maturirao u Medresi “Osman-ef. Redžović” 1998. godine. Godine 2002. završio je studij islamske vjeronauke na Pedagoškoj akademiji u Mostaru. Poslije odsluženja vojnog roka, radio je u džematu Glavice (MIZ Bugojno), a poslije u džematu Voljice. Godine 1983. zaposlio se u tvornici “Slavko Rodić”. Od 1992. godine radio je u džematu Golo Brdo (MIZ Bugojno) i tu ostaje do penzije. Penzionisan je 2021. godine. Živi u Bugojnu [6. septembar 2024.].

1.16. Hodžić (Salih) Sulejman rođen je 1957. godine u Velikoj Daljagošti, Srebrenica. Godine 1979. postavljen je za imama, hatiba i muallima u džematu Voljevica (Bratunac), gdje radi do početka agresije na Bosnu i Hercegovinu. Okupacijom njegovog džemata 1992. dolazi u Potočare. Također, i u tom džematu bio je raspoređen na dužnost imama, hatiba i muallima. U julu 1995. godine odlazi s porodicom u bazu UN-a. Tu su ga 11. jula srpski zločinci izdvojili i odveli u nepoznatom pravcu. Njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u masovnoj grobnici “Lazete 2”. Ukopan je u šehidskom mezarju Memorijalnog centra Potočari 31. marta 2003. godine, prilikom obavljanja prve dženaze i ukoпа šehida Srebrenice.

1.17. Jusić (Bešir) Alija rođen je 1956. godine u Rovašima, Vlasenica. Nakon medrese završio je studij razredne nastave na Filozofskom fakultetu u Tuzli. Godine 1979. postavljen je na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Kružanj (Mostar), a 1981. premješten u džemat Potočare (Srebrenica). Od marta 1993. do jula 1995. bio je glavni imam Odbora IZ Srebrenica. Od 1995. godine obavljao je dužnost oficira za vjere i imama u 28. diviziji i Komandi Drugog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Penzionisan je 2004. godine. Od 2004. do 2006. bio je glavni imam Medžlisa IZ Vlasenica. Živi u Tuzli [7. septembar 2024.].

1.18. Jusić (Muhamed) Ramo rođen je 1957. godine u Rovašima, Vlasenica. Nakon medrese radi kao imam u džematu Križevici (Zvornik). Upisao je studij orijentalistike u Prištini, kao vanredni student, a nakon završenog fakulteta odlazi u Libiju. Tu je radio kao prevodilac za arapski jezik. U Libiji je proveo gotovo cijeli svoj radni vijek, trideset sedam godina, sve do iznenadne smrti 8. augusta 2020. godine. Ukopan je na gradskom groblju “Bare” u Sarajevu.

1.19. Karalić (Husein) Faruk rođen je 1958. godine u Zenici. Nakon medrese otišao je na odsluženje vojnog roka, a već krajem naredne godine radi kao imam, hatib i muallim u svom džamatu Potok u Osman-Čelebijinoj džamiji. Usljed pogoršanja zdravstvenog stanja samoinicijativno je 2011. napustio džemat i službu u Islamskoj zajednici. Nedugo nakon toga je otišao u invalidsku penziju. Živi u Sarajevu [7. septembar 2024.].

1.20. Karić (Osman) Tajib rođen je 1956. godine u Sladni, Srebrenik. Nakon medrese zaposlio se kao imam. Radio je u džematima Poljice, Turski Lukavac i Hrvati, sve na području Medžlisa IZ Puračić. Penzionisan je 2019. godine. Kao penzionisani imam angažiran je na održavanju jednog manjeg džemata Šikule-Prline (MIZ Puračić). Živi u tuzlanskom naselju Šiće [1. septembar 2024.].

1.21. Krupalija (Mustafa) Hazim rođen je 1957. godine u Dujmovićima, Trnovo. Cijeli radni vijek bio je imam, hatib i muallim u džematima: Švrakino Selo (Sarajevo), Beč (Austrija), Biševo (Rožaje), Kijevo (Sanski Most), Striježevo (Vareš), G. Kotorac (Sarajevo), Trnovo, Talami (Zenica), Butmir (Sarajevo). Tokom agresije na našu domovinu aktivno je sudjelovao u pripremama za odbranu, a u početku je imenovan i za predsjednika ureda IZ za kontakt s Armijom na Igmanu. Penzionisan je 2022. godine. Živi u Butmiru, općina Ilidža [31. august 2024.].

1.22. Latić (Sakib) Džemal rođen je 1957. godine u Pridvorcima, Gornji Vakuf. Nakon završetka medrese upisao se na Filozofski fakultet u Prištini, Odsjek srpskohrvatskog jezika i južnoslovenskih književnosti (odakle se poslije jednog semestra prebacio u Sarajevo), a onda se upisao na postdiplomski studij svjetske književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Uporedo je završio i ITF u Sarajevu. U početku je, kao apsolvent, radio kao profesor srpskohrvatskog jezika i književnosti na tek otvorenoj ženskoj medresi, poslije završenog fakulteta dobio je mjesto profesora na istom predmetu i u muškoj Gazi Husrev-begovoj medresi. Godine 1994. primljen je na Fakultet islamskih nauka, gdje je doktorirao 1999. godine. Zatim je postao docent, vanredni i redovni profesor na predmetu Tefsir. Godine 1983, u montiranom sudskom procesu bošnjačkim intelektualcima, uhapšen je i osuđen na šest i po godina zatvora. Odležao je tri godine i dva mjeseca. Nakon izlaska iz zatvora, pola godine je bio bez posla, a onda se zaposlio kao lektor u El-Kalemu, potom je bio zamjenik glavnog i odgovornog urednika *Preporoda*. Pokrenuo je *Muslimanski glas*, a u ratu i *Ljiljan*. Živi u Sarajevu [1. septembar 2024.].

1.23. Lušija (Rifet) Dževad rođen je 1958. godine u mjestu Podbare, Busovača. Prva služba u Islamskoj zajednici bila mu je u džematu Mravići, Doboj (do 1977). Poslije toga je (do 1983) službovao u Gornjem Vakuf, Doboju i Travniku. U periodu 1983–2024. radio je u Zagreb-Koteksu, PP Kožateksu – Vitez, Herma-prometu – Busovača, Inter Fagusu – Busovača. Penzionisan je 2024. godine. Živi u Kaćunima, Busovača [18. septembar 2024.].

1.24. Makić (Hasan) Vehbija rođen je u Bužimu 1957. godine. Nakon medrese i odsluženja vojnog roka odlazi na studij u Rijad. Nakon završene dvije godine, u Bosni mu je oduzet pasoš, pa je usljed toga spriječen nastaviti studiranje u Saudijskoj Arabiji. Poslije će završiti Islamsku pedagošku akademiju u Bihaću. Prva služba imama, hatiba i muallima bila mu je u Nemiljoj. Nakon toga dolazi u džemat Kobilja Glava (Sarajevo), gdje ostaje do penzionisanja. U toku rata dao je značajan doprinos odbrani od agresije, posebno na području općine Voćica. Penzionisan je 2023. godine. Živi u Sarajevu [7. septembar 2024.].

1.25. Mandžić (Mujo) Habib rođen je 1957. godine u Gladovićima, Srebrenica. Diplomirao je engleski jezik i angloameričku književnost na Odsjeku za anglistiku Filozofskog fakulteta u Prištini. Od 1983. do 1992. predavao je engleski jezik u srednjim školama u Prištini, Srebrenici, Bratuncu i Ljuboviji, kao i na narodnim univerzitetima u tim gradovima. Postdiplomski studij i magisterij u ESL (English as Second Language) završio je na univerzitetu Monash u Melbourneu. Od 1995. živi i radi u Melbourneu (Australija).

1.26. Omerović (Mustafa) Husejin rođen je 1957. godine u selu Skugrići, Vlasenica. Završio je Gazi Husrev-begovu medresu, a poslije Filozofski fakultet u Prištini, Odsjek za orijentalistiku, 1982. godine. Od 1982. do 1984. radi na Vojnoj akademiji u Tripoliju – Libija kao prevodilac arapskog jezika. Krajem 1984. radno je angažiran u građevinskoj firmi “Vranica” u Sarajevu na poslovima prevodioca i komercijaliste u Iraku. U junu 1992. godine vraća se u Sarajevo i uključuje u Armiju Republike Bosne i Hercegovine. Nakon rata, vraća se u firmu “Vranica” i biva angažiran na poslovima rukovodioca komercijalne službe u radnoj jedinici u Moskvi. U januaru 1998. angažiran je u Federalnom ministarstvu odbrane, gdje ostaje do penzionisanja 2007. godine. Nakon odlaska u penziju radi na Institutu za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu od 2009. do 2014. u svojstvu vanjskog saradnika, a poslije je angažiran na Američkom univerzitetu u Sarajevu u svojstvu predavača na predmetu Međunarodni odnosi, gdje ostaje četiri godine. Živi u Sarajevu [29. august 2024.].

1.27. Orlović (Hasib) Mevludin rođen je 1957. godine u selu Tekija – Konjević Polje. Nedugo nakon medrese odlazi u Švicarsku, gdje i dan-danas živi u mjestu Payerne, blizu grada Iverdona [1. septembar 2024.]. Nije se bavio imamskim poslovima.

1.28. Osmanović (Mustafa) Ismet rođen je 1958. godine u Puračiću, Lukavac. Nakon medrese završio je dodiplomski studij na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini i stekao zvanje profesora orijentalistike, a magistrirao na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Jedno vrijeme bio je sekretar i vjerskoprosvjjetni referent Odbora IZ Puračić. Godine 1990. biva izabran za sekretara SO Lukavac. Aktivno je sudjelovao u organiziranju otpora agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Bio je sekretar Ratnog predsjedništva Općine Lukavac. Obavljao je sljedeće funkcije: sekretar Vlade Tuzlansko-podrinjskog kantona, potpredsjednik Vlade Tuzlanskog kantona, ministar obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK, direktor Pedagoškog zavoda TK, zastupnik u PD Parlamenta Federacije BiH od 2000. do 2023. godine. Te godine je penzionisan. Stalno mjesto boravka mu je Lukavac [7. septembar 2024.].

1.29. Osmanović (Mustafa) Izet rođen je 1955. godine u Puračiću, Lukavac. Na Islamskom teološkom fakultetu diplomirao je 1997. godine. Prvo imamsko službovanje imao je u Ričicama kod Zenice (1982–1984), a onda je cijelim imamskim vijekom bio vezan za rodni Puračić. U toku agresije na BiH obavljao je funkciju glavnog imama Medžlisa IZ Puračić. Bio aktivan u odbrani Bosne i Hercegovine. Jedan je od obnovitelja rada OO KD Bošnjaka “Preporod”, čiji je bio i predsjednik jedno vrijeme. Pokretač je lista *Sabah*, zajedno s Ademom Jusufovićem, Amilom Tubić i drugima, dugogodišnji urednik, član redakcije i pisac tekstova. Preselio je na ahiret 2. novembra 2006. godine.

1.30. Rizvić (Jakub) Hasim rođen je 1956. godine u Glodima, Zvornik. Od septembra do decembra 1977. godine bio je imam u Jošanici (Zvornik). Nakon odsluženja vojnog roka nastavlja imamsku službu u džematima: Glodi (Zvornik), Bilalići (Teočak) Palanka (Brčko), Selimovići-Mahmutovići (Zvornik), Vitinica (Zvornik). U toku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu uključio se u redove Armije Bosne i Hercegovine. Poratni je imam (od 1996.) u džematu Sapna. Tu je zaradio i penziju. Penzioner je od 2018. godine. Živi u Dubnici kod Kalesije [8. septembar 2024.].

1.31. Seljubac (Alija) Sead rođen je 1958. godine, u Gornjoj Tuzli. Nakon medrese, prvo je redovno (prvu godinu) a zatim vanredno završio Fakultet

islamskih nauka (1987), potom na tom fakultetu magistrirao (2001) i doktorirao (2008). Školske 1980/81. godine započeo je svoj radni vijek kao odgajatelj u Gazi Husrev-begovoj medresi. U vremenu 1982–1993. bio je imam, hatib i muallim, te vjerskoprosvjetni referent u Odboru Islamske zajednice Gornja Tuzla. Od 1993. radi prvo u Muftijstvu tuzlanskom, a nakon otvaranja Behram-begove medrese, iste godine, radi kao njen sekretar i profesor. Od školske 1997/98. do februara 2013. godine bio je na dužnosti pomoćnika direktora za nastavu. Od 2013. pomoćnik je muftije tuzlanskog, da bi u periodu 2018–2020. obavljao dužnost rukovodioca Službe za vjerske poslove i obrazovanje Muftijstva tuzlanskog. U penziji je od 2021. godine. Živi u Tuzli [7. septembar 2024.].

1.32. Silajdžić (Džemal) Adnan rođen je 1958. godine u Radovlju, Visoko. Nakon medrese završava Fakultet islamskih nauka (1980/1981). Završio je postdiplomski studij na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (1988). Doktorirao je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 1998. godine. Od akad. 1981/82. godine, kada je izabran za asistenta na predmetu Islamska tradicija (Hadis), prošao je svu redovnu proceduru promoviranja u viša zvanja na Fakultetu islamskih nauka (predavač [1988], docent [1998], vanredni profesor [2001]), a 2003. godine promaknut je u najviše akademsko zvanje – redovni profesor. Predmeti na kojima je angažiran su Akaid i Uporedne religije. Živi u Sarajevu [8. septembar 2024.].

1.33. Spahić (Mahmut) Mujo rođen je 1956. godine u selu Rašinovac, Bosanski Petrovac. Nakon medrese službovao je u Bosanskom Petrovcu i Ripču (Bihać), a od 1986. do 2019. godine u džematu Ribić-Orljani (Bihać). Penzionisan je 2018. godine. Živi u Bosanskom Petrovcu. [8. septembar 2024.].

1.34. Šehović (Meho) Osmo rođen je 1957. godine u Suhoj (Šehovići), Živinice. Nakon medrese zapošljava se u džematu Omazići (Banovići). Tu je proveo cijeli radni vijek. Penzionisan je 2018. godine. Živi u Šehovićima, Gornje Živinice [31. august 2024.].

1.35. Tahić (Husein) Ahmet rođen je 1957. godine u selu Lubarda, Bužim. Nakon završene medrese upisao je studij orijentalistike na Filozofskom fakultetu u Prištini. Prvo zaposlenje, nakon završetka studija 1981, imao je u jugoslavenskom Saveznom sekretarijatu narodne odbrane u Libiji kao prevodilac za arapski jezik u vojnoj srednjoj školi. Potom se zapošljava u građevinskoj firmi “Bosna putevi”, također kao prevodilac za arapski jezik. Ubrzo odlazi na gradište preduzeća u Jemen. Nakon izvjesnog vremena, vraća se u matičnu firmu u

Sarajevo, gdje ga 1992. godine zatiče agresija na Bosnu i Hercegovinu. Priključio se odbrani domovine kao pripadnik tadašnje Desete brdske brigade, kasnije Petnaeste motorizovane brigade Prvog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Tu ostaje do polovine 1995. godine, kad je prekomandovan u Generalštab Armije RBiH, u Službu za moral i vjerska pitanja. Na tom mjestu dočekao je kraj agresorskog rata. Od 1996. godine bio je angažiran u Kantonalnom odjeljenju za odbranu pri Federalnom ministarstvu odbrane u Bihaću, gdje radi do 2000. godine, potom se vraća na službu u Federalno ministarstvo odbrane u Sarajevo, gdje ostaje do penzionisanja 2007. godine. S ovog svijeta otišao je 25. maja 2021. godine. Ukopan je u Aleji veterana (Gradsko mezarje Vlakovo).

1.36. Vehabović (Ibrahim) Muhamed rođen je 1957. godine u Sjenini, Doboj. Poslije medrese radio je kao imam u Sjenini, sve do agresije na Bosnu i Hercegovinu. Nakon toga, više nije radio u Islamskoj zajednici. Bavio se različitim poslovima da prehrani porodicu. Živi u mjestu Dolac na Lašvi kod Travnika [10. septembar 2024.].

1.37. Zahirović (Šaban) Meho rođen je 1956. godine u selu Gračanica, Živinice. Nakon medrese počinje raditi kao imam u rodnom selu. U januaru 1993. radi liječenja odlazi u Zagreb. U Hrvatskoj radi po rasporedu Muftijstva u Karlovcu (četiri mjeseca). Krajem 1993. odlazi u Njemačku. Tu biva angažiran na formiranju džemata u Ahlenu, gdje kao volonter radi godinu dana. Godine 1996. vraća se u Bosnu. U periodu 1997–2002 radi u Izdavačkom preduzeću “Hamidović” u Tuzli. Godine 2002. otvara vlastitu knjižaru u Živinicama, gdje radi do penzionisanja 2022. godine. Živi u Živinicama [7. septembar 2024.].

2. ČETIRI GODINE

S generacijom su bili četiri godine samo dva učenika:

2.1. Duraković (Bešir) Bešir rođen je 1957. godine u selu Elkasova Rijeka, Bužim. Na početku službovanja kratko je bio u džematu Šumatac, Velika Kladuša. Potom je duži period (1979–1992), tj. sve do agresije na RBiH, radio u džematu Gornja Koprivna. Poslije radi u privatnom sektoru. Ima Autoškolu “Zeleni val” i Fitness centar “Forma” u Cazinu. Živi i radi u Cazinu [9. oktobar 2024.].

2.2. Melkić (Derviš) Enver rođen je 1957. godine u Golubovićima kod Velike Kladuše. Peti razred završio je i maturirao školske 1977–1978. godine. Iste [1978] godine zapošljava se kao imam, hatib i muallim u rodnom selu

Golubovići i na toj dužnosti ostaje do 1987, kada se zapošljava u Agrokomercu. Tu radi do 1993. U toku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu prvo je u rezervnom sastavu policije, a od polovine 1994. biva mobiliziran u 506. kladušku brigadu. Iz vojske je u činu natporučnika demobilisan 1996. Zajedno s bratom osniva Trgovačku firmu “Amelšeh”. Penzionisan je 2023. Živi u Golubovićima [29. august 2024.].

3. TRI GODINE

S generacijom su bili tri godine, uglavnom prve (izuzev jednog), sljedeći učenici:

3.1. Aličajić (Alija) Junuz rođen je 1956. godine u selu Tržac, Cazin. Medresu je završio 1978. godine. Cijeli radni vijek bio je imam u svom Tržcu, preko 40 godina. Penzionisan je 2021. godine. Živi u Tržcu [1. septembar 2024.].

3.2. Aličković (Aljo) Feko rođen je 1956. godine u Bistrici, Bijelo Polje. Nakon medrese nekoliko godina radio je na građevini, a onda se, nakon odlaska Huseina Ramčilovića (1984.) zaposlio kao imam u rodnom selu i tu radio do penzije. Uporedo s imamskim poslovima bavio se i poljoprivredom. Ima porodičnu farmu goveda u Bistrici. I kao penzioner još je aktivan. Živi u Bistrici [1. septembar 2024.].

3.3 Baltić (Hašim) Eniz rođen je 1955. godine u selu Lubarda, Bužim. Poslije završenog trećeg razreda odlazi u Veliku Kladušu u džemat Donja Vidoviska. Tu ostaje kratko, a onda se vraća u Sarajevo i završava 4. i 5. razred medrese. Poslije medrese zaposlio se u džematu Turija (Bihać), i tu ostaje do penzije. Istovremeno je trinaest godina predavao vjeronauku u Srednjoj medicinskoj školi u Bihaću. Živi u Bihaću [31. august 2024.].

3.4. Bećirević (Hurmo) Husein rođen je 1957. godine u selu Jastrebac, Željezno Polje, Žepče. Maturirao je naknadno, 1985. godine. Prva imamska služba bila mu je u džematu Čobe (Maglaj). Zatim, radio je u Kozarcu pa u Rujnici (Zavidovići). Odatle prelazi u džemat Lug-Vrbica (Zavidovići). Na ahiret je preselio 3. maja 2019. godine. Ukopan je na mezarju “Trzna”, Žepče.

3.5. Ćoralić (Hasan) Hasib rođen je 1956. godine u selu Šturlić, Cazin. Medresu je završio vanredno 1988. godine. Prvo zaposlenje kao imam, hatib i muallim imao je u džematu Liskovac (Cazin). Tu je proveo 12 godina. Od 1989. godine je u džamiji Pjanići (Cazin). Penzionisan je 2021. godine. Živi u Bihaću [3. septembar 2024.].

3.6. Duraković Hilmija. O njemu nismo uspjeli dobiti podatke. Znamo da živi i radi u Americi.

3.7. Fetić (Rizvan) Ahmed rođen je 1957. godine u selu Negobratina, Bijelo Polje, Crna Gora. Medresu je završio 1978. godine. Iste godine upisao je FIN u Sarajevu, a 1982. morao je otići na odsluženje vojnog roka. Potom je radio u Islamskoj zajednici u Rožajama. Krajem osamdesetih godina [1988.] bio je u džematu Arnauti u Zenici. Naredne godine otišao je za Njemačku i bio imam u nekoliko bošnjačkih džemata [Hamm, Keln, Kassel]. Penzionisan je 2023. godine. Živi u Kasselu [25. septembar 2024.].

3.8. Halimović (Abdurahman) Aguš rođen je 1957. godine u Travniku. Imao je srčanih problema. Preselio je na ahiret 12. oktobra šk. 1975/76, sa svojih 18 godina. Ukopan je na travničkom mezarju “Tepedžik”.

3.9. Jahić (Mustafa) Redžo rođen je 1957. godine u Međedi Gornjoj, Gradačac. Maturirao je 1978. godine. Poslije medrese zapošljava se u svom rodnom mjestu i tu, s pauzom za odsluženje vojnog roka, radi cijeli radni vijek (41 godinu). Aktivno je učestvovao u odbrani Bosne i Hercegovine 1992–1995. godine. Penzioner je od 1. januara 2023. godine. Živi u Međedi Gornjoj [8. septembar 2024.].

3.10. Kuši (Abduldželil) Adem rođen je 1957. godine u selu Restelica – Dragaš, kod Prizrena. Poslije trećeg razreda medrese, u svom rodnom mjestu bavio se trgovinom sve do 1999. godine. Tada, zbog ratnog stanja, dolazi u Bosnu i Hercegovinu i tu ostaje. Povremeno se i ovdje bavio trgovinom. Živi u selu Poljice, općina Lukavac [11. septembar 2024.].

3.11. Nukić (Mustafa) Smajo rođen je 1956. godine u Cerskoj, Vlasenica. Nakon trećeg razreda morao je otići na odsluženje vojnog roka. Nakon povratka iz vojske, kompletirao je medresu u Pristini. Potom upisuje i završava Filozofski fakultet u Prištini. Do agresije na našu državu radio je u Opštini Vlasenica. Uspijeva izaći iz Vlasenice i odmah se priključio Oružanim snagama ARBiH, gdje ostaje do kraja rata. Magistrirao je na fakultetu Političkih nauka u Sarajevu. Živi u Sarajevu [8. septembar 2024.].

3.12. Sudžuka (Sakib) Mirsad rođen je 1957. godine u Visokom. Poslije trećeg razreda odlazi na odsluženje vojnog roka. Radio je u sljedećim džematima: Orašac (Visoko), Ulog kod Kalinovika, Vareš, Mali Trnovci-Bistrani (Gračanica kod Visokog). Uvorići Gračanica, Kralupi (Visoko). Bio je pripadnik Armije

RBIH 1992–1995. Godine 2009. odlazi u invalidsku penziju. Živi u Stuparićima [9. oktobar 2024.].

3.13. Šehić (Ibro) Džafer rođen je 1956. godine u Grnici, G. Vakuf. S generacijom je bio od drugog do četvrtog razreda. Imamski posao radio je u džematima: Careva džamija (Foča), Omerovići (Duvno), Blagaj (Mostar), Ričina i Carina (Mostar), te Blagaj (džemat Kosor – Malo Polje). Vrijeme agresije na BiH provodi u Blagaju, kao pripadnik Armije RBiH, istovremeno izvršavajući imamske obaveze te radeći u osnovnoj školi kao nastavnik vjeronauke. Penzionisan je 2019. godine. Još je angažiran kao honorarni imam u džematu Kosor u Blagaju, gdje danas živi [10. oktobar 2024].

3.14. Šiljić (Husein) Sabit rođen je 1955. godine u selu Lukavica Rijeka, Gračanica. Poslije trećeg razreda ide na odsluženje vojnog roka. Poslije povratka iz armije radi kao imam u džematu Mravići (Doboj). Na ovoj dužnosti ostaje 42 godine i sedam mjeseci, tj. do penzionisanja 2020. godine. U međuvremenu (2003) vanredno je kompletirao svoje školovanje u medresi. U toku agresije na RBiH bio je učesnik i organizator otpora i Patriotske lige, učesnik odbrane (čin kapetana), ranjavan, odlikovan ratnim priznanjem “Srebrni štit”. Živi u Mravićima [2. oktobar 2024].

4. DVIJE GODINE

S generacijom su dvije godine, u različitim razredima, bila četiri učenika:

4.1. Ibrišević (Nuriya) Mevludin rođen je 1954. godine u Gradačcu. Generaciji se pridružio u četvrtom razredu. Imamsku dužnost obavljao je na području međžlisa Velika Kladuša, Bosanski Brod, Srebrenik, Gradačac i Doboj. Preselio je na ahiret 11. maja 2024. godine u 70. godini života. Ukopan je na mezarju “Šehitluci” (Gradačac).

4.2. Ličina (Bešo) Malić rođen je 1955. godine u selu Dobrodole, Berane. Do danas [21. oktobra 2024.] o njemu smo uspjeli pronaći samo informaciju da je živ i da radi kao imam u svojim rodnim Dobrodolima. Bavi se i poljoprivredom. Prema starosnoj dobi može se pretpostaviti da je penzioner.

4.3. Ljubijankić (Abid) Džemal rođen je 1957. godine u Ljubijankićima pored Cazina. Prvo radno iskustvo stiče u džematu Zborište (Bužim) i u tom džematu ostaje do 1989, kada prelazi u džemat Liskovac (Cazin), u kojem je dočekao penziju. Penzioner je od 2020. godine. Živi u porodičnoj kući u Cazinu [7. septembar 2024.].

4.4. Omerović (Hasan) Hamza rođen je 1955. godine u Hajderovićima, Zavidovići. Napustio je medresu i radio u trgovačkom preduzeću. Tu je zaradio penziju. Uporedo se bavi uzgojem stoke. Živi u Hajderovićima, zaseok Laz [12. oktobar 2024.].

5. JEDNA GODINA

S generacijom su bili samo jednu godinu (većinom prvi razred) sljedeći učenici:

5.1. Bašić (Ramo) Enver rođen je 1958. godine u D. Vranjevićima, Mostar. Nije završio medresu ni kasnije. Povremeno imami kao teravilh-imam u svome selu, kada ne bude softa. Živi u D. Vranjevićima [11. oktobar 2024.].

5.2. Daut (Uzejr) Osman rođen je 1957. godine u Konjicu. Završio je bravarski zanat i u nekoliko preduzeća radio taj posao. Penzionisan je 2022. godine. Živi u Konjicu [11. oktobar 2022.].

5.3. Dedić (Ibrahim) Muhamed rođen je 1957. godine u D. Orahovici, Gračanica. Završio je bravarski zanat. Radio je u svojoj struci. Penzioner je i živi u D. Orahovici [11. oktobar 2024.].

5.4. Dervišević (Feriz) Ferid rođen je 1957. godine u Donjim Biljanima, Ključ. Završio je tokarski zanat. Jedno vrijeme radio je kao majstor u pilani. Samouki je automehaničar. Pred agresiju na BiH nabavio je nekoliko strojeva da započne s privatnom firmom. Jedan je od oko 260 žrtava masakra nad civilima Biljana 1992. godine.

5.5. Dragolovčanin (Junuz) Šefko rođen je 1957. u selu Tuzinje, Sjenica. Završio je prištinsku medresu, a poslije se (1980) zapošljava u džematu Jeleč (Foča). Godine 1983. postavljen je za imama i hatiba Džamije “Sultan Valide” u Sjenici. Tu ostaje sve do svoje smrti. Ubijen je u kosovskom košmaru u augustu 1999. godine. Bio je i predsjednik Odbora IZ Sjenica, član Sabora i član Mešihata od njegovog osnivanja.

5.6. Halilović (Adem) Džemal rođen je 1951. godine u selu Gornja Zimča, Visoko. S generacijom završava treći razred medrese. Prva dva razreda završio je vanredno. U vremenu 1979–1981 redovno je završio preostale dvije godine medrese. Od 1976. bio je zaposlen u džematima: Goleš (Travnik), Bijeje Vode (Kakanj), Arnauti (Zenica), Preočica (Travnik), Višnjevo (Travnik), Brnj (Kakanj). Penzionisan je 2014. godine. Živi u selu Plandište kod Kaknja [16. septembar 2024.].

5.7. Hrvat (Sulejman) Habib rođen je 1956. godine u selu Sladna, Srebrenik. Poslije je prešao u Gračanicu. Nakon neuspjelog pokušaja školovanja u medresi, otišao je u Zagreb i tamo završio srednju školu gimnazijskog tipa. Radio je u građevinskoj firmi. Iz Hrvatske se vraća u BiH i do penzionisanja [2017] radi na Željeznicama Federacije [tuzlansko područje]. Sve vrijeme bio je pripadnik Armije Bosne i Hercegovine. Živi u Gračanici [14. oktobar 2024.].

5.8. Husićić (Mensur) Ahmet rođen je 1956. godine u Željeznom Polju, Žepče. U medresi je krenuo i u drugu godinu, a onda je napustio. Radio je u “Željezari” Zenica. Penzioner je i živi u Željeznom Polju [12. oktobar 2024.].

5.9. O Imamović (Zikrija) Halidu, rođenom 1956. godine u Jajcu, nismo uspjeli pronaći podatke.

5.10. Jašar (Remzi) Ibrahim, hafiz, rođen je 1953. u Skoplju, Makedonija. Nakon neuspjelog prvog razreda, pokušao je nastaviti školovanje u prištinskoj medresi, ali zbog jezika nije uspio. Jedno vrijeme radio je u Belgiji, a onda u Skoplju. Obavljao je (oko 16 godina) mujezinske i muallimske poslove. Jedno vrijeme (9 godina) bio je muhaffiz kandidatima za hifz u medresi u Đakovici (50 hafiza). U penziji je već 5-6 godina, ali još je uključen u muhaffiske aktivnosti (Institut za hifz) u Skoplju. Živi u Skoplju [10. oktobar 2024.].

5.11. Kadrić (Salih) Fuad rođen je u Pokriveniku, Rogatica. Poslije neuspjelog prvog razreda medrese, radio je trgovačke poslove. Do agresije na BiH bio je u Modriči, a onda prešao u Zagreb. Živi u Zagrebu [14. oktobar 2024.].

5.12. Kljajić (Hrustem) Vehbija rođen je 1957. godine u selu Bukov Do, Olovo. Poslije nezavršenog prvog razreda, nije se više vraćao u medresu. Završio je gimnaziju, a zatim Pedagošku akademiju u Tuzli. Radio je kao učitelj u Kamenском, Milankovićima, a većinu svog radnog vijeka u osnovnoj školi u Solunu, Olovo. Penzionisan je 2022. godine. Živi u rodnom selu Bukov Do, Solun [10. oktobar 2024.].

5.13. Kobilica (Ferid) Haris rođen je 1952. godine u Arnautima. Nije završio ni prvi razred medrese. Prvo je radio u Rijeci (Hrvatska), a potom u “Željezari” u Zenici. U ratu je bio vojnik Armije Republike Bosne i Hercegovine. Na ahiret je preselio 2019. godine i ukopan je u Arnautima.

5.14. Mukanović (Omer) Muradif rođen je 1957. godine u Poljicu, općina Lukavac. S generacijom je bio samo prvi razred. Završio je medresu 1978. godine, a godinu dana poslije, stupa u imamsku službu u džematu Avdibašići

(Tuzla), poslije u džematu Brnjik (općina Čelić), pa u džemat Podgorje (Bano-
vići), gdje radi do penzionisanja 2023. godine. Živi u selu Poljice Donje, Luka-
vac [1. septembar 2024.].

5.15. Muminović (Osman) Alija rođen je 1957. godine u Kalesiji. Medre-
su je kompletirao vanredno. Završio je Filozofski fakultet u Prištini, Odsjek za
orijentalistiku, i magistrirao na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu – Odsjek
politologija. Desetak godina bavio se prevodilačkim poslovima u različitim zem-
ljama (Libiji, Iraku, Kuvajtu itd.). Poslije 1991. godine, odlazi u diplomatiju,
uglavnom savjetnički poslovi u MVP BiH, te u ambasadama BiH u više zema-
lja. Penzionisan je 2022. godine. Živi u Sarajevu [10. oktobar 2024.].

5.16. O Osmanagić (Suljo) Muhamedu, rođenom 1957. godine u Srednjoj
Trnovi (Ugljevik), nismo pronašli podatke.

5.17. O Redžić Esadu, rođenom 1957. godine na Dizdaruši (Brčko), nismo
uspjeli pronaći više podataka. Znamo samo da je s generacijom završio peti raz-
red, a da je poslije medrese studirao orijentalistiku.

5.18. Rešidović (Avdo) Sakib rođen je 1955. godine u Sarajevu. S generaci-
jom je bio samo u trećem razredu. Jedno vrijeme, poslije medrese, bio je imam
u džematu Budmolići (Sarajevo), a nakon toga zaposlio se na željeznici do 1992.
godine. U periodu 1992–1996 bio je pripadnikom Armije BiH (9. brdska bri-
gada). Poslije 1996. radio je kratko opet na željeznicama, odakle prelazi u Op-
ćinu Hadžići. Godine 2015. odlazi u penziju. Preselio je na ahiret 6. augusta
2019. godine, a ukopan je u mezarju “Binježevo” u Hadžićima.

5.19. Sendo (Mehmed) Taib rođen je 1957. godine u Kupusovićima, Više-
grad. Poslije nezavršenog prvog razreda, nije se vraćao u medresu. Ratne nevolje
su ga kao muhadžira dovele u džemat Poriječani (Visoko). Penziju je zaradio u
IGM-u [Industrija građevinskog materijala] Visoko. Živi u Poriječanima [14.
oktobar 2024.].

5.20. Sinanović (Osman) Fadil rođen je 1952. godine u Miljanovcima, Kale-
sija. Poslije neuspjelog prvog razreda, medresu je polagao vanredno. Jedno vri-
jeme radio je imamske poslove, a zatim je otišao u Sloveniju, gdje je radio kao
vozač i rudar. Nakon teže povrede, otišao je u invalidsku penziju. Povremeno se
uključivao kao teravih-imam, a bavi se i prodajom knjiga. Živi u Miljanovcima
[12. oktobar 2024.].

5.21. Spahić (Ahmet) Sadik rođen je 1956. godine u selu Like, Kalesija. S našom generacijom bio je samo prvi razred. Završio je tri razreda, pa je prešao na zanat. Do agresije na BiH bavio se građevinskim poslovima. Uključio se u odbranu domovine i bio ranjen. Otišao je u vojnu penziju. Živi u Sarajevu [12. oktobar 2024.].

5.22. Šemovski (Metuš) Nusret rođen je 1956. godine u Debru, S. Makedonija. Poslije neuspjelog prvog razreda, vanredno je polagao prištinsku medresu. Većinu svog radnog vijeka proveo je kao imam u rodnom mjestu. Jedno vrijeme radio je u Ljubljani (zidarski, fasaderski i stolarski poslovi), ali se ponovo vratio u Debar. Tu je, kao imam, penzionisan 2019. godine. Obavlja imamske poslove kao angažirani penzioner. Živi u Debru [18. oktobar 2024.].

5.23. Turkić (Smajl) Ibro rođen je 1954. godine u Bulatovcima, Kalesija. Poslije neuspjelog prvog razreda medrese, bio je angažiran po potrebi nekih džemata na određenim imamskim poslovima, a onda se zaposlio u Zemljoradničkoj zadruzi Kalesija. U toku agresije na BiH jedno vrijeme je u vojsci bio savjetnik za vjerska pitanja na lokalnom nivou. Otišao je u penziju 2019. godine. Živi u Bulatovcima [14. oktobar 2024.].

OPASKA

Od ukupno osamdeset učenika iz Generacije 1972–1977, njih trideset sedam proveli su zajedno svih pet godina, dvojica četiri, četrnaest tri, četverica dvije, a čak dvadeset trojica samo jednu godinu. Trideset šestericu penzija je zatekla u službi Islamskoj zajednici. Za četvericu nismo uspjeli pronaći podatke. Njih četrnaest više nisu živi. Rahmet im dušama.

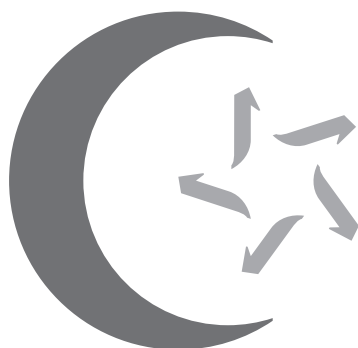
سعاد سليوباتس

Sead Seljubac

**الجيل الثاني والعشرون (١٩٧٢-١٩٧٧م)
من طلبة مدرسة الغازي خسرو بك****XXII (22) Generation (1972-1977) of
Gazi Husrev-Bey Madrasah**

ملخص: تتناول المقالة الجيل الثاني والعشرين ما بعد الحرب العالمية الثانية من طلبة مدرسة الغازي خسرو بك سراييفو والذي أنهى الدراسة في تلك المدرسة في السنة الدراسية ١٩٧٦/٧٧م. المقالة مقسومة على خمسة أقسام نظرا إلى عدد السنوات التي قضاها بعضهم مع البعض. هناك عدد من الطلاب لم يذكر عنهم إلا الأسماء وذلك لاستعصاء الاتصال بهم.

Summary: The paper discusses the 22nd post-war generation of students of Gazi Husrev-Bey Madrasah in Sarajevo, who graduated in the 1976/77 school year. The paper is divided into five categories, based on the number of years spent together. Data on several students is not provided due to loss of contact with them, but their names are included in this unit.

Službeni dio

Aktivnosti Ustavnog suda

Broj: 19-01-2-3047-19/24

Datum: 3. februar 2025. godine

4. ša'ban 1446. god. po H.

Ustavni sud Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, u sastavu Vedad Gurda – predsjednik, Šukrija Ramić – zamjenik predsjednika, Adnan Omanović, Lutvo Mehonić i Emir Mehmedović –sudije, postupajući po zahtjevu Aldine Suljagić-Piro iz Sarajeva, Trg međunarodnog prijateljstva broj 17/7, od 14.06.2024. godine, radi pobijanja odluke Upravnog odbora Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu broj UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine, nakon vijećanja održanog na sjednici Ustavnog suda održanoj u Sarajevu dana 3. februara 2025. godine (4. ša'bana 1446. god. po H.), donio je sljedeću

ODLUKU

I. Djelimično se usvaja zahtjev Aldine Suljagić-Piro od 14.06.2024. godine te se poništavaju:

- a) Odluka Upravnog odbora Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine,
- b) Odluka Dekana Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od dana 04.02.2024. godine,
- c) Zaključak Upravnog odbora Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu broj: 203/24 od dana 29.02.2024. godine, i
- d) Tačka III izreke Odluke Vijeća Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu o izboru broj: 125/24 od 07.02.2024. godine.

II. Odbija se zahtjev Aldine Suljagić-Piro od 14.06.2024. godine u dijelu koji se odnosi na poništenje tačaka I i II Odluke Vijeća Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu o izboru broj: 125/24 od 07.02.2024. godine.

III. Nalaže se Fakultetu islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu da u roku od 60 dana od dana prijema ove odluke ponovi dio konkursne pro-

cedure za radno mjesto Sekretara Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu u dijelu koji slijedi nakon već donijete Odluke Vijeća Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu o izboru broj: 125/24 od 07.02.2024. godine.

O b r a z l o ž e n j e

1. Sadržaj zahtjeva, dostavljena dokumentacija te činjenična i pravna argumentacija zahtjeva

I. Aldina Suljagić-Piro (u daljem tekstu: Podnositeljica zahtjeva) je 14.06.2024. godine podnijela Ustavnom sudu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Sud) zahtjev kojim traži poništenje odluke Upravnog odbora Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu (u daljem tekstu: Upravni odbor FIN-a) broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine kojom je odbijen njen prigovor protiv Odluke o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od 04.02.2024. godine te zahtijeva da se utvrdi povreda ustavne obaveze Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu (u daljem tekstu: FIN) iz čl. 15. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, povreda njenih prava iz čl. 27., a u vezi s čl. 44. Pravila FIN-a te povreda čl. 3., 4., i 6. Odluke FIN-a broj: 01-UO-4-866/23 od 13.09.2023. godine. Podnositeljica zahtjeva navodi da je pobijanom odlukom Upravnog odbora FIN-a povrijeđena ustavna obaveza FIN-a da djelatnosti u Islamskoj zajednici podliježu načelima zakonitosti, javnosti i odgovornosti, u skladu s čl. 15. Ustava IZ u BiH. Podnositeljica zahtjeva navodi da je Odlukom Upravnog odbora FIN-a broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine, odbijen njen prigovor protiv Odluke o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od 04.02.2024. godine. Ukazuje da je konkurs za radno mjesto sekretara FIN-a raspisan 01.12.2023. godine ali nije naznačeno koje tijelo ga raspisuje. Navodi da je dekan FIN-a imenovao tročlanu Komisiju za izbor kandidata koja je na sjednici 12.01.2024. godine odlučila da četiri kandidata imaju pravo pristupa na pismeni ispit zakazan za 17.01.2024. godine; da su dva kandidata pristupila na usmeni ispit dana 23.01.2024. godine. Nakon završenih ispita Komisija je sačinila svoj izvještaj s prijedlogom odabira kandidata, broj: 07-2-72/24 od 25.01.2024. godine, i uputila ga Vijeću FIN-a, koje je na 2. sjednici održanoj 07.02.2024. godine, na prijedlog Komisije donijelo Odluku broj: 125/24, o izboru kandidata Muamera Starhonića, iako dekan nije dostavio svoj prijedlog Vijeću o izboru kandidata niti je dekan bio lično prisutan na sjednici Vijeća. U Odluci Vijeća FIN-a navedeno je da će ista biti dostavljena Upravnom odboru FIN-a na davanje saglasnosti. Dana 12.02.2024. godine podnositeljica zahtjeva je uputila Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i Upravnom odboru FIN-a zahtjev za usmjereni inspekcijski nadzor nad radom FIN-a radi po-

ništenja konkursa, no na navedeni zahtjev nije dobila odgovor. Upravni odbor FIN-a je na 7. redovnoj sjednici održanoj 29.02.2024. godine donio Zaključak da će dekan izvršiti postupak prijema u radni odnos izabranog kandidata, ali nije dao saglasnost na navedenu odluku Vijeća FIN-a od 07.02.2024. godine. Postupajući po odluci Upravnog odbora od 29.02.2024. godine, dekan FIN-a je donio Odluku o prijemu u radni odnos izabranog kandidata Muamera Starhonića. Podnositeljica zahtjeva je 14.03.2024. godine podnijela Prigovor protiv Odluke o prijemu u radni odnos broj: 205/24. Upravni odbor FIN-a je svojom odlukom broj: UP-8-335/24 od 08.04.2024. godine, odbio njen prigovor. Podnositeljica ukazuje na postojanje niza povreda postupka, pogrešno utvrđeno činjenično stanje i na pogrešnu primjenu materijalnog prava. Njen zahtjev za uvid i kopiranje predane dokumentacije izabranog kandidata koja bi sadržajem mogla utjecati na konačnu odluku Komisije za izbor FIN je odbio uz obrazloženje da je isto potrebno radi zaštite ličnih podataka izabranog kandidata. Podnositeljica zahtjeva ukazuje da je Agencija za zaštitu ličnih podataka u Bosni i Hercegovini na njen zahtjev ukazala na svoje ranije mišljenje da ne postoje pravne smetnje da se kandidatima u konkursnim procedurama dopusti uvid i fotokopiranje dokumentacije. Zbog toga, podnositeljica zahtjeva predlaže da Ustavni sud IZ u BiH službenim putem pribavi relevantnu dokumentaciju koja njoj nije omogućena na uvid i kopiranje. Također, podnositeljica zahtjeva ukazuje da je FIN povrijedio odredbu čl. 27. u vezi s čl. 44. Pravila FIN-a donošenjem Odluke Vijeća FIN-a o raspisivanju konkursa, donošenjem Odluke Vijeća FIN-a o imenovanju Komisije za izbor kandidata, a prijedlog dekana FIN-a za izbor kandidata donijet na osnovu Izvještaja izborne komisije, Vijeće FIN-a je donijelo odluku o izboru kandidata, Upravni odbor FIN-a je izdao saglasnost na tu odluku i tek tada je dekan donio odluku o prijemu izabranog kandidata u radni odnos. U pogledu konkretnog konkursa, podnositeljica zahtjeva ukazuje da dekan nije dao prijedlog Vijeću FIN-a za izbor kandidata po prijedlogu iz Izvještaja Komisije za izbor, već je samo dao saglasnost da se Izvještaj Komisije uvrsti u dnevni red Vijeća FIN-a. Nadalje, ukazuje da donijeta odluka Vijeća FIN-a nije stupila na snagu do danas jer Upravni odbor nije dao saglasnost na Odluku Vijeća FIN-a, a što je propisani uvjet da bi ona mogla stupiti na snagu. Na osnovu svega navedenog, podnositeljica zahtjeva donosi zaključak da je odluka Vijeća FIN-a nevažeća, a slijedom toga da je nezakonita odluka dekana i odluka Upravnog odbora. Kao povredu postupka podnositeljica zahtjeva ukazuje i da FIN u konkursu nije naveo relevantne informacije o propisima i popisu literature koji će biti obuhvaćeni ispitom, čime je povrijeđen čl. 3. Odluke FIN-a broj: 01-UO-4-866/23 od 13.09.2023. godine, koji propisuje obavezu da tekst konkursa sadrži informacije o polaganju pismenog i usmenog dijela ispita,

a ova obaveza također proizlazi iz Uredbe o prijemu u radni odnos u javnom sektoru na teritoriju KS. Podnositeljica zahtjeva osporava stručnu kompetenciju članova Komisije jer niti jedan od članova Komisije nije bio diplomirani pravnik, već su to bili profesori nastavnih predmeta Fikha, Hadisa i Islamske civilizacije. Ukazuje na potrebu analogne primjene čl. 123. Zakona o visokom obrazovanju KS koji propisuje da Komisiju čine tri člana od kojih je većina iz uže naučne oblasti za koju se kandidat bira, što bi u konkretnom slučaju bio diplomirani pravnik s radnim iskustvom u visokoškolskom obrazovanju. Podnositeljica zahtjeva osporava ocjenu njezinog poznavanja arapskog jezika obrazloženu nedostavljanjem potvrde o poznavanju tog jezika B2. Ona ukazuje da je upravo tu potvrdu dostavila Komisiji naknadno, da je njezino poznavanje arapskog vidljivo iz činjenice da je završila s najboljim ocjenama Behram-begovu medresu u kojoj je arapski jezik bio nastavni jezik koji je predavan učenicima gotovo svaki dan te da ima Certifikat o položenom stručnom ispitu i stečenom zvanju šerijatske konsultantice na hadžu, što podrazumijeva dobro poznavanje govornog arapskog jezika. Prigovara i visini ocjene njenog pismenog dijela ispita na engleskom jeziku jer je Komisija ocijenila da “odgovor na engleskom ne odražava vjerno i na istom nivou sadržaj odgovora koji je pisan na bosanskom jeziku”, a konkursom je propisan kao dovoljan nivo poznavanja jezika B2, ne viši nivo, kako to proizlazi iz navedene ocjene Komisije. Nadalje, iznosi tvrdnju da u toku usmenog dijela ispita Komisija nije provela usmenu provjeru poznavanja niti engleskog niti arapskog jezika, što predstavlja direktno kršenje pravila konkursa. Konačno, podnositeljica zahtjeva ukazuje da Komisija nije bodovala razliku u ECTS bodovima između nje i izabranog kandidata, jer ona posjeduje 300, a izabrani kandidat 240 ECTS bodova. Također, cijeni da Komisija nije bodovala razliku u položenim ispitima u struci, pri čemu konkretno ne navodi o kojim ispitima je riječ. Opisanim postupanjem FIN-a, podnositeljica zahtjeva, smatra da je FIN povrijedio obavezu iz čl. 15. Ustava IZ.

Podnositeljica je uz zahtjev priložila sljedeće dokumente:

1. Odluku Upravnog odbora FIN-a broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine;
2. Konkurs FIN-a za prijem u radni odnos za radno mjesto Sekretar Fakulteta – 1 izvršilac, za radno mjesto stručni saradnik za pravne i administrativne poslove – 1 izvršilac i stručni saradnik u Uredu za osiguranje kvaliteta – 1 izvršilac;
3. Poziv Vijeća FIN-a broj: 03-03-6 od 02.06.2023. godine za 6. redovnu sjednicu Vijeća FIN-a zakazanu za 07.06.2023. godine;

4. Odluku Vijeća FIN-a broj: 03-03-6 od 07.06.2023. godine o izboru i imenovanju prodekana FIN-a;
5. Odluku Upravnog odbora FIN-a broj: 01-UO-4-863/23 od 13.09.2023. godine;
6. Poziv Vijeća FIN-a broj: 03-03-11 od 01.12.2023. godine za 11. redovnu sjednicu Vijeća FIN-a zakazanu za 06.12.2023. godine;
7. Poziv Vijeća FIN-a broj: 03-03-1 od 29.12.2023. godine za 1. redovnu sjednicu Vijeća FIN-a zakazanu za 10.01.2024. godine;
8. Odluku dekana FIN-a broj: 01-2-9/24 od 08.01.2024. godine o imenovanju Komisije za prijedlog odabira kandidata za radno mjesto sekretar fakulteta – 1 izvršilac;
9. Odluku dekana FIN-a broj: 01-2-9/24 od 08.01.2024. godine o imenovanju Komisije za prijedlog odabira kandidata za radno mjesto stručnog saradnika za imamsko-muallimsku praksu i praktikum iz imameta – 1 izvršilac;
10. Prigovor podnositeljice zahtjeva Upravnom odboru FIN-a od 14.03.2024. godine protiv Odluke dekana FIN-a o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od 04.02.2024. godine;
11. Odluku dekana FIN-a o prijemu u radni odnos na radno mjesto sekretara Fakulteta izabranog kandidata Muamera Starhonića broj: 205/24 od 04.02.2024. godine;
12. E-mail komunikaciju podnositeljice zahtjeva sa sekretaricom FIN-a od dana 15.01.2024., 12.03.2024. i 13.03.2024. godine.

Podnositeljica zahtjeva ukazuje na sljedeće povrede materijalnog prava:

- a) da je na osnovu čl. 162. Zakona o visokom obrazovanju FIN visokoškolska ustanova u sastavu Univerziteta u Sarajevu, iz čega slijedi njegova obaveza postupanja saglasno čl. 145. istog zakona i čl. 265. Statuta Univerziteta u Sarajevu;
- b) da je na osnovu čl. 20a. Zakona o radu (FBiH), koji se odnosi na pravna lica s javnim ovlaštenjima čiji osnivač je FBiH, kanton, grad ili općina, a koji su obavezni provesti proceduru javnog oglašavanja prije prijema u radni odnos;
- c) da je na osnovu čl. 13. jedinstvenog pravilnika o radu Univerziteta u Sarajevu od 19.09.2019. godine FIN bio obavezan prijem u radni odnos provesti saglasno provedbenim propisima KS, tj. konkretno Uredbom o postupku prijema u radni odnos u javnom sektoru na teritoriji KS te u skladu sa Zakonom o radu;

- d) da Aneks Ugovora o položaju i djelovanju FIN-a u sastavu Univerziteta u Sarajevu u čl. 15. st. 7. obavezuje FIN da se prijem zaposlenih koje finansira KS vrši u skladu s procedurom propisanom Zakonom o visokom obrazovanju KS, Kolektivnim ugovorom za djelatnost visokog obrazovanja i nauke na Univerzitetu u Sarajevu i aktima Vlade i Skupštine KS, a pod uvjetima koje propisuje IZ u BiH;
- e) na povredu čl. 72. st. 1. Zakona o upravnom postupku i čl. 14. st. 2. Zakona o slobodi pristupa informacijama u Federaciji BiH, jer joj je FIN, nakon provođenja usmenog dijela ispita, odbio dopustiti uvid i fotokopiranje dokumentacije koja se odnosi na izabranog kandidata, a radi provjere činjenica koje su mogle utjecati na izbor kandidata;
- f) na povredu čl. 2. st. 1. Zakona o zabrani diskriminacije, s obzirom na to da je Komisija birajući između dva advokata i podnositeljice zahtjeva kao diplomirane pravnice s pravosudnim ispitom izabrala bakalaureata prava.

Osim toga, podnositeljica ukazuje da ona, kao dipl. pravnica s položenim pravosudnim ispitom i 16 godina radnog iskustva, može uspješno zastupati FIN u postupcima na sudu bez obzira na vrijednost spora i težinu kaznenog djela, dok izabrani kandidat to ne može jer nema položen pravosudni ispit. Konkretno, ukazuje da već duže vrijeme neposredno pruža pravnu pomoć FIN-u obavljajući niz stručnih pravnih poslova koji su direktno u ingerenciji sekretara FIN-a, tako da je pisala žalbe protiv rješenja inspekcije, vodila upravni postupak, davala stručna mišljenja na ugovore FIN-a i trećih lica itd., a što je sve Komisija, bez obrazloženja, na njenu štetu zanemarila.

Podnositeljica zahtjeva je u prvobitno postavljenom zahtjevu predložila donošenje odluke kojom se poništava Odluka o prijemu u radni odnos u cjelini, što po njenoj ocjeni obuhvaća osim odluke o prijemu kandidata na radno mjesto sekretara i odluku o prijemu u radni odnos za radno mjesto stručni saradnik za pravne i administrativne poslove – 1 izvršilac i stručni saradnik u Uredu za osiguranje kvaliteta – 1 izvršilac. Svojim aktom od 13.09.2024. godine podnositeljica zahtjeva je povukla dio tužbenog zahtjeva koji se odnosi na poništenje u odnosu na radno mjesto stručni saradnik za pravne i administrativne poslove, slijedom čega sud nije razmatrao zahtjev za poništenje cjelokupnog konkursa, već samo njegov dio koji se odnosi na radno mjesto sekretara FIN-a.

2. Očitovanje FIN-a

II. Sud je od FIN-a, u skladu s odredbom čl. 22. st. (3) Pravilnika o organizaciji i radu Ustavnog suda Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (*Glasnik RIZ*, br. 5-6/22) (u daljem tekstu: Pravilnik Ustavnog suda) zatražio izjašnjenje FIN-a na podneseni zahtjev.

FIN je 18.09.2024. godine, putem elektronske pošte, dostavio svoje izjašnjenje na navode iz zahtjeva. Prije svega, smatraju da je podneseni zahtjev neosnovan.

U svom izjašnjenju FIN ističe da, u odnosu na prisustvo dekana sjednici Vijeća FIN-a od 07.02.2024. godine, navedeno nije razlog za poništenje Odluke, jer dekan ima pravo da u skladu s čl. 30. Pravila fakulteta ovlasti drugo lice da ga predstavlja i za njega obavlja poslove iz njegove nadležnosti, a što je u konkretnom slučaju bilo predsjedavanje sjednicom Vijeća prodekana za nastavu.

Nadalje, FIN ističe da nije osnovan niti navod da Upravni odbor nije dao saglasnost na Odluku broj: 125/24 od 07.02.2024. godine. Naime, forma saglasnosti niti u jednom aktu fakulteta nije propisana kako treba izgledati i kakvu formu treba imati. Smatra da se Upravni odbor saglasio s Odlukom Vijeća fakulteta broj: 125/24 od 07.02.2024. godine, jer je zaključkom od 29.02.2024. godine, prihvatio izbor Vijeća FIN-a i odlučio da će dekan izvršiti postupak prijema za radno mjesto sekretara.

Također, FIN smatra da je neosnovan i navod da je FIN postupio protivno odredbama čl. 15. Ustava IZ u BiH, odnosno da je izvršio povredu čl. 27., u vezi s čl. 44. Pravila Fakulteta, jer Vijeće FIN-a nije donijelo Odluku o imenovanju Komisije za izbor sekretara. Navedeni navod cijeni neosnovanim iz razloga što je Vijeće FIN-a postupilo u skladu s čl. 27. st. 6. Pravila Fakulteta, jer je u skladu s njim Vijeće Fakulteta donijelo Odluku o izboru kandidata za radno mjesto sekretara, a dekan je, u skladu sa Zaključkom Upravnog odbora od 29.02.2024. godine, i ovlaštenjima koje ima u skladu s čl. 30. st. h. i j., izvršio postupak prijema u radni odnos kandidata kojeg je Vijeće Fakulteta Odlukom broj: 125/24 izabralo, jer u navedenim odredbama Pravila stoji da Vijeće Fakulteta bira sekretara Fakulteta, a ne i način na koji se vrši izbor.

FIN smatra neosnovanim i navod žaliteljice da je Vijeće FIN-a, na prijedlog dekana, trebalo izabrati kandidata za mjesto sekretara, a da je pozicija dekana u konkretnom slučaju trebala biti formalna. Sve pozicije i njihove dužnosti i odgovornosti u okviru utvrđenih nadležnosti su ozbiljne i niti jedna dužnost se ne obavlja forme radi, kako to u konkretnom slučaju podnositeljica zahtjeva tvrdi da je trebalo biti učinjeno.

FIN smatra da je neosnovan navod žaliteljice da je FIN povrijedio odredbe materijalnog prava prilikom donošenja Odluke Fakulteta broj: 01-UO-4-

866/23 od 13.09.2023. godine, jer ista nije bila u skladu s Uredbom o postupku prijema u radni odnos u javnom sektoru na teritoriji KS, iz razloga što konkurs nije sadržavao listu propisa i literature iz oblasti iz koje će se polagati pismeni i usmeni ispit. U vezi s navodima koji se odnose na primjenu Uredbe o postupku prijema u radni odnos u javnom sektoru na teritoriji Kantona Sarajevo (*Sl. novine KS* broj 19/21 i 28/23), FIN smatra da nije u obavezi postupati u skladu s navedenom uredbom.

FIN cijeni neosnovanim i navodi da je izvršio povredu odredbi postupka, ne navodeći o kojoj se konkretno povredi radi i kojeg konkretnog postupka, s obrazloženjem da je sastav Komisije za izbor kandidata bio protivan odredbama postupka, jer u sastavu Komisije nije bio član u zvanju diplomirani pravnik, a da analogijom iz čl. 123. Zakona o visokom obrazovanju KS, Komisiju koja vrši pripremu prijedloga za izbor u akademsko zvanje čine tri nastavnika, iz naučne oblasti za koje se bira kandidat, trebao je biti u Komisiji za izbor sekretara diplomirani pravnik. Navedena analogija kod prijema prijedloga za izbor u akademsko zvanje, ne može se primijeniti konkretno u ovom slučaju jer je Komisija koja je izabrana bila najkompetentnija za izbor kandidata za radno mjesto sekretara, s obzirom na to da su u radu Komisije učestvovali eminentni profesori koji imaju dugogodišnje, relevantno iskustvo u pripremi i primjeni pravnih akata FIN-a. Ističu i da sastav Komisije nije propisan na način na koji je potrebno da članovi Komisije ispunjavaju kompetencije.

Konačno, FIN ističe da se, u odnosu na navode podnositeljice, detaljno izjasnio u Odluci od 08.04.2024. godine koju su dostavili u prilogu.

Odlukom Upravnog odbora FIN-a broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine, odbijen je prigovor podnositeljice zahtjeva protiv Odluke dekana FIN o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od 04.02.2024. godine. U obrazloženju Odluke Upravni odbor FIN je sistematično odgovorio na sve bitne tačke prigovora podnositeljice zahtjeva.

III. Sud je radi cjelovitog razmatranja relevantnog činjeničnog stanja prije raspravljanja merituma spora po službenoj dužnosti pribavio još i druge isprave kojima je rasvijetljen način finansiranja FIN-a, rad Vijeća FIN-a i ovlaštenja dekana FIN-a, i to:

1. Uprava za ekonomske i finansijske poslove Rijasetu IZ u BiH je dostavila Sudu odgovor na traženje Suda broj: 05-06-3-5021/24 od 23.10.2024. godine iz kojeg je vidljivo da navedena Uprava obavlja obračun plaća nastavnog i nenastavnog osoblja FIN-a saglasno pravilima Univerziteta u Sarajevu, na način da Uprava direktno isplaćuje plaće zaposlenicima FIN-a, nakon toga proslijeđuje zahtjev Univerzitetu u Sarajevu za refun-

daciju isplaćenih bruto plaća, a Univerzitet nakon toga refundira Rijasetu isplaćena sredstva iz sredstava KS doznačenih Univerzitetu za tu svrhu. Navodi se da FIN nema svoj poseban bankovni račun, već posluje u okviru Rijaseta.

2. Akt dekana FIN-a broj: 08-2-1033/24 od 25.10.2024. godine, koji se sadržajno, u pogledu načina isplate bruto plaća zaposlenicima FIN-a, u cijelosti podudara s odgovorom Uprave za ekonomske i finansijske poslove Rijaseta IZ u BiH broj: 05-06-3-5021/24 od 23.10.2024. godine. U odnosu na upit Suda da li je FIN zatražio i ishodio prethodnu saglasnost Vlade KS ili Ministarstva za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS za objavljivanje konkursa za radno mjesto sekretara, dekan je negativno odgovorio te ukazao da je FIN uputio obavještenje Univerzitetu u Sarajevu da pokreće proceduru za izbor sekretara, iz razloga što nije riječ o otvaranju novog radnog mjesta nego popuni radnog mjesta koje je ostalo upražnjeno zbog odlaska u penziju dosadašnjeg sekretara FIN-a. Također, naglašava važnost odredbe iz čl. 14. st. 3. Pravilnika o radu Univerziteta u Sarajevu radi koje po njegovoj ocjeni FIN nije obavezan postupati po Uredbi o postupku prijema u radni odnos u javnom sektoru na teritoriji KS.
3. Poslovnik o radu Nastavno-naučnog vijeća FIN-a od 27.01.2005. godine koji u čl. 13. navodi da sjednicama Nastavno-naučnog vijeća predsjedava dekan, a u njegovoj odsutnosti, po njegovom ovlaštenju, prodekan, odnosno ovlašteni član Vijeća. Odredba ne objašnjava pobliže proceduru prenosa ovlaštenja za vođenje sjednice s dekana na prodekana, odnosno ovlaštenog člana Vijeća.
4. Odluka Vijeća Fakulteta br. 03-03-Vanredna sjednica-527/20 od 23.04.2020. godine o dopuni Poslovnika o radu Nastavno-naučnog vijeća FIN-a od 27.01.2005. godine. Ova odluka se prvenstveno odnosi na reguliranje uvjeta i načina održavanja elektronskih sjednica Vijeća, slijedom čega nije relevantna za donošenje odluke ovog suda o meritumu ovog predmeta.
5. Poslovnik o radu Upravnog odbora FIN-a od 19.07.2016. godine.
6. Odluku o dopuni Poslovnika o radu Upravnog odbora FIN-a broj: 03-03-Van. sjed. -527/23 od 23.04.2023. godine.
7. Akt dekana FIN-a broj: 01-02-1225/2024 od 02.12.2024. godine.

3. Blagovremenost, potpunost i dopustivost zahtjeva

IV. Odluku Upravnog odbora FIN-a broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine, podnositeljica zahtjeva primila je 17.04.2024. te je dana 14.06.2024. godine podnijela zahtjev Ustavnom sudu IZ u BiH, njen zahtjev je blagovremen i podnijen od strane ovlaštenog lica, u skladu s odredbama čl. 20. st. 1. Pravilnika o organizaciji i radu Ustavnog suda IZ u BiH.

Zahtjev sadrži sve bitne elemente naznačene u čl. 19. Pravilnika o organizaciji i radu Ustavnog suda IZ u BiH i kao takav je potpun.

Budući da se zahtjevom pobija odluka dekana FIN-a, koja je postala konačna Odlukom Upravnog odbora FIN-a broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine te činjenice da je FIN ustanova IZ u BiH, podnositeljica zahtjeva kao član IZ u BiH po ocjeni ovog suda ima aktivnu legitimaciju za podnošenje zahtjeva koji je slijedom toga dopustiv.

V. U ovom predmetu sud nije održao javnu raspravu jer je ocijenio da je riječ o činjeničnom i pravnom pitanju u pogledu kojeg su obje stranke i Sud po službenoj dužnosti pribavili cjelokupnu relevantnu dokumentaciju na osnovu koje Sud može donijeti odluku na sjednici, a usmenim izlaganjima stranaka na eventualnoj javnoj raspravi Sud ne bi mogao doći do saznanja koja bi za posljedicu imala drugačiju odluku o meritumu spora.

4. Relevantno materijalno pravo

VI. Sud je razmotrio odredbe zakona, podzakonskih normativnih akata i ostale dokumentacije čije odredbe mogu biti relevantne za ovaj predmet, a na koje su se u postupku pozvale stranke.

1. Zakon o radu u čl. 2. st. 1. općenito definira da se radni odnos zasniva nakon provođenja procedure prijema propisane pravilnikom o radu poslodavca. U čl. 2. st. 2. definira da se u zavodima, agencijama, direkcijama i upravnim organizacijama, pravnim licima s javnim ovlaštenjima na teritoriji FBiH kao i u javnim ustanovama i u javnim poduzećima čiji je osnivač Federacija, kanton, grad ili općina te u privrednim društvima u kojima je osnivač Federacija, kanton, grad ili općina učestvuje s više od 50% ukupnog kapitala, prijem u radni odnos zasniva nakon provođenja procedure javnog oglašavanja za prijem u radni odnos.
2. Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u čl. 11. st. 3. sadrži kogentnu odredbu da su prilikom zapošljavanja osoblja vjerske zajednice samostalne pri izboru, imenovanju i smjeni svog osoblja u skladu sa vlastitim zahtjevima, propisima i potrebama.

3. Uputstvo o provođenju Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u čl. 6. st. 5. sadrži kogentnu odredbu da su prilikom zapošljavanja osoblja vjerske zajednice u potpunosti autonomne, a država se nema pravo u to miješati.
4. Zakon o zabrani diskriminacije u čl. 2. st. 1. definira diskriminaciju kao svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti zasnovano na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili licima koja su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi, na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere itd., kao i svaka druga okolnost koja ima za posljedicu da onemogućí ili ugrozi priznavanje na ravnopravnoj osnovi nečija prava i slobode. U čl. 5. st. 1. tč. c) naveden je dopušteni izuzetak da se mjere razlikovanja neće smatrati diskriminacijskim kada je riječ o zapošljavanju člana osoblja pripadnika određene vjere u instituciji koja posao obavlja u skladu s vjerovanjima konkretne vjere.
5. Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine u čl. 3. st. 2. definira ko ima status javnog organa te navodi, između ostalih, pravna lica s javnim ovlaštenjima koja su osnovana u skladu sa zakonom. Čl. 4. načelno utvrđuje pravo pristupa informacijama svim fizičkim i pravnim licima, a čl. 8. utvrđuje izuzetak da to pravo može biti ograničeno ako nadležni javni organ utvrdi da informacija uključuje lične interese koji se odnose na privatnost trećeg lica. Čl. 9. određuje da će javni organ dostaviti traženu informaciju bez obzira na izuzetke iz čl. 8. ukoliko je to u javnom interesu. Čl. 10. određuje da će javni organ izdvojiti dio informacije koji je po njegovoj ocjeni izuzetak i podnosiocu zahtjeva dati ostatak informacije. Čl. 14. st. 3. i 5. određuju da ako javni organ odbije pristup informaciji, o tome obavještava podnosioca zahtjeva posebnim rješenjem protiv kojeg podnosilac ima pravo podnijeti prigovor, a rješenje povodom prigovora je konačno i protiv njega je moguće ustati upravnom tužbom.
6. Zakon o visokom obrazovanju KS u čl. 144. st. 1. propisuje da se na prava i obaveze nenastavnog osoblja primjenjuje Zakon o radu, a u st. 2. primjenom statuta i općih akata ustanove. Čl. 170. utvrđuje da teološki fakulteti zadržavaju svojstvo pravnog lica.
7. Zakon o zaštiti ličnih podataka u čl. 3. navodi definicije nosioca podataka, kontrolora, obrađivača, treće strane itd. U čl. 6. tč. e) navodi se da bez saglasnosti nosioca podataka kontrolor može obraditi njegove podatke radi zaštite zakonskih prava kontrolora ili trećeg lica, ako se pri tome ne događa povreda privatnog života nosioca podataka. U čl. 9. st. 2. al.

- c) navedeno je da obrada posebnih kategorija ličnih podataka izuzetno nije zabranjena ukoliko je to potrebno radi ostvarenja posebnih prava ili obaveza kontrolora u području radnog prava. U čl. 17. st. 2. je navedeno da kontrolor jeste ovlašten dati trećem licu lične podatke ako bi se time ostvarili zakoniti interesi treće strane bez obzira na to da li je o tome obaviješten nosilac podataka i da li je ovaj dao svoj pristanak.
8. Uredba o postupku prijema u radni odnos u javnom sektoru na teritoriju KS u čl. 1. navodi svrhu uredbe, a to je uređenje postupka prijema u radni odnos u zavodima, agencijama, direkcijama i upravnim organizacijama, pravnim licima s javnim ovlaštenjima na teritoriji KS kao i u javnim ustanovama i u javnim preduzećima čiji je osnivač KS te u privrednim društvima u kojima osnivač KS učestvuje s više od 50% ukupnog kapitala.
 9. Statut Univerziteta u Sarajevu iz 2023. godine u čl. 27. navodi FIN kao članicu Univerziteta u Sarajevu, u čl. 28. utvrđuje da se položaj, prava i obaveze teoloških fakulteta preciznije uređuju posebnim sporazumom i posebnim ugovorom u pogledu osnivačkih i upravljačkih prava, u čl. 265. sadrži uopćenu odredbu da se prijem u radni odnos nenastavnog osoblja na Univerzitetu, odnosno članicu Univerziteta vrši u skladu s važećim propisima.
 10. Pravilnik o ocjenjivanju rada nenastavnog osoblja FIN-a od 18.05.2022. godine u čl. 2. navodi da se Pravilnik donosi u skladu sa zakonom, Statutom Univerziteta u Sarajevu, Jedinstvenim pravilnikom o radu Univerziteta u Sarajevu, Pravilnikom o radnim odnosima u Rijasetu IZ u BiH i njegovim ustanovama i Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta na FIN-u. U čl. 9. st. 2. tč. d) definirano je da rad sekretara FIN-a ocjenjuje dekan uz konsultacije s prodekanima. Ovaj pravilnik ne sadrži niti jednu odredbu relevantnu za ovaj predmet.
 11. Jedinstveni pravilnik o radu Univerziteta u Sarajevu od 19.09.2019. godine u čl. 13. st. 2. određuje da se prijem u radni odnos nenastavnog osoblja Univerziteta vrši na način utvrđen provedbenim propisima KS, u skladu sa Zakonom o radu.
 12. Pravilnik o radu Univerziteta u Sarajevu od 30.01.2024. godine derogirao je navedeni jedinstveni pravilnik. U čl. 13. st. 3. definira da se mobilnost nenastavnog osoblja unutar Univerziteta, tj. raspoređivanje osoblja s jedne na drugu članicu Univerziteta vrši na osnovu odluke rektora, uz prethodno pribavljenu saglasnost dekana obiju članica. Čl. 15. st. 1. i 2. definira zapošljavanje nenastavnog osoblja na osnovu odluke dekana članice u skladu sa Standardima i normativima za obavljanje djelatnosti

visokog obrazovanja na području KS, uz prethodno pribavljenu saglasnost rektora koju on daje nakon što utvrdi nemogućnost preraspodjele raspoloživog kadra u okviru Univerziteta. Čl. 115. tč. g) definira posebne uvjete za zapošljavanje sekretara članice Univerziteta: VSS/240 ECTS bodova, završen pravni fakultet, radno iskustvo u trajanju od pet godina na istim ili sličnim poslovima.

13. Standardi i normativi za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području KS ne sadrže niti jednu odredbu relevantnu za ovaj predmet.
14. Kolektivni ugovor za djelatnost visokog obrazovanja i nauke na Univerzitetu u Sarajevu u čl. 4. navodi da se kolektivnim ugovorom osigurava ostvarivanje prava nenastavnog osoblja Univerziteta. U čl. 6. je definirano da se rad radnika na Univerzitetu zasniva, između ostalog, po općim aktima članica Univerziteta. U čl. 6. st. 4. definirano je da se radni odnos za nenastavno osoblje Univerziteta zasniva nakon javno provedenog konkursa za koji je potrebna prethodna saglasnost Vlade KS ili Ministarstva za nauku KS te mišljenje sindikata o opravdanosti prijema novog radnika.
15. Pravilnik o radu u Rijasetu Islamske zajednice i njegovim ustanovama od 26.04.2003. godine u čl. 2. izričito navodi FIN kao jednu od ustanova Rijasetu. U čl. 7. st. 2. propisani su posebni uvjeti za stjecanje svojstva zaposlenika među kojima su propisana stručna sprema i propisana dužina radnog iskustva. U čl. 9. navedeno je da konkurs za radno mjesto treba sadržavati naziv i sjedište Rijasetu ili njegove ustanove koja raspisuje konkurs, poslove za koje se treba zaključiti ugovor o radu, opće i posebne uvjete za zaključenje ugovora o radu, trajanje ugovora o radu i naziv dokumenata koji se prilažu uz prijavu na konkurs. U čl. 10. navedeno je da odluku o zaključivanju ugovora o radu na fakultetima donose dekani po pribavljenoj odluci Rijasetu uz prethodnu suglasnost upravnog odbora ili Rijasetu, čime su propisana dva preduvjeta za zaključenje ugovora o radu. U čl. 13. st. 2. propisano je da ugovor o radu na FIN-u sa zaposlenikom potpisuje dekan.
16. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu u Rijasetu Islamske zajednice i njegovim ustanovama od 26.12.2015. godine u čl. 3. mijenja odredbu iz ranijeg čl. 10. tako da odluku o zaključivanju ugovora o radu donosi "nadležni organ ustanove" uz prethodnu saglasnost Rijasetu, čime je propisan samo jedan preduvjet za zaključenje ugovora o radu. Sud je utvrdio da je dekan FIN-a donio Odluku o prijemu u radni odnos kandidata Muamera Starhonića. Međutim, Rijaset IZ u BiH je svojom Odlukom o davanju saglasnosti na naznačenu odluku dekana FIN-a

donio tek na 23. sjednici Rijaseta održanoj dana 25.04.2024. godine, što znači da je dekan FIN-a preuranjeno donio Odluku o prijemu u radni odnos kandidata Muamera Starhonić od 04.02.2024. godine.

17. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta na FIN-u od 05.05.2021. godine u čl. 17. navodi općenit popis poslova sekretara te utvrđuje da sekretara bira Vijeće FIN-a, na prijedlog dekana. U čl. 39. st. 1. Pravilnik navodi detaljan opis poslova sekretara među kojima je zastupanje FIN-a u postupcima pred sudovima, organima uprave, a po punomoći dekana. U st. 3. navedeni su posebni uvjeti za radno mjesto sekretara: VSS/ 240-300 ECTS bodova, Pravni fakultet, radno iskustvo u trajanju pet godina na istim ili sličnim poslovima, poznavanje arapskog i engleskog jezika B2 i poznavanje rada na računaru.
18. Pravila FIN-a iz novembra 2021. godine u čl. 3. st. 1. navode da se na pitanja koja nisu uređena tim pravilima primjenjuje Statut Univerziteta u Sarajevu i relevantni zakonski i podzakonski propisi, dok u st. 2. propisuje da se na pitanja koja su u domenu posebnog statusa FIN-a kao teološke obrazovne institucije primjenjuju relevantni propisi osnivača (Rijaseta) u skladu s Ugovorom o položaju i djelovanju FIN-a u sastavu Univerziteta u Sarajevu od 27.10.2016. godine. U čl. 5. st. 1. utvrđuje se da autonomija fakulteta obuhvaća akademsku autonomiju i akademske slobode. U st. 2. al. c. navodi se da akademska autonomija obuhvaća pravo fakulteta da bira i zapošljava nastavno i drugo osoblje uz saglasnost osnivača i odluke nadležnih tijela Univerziteta. Čl. 27. definira poslove u nadležnosti Vijeća FIN-a, među kojima je pravo da bira sekretara FIN-a. Čl. 28. st. 4. navodi da Vijeće FIN-a smije radi efikasnijeg rješavanja pitanja iz njegove nadležnosti obrazovati komisije ili druga radna tijela. U čl. 44. navedeno je da sekretar FIN-a pomaže u radu dekanu i prodekanima u osiguravanju uvjeta za zakonito poslovanje. Čl. 134. st. 3. utvrđuje da administrativno-tehničko osoblje obavlja svoje poslove u skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta.
19. Ugovor o položaju i djelovanju FIN-a u sastavu Univerziteta u Sarajevu zaključen između Vlade KS i IZ u BiH 27.10.2016. godine u čl. 6. navodi da neakademske osoblje FIN-a ima sva prava i obaveze propisane Zakonom o visokom obrazovanju KS, Statutom Univerziteta u Sarajevu te pravilima i općim aktima FIN-a.
20. Aneks Ugovora o položaju i djelovanju FIN-a u sastavu Univerziteta u Sarajevu iz 2019. godine u čl. 1. mijenja sadržaj čl. 15. osnovnog ugovora tako da se u st. 1. ugovara sufinansiranje FIN-a od strane KS, u st. 5. se precizira da će doznačenim sredstvima biti finansirane bruto plaće i

naknade zaposlenih. U st. 7. ugovara se obaveza FIN-a da prijem u radni odnos zaposlenih koji se finansiraju iz sredstava budžeta KS vrši isključivo u skladu s procedurom propisanom Zakonom o visokom obrazovanju, Kolektivnim ugovorom za djelatnost visokog obrazovanja i nauke na Univerzitetu u Sarajevu, aktima Vlade i Skupštine KS, a pod uvjetima koje propisuje IZ u BiH. U st. 9. navedeno je da zaposleni na FIN-u nadalje ostaju zaposlenici Rijasetu IZ u BiH.

21. Dopis Uprave za ekonomske i finansijske poslove Rijasetu IZ u BiH broj: 05-06-35021/24 od 23.10.2024. godine iz kojeg je vidljivo da navedena uprava obavlja obračun plaća nastavnog i nenastavnog osoblja FIN-a, u skladu s pravilima Univerziteta u Sarajevu.
22. Odgovor dekana FIN-a broj 08-2-1033/24 od 25.10.2024. godine, koji je sadržajno u pogledu načina isplate bruto plaća zaposlenima na FIN-u u cijelosti podudaran s odgovorom Uprave za ekonomske i finansijske poslove Rijasetu IZ u BiH broj: 05-06-3-5021/24 od dana 23.10.2024. godine.
23. Poslovnik o radu Nastavno-naučnog vijeća FIN-a od 27.01.2005. godine u čl. 13. navodi da sjednicama Vijeća predsjedava dekan, a u njegovoj odsutnosti, po njegovom ovlaštenju, prodekan, odnosno ovlašteni član Vijeća. Odredba ne objašnjava pobliže proceduru prijenosa ovlaštenja za vođenje sjednice s dekana na prodekana, odnosno ovlaštenog člana Vijeća. Čl. 5. propisuje da se sjednice Vijeća održavaju, u pravilu, jednom mjesečno, da se sjednice Vijeća održavaju u skladu s unaprijed utvrđenim dnevnim redom, a čl. 36. st. 1. utvrđuje da FIN ima šest prodekana. Međutim, budući da Poslovnik o radu Nastavno-naučnog vijeća FIN-a ne sadrži detaljne odredbe o prenosu ovlaštenja s dekana na prodekana, odnosno ovlaštenog člana Vijeća, ovaj sud zaključuje da, u konkretnom slučaju, izostanak pisanog ovlaštenja dekana FIN-a prof. dr. Mustafe Hasanija prodekanu za nastavu prof. dr. Ahmetu Alibašiću, koji je predsjedavao 2. redovnom sjednicom Vijeća održanom 07.02.2024. godine, ne dovodi u pitanje zakonitost donesenih odluka Vijeća na toj sjednici.
24. Poslovnik o radu Upravnog odbora FIN-a od 19.07.2016. godine u čl. 13. definira formu odluka koje Vijeće i ostala tijela FIN-a dostavljaju Upravnom odboru s prijedlogom za usvajanje te regulira da prijedlog odluke mora biti dostavljen u obliku u kojem će biti usvojen s odgovarajućim pisanim obrazloženjem. Ovu odredbu Sud tumači tako da prijedlog odluke mora sadržavati izreku i konkretno obrazloženje. Čl. 18. određuje da će Upravni odbor vratiti podnosiocu prijedlog na doradu ukoliko prijedlog odluke ne odgovara propisanoj formi. Čl. 37. odre-

đuje kada Upravni odbor donosi odluke a kada zaključke te navodi da odluke donosi kada je riječ o provedbi zakona, podzakonskih akata te kada odlučuje o pitanjima iz nadležnosti Upravnog odbora na osnovu relevantnih propisa, a zaključke donosi kada je riječ o radu tijela Univerziteta/FIN-a, utvrđivanju njihovih radnih obaveza, pripreme poslova iz njihove nadležnosti itd. Irelevantno je, budući da u skladu s čl. 10. Pravilnika o radu u Rijasetu, saglasnost daje Rijaset a ne Upravni odbor.

VII. Sud je pažljivo analizirao navode Odluke o prigovoru kandidata broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine, kojom je Upravni odbor FIN-a odbio prigovor podnositeljice zahtjeva podnesen protiv Odluke o prijemu u radni odnos koju je donio dekan FIN-a pod brojem 205/24 od 04.02.2024. godine. Sadržaj Odluke Upravnog odbora FIN-a detaljno je obrazložen u tač. II ad 8. i ad 9. ove odluke kao jedan od dokumenata koje je podnositeljica dostavila Sudu u prilogu njenog zahtjeva, uključujući njene primjedbe na navedenu odluku.

Sud je utvrdio da je FIN fakultet *sui generis*, budući da je njegov osnivač Rijaset IZ u BiH, a ne KS. U tom kontekstu, FIN ima Upravni odbor za razliku od ostalih fakulteta, članica Univerziteta u Sarajevu koji nemaju upravni odbor.

Također, činjenica je da čl. 44. st. 3. Pravila Fakulteta ne definira detaljno način izbora sekretara, navodeći samo da sekretara fakulteta bira Vijeće fakulteta na prijedlog dekana.

Sud prihvaća tvrdnju FIN-a da je izbor kandidata proveden primjenom čl. 20a. Zakona o radu, koji propisuje da se radni odnos zasniva zaključenjem ugovora o radu nakon provedene procedure, u skladu s pravilnikom o radu poslodavca te primjenom čl. 144. i 145. Zakona o visokom obrazovanju KS.

Tvrdnju FIN-a da je postupak prijema u radni odnos definiran Pravilnikom o radnim odnosima u Rijasetu IZ u BiH i njegovim ustanovama ovaj sud je pažljivo razmotrio te je utvrdio da čl. 3. Pravilnika i čl. 2. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o radnim odnosima u Rijasetu IZ u BiH i njegovim ustanovama od 26.12.2015. godine FIN jeste utvrđen kao ustanova Rijasetu i da su čl. 7. propisani uvjeti za stjecanje svojstva zaposlenika te da nisu navedeni specifični uvjeti za radno mjesto sekretara FIN-a, da čl. 13. utvrđuje da ugovor o radu sa zaposlenikom potpisuje dekan FIN-a. Sud nalazi važnim ukazati da je čl. 9. propisan obavezni sadržaj konkursa, tj. oglasa za radno mjesto te da je izričito navedena obaveza da se u konkursu navede naziv i sjedište Rijasetu ili njegove ustanove koja raspisuje konkurs. Uvidom u tekst konkretnog konkursa, Sud nije utvrdio da je navedena obaveza ispunjena.

Na tvrdnju FIN-a da je postupak prijema u radni odnos definiran Pravilima Fakulteta od dana 09.11.2021. godine Sud je utvrdio da je čl. 3. za pitanja koja

nisu uređena tim pravilima propisana primjena Statuta Univerziteta u Sarajevu i relevantnih zakonskih i podzakonskih akata, da je čl. 27. utvrđena nadležnost Vijeća FIN-a za izbor sekretara Fakulteta, da je čl. 28. st. 4. utvrđeno da radi efikasnijeg rješavanja pitanja iz svoje nadležnosti Vijeće može obrazovati komisije i druga radna tijela te da čl. 44. st. 3. utvrđuje da sekretara Fakulteta bira Vijeće, na prijedlog dekana.

Sud je utvrdio da dekan FIN-a nije dostavio Vijeću FIN-a prijedlog za donošenje odluke o raspisivanju konkursa za radno mjesto sekretara FIN-a, već je Vijeće samostalno donijelo tu odluku, ali po ocjeni Suda time procedura konkursa nije povrijeđena do te mjere da bi uzrokovala povredu ustavnih prava podnositeljice zahtjeva.

Sud je razmotrio nespornu činjenicu da je Upravni odbor FIN-a nakon sjednice Vijeća FIN-a održao sjednicu na kojoj nije dao saglasnost na Odluku Vijeća FIN-a broj: 125/24 od 07.02.2024. godine, već je umjesto saglasnosti donio Zaključak broj: 203/24 od dana 29.02.2024. godine kojim je u tač. I odlučio da će dekan izvršiti postupak prijema u radni odnos kandidata čiji izbor je prethodno izvršilo Vijeće FIN-a. U tač. II Zaključka navedeno je da će u postupku prijema kandidata u radni odnos Upravni odbor postupati kao drugostepeni organ. Upravni odbor FIN-a nije nadležan da daje prethodnu saglasnost, već je to nadležnost Rijaseta, kako je ranije navedeno.

Tvrđnju FIN-a da je postupak prijema u radni odnos definiran Odlukom Upravnog odbora FIN-a o raspisivanju Konkursa broj: 01-UO-4-866/23 od 13.09.2023. godine ovaj sud je pažljivo razmotrio te je utvrdio da je to tačno te da Vijeće FIN-a nije donijelo odluku o raspisivanju konkursa.

Vijeće FIN-a, također, nije imenovalo Komisiju za odabir kandidata, već je tu komisiju imenovao dekan FIN-a odlukom broj: 01-2-9/24 od 08.01.2024. godine. Ovaj sud utvrđuje da je time povrijeđena odredba čl. 27. Pravila FIN-a kojim je propisana isključiva nadležnost Vijeća FIN-a za izbor Sekretara FIN-a i čl. 44. st. 3. Pravila FIN-a kojom sekretara bira Vijeće FIN-a na prijedlog dekana, ali po ocjeni suda navedeni propusti nisu takve prirode da uzrokuju nezakonitost provedenih procedura.

Ovaj sud prihvata pravni stav FIN-a da nije pravno osnovano pozivanje podnositeljice zahtjeva na odredbu čl. 138. st. 2. Pravila FIN-a s obzirom na to da se ova odredba odnosi na stručne saradnike u nastavi, a ne na nenastavno osoblje kojem pripada sekretar FIN-a.

FIN ukazuje da nije u obavezi postupati po Uredbi o postupku prijema u radni odnos u javnom sektoru na teritoriji KS iz razloga što se ne radi o zavodu, agenciji, direkciji ili upravnoj organizaciji, pravnom licu s javnim ovlaštenjima na teritoriji KS kao niti javnoj ustanovi ili javnom preduzeću čiji je osnivač KS,

niti o privrednom društvu čiji je osnivač KS ili koji učestvuje s više od 50% ukupnog kapitala. Činjenica je da je osnivač FIN-a Rijaset IZ u BiH, a ne KS ili drugo javno-pravno tijelo.

U vezi s pozivanjem FIN-a na odredbu čl. 14. tč. k) Pravilnika o radu Univerziteta u Sarajevu od januara 2024. godine, Sud je utvrdio da je riječ o odredbi koja propisuje da FIN može predlagati osnivaču zapošljavanje akademskog i drugog osoblja, što je uopćena odredba bez direktne veze s meritumom spora te slijedom toga utvrđuje da time nije ostvarena povreda ustavnih prava podnositeljice zahtjeva na način kako opisuju u njenom zahtjevu.

U vezi s pozivanjem FIN-a na odredbe Ugovora od 27.10.2016. godine, Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini, Uputstva o provođenju Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini, čl. 170. Zakona o visokom obrazovanju KS i Pravilnika o radnim odnosima u Rijasetu IZ u BiH i njegovim ustanovama iz 2015. godine Sud je utvrdio da je neupitna nezavisnost FIN-a u procesu zapošljavanja u odnosu na državne i kantonalne vlasti, no predmet ovog spora jeste provjera povrede ustavnih prava podnositeljice zahtjeva u procesu zapošljavanja na radnom mjestu nenastavnog osoblja – sekretara Fakulteta, a ne osporavanje autonomije FIN-a.

Po ocjeni Suda, FIN je uspješno osporio navod podnositeljice zahtjeva da je pri izboru članova Komisije FIN trebao postupiti u skladu s čl. 222. Statuta Univerziteta na osnovu koje se stručni saradnici u nastavi biraju na prijedlog katedre na kojoj će biti zaposleni, budući da se ova odredba Statuta ne odnosi na nenastavno osoblje fakulteta.

Za ovaj spor je važan navod podnositeljice zahtjeva da je Odluka o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od 04.02.2024. godine nepravilna, jer je prekršena odredba iz čl. 44. Pravila FIN-a na osnovu koje je dekan obavezan predložiti izabranog kandidata, a dekan to nije učinio u konkretnom slučaju. Navodi da je dekan dozvolio uvrštavanje Izvještaja Komisije za izbor s prijedlogom izbora kandidata na dnevni red 2. sjednice Vijeća FIN-a, pri čemu je nesporna činjenica da dekan nije lično bio prisutan na toj sjednici, već je sjednicom predsjedavao prodekan. Nasuprot tome, FIN nastoji opravdati izostanak dekana time što je dekan delegirao svoja ovlaštenja za sazivanje i predsjedavanje sjednicom na prodekana FIN-a te navodi da je to u skladu s čl. 30. tč. s) Pravila Fakulteta, zbog čega je legitiman prijedlog Komisije za izbor kandidata i slijedom nje donijeta odluka Vijeća o izboru kandidata. Sud konstatira kako je odredbom čl. 13 Poslovnika o radu Nastavno-naučnog vijeća FIN-a propisano da “sjednicama Nastavno-naučnog vijeća predsjedava dekan, a u njegovoj odsutnosti prodekan, odnosno ovlašteni član vijeća”. Također, odredbom čl. 28 (2) Pravila FIN-a je

predviđeno da “u odsustvu dekana vijećem predsjedava jedan od prodekana kojeg odredi dekan”, a odredbom čl. 30 alineja s) Pravila FIN-a je propisano da dekan “prema potrebi delegira pojedina ovlaštenja radi blagovremenog izvršavanja poslova iz svoje nadležnosti”.

Budući da Poslovnik o radu Nastavno-naučnog vijeća FIN-a, kao niti Pravila FIN-a ne sadrže detaljnije odredbe o prenosu ovlaštenja dekana na prodekana ili drugog člana Vijeća (npr. da li je nužno specijalno ovlaštenje za izvršenje svakog konkretnog posla ili je dovoljno generalno ovlaštenje, odnosno da li je riječ o pismenom ili usmenom ovlaštenju), Sud utvrđuje da izostanak pisanog ovlaštenja, odnosno punomoći dekana FIN-a prof. dr. Mustafe Hasanija prodekanu za nastavu prof. dr. Ahmetu Alibašiću, koji je predsjedavao 2. redovnom sjednicom Vijeća FIN-a, nema za posljedicu nezakonitost odluka Vijeća donijetih na toj sjednici.

Sud ne smatra osnovanim navod da je Odluka o prijemu u radni odnos nezakonita jer objavljeni konkurs nije sadržavao informacije o propisima i literaturi za ispit. Provedenim dokazima utvrđena je činjenica da je tadašnja sekretarica FIN-a mailom, prije provedbe ispita, svim prijavljenim kandidatima prosljedila konkretnu informaciju o propisima i literaturi i time ispravila načinjeni propust. Dakle, svi kandidati su prije održavanja usmenog dijela ispita bili upoznati s propisima i literaturom koja je bila od značaja za provođenje konkursa.

Razmatrajući navod zahtjeva da je Komisija dozvolila pristup pismenom ispitu kandidatu koji nije imao dokaz o poznavanju engleskog i jednog stranog jezika nivoa znanja B2, tj. nije imao adekvatnu potvrdu za arapski jezik, Sud je utvrdio da je sporno pitanje da li je od svih kandidata zatražena dostava potvrde o poznavanju engleskog ili drugog stranog jezika, kao što tvrdi podnositeljica zahtjeva ili dostava potvrde o poznavanju engleskog i drugog stranog jezika kao što tvrdi FIN. Uvidom u tekst konkursa objavljenog u *Preporodu* dana 01.12.2023. godine, Sud je utvrdio da konkurs propisuje da su kandidati obavezni dostaviti potvrdu/uvjerenje o poznavanju engleskog i arapskog jezika – nivo znanja B2, slijedom čega Sud ne prihvata argumentaciju FIN-a jer ne odgovara objektivnom sadržaju objavljenog konkursa.

Sud je zauzeo stajalište da je jedino Komisija za izbor ovlaštena ocjenjivati odgovore kandidata, te da njen izvještaj sadrži detaljnu analizu odgovora svih kandidata. Stoga, Sud nije prihvatio tvrdnju podnositeljice zahtjeva da je njen pismeni odgovor na engleskom jeziku bio na istom nivou kao njen odgovor na bosanskom jeziku.

U vezi s navedenim, Sud nije prihvatio tvrdnju podnositeljice zahtjeva da je neko od članova Komisije morao biti po zanimanju diplomirani pravnik s iskustvom u radu u visokoškolskoj ustanovi. Iako takav prigovor ima određeno

racionalno utemeljenje, ali ipak imenovanje članova komisije nije protivpravno, jer niti jednim relevantnim propisom nije definirano kako se imaju birati i imenovati članovi komisije za utvrđivanje prijedloga za izbor sekretara FIN-a.

Sud nije prihvatio tvrdnju podnositeljice zahtjeva da je provedeni konkurs nezakonit jer je proveden bez Poslovnika o radu komisije iako su konkursom precizno utvrđeni opći, posebni i dodatni uvjeti koje kandidati moraju ispuniti. Nepostojanje Pravilnika o radu komisije ne mora biti razlogom za nezakonitost ukoliko komisija postupa savjesno u skladu s ostalim normativnim aktima.

U pogledu navoda podnositeljice zahtjeva da Komisija nije uzela u obzir činjenicu da je podnositeljica diplomirana pravica s položenim pravosudnim ispitom, državnim ispitom i zvanjem magistra prava, za razliku od izabranog kandidata koji ima položen ispit za voditelja turističke poslovnice, FIN je odgovorio da je uzeo u obzir činjenicu da je podnositeljica zahtjeva stekla zvanje šerijske konsultantice na hadžu. Sud je utvrdio da je relevantnim propisima kao uvjet za izbor na poziciju sekretara propisan završeni studij sa 240 ECTS bodova, a ne 300 ECTS bodova, te da pravosudni ispit i državni ispiti nisu uvjeti za prijavu na konkurs, slijedom čega se isti, kao objektivno nesporne prednosti, trebaju uzeti kao prednosti, ali ne i nužni razlozi za odabir jednog od kandidata.

Sud je razmotrio tvrdnju podnositeljice zahtjeva da je ona radila kao sekretar u dvije škole u trajanju kraćem od pet godina, dok je izabrani kandidat radio na sličnim poslovima duže od pet godina. Također, razmotrio je činjenicu da je ona zaposlena u Rijasetu na radnom mjestu stručni saradnik za sudske, disciplinske i druge predmete, ali Sud ocjenjuje da postoji vidljiva razlika sadržaja većine poslova na tom radnom mjestu i poslova na radnom mjestu sekretara FIN-a, što jeste u središtu konkursa. Sud ne može ulaziti u razloge zbog kojih ona nije tokom usmenog dijela ispita predstavila svoje radno iskustvo rukovodioca u obrazovnom sektoru, dok po ocjeni Komisije izabrani kandidat ima značajno radno iskustvo rukovođenja u poslovima u privrednom sektoru i značajno radno iskustvo sekretara u obrazovnom sektoru. Analogno tome, Sud ocjenjuje da Komisija nije postupala diskriminatorno kad je podnositeljici ukazala da FIN-u treba sekretar, a ne advokat. Ovaj sud utvrđuje da, iako se Pravilima FIN-a utvrđeni svakodnevni poslovi i radni zadaci sekretara FIN-a u određenom opsegu, kad je riječ o zastupanju na sudovima i upravnim organima, preklapaju s poslovima advokata, no većina poslova je vidljivo različita. Zbog toga, Sud prihvaća stav FIN-a kao ispravan.

Odluku da odbije zahtjev podnositeljice da joj omogući uvid u dokumente izabranog kandidata koji su mogli utjecati na odluku o izboru FIN obrazlaže postupanjem u skladu s čl. 8. Zakona o slobodi pristupa informacijama u FBiH koji propisuje zaštitu privatnosti ličnih podataka. Po ocjeni ovog suda,

FIN je pogrešno primijenio navedenu zakonsku odredbu s obzirom na to da je podnositeljica zahtjeva imala nesporan i dokazan pravni interes za uvid, a radi zaštite svojih prava u toku izbornog procesa. Međutim, ova povreda nije imala bitan utjecaj na podnošenje prigovora podnositeljice zahtjeva Upravnom odboru FIN-a, niti na podnošenje zahtjeva ovom sudu, slijedom čega nije ni imala za posljedicu povredu njezinih ustavnih prava.

Sud je utvrdio da je Komisija kandidatima tokom usmenog dijela ispita postavljala identična pitanja, te da, u odnosu na pitanje kako bi se snašli na radnom mjestu sekretara fakulteta, imajući u vidu specifičan položaj autonomije FIN-a u odnosu na njegovog osnivača Rijaset IZ u BiH, podnositeljica zahtjeva je bez valjanog osnova ocijenila navedeno pitanje diskriminatornim s obzirom na to da je ona zaposlenica Rijasetu, budući da je isto pitanje postavljeno i drugom kandidatu. U pogledu navoda zahtjeva da je na konkretno pitanje Komisije što će poduzeti kao sekretar fakulteta da podigne kvalitet rada fakulteta i njegovog imidža u javnosti i na njen odgovor da će raditi na usklađenju normativnih akata FIN-a i Rijasetu, čime je po ocjeni Komisije pokazala nepoznavanje činjenice da je već izvršeno usklađenje niza normativnih akata, iako je zaposlena kao pravnik u Rijasetu, ovaj Sud ukazuje da je riječ o pitanju koje nije moglo utjecati na konačnu ocjenu Komisije bez obzira na sadržaj odgovora. O perspektivi rada na mjestu sekretara Fakulteta podnositeljica zahtjeva navodno nije ništa rekla, ali ovaj sud je principijelnog mišljenja da dublja analiza svih normativnih akata FIN-a i Rijasetu kao i svih drugih normativnih akata zahtijevaju poboljšanja i usklađivanje, no Komisija je nadležna za ocjenu odgovora na konkretno pitanje. Sporno je postavljeno konkretno pitanje da li je podnositeljica zahtjeva spremna raditi prekovremeno ako to zahtijeva priroda posla kao i njen odgovor da ne voli raditi prekovremeno izvan perioda od 7 do 15 sati zbog porodičnih obaveza. Podnositeljica zahtjeva smatra da je riječ o diskriminatornom pitanju zasnovanom na činjenici da je ona majka i supruga sa svojim paralelnim porodičnim obavezama, no ovaj sud drži da je pitanje postavljeno u skladu sa Zakonom o radu koji propisuje razloge i uvjete za prekovremeni rad te da su na pitanje odgovorila oba kandidata. Sporno je i postavljeno pitanje zbog čega je bolje radno mjesto sekretara od radnog mjesta na kojem sada radi kandidat. Podnositeljica zahtjeva je, između ostalog, odgovorila da je manje posla na radnom mjestu sekretara i da namjerava osnovati advokatsku kancelariju kad joj to omoguće porodične prilike, a Komisija je taj odgovor ocijenila kao olahko shvatanje poslova i rada na FIN-u te doživljavanje radnog mjesta sekretara kao privremeno rješenje. Konkretno pitanje i konkretan odgovor su po ocjeni ovog suda mogli bitno utjecati na konačnu ocjenu Komisije čija autonomija je nesporna. Sporno je i postavljeno pitanje da li je kandidat spreman na dalje usavršavanje jezičkih

i stručnih kompetencija kroz učešće u seminarima i međunarodnoj mobilnosti nenastavnog osoblja te odgovor podnositeljice zahtjeva da namjerava upisati doktorski studij, na što je, navodno, član Komisije ukazao da FIN već raspolaže iskustvom sa zaposlenicima koji su koristili radno vrijeme za njihov doktorski studij, što je bilo nauštrb posla na radnom mjestu, da doktorat ne bi rezultirao povećanjem plaće te da bi doktoratom postala prekvalificirana za radno mjesto sekretara. Ovu reakciju člana Komisije podnositeljica zahtjeva neosnovano ocjenjuje diskriminatornim. Sud primjećuje da doktorat nije bio niti poseban, niti dodatni uvjet konkursa, te ne nalazi razloge zbog kojih je podnositeljica zahtjeva uopće spominjala Komisiji doktorski studij. Konkretno pitanje i konkretan odgovor su po ocjeni ovog suda mogli bitno utjecati na konačnu ocjenu Komisije čija autonomija je nesporna.

Sud ocjenjuje nepotrebnim navode FIN-a da je Komisija omogućila podnositeljici zahtjeva pristup na ispit iako u trenutku prijave na konkurs nije ispunjavala jedan posebni uvjet budući da nije priložila dokaz o poznavanju arapskog jezika nivoa B2, što je tek naknadno učinila, jer ova činjenica ne može biti osnov za lošije rangiranje podnositeljice zahtjeva, onda kada joj je ipak dopušteno da navedenu nepravilnost otkloni.

5. Analiza relevantnog materijalnog prava

VIII. Sud je podvrgao analizi materijalno pravo koje je bilo relevantno za ovaj spor:

1. Zakon o radu ne daje izravan odgovor na ovo pitanje, a u čl. 2. st. 1. općenito definira da se radni odnos zasniva nakon provođenja procedure prijema propisane pravilnikom o radu poslodavca. Iako FIN nije javna ustanova čiji je osnivač Federacija, kanton, grad ili općina, po mišljenju ovog suda, Fakultet je proveo konkurs analogno zakonskoj odredbi.
2. Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo u čl. 144. propisuje da se na prava i obaveze nenastavnog osoblja primjenjuje Zakon o radu, statut i opći akti ustanove, što u konkretnom slučaju, po mišljenju ovog suda, znači opći akti FIN-a i Rijasetu IZ u BiH.
3. Zakon o zabrani diskriminacije u čl. 2. st. 1. navodi primjere diskriminatornog ponašanja, pri čemu je riječ o egzemplarnom nabranjanju istih. Širim tumačenjem te konkretne odredbe podnositeljica zahtjeva nalazi diskriminatornom činjenicu da je ona zaposlenica Rijasetu, koji ima osnivačka i upravljačka prava nad FIN-om, što je po njenoj ocjeni izazvalo averziju kod članova konkursne komisije.
4. Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine u čl. 4. načelno utvrđuje pravo pristupa informacijama koje su u po-

sjeđu javnih organa svim fizičkim i pravnim licima, dok u čl. 8. utvrđuje izuzetak da to pravo može biti ograničeno ako nadležni javni organ utvrdi da informacija uključuje lične interese koji se odnose na privatnost trećeg lica. U čl. 9. stoji da će javni organ priopćiti traženu informaciju bez obzira na izuzetke iz čl. 8. ako je to u javnom interesu zbog postojanja okolnosti koje uključuju postojanje bilo kakvog prestupa, nepravde, zlo-upotrebe ovlaštenja i sl. U toku ovog postupka utvrđeno je da FIN nije omogućio podnositeljici zahtjeva uvid u dokumentaciju izabranog kandidata. FIN je trebao utvrditi da podnositeljica zahtjeva, kao kandidat na konkursu, ima zakonski interes da dobije na uvid zatraženi pismeni ispit izabranog kandidata te da FIN-u za to nije bio potreban pristanak tog drugog kandidata. Ove povrede materijalnog prava su principijelno mogle utjecati na kvalitet zaštite prava podnositeljice zahtjeva u fazi kada je pripremala tekst Prigovora protiv Odluke dekana FIN-a o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od 04.02.2024., koji je podnijela Upravnom odboru FIN-a. Međutim, ako se ima u vidu da je razlika u postignutim bodovima na pismenom dijelu ispita između izabranog kandidata i podnositeljice zahtjeva iznosila svega 1 bod, da je nasuprot tome razlika u postignutim bodovima na usmenom dijelu ispita bila bitno veća, te da je ispitna komisija isključivo nadležna za ocjenu oba dijela ispita oboje kandidata, nesporno da navedeno nije moglo, u konačnici, negativno utjecati na zakonitost odluke ispitne Komisije.

5. Uredba o prijemu u radni odnos u javnom sektoru na teritoriju Kantona Sarajevo u čl. 1. navodi da je cilj uredbe definiranje postupka prijema u radni odnos u zavodima, agencijama, direkcijama i upravnim organizacijama, pravnim licima s javnim ovlaštenjima na teritoriju KS, kao i u javnim ustanovama i u javnim poduzećima čiji je osnivač KS te u privrednim društvima u kojima osnivač KS učestvuje s više od 50% ukupnog kapitala. FIN nije javna ustanova čiji je osnivač Federacija, kanton, grad ili općina.
6. Kolektivni ugovor za djelatnost visokog obrazovanja i nauke na Univerzitetu u Sarajevu iz marta 2024. godine u čl. 6. st. 4. određuje da se radni odnos za nenastavno osoblje Univerziteta zasniva nakon javno provedenog konkursa za koji je potrebna prethodna saglasnost Vlade KS ili Ministarstva za nauku KS. U toku postupka Sud je utvrdio da je proveden javni konkurs, ali bez prethodne saglasnosti Univerziteta ili Vlade KS. Sud cijeni da, u konkretnom slučaju, specifičnost poslova i radnih zadataka na radnom mjestu sekretara FIN-a jeste davala za pravo FIN-u

da konkurs objavi i provede bez prethodne saglasnosti Univerziteta u Sarajevu i Vlade KS.

7. Statut Univerziteta u Sarajevu iz jula 2023. godine u čl. 265. sadrži uopćenu odredbu da se prijem u radni odnos nenastavnog osoblja na Univerzitet/članicu Univerziteta vrši u skladu s važećim propisima, a njegove Izmjene i dopune iz jula 2024. godine ne sadrže niti jednu odredbu relevantnu za meritum ovog spora.
8. Za ovaj spor je relevantan čl. 115. tč. g) Pravilnika o radu Univerziteta u Sarajevu iz januara 2024. godine koji definira posebne uvjete za zapošljavanje sekretara članice Univerziteta, navodeći da su to: VSS/240 ECTS bodova, završen Pravni fakultet, radno iskustvo u trajanju od pet godina na istim ili sličnim poslovima, a ovim uvjetima je u konkursu dodat kao poseban uvjet poznavanje arapskog i engleskog jezika – nivo znanja B2.
9. Pri objavi spornog konkursa povrijeđen je čl. 9. Pravilnika o radu u Rijasetu Islamske zajednice i njegovim ustanovama u Sarajevu iz aprila 2003. godine jer u zaglavlju konkursa nije izričito navedeno da li konkurs raspisuje Rijaset ili FIN. Po ocjeni ovog suda, navedeni propust u objavi teksta konkursa nije spriječio kandidate da se prijave na konkurs i pristupe prijemnom ispitu, slijedom čega taj propust ne može biti razlog za poništenje pobijane odluke dekana FIN-a.
10. Također, došlo je do povrede čl. 9. istog pravilnika propuštanjem da se u objavljenom konkursu kandidatima unaprijed naznači materijalno pravo koje će biti predmet razmatranja na ispitu, ali taj propust je naknadno otklonjen mailom adekvatnog sadržaja tadašnje sekretarice FIN-a koji su primili svi prijavljeni kandidati. Po ocjeni ovog suda ni ovaj formalni propust nije utjecao na javljanje kandidata na konkurs jer su na konačan broj osvojenih bodova, tj. konačan ishod konkursa od odlučnog značaja bili odgovori kandidata na intervjuu, tj. usmenom dijelu ispita koji nisu zavisili od prethodnog poznavanja ispitne literature.
11. Sud je utvrdio da FIN nije postupio u skladu s odredbom čl. 3. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu u Rijasetu Islamske zajednice i njegovim ustanovama iz decembra 2015. godine jer je naknadno pribavio saglasnost Rijasetu IZ u BiH za zaključenje ugovora o radu s izabranim kandidatom.
12. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta na Fakultetu islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu iz maja 2021. godine u čl. 39. st. 1. navodi detaljan opis poslova sekretara među kojima je zastupanje FIN-a u postupcima pred sudovima, organima uprave, a po punomoći dekana. Za ovaj spor bitno je da konkurs ne sadrži kao

uvjet položen pravosudni ispit, ali zbog izostanka tog dodatnog uvjeta u sadržaju konkursa činjenica da podnositeljica zahtjeva ima položen pravosudni ispit za advokata, a drugi kandidat to nema, nije mogla biti razmotrena kao odlučujući faktor u izboru kandidata.

13. Analogno tome, u čl. 39. st. 3. naveden je kao uvjet VSS/240-300 ECTS bodova, ali u konkursu je objavljen uvjet 240 ECTS bodova, slijedom čega činjenica da podnositeljica zahtjeva ima 300 ECTS bodova, a izabrani kandidat ima 240 ECTS bodova, po ocjeni ovog Suda nije mogla biti razmotrena kao odlučujuću činjenicu u korist podnositeljice zahtjeva.
14. U pogledu propisanog uvjeta da kandidat ima najmanje pet godina radnog iskustva na istom ili sličnom radnom mjestu Sud je mišljenja da niti jedan od kandidata nije udovoljavao u potpunosti tom uvjetu zbog vrlo uskog pravnog područja normativnih akata koji reguliraju materiju visokog školstva koja nema bitne veze s osnovnim i srednjim školstvom u kojem su podnositeljica zahtjeva i izabrani kandidat stekli određeno iskustvo. Imajući u vidu opće i posebne uvjete konkursa te poslove i radne zadatke sekretara FIN-a, činjenicu da je dotadašnja sekretarica Fakulteta odlazila u starosnu mirovinu, realno je bio vrlo mali broj potencijalnih kandidata koji udovoljavaju općim i posebnim uvjetima, Sud ocjenjuje da je prihvatanje prijava oboje kandidata bio u datim okolnostima razuman korak Komisije.
15. U pogledu uvjeta aktivnog poznavanja engleskog jezika i arapskog jezika, ovaj sud se nije upuštao u analizu ocjena pismenog dijela oboje kandidata na stranim jezicima, ali ukazuje da u odgovoru na zahtjev FIN nije osporio tvrdnju predlagateljice da na usmenom dijelu ispita komisija nije obavila razgovor s kandidatima ni na arapskom niti na engleskom jeziku, čime je izostavljena provjera znanja aktivnog govornog jezika koje se može bitno razlikovati od znanja čitanja ili razumijevanja stranog jezika. Po ocjeni Suda, komisija je trebala izvršiti provjeru aktivnog znanja oba jezika, a ne jednog ili drugog jezika. Zbog toga je u pravu podnositeljica zahtjeva da je Komisija povrijedila čl. 6. Odluke Upravnog odbora FIN-a broj: 01-UO-4-863/23 od 13.09.2023. godine.
16. Podnositeljica zahtjeva je ukazala na izostanak primjene čl. 123. Zakona o visokom obrazovanju KS, koji propisuje da Komisiju čine tri člana od kojih je većina iz uže naučne oblasti za koju se kandidat bira, što bi u konkretnom slučaju bio diplomirani pravnik s radnim iskustvom u visokoškolskom obrazovanju. Ovaj prigovor, po ocjeni Suda, u konkretnom slučaju nije osnovan.

IX. Sud nije ulazio u analizu objektivnosti i stručnosti ocjene pismenog dijela prijemnog ispita izabranog kandidata i podnositeljice zahtjeva jer nadležnost Suda u ovakvim spisima se ograničava na provjeru zakonitosti provedene procedure, uključujući provjeru općih, posebnih i dodatnih kriterija kojima moraju udovoljiti prijavljeni kandidati.

Sud ukazuje da je ocjena pismenog i usmenog dijela prijemnog ispita u isključivoj nadležnosti Komisije, čime Sud poštuje autonomiju FIN-a saglasno čl. 27. Pravila FIN-a kojim je propisana isključiva nadležnost Vijeća FIN-a za izbor sekretara FIN-a.

- a) Iz zabilješki Komisije uz ocjenu pojedinih usmenih odgovora kandidata vidljivo je da je, u bitnom, na ocjene pojedinih usmenih odgovora kandidata najviše utjecao dojam koji je Komisija stekla u pogledu predanosti kandidata da se posvete poslu sekretara FIN-a u smislu inovacija, dodatne edukacije, eventualnog prekovremenog rada itd. Taj dojam koji je Komisija stekla jest u konačnici diskreciona ocjena koja je u okvirima stvarne nadležnosti te komisije.
- b) Sud je utvrdio da je prilikom analize usmenog dijela ispita Komisija ocijenila odgovore na prvu grupu pitanja koja su iz domene relevantnog materijalnog prava i drugu grupu pitanja koja se odnose na lične stavove kandidata o radu na budućem radnom mjestu, tj. predanosti kandidata, unošenju inovacija u konkretnom poslu sekretara, dodatnoj edukaciji, eventualnom prekovremenom radu itd. trebala pripadati zasebnoj cjelini, tj. usmenom dijelu ispita. Dok odgovori na prvu grupu pitanja pokazuju nivo znanja kandidata iz relevantnog materijalnog prava i jesu realno mjerljivi, odgovori iz usmenog dijela ispita su subjektivni i govore o trenutnim stavovima kandidata te kao takvi trebaju orijentacijski ukazivati na prednost nekog od kandidata uz prethodan uvjet da su do tada kandidati ostvarili jednak broj bodova na pismenom i usmenom ispitu.

X. Analizirajući utvrđeno činjenično stanje i normativni okvir relevantan za meritum spora, ovaj sud je poklonio posebnu pažnju pravnom pitanju da li je pobijanom Odlukom dekana povrijeđen čl. 27. Pravila FIN-a, kojim je propisana isključiva nadležnost Vijeća FIN-a za izbor sekretara FIN-a.

- a) Podnositeljica zahtjeva tvrdi da je na osnovu odredbe čl. 44. st. 3. Pravila FIN-a sekretara Fakulteta bira Vijeće FIN-a na prijedlog dekana, ali da je nasuprot tome dana 07.02.2024. godine na 2. sjednici Vijeća FIN-a donijeta Odluka o izboru sekretara na prijedlog Komisije, a ne na prijed-

log dekana koji niti je bio prisutan sjednici, a niti je prije sjednice Vijeća uputio Vijeću prijedlog za izbor konkretnog kandidata. Sud nalazi da je imenovanjem Komisije dekan svoja ovlaštenja za predlaganje izbora sekretara prenio na Komisiju.

- b) Uvidom u Odluku Vijeća FIN-a od 07.02.2024. godine, Sud je utvrdio da je u tač. III navedeno da će Odluka biti dostavljena Upravnom odboru FIN-a na davanje saglasnosti i da će tek nakon toga Odluka stupiti na snagu, što je suprotno čl. 10. Pravilnika o radnim odnosima u Rijasetu i njegovim ustanovama.
- c) Uvidom u zapisnik sa sjednice Upravnog odbora FIN-a održane nakon sjednice Vijeća FIN-a, Sud je utvrdio da Upravni odbor nije donio odluku kojom daje saglasnost na Odluku Vijeća, već je, umjesto Odluke o saglasnosti, donio Zaključak koji u tč. I navodi da će dekan izvršiti postupak prijema u radni odnos kandidata čiji izbor je prethodno izvršilo Vijeće FIN-a.
- d) Upravni odbor nije niti trebao donijeti odluku kojom daje saglasnost na Odluku Vijeća FIN-a, jer je za izbor sekretara FIN-a jedino nadležno Vijeće koje je donijelo Odluku o izboru i nije potrebna naknadna saglasnost Upravnog odbora. Zbog toga nije ispravan stav podnositeljice zahtjeva da odluka Vijeća nikada nije stupila na snagu, a slijedom toga da dekan FIN-a nije mogao donijeti Odluku o prijemu u radni odnos.

Odluka dekana je donijeta bez prethodne saglasnosti Rijasetu, a Upravni odbor Fakulteta islamskih nauka prilikom razmatranja prigovora podnositeljice zahtjeva protiv navedene Odluke dekana nije u skladu s propisima proveo sve relevantne dokaze i pravilno i potpuno utvrdio relevantne činjenice, a to je rezultiralo Odlukom broj UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine, kojom je odbijen prigovor podnositeljice zahtjeva.

XI. U pogledu inspekcijskih postupaka koje je podnositeljica zahtjeva pokrenula protiv FIN-a, Sud je utvrdio da Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u čl. 11. st. 3. propisuje da su prilikom zapošljavanja osoblja vjerske zajednice samostalne pri izboru, imenovanju i smjeni svog osoblja u skladu sa vlastitim zahtjevima, propisima i potrebama. Analogno tome, Uputstvo o provođenju Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u čl. 6. st. 5. dodatno naglašava navedenu samostalnost vjerskih zajednica odredbom da se država nema pravo miješati u izbor osoblja vjerskih zajednica. Time je IZ u BiH, baš kao i ostale vjerske zajednice u BiH izuzeta od kontrole i nadzora inspekcijskih službi u postupcima zapošljavanja osoblja te

ovaj Sud nije utvrdio da bi radnjama inspekcijskih tijela došlo do kršenja odredbi tog zakona i uputstva budući da nisu niti stvarno nadležna za postupak kontrole izbor osoblja vjerskih zajednica.

6. Zaključak

XII. Sud je poništio pobijanu odluku Upravnog odbora FIN-a broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine, kojom je odbijen prigovor podnositeljice zahtjeva protiv Odluke dekana FIN-a o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od dana 04.02.2024. godine.

Odluka se zasniva na stavu Suda da je Upravni odbor pri razmatranju prigovora podnositeljice zahtjeva pogrešno i nepotpuno utvrdio činjenično stanje i pogrešno primijenio materijalno pravo propuštanjem da utvrdi bitnu činjenicu da je Upravni odbor na 7. redovnoj sjedinci održanoj dana 29.02.2024. godine donio Zaključak broj: 203/24 da dekan provede postupak prijema u radni odnos izabranog kandidata na radno mjesto sekretar FIN-a, mada za to prethodno nije pribavljena saglasnost Rijasetu.

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu u Rijasetu Islamske zajednice i njegovim ustanovama u Sarajevu od 26.12.2015. godine, kojim je u čl. 3. izmjenjena odredba ranijeg čl. 10. tako da odluku o zaključivanju ugovora o radu donosi "nadležni organ ustanove" uz prethodnu saglasnost Rijasetu. Nadležni organ za zaključenje ugovora je u konkretnoj situaciji dekan FIN-a, a ne NNV. Dakle, na propust dekana da pribavi suglasnost Rijasetu nadovezao se propust Upravnog odbora da utvrdi postojanje tog propusta.

Odluka dekana FIN-a o prijemu u radni odnos broj 205/24 od 04.02.2024. godine zasniva se na donijetom Zaključku Upravnog odbora FIN-a broj: 203/24 od dana 29.02.2024. godine. Povodom prigovora podnositeljice zahtjeva protiv odluke dekana, Upravni odbor je mogao i trebao utvrditi postojanje propusta u primjeni relevantnih propisa i vratiti dekanu FIN-a na ponovni postupak donošenje odluke o izboru. Umjesto toga, Upravni odbor je donio odluku broj: UO-8-335/24 od 08.04.2024. godine, kojom je odbio prigovor podnositeljice zahtjeva i potvrdio odluku dekana.

XIII. Sud nalazi potrebnim naglasiti da tač. I i II Odluke o izboru Vijeća FIN-a broj: 125/24 od 07.02.2024. godine jesu donijete na zakonit način jer je odredbama iz čl. 27. i 138. st. 2. Pravila FIN-a propisana isključiva nadležnost Vijeća FIN-a za izbor Sekretara FIN-a.

Sud je stava da su sve trojica članova Komisije za odabir kandidata bili kompetentni za ocjenu znanja kandidata na pismenom i usmenom ispitu, a podnositeljica zahtjeva nije dokazala pristranost Komisije pri ocjenjivanju ispita. Zbog

toga ovaj sud ne nalazi razloge za poništenje cjelokupne Odluke o izboru Vijeća FIN-a broj: 125/24 od 07.02.2024. godine.

Na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja i primjenom odredbe čl. 34. st. 1. Pravilnika o organizaciji i radu Ustavnog suda IZ u BiH, odlučeno je kao u izreci ove odluke te je zahtjev djelimično usvojen kao osnovan, a djelimično odbijen.

XIV. FIN je, u skladu s Odlukom Suda, dužan u roku od 60 dana od dana prijema ove odluke, da djelimično ponovi dio konkursne procedure za radno mjesto sekretara Fakulteta polazeći od tač. I i II donijete Odluke Vijeća FIN-a o izboru broj: 125/24 od dana 07.02.2024. godine.

XV. S obzirom na to da Odluka ispunjava uvjete iz čl. 38. Pravilnika o organizaciji i radu Ustavnog suda, ista će se objaviti u *Glasniku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

XVI. Protiv ove odluke nije dozvoljeno podnošenje redovnih niti vanrednih pravnih lijekova te je ista konačna.

XVII. Sastavni dio ove odluke čine i izdvojena mišljenja sudija Šukrije Ramića i Adnana Omanovića.

Predsjedavajući vijeća
Predsjednik Ustavnog suda
Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini
prof. dr. Vedad Gurda s.r.

Broj: 19-01-2-3047-19-1/2024

Datum: 4. ša'ban 1446. god. po H.

3. februar 2025.godine

Sudije Ustavnog suda Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini prof. dr. Šukrija Ramić, kao zamjenik predsjednika Suda, i dipl. iur. Adnan Omanović, kao sudija izvjestilac, povodom zahtjeva Aldine Suljagić-Piro, Trg međunarodnog prijateljstva 17/7, 71000 Sarajevo, od 14. juna 2024. godine, radi pobijanja odluke Univerziteta u Sarajevu Upravnog odbora Fakulteta islamskih nauka broj: UO-8-335/24 od 8. aprila 2024. godine, nakon vijećanja održanog na sjednici Suda održanoj u Sarajevu dana 4. ša'bana 1446. god. po H./3. februara 2025. godine, u odnosu na većinom glasova sudija donijetu Odluku Suda, a temeljem odredbe iz člana 25. al. 2. Pravilnika o organizaciji i radu Ustavnog suda Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, daju sljedeće

Izdvojeno mišljenje

Mišljenja smo da je u ovom ustavnom sporu Ustavni sud trebao donijeti odluku kojom bi:

1. usvojio zahtjev Aldine Suljagić-Piro od 14. juna 2024. godine te po službenoj dužnosti poništio cjelokupan konkurs za radno mjesto sekretara Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu raspisan dana 1.12.2023. godine u Islamskim informativnim novinama *Preporod*;
2. naložio Univerzitetu u Sarajevu Fakultetu islamskih nauka da u roku od 30 dana po prijemu sudske odluke objavi konkurs za radno mjesto sekretara Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu u Islamskim informativnim novinama *Preporod* te da u daljnjem roku od 30 dana provede konkursni postupak;
3. naložio Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini da u roku od osam dana po prijemu sudske odluke imenuje vršitelja dužnosti sekretara Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu do okončanja konkursnog postupka za to radno mjesto.

Obrazloženje

I Uvod

Prilikom analize sadržaja provedenih dokaza, sudije su donijeli jedinstvenu odluku da je došlo do povrede ustavnih prava podnositeljice zahtjeva.

Razlike su se pojavile u pogledu dva pitanja:

a) Većina sudija Ustavnog suda IZ u BiH zauzela je pravno mišljenje po kojem je pravna posljedica utvrđenih povreda ustavnih obaveza FIN-a utvrđenje ništavosti samo nekih odluka donijetih tokom spornog konkursa/natječaja.

Za razliku od toga, potpisane sudije zauzimaju izdvojeno pravno mišljenje da je jedina moguća nužna pravna posljedica utvrđenih povreda ustavnih obaveza FIN-a utvrđenje ništavosti cjelokupnog konkursa.

b) U pogledu pojedinosti provedenog konkursa većina sudija Ustavnog suda, IZ u BiH zauzela je pravno mišljenje po kojem je Komisija za prijedlog odabira kandidata bila kompetentna za ocjenu znanja kandidata na pismenom i usmenom ispitu.

Za razliku od toga, potpisane sudije zauzimaju izdvojeno pravno mišljenje da je Odlukom od 08.01.2024. godine dekan FIN-a imenovao Komisiju čiji članovi nisu bili dovoljno kompetentni za ocjenu znanja kandidata na pismenom i usmenom ispitu iz visokoškolskog prava te arapskog i engleskog jezika.

II Obrazloženje

1. Uvodno ukazujemo da smo saglasni sa zauzetim stavom većine sudija da Sud treba poništiti pobijanu Odluku Univerziteta u Sarajevu Upravnog odbora Fakulteta islamskih nauka broj: UO-8-335/24 od 8. aprila 2024. godine, kojom je odbijen prigovor podnositeljice zahtjeva protiv Odluke dekana FIN-a o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od 04.03.2024. godine (na Odluci je pogrešno napisan datum donošenja 04.02.2024. godine).

Navedena odluka Upravnog odbora FIN-a predstavlja konačnu odluku u složenom postupku izbora kandidata za radno mjesto sekretara Fakulteta.

2. Odluka dekana FIN-a o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od 04.03.2024. godine se temelji na Zaključku Upravnog odbora sa 7. redovne sjednice održane dana 29.02.2024. godine kojim se nalaže dekane FIN-a da provede postupak prijema u radni odnos izabranog kandidata na radno mjesto sekretar FIN-a.

3. Odluka Upravnog odbora FIN-a broj: UO-8-335/24 od 8. aprila 2024. godine se temelji na Zaključku Upravnog odbora sa 7. redovne sjednice održane dana 29.02.2024. godine kojim se nalaže dekane FIN-a da provede postupak prijema u radni odnos izabranog kandidata na radno mjesto sekretar FIN-a.

4. Zaključak Upravnog odbora sa 7. redovne sjednice održane dana 29.02.2024. godine temelji se na Odluci o izboru Vijeća FIN-a broj: 125/24 od 7.02.2024. godine.

Umjesto da postupi saglasno odredbi čl. 23. i 24. Poslovnika o radu Upravnog odbora i donese odluku kojom utvrđuje da je Odluka o izboru Vijeća FIN-a broj: 125/24 od 7.02.2024. godine ništava jer je donijeta bez prijedloga dekana, bez prisutnosti dekana na sjednici Vijeća, bez prethodno pribavljene saglasnosti Rijaseta IZ u BiH, Upravni odbor je donio zaključak pozivajući se na odredbu čl. 30. Poslovnika, iako čl. 30. uopće ne navodi zaključak kao vrstu odluke Upravnog odbora.

Upravni odbor je, dakle, donio zaključak čija izreka sadržajno ne osporava pravnu valjanost Odluke Vijeća FIN-a o izboru broj: 125/24 od 07.02.2024. godine, što je Upravni odbor, kao drugostepeno tijelo, bio dužan po službenoj dužnosti utvrditi.

Time je, po našoj ocjeni, Upravni odbor postupio protivno odredbama iz čl. 9., 10., 13., 23. i 24. Poslovnika o radu Upravnog odbora, jer je iz materijala dostavljenih za njegovu sjednicu Upravni odbor FIN-a bez teškoća mogao utvrditi postojanje navedenih povreda propisa.

5. Odluka o izboru Vijeća FIN-a broj: 125/24 od 07.02.2024. godine, po našem mišljenju, zanemaruje odredbu iz čl. 44. st. 3. Pravila FIN-a da sekretara Fakulteta bira Vijeće FIN-a na prijedlog dekana.

a) Nesporna je činjenica da dekan FIN-a nije dostavio Vijeću svoj prijedlog za izbor sekretara FIN-a i da on nije ni bio lično prisutan na sjednici Vijeća FIN-a prilikom donošenja Odluke o izboru Vijeća FIN-a broj: 125/24 od 07.02.2024. godine.

b) Također je nesporna činjenica da Vijeće FIN-a prije održavanja sjednice dana 07.02.2024. godine nije pribavilo saglasnost Rijasetu Islamske zajednice u BiH na izbor kandidata Muamera Starhonića za radno mjesto sekretara Fakulteta kao obavezan prethodni uvjet za razmatranje Izvještaja Komisije za prijedlog odabira kandidata od dana 24.01.2024. godine.

c) Mišljenja smo da zbog toga Izvještaj s prijedlogom odabira kandidata broj: 07-2-72/24 od 25.01.2024. godine Komisije za prijedlog odabira kandidata nije smio biti stavljen na dnevni red 2. redovne sjednice Vijeća FIN-a održane dana 07.02.2024. godine bez prethodno pribavljene saglasnosti Rijasetu Islamske zajednice u BiH, slijedom čega je donijeta odluka o izboru kandidata ništava.

Takvim propustom u postupanju, Vijeće FIN-a, kao jedino tijelo ovlašteno za izbor sekretara FIN-a, prekršilo je odredbu iz člana 3. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu u Rijasetu Islamske zajednice i njegovim ustanovama u Sarajevu iz decembra 2015. godine jer prije donošenja odluke o izboru kandidata nije pribavilo prethodnu saglasnost Rijasetu, budući da je Rijaset donio Odluku o davanju saglasnosti na Odluku dekana tek 25.04.2024. godine u fazi zaključenja ugovora o radu s izabranim kandidatom.

Zbog toga su, po našem mišljenju, ništave sve tri tačke izreke Odluke o izboru Vijeća FIN-a broj: 125/24 od 07.02.2024. godine, na toj Odluci utemeljen kasniji Zaključak Upravnog odbora sa 7. redovne sjednice održane dana 29.02.2024. godine, Odluka dekana FIN-a o prijemu u radni odnos broj: 205/24 od 04.03.2024. godine te konačno zahtjevom osporena Odluka Upravnog odbora Fakulteta islamskih nauka broj: UO-8-335/24 od 8. aprila 2024. godine.

III Konačno, ukazujemo da je tužbeni zahtjev podnositeljice bio usmjeren na poništenje odluke Univerziteta u Sarajevu Upravnog odbora Fakulteta islamskih nauka broj UO-8-335/24 od 8. aprila 2024. godine.

Analizom svih koraka u toku konkursnog postupka te posebno imajući u vidu istaknuti prigovor ništavosti, utvrđujemo postojanje niza povreda na štetu podnositeljice zahtjeva počinjenih od strane tijela FIN-a od kojih većina povreda pojedinačno nema takvu težinu da bi uzrokovale poništenje konkursa, ali po našoj ocjeni upravo brojnost i međusobna povezanost ostvarenih povreda pred-

stavlja u svojoj ukupnosti značajno kršenje obaveze FIN-a da zakonito postupi, što je izričito propisano u čl. 15. Ustava IZ u BiH:

a) Iako radno mjesto sekretara obuhvaća poslove zastupanja FIN-a na sudovima i upravnim tijelima, u objavljenom konkursu nije naveden kao dodatni uvjet da kandidat ima položen pravosudni ispit.

b) Prihvaćamo pravno mišljenje većine sudija ovog suda da je jedino Komisija za prijedlog odabira kandidata nadležna za ocjenjivanje pismenog i usmenog ispita, ali ukazujemo da je stručna kompetencija članova Komisije uvjet zakonitosti njihove odluke, što u konkretnom konkursu po našoj ocjeni nije slučaj.

c) Odluka o imenovanju konkursne komisije obuhvaća tri profesora FIN-a od kojih niti jedan nije bio diplomirani pravnik, profesor arapskog jezika niti profesor engleskog jezika, po našoj ocjeni stavlja u sumnju kompetenciju članova Komisije za ocjenu usmenog i pismenog ispita poznavanja propisa visokoškolskog prava, aktivnog znanja arapskog jezika i aktivnog znanja engleskog jezika.

d) Usmeni ispit iz poznavanja materijalnog prava visokoškolskog obrazovanja uopće nije proveden, a taj dio pismenog ispita je ocijenila Komisija čiji članovi su pravni laici.

e) Usmeni ispit iz arapskog jezika i engleskog jezika nije proveden, a posjedovanje pisane potvrde o poznavanju jezika nivoa znanja B2 predstavlja po ocjeni ovog suda samo oborivu pretpostavku da iza potvrde stoji realno aktivno znanje govornog jezika. Budući da je Izvještaj Komisije za prijedlog odabira kandidata utemeljen na prijemnom ispitu u okviru kojeg nije proveden usmeni ispit iz arapskog jezika i engleskog jezika, mišljenja smo da je Vijeće FIN-a trebalo vratiti izvještaj Komisiji ili je trebalo donijeti odluku o ponavljanju konkursa.

f) Spornu kompetenciju članova Komisije Vijeće FIN-a je moglo riješiti imenovanjem za članove Komisije profesora arapskog jezika i profesora engleskog jezika koji već rade na FIN-u te diplomiranog pravnika iz Službe za pravne i administrativne poslove Rijasetu Islamske zajednice u BiH sa stručnim znanjem i radnim iskustvom iz materije visokoškolskog obrazovanja, a kakvi pravnici već rade u Rijasetu.

IV Primjenom načela *Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere* kao potpisnici iskazujemo pravno mišljenje da provjera zakonitosti donošenja Odluke Univerziteta u Sarajevu Upravnog odbora Fakulteta islamskih nauka broj: UO-8-335/24 od 8. aprila 2024. godine obuhvaća analizu niza prividno manje značajnih propusta koji su nastali već u fazi sastavljanja teksta konkursa, kasnije izbora članova Komisija za prijedlog odabira kandidata koji

nisu stručno kompetentni za ispitne predmete, nakon toga donošenja odluke Vijeća FIN-a, koje je nekritično prihvatilo prijedlog Komisije bez uočavanja propusta u proceduri provođenja pismenog i usmenog ispita, zaključka Upravnog odbora FIN-a koji nije uočio propuste Vijeća FIN-a u pogledu pribavljanja saglasnosti Rijaseta, na takvom zaključku neutemeljene odluke dekana FIN-a o prijemu u radni odnos izabranog kandidata nužno.

Svi navedeni propusti u postupanju i izravna kršenja propisa imaju za konačnu posljedicu da je FIN povrijedio ustavnu obavezu poštivanja načela zakonitosti u postupanju propisanu u čl. 15. Ustava IZ u BiH, što istovremeno znači povredu ustavnog prava podnositeljce zahtjeva da se prema njoj kao stranci u postupku poštuje načelo zakonitosti.

V Zbog iznijetih razloga, imajući u vidu odredbe Ustava IZ u BiH, Pravila FIN-a i Pravilnika o organizaciji i radu Rijaseta, kao pozitivnog materijalnog prava, ocjenjujemo da je u konkretnom slučaju došlo do višestruke povrede ustavne obaveze Fakulteta islamskih nauka iz čl. 15. Ustava IZ u BiH da kao javna naučno-obrazovna ustanova, najvišeg značaja u sastavu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, poštuje načelo zakonitosti u svome radu, slijedom čega je jedina zakonita i pravična odluka poništenje cjelokupnog konkursa/natječaja.

Po našem mišljenju, odluka Suda kojom se utvrđuje djelimična ništavost odluka FIN-a istovremeno znači konvalidaciju propusta u donošenju ostalih odluka u toku konkursa.

VI Ovo izdvojeno mišljenje donosimo temeljem odredbe iz člana 25. al.2. Pravilnika o organizaciji i radu Ustavnog suda Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Navedena odredba pruža mogućnost neovisnog sagledavanja pojedinih ustavnih sporova i njom se štiti i potiče samostalnost u radu sudija. Ona, također, predstavlja još jedan značajan pokazatelj neovisnosti svakog pojedinog sudije Ustavnog suda Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini čime se dodatno potiče kreativnost u radu ovog Suda kao kolektivnog tijela.

Ovim izdvojenim mišljenjem želimo naglasiti potrebu da se u složenim procesima, kao što je predmetni izbor za sekretara FIN-a, mora poklanjati potrebna pažnja svakom pojedinom koraku u proceduri jer ukupna zakonitost konačne odluke i cjelokupnog provedenog postupka ovisi o zakonitosti svake pojedine odluke koja je prethodila.

Sudije Ustavnog suda Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini:

prof. dr. Šukrija Ramić s.r.
dipl. iur. Adnan Omanović s.r.

Dekreti

Broj: 03-07-1-73-24/25

Datum: 23. redžeb 1446. god. po H.

23. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446 od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te člana 18 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju muallime

Suada (Sinan) Hadžić, rođena 20. decembra 1972. godine u Gračanici, Živnice postavlja se na dužnost muallime, Medžlis Islamske zajednice Split, počevši od 1. januara 2025. godine

Imenovana je dužna poslove muallime obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-25/25

Datum: 23. redžeb 1446. god. po H.

23. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446 od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,

te člana 26 i 75 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T o postavljenju imama pripravnika

Tarik (Azer) Kohnić, rođen 27. oktobra 2000. godine u Mostaru, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u Džemat Zagreb, Medžlis Islamske zajednice Zagreb, počevši od 1. januara 2025. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Zagreb i Tarik Kohnić će, u skladu sa odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor o radu na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 1. januara 2025. godine do 31. decembra 2025. godine, u skladu sa Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici. Imenovani je dužan po okončanju pripravičkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita za imama, hatiba i muallima pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025. godine i važi do 31. decembra 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-26/25

Datum: 23. redžeb 1446. god. po H.

23. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446 od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te člana 8, stav b) Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju pomoćnika glavnog imama

Mersad (Huso) Krešić, rođen 27. maja 1980. godine u Skucanom Vakufu, Sanski Most, postavlja se na dužnost pomoćnika glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Zagreb, počevši od 1. januara 2025. godine.

Imenovani je dužan poslove pomoćnika glavnog imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-27/25

Datum: 23. redžeb 1446. god. po H.
23. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446 od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te člana 16 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju muallime

Mr. Lamija (Abdulgafar) Alili, rođena 21. marta 1974. godine u Foči, postavlja se na dužnost muallime, Medžlis Islamske zajednice Zagreb, počevši od 1. januara 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovana je dužna poslove muallime obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-28/25

Datum: 24. redžeb 1446. god. po H.

24. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446 od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te člana 18 stav 5 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o postavljenju imama**

Haris (Rasim) Opardija, rođen 2. novembra 1978. godine u Jajcu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima, Džemat Zagreb, Medžlisa Islamske zajednice Zagreb, počevši od 1. januara 2025.

Imenovani je dužan poslove imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-29/25

Datum: 24. edžeb 1446. god. po H.

24. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446. od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te 26 i 51 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Admir (Zaim) Muhić, rođen 16. maja 1978. godine u mjestu Podbare, Bu-sovača, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Karlovac, Medžlisa Islamske zajednice Karlovac, počevši od 1. januara 2025. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Karlovac i Admir Muhić će, u skladu sa odredbama člana 68 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu sa Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Imenovani je dužan poslove imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-30/25

Datum: 30. redžeb 1446. god. po H.

30. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 204/2025-1446. od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Nermin (Fuad) Botonjić, rođen 27. marta 1985. godine u Puli, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Zagreb, Medžlisa Islamske zajednice Zagreb, počevši od 1. januara 2025. godine.

Imenovani je dužan poslove imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-31/25

Datum: 23. redžeb 1446. god. po H.

23. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446 od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te člana 18 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T o postavljenju muallime

Alma (Hazim) Čaušević, rođena 27. jula 1978. godine u Biljanima, Ključ, postavlja se na dužnost muallime, Medžlis Islamske zajednice Rijeka, počevši od 1. januara 2025. godine

Imenovana je dužna poslove muallime obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-32/25

Datum: 23. redžeb 1446. god. po H.

23. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446 od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te člana 18 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju muallime

Meliha (Adem) Hasanović, rođena 10. augusta 1982. godine u Rijeci, R Hrvatska, postavlja se na dužnost muallime, Medžlis Islamske zajednice Rijeka, počevši od 1. januara 2025. godine.

Imenovana je dužna poslove muallime obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-33/25

Datum: 07. ša'ban 1446. god. po H.

06. februar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446 od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te člana 8 stav 5 i članova 18 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju muallime-stručnog saradnika za brak i porodicu

Mr. Sadžida (Nazif) Jukan, rođena 26. aprila 1983. godine u Goraždu, postavlja se na dužnost muallime-stručnog saradnika za brak i porodicu u službi za vjerske i odgojno obrazovne poslove Mešihata Islamske zajednice u R Hrvatskoj, počevši od 1. februara 2025. godine

Imenovana je dužna poslove muallime-stručnog saradnika za brak i porodicu u službi za vjerske i odgojno obrazovne poslove, Mešihata Islamske zajednice u R Hrvatskoj, obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. februara 2025.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-73-34/25

Datum: 23. redžeb 1446. god. po H.

23. januar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj br. 04/2025-1446 od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 52 Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, člana 17 tačka f) Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, te člana 18 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446.god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T o postavljenju muallime

Safeta (Safet) Bejtić-Jakupović, rođena 17. jula 1993. godine u Bihaću, postavlja se na dužnost muallime, Medžlis Islamske zajednice Zagreb, počevši od 1. januara 2025. godine.

Imenovana je dužna poslove muallime obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-618-2/25

Datum: 08. ša'ban 1446. god. po H.

07. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije tuzlanskog br. 05-2-07-1-123-2/25 od 30. januara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Brčko br. 02-03-2-4-57/25 od 28. januara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Šatorovići, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 stav 5 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Dželal (Hasan) Junuz, rođen 29. novembra 1999. godine u Priboju, R Srbija, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Šatorovići, Medžlis Islamske zajednice Brčko, počevši od 1. januara 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Brčko i Dželal Junuz će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025. godine i važi do 31. decembra 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-350-2/25

Datum: 08. ša'ban 1446. god. po H.

07. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-46-2/25 od 7. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 01-07-1-14/25 od 15. januara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Zecovi, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 stav 5 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Rešad (Kasim) Šehović, rođen 23. septembra 1992. godine u Fojnici, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Zecovi, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 1. marta 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Prijedor i Rešad Šehović će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. marta 2025. godine i važi do 28. februara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-856-2/25

Datum: 15. ša'ban 1446. god. po H.

14. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije goraždanskog br. 01-07-1-10/25 od 11. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Goražde br. 01-03-2-4-35-01/25 od 10. februara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Sinan-begova džamija, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 stav 5 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET **o postavljenju imama**

Behrudin (Fadil) Ćeso, rođen 18. decembra 2002. godine u Bugojnu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Sinan-begova džamija, Medžlis Islamske zajednice Goražde, počevši od 1. februara 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Goražde i Behrudin Ćeso će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. februara 2025. godine i važi do 31. januara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-740-2/25

Datum: 15. ša'ban 1446. god. po H.

14. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije tuzlanskog br. 05-2-07-1-167-2/25 od 6. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica

br. 02-07-1-34/25 od 29. januara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Gornji Doborovci, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 stav 5 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Abdurahman (Edin) Siočić, rođen 4. juna 2000. godine u Tuzli, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Gornji Doborovci, Medžlis Islamske zajednice Gračanica, počevši od 1. februara 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Gračanica i Abdurahman Siočić će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. februara 2025. godine i važi do 31. januara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-941-2/25

Datum: 18. ša'ban 1446. god. po H.

17. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije travničkog br. 01-07-1-067/25 od 14. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Vitez br. 01-03-01/25 od 3. februara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Bukve, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Dževad (Munib) Jašarević, rođen 5. oktobra 1985. godine u Zenici, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Bukve, Medžlis Islamske zajednice Vitez, počevši od 7. marta 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Vitez i Dževad Jašarević će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 7. marta 2025. godine i važi do 6. marta 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-880-2/25

Datum: 22. ša'ban 1446. god. po H.

21. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-59-2/25 od 19. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanska Krupa br. 02-07-1-73-3/25 od 29. januara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Mahmić Most, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Mersud (Refik) Topalović, rođen 23. oktobra 1994. godine u Bužimu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Mahmić Most, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa, počevši od 1. februara 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa i Mersud Topalović će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. februara 2025. godine i važi do 31. januara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-879-2/25

Datum: 22. ša'ban 1446. god. po H.

21. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-58-2/25 od 19. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanska Krupa br. 02-07-1-72-3/25 od 29. januara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Krušnica, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Adis (Emin) Mahmić, rođen 17. marta 1988. godine u Mahmić Selu, Bosanska Krupa, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Krušnica, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa, počevši od 1. februara 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa i Adis Mahmić će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. februara 2025. godine i važi do 31. januara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-878-2/25

Datum: 22. ša'ban 1446. god. po H.

21. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-57-2/25 od 19. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanska Krupa br. 02-07-1-72-3/25 od 29. januara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Ljusina, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sara-

jevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Hfz. Numan (Enes) Bajrić, rođen 21. februara 1990. godine u Cazinu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Ljusina, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa, počevši od 1. februara 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa i Numan Bajrić će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. februara 2025. godine i važi do 31. januara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-877-2/25

Datum: 22. ša'ban 1446. god. po H.
21. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-56-2/25 od 19. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanska Krupa br. 02-07-1-71-3/25 od 29. januara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Arapuša, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Zehrudin (Enes) Durić, rođen 24. novembra 1992. godine u Bužimu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Arapuša, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa, počevši od 1. februara 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa i Zehrudin Durić će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se reguli-

sati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. februara 2025. godine i važi do 31. januara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-803-2/25

Datum: 29. ša'ban 1446. god. po H.

28. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-52-2/25 od 17. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 02-07-1-37-4/25 od 8. februara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Donja Ljubija, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET **o postavljenju imama**

Džemil (Enes) Majetić, rođen 3. maja 2005. godine u Bihaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Donja Ljubija, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 1. marta 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Prijedor i Džemil Majetić će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. marta 2025. godine i važi do 28. februara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-6502-2/24

Datum: 22. ša'ban 1446. god. po H.

21. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-440-2/24 od 10. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Cazin br. 01-07-1-228-2/2024 od 13. decembra 2024. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Liskovac, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET **o postavljenju imama**

Belmin (Zakir) Bajrić, rođen 10. septembra 1996. godine u Visokom, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Liskovac, Medžlis Islamske zajednice Cazin, počevši od 1. januara 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Cazin i Belmin Bajrić će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025. godine i važi do 31. decembra 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-848-2/25

Datum: 22. ša'ban 1446. god. po H.

21. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije tuzlanskog br. 05-2-07-1-211-2/25 od 11. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Banovići br. 02-03-2-4-39/25 od 6. februara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Treštenica, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Asmir (Redžo) Kovačević, rođen 20. jula 1981. godine u Banovićima, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Treštenica, Medžlis Islamske zajednice Banovići, počevši od 1. marta 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Banovići i Asmir Kovačević će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. marta 2025. godine i važi do 28. februara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1038-2/25

Datum: 28. ša'ban 1446. god. po H.

27. februar 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije tuzlanskog br. 05-2-07-1-271-2/25 od 21. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bijeljina br. 03-07-1-78/25 od 19. februara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Bijeljina, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Muamer (Samir) Camić, rođen 4. novembra 1997. godine u Tuzli, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Bijeljina, Medžlis Islamske zajednice Bijeljina, počevši od 1. januara 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Bijeljina i Muamer Camić će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025. godine i važi do 31. decembra 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1098-2/25

Datum: 04. ramazan 1446. god. po H.

04. mart 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije tuzlanskog br. 05-2-07-1-285-2/25 od 25. februara 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Živinice br. 02-03-1-89/25 od 25. februara 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Strašanj, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET **o postavljenju imama**

Hfz. Muhamed (Mehmed) Vrtagić, rođen 11. januara 2003. godine u Tuzli, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Strašanj, Medžlis Islamske zajednice Živinice, počevši od 1. marta 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Živinice i Muhamed Vrtagić će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. marta 2025. godine i važi do 28. februara 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1671-3/25

Datum: 27. ramazan 1446. god. po H.

27. mart 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije mostarskog br. 03-07-1-204-1/25 od 26. marta 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Mostar br. 01-03-2-4-332/25 od 17. marta 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Donja Mahala, Nezir-agina džamija, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Nermin (Juso) Šehić, rođen 17. juna 1992. godine u mjestu Rabina, Mostar, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Donja Mahala, Nezir-agina džamija, Medžlis Islamske zajednice Mostar, počevši od 18. marta 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Mostar će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 18. marta 2025. godine i važi do 17. marta 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1530-3/25

Datum: 27. ramazan 1446. god. po H.

27. mart 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije zeničkog br. 01-07-1-118-2/2025 od 19. marta 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Žepče br. 02-07-03-61/2025 od 19. marta 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Begov Han, džamija Misbah, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice,

održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Samed (Sifet) Okanović, rođen 14. septembra 1985. godine u Željeznom Polju, Žepče, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Begov Han, džamija Misbah, Medžlis Islamske zajednice Žepče, počevši od 30. novembra 2024. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Žepče i Samed Okanović će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. aprila 2025. godine i važi do 31. marta 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1670-2/25

Datum: 04. ševval 1446. god. po H.

02. april 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije mostarskog br. 03-07-1-203-1/25 od 26. marta 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Mostar br. 01-03-2-4-332-1/25 od 17. marta 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Carina-Musala, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Arnel (Huso) Demirović, rođen 8. marta 1989. godine u Sarajevu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Carina - Musala, Medžlis Islamske zajednice Mostar, počevši od 18. marta 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Mostar i Arnel Demirović će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati

međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 18. marta 2025. godine i važi do 17. marta 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1764-2/25

Datum: 09. ševval 1446. god. po H.

07. april 2025. godine

Na osnovu mišljenja Muftije travničkog br. 01-07-1-140/25 od 3. aprila 2025. godine, rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. 03-03-2-4-348/2025 od 27. marta 2025. godine, u predmetu postavljenja imama u Džemat Brajići, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 17 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET **o postavljenju imama**

Semir (Kasim) Šiljak, rođen 16. novembra 1994. godine u mjestu Kljaci, Travnik, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Brajići, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 13. aprila 2025. godine.

Na temelju ovog dekreta, Medžlis Islamske zajednice Travnik i Semir Šiljak će, u skladu s odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu s Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 13. aprila 2025. godine i važi do 12. aprila 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1324-2/25

Datum: 12. ševval 1446. god. po H.

10. april 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sarajevo br. 03-2-4-872/25 od 10. marta 2025. godine, te na osnovu mišljenja Muftije sarajevskog br. 03-07-1-144-1/25 od 9. aprila 2025. godine, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva Islamske zajednice u Bosni Hercegovini, te članova 16,26 i 49 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446 god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T o postavljenju imama

Ahmed (Mustafa) Serdarević, rođen 1. maja 1982. godine u Sarajevu, do sada raspoređen na dužnost imama, hatiba i muallima u Džematu Kijevo, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. majem 2025. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Orahov Brijeg, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, počevši od 1. juna 2025. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Sarajevo i Ahmed Serdarević će, u skladu sa odredbama člana 68 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor o obavljanju imamske službe. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i Imama u skladu sa Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici. Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. juna 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1178-3/25

Datum: 04 ramazan 1446. god. po H.

04. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Muftije vojnog broj: 18-38-509-3/25 od 27. februara 2025. godine, u predmetu postavljenja brigadnog imama u Komandi Glavne logističke baza Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, shodno odredbi člana 26 i člana 75 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj re-

dovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. Po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T o postavljenju imama pripravnika

Abdusamed (Šaban) Šljivar, rođen 6. jula 1999. godine u Travniku, postavlja se na dužnost brigadnog imama i hatiba, u Komandi Glavne logističke baze Oružanih snaga Bosne i Hercegovine počevši od 2. aprila 2025. godine do 30. juna 2025. godine.

Na temelju ovoga dekreta Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine i Abdusamed Šljivar će, u skladu sa odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor o radu na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Ministarstva i imama u vremenu od 2. aprila 2025. godine do 30. juna 2025. godine u skladu sa Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama i hatiba obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Imenovani je dužan po okončanju pripravničkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita za imama, hatiba i muallima pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 2. aprila 2025. godine i važi do 30. juna 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1182-2/25

Datum: 05. ramazan 1446. god. po H.

05. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Muftije vojnog broj: 18-38-509-4/25 od 3. marta 2025. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u 1. pješadijskom bataljonu – 5. pješadijske brigade Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, shodno odredbi člana 26 i člana 75 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. Po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama pripravnika

Hfz. Ahmed (Mirsad) Mrahorović, rođen 8. aprila 1995. godine u Tuzli, postavlja se na dužnost bataljonskog imama i hatiba u svojstvu pripravnika, u 1. pješadijskom bataljonu – 5. pješadijske brigade Oružanih snaga Bosne i Hercegovine počevši od 2. aprila 2025. godine.

Na temelju ovoga dekreta Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine i Ahmed Mrahorović će, u skladu sa odredbama člana 69 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, zaključiti Ugovor o radu na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Ministarstva i Imama pripravnika u vremenu od 2. aprila 2025. godine do 1. aprila 2026. godine u skladu sa Pravilnikom o službi u Islamskoj zajednici.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama i hatiba obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Imenovani je dužan po okončanju pripravničkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita za imama, hatiba i muallima pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 2. aprila 2025. godine i važi do 1. aprila 2026. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj:03-07-1-338-2/25

Datum: 08. ša'ban 1446. god. po H.

07. februar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Fojnica br. 03-07-1-1-2/20/25 od 3. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., odnosno 28. decembra 2024. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o razrješenju dužnosti imama

Abdulah (Šaban) Šemić, rođen 3. augusta 1963. godine u Halinovićima, Kanj, imam, hatib i muallim u Džematu Gornja Mahala, Medžlis Islamske zajednice Fojnica, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 31. decembrom 2024. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj:03-07-1-6705-2/25

Datum: 08. ša'ban 1446. god. po H.

07. februar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Visoko br. 03-07-328/24 od 30. decembra 2024. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., odnosno 28. decembra 2024. godine, Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o razrješenju dužnosti imama**

Džemail (Husejin) Nukić, rođen 5. aprila 1963. godine u Cerskoj, Vlasenica, imam, hatib i muallim u Džematu Orašac, Medžlis Islamske zajednice Visoko, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 31. oktobrom 2024. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: Broj: 03-07-1-73-34/25

Datum: 15. ša'ban 1446. god. po H.

14. februar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj br. 04/2025-1446. od 2. januara 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., odnosno 28. decembra 2024. godine, Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o razrješenju dužnosti glavnog imama**

Idriz (Aziz) Hasanović, rođen 3. marta. 1991. godine u Srebrenici, glavni imam Medžlisa Islamske zajednice Varaždin, razrješava se dužnosti glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Varaždin, zaključno sa 31. augustom 2023. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1060-2/25

Datum: 22. ša'ban 1446. god. po H.

21. februar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Muftije vojnog br. 18-38-509-2/25 od 19. februara 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o razrješenju dužnosti imama**

Sabid (Sead) Jusić, rođen 21. septembra 1988. godine u Bosanskoj Krupi, brigadni imam u Komandi 6. pješadijske brigade Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 28. februarom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1149-2/25

Datum: 29. ša'ban 1446. god. po H.

28. februar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanski Novi br. 01-07-1-40/25 od 27. februara 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i člana 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o razrješenju dužnosti imama**

Džemil (Enes) Majetić, rođen 3. maja 2005. godine u Bihaću, imam, hatib i muallim u Džematu Gornji Agići, Medžlis Islamske zajednice Bosanski Novi, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 28. februarom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1181-2/25

Datum: 04. ramazan 1446. god. po H.

04. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Muftije vojnog br. 18-38-509-4/25 od 3. marta 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T
o razrješenju dužnosti imama

Abdusamed (Šaban) Šljivar, rođen 6. jula 1999. godine u Travniku, bataljonski imam u 1. pješadijskom bataljonu - 5. pješadijske brigade Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 1. aprilom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1178-2/25

Datum: 04. ramazan 1446. god. po H.

04. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Muftije vojnog br. 18-38-509-3/25 od 27. februara 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T
o razrješenju dužnosti imama

Mehmed (Sakib) Latić, rođen 1. aprila 1970. godine u Pridvorcima, Gornji Vakuf, brigadni imam u Komandi Glavne logističke baze Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 1. aprilom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1131-2/25

Datum: 14. ramazan 1446. god. po H.

14. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Koordinatora vjerskih poslova Islamske zajednice Bošnjaka u Australiji br. 05/25 od 26. februara 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o razrješenju dužnosti imama**

Mirsel (Murat) Kozica, rođen 14. decembra 1987. godine u Prijepolju, Republika Srbija, imam, hatib i muallim u Džematu Bosanska Islamska zajednica Perth, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 31. martom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1391-2/25

Datum: 17. ramazan 1446. god. po H.

17. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sarajevo br. 03-07-1-823/25 od 6. marta 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i člana 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o razrješenju dužnosti imama**

Malik (Smail) Šljivo, rođen 1. januara 1965. godine u Pšeniku, Jajce, pomoćnik glavnog imama u Medžlisu Islamske zajednice Sarajevo, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 28. februarom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1375-2/25

Datum: 17. ramazan 1446. god. po H.

17. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Muftije vojnog br. 18-38-509-6/25 od 13. marta 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T
o razrješenju dužnosti imama

Salih (Halid) Grabus, rođen 25. marta 1970. godine u Željeznom Polju, Žepče, glavni imam Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 25. martom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1377-2/25

Datum: 17. ramazan 1446. god. po H.

17. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Muftije vojnog br. 18-38-509-7/25 od 13. marta 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T
o razrješenju dužnosti imama

Mr. Haris (Hamed) Hadžić, rođen 29. juna 1973. godine u Sarajevu, štabni imam Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 25. martom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj:03-07-1-1671-2/25

Datum: 27. ramazan 1446. god. po H.

27. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Mostar br. 01-03-2-4-332/25 od 17. marta 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i člana 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o razrješenju dužnosti imama**

Nermin (Juso) Šehić, rođen 17. juna 1992. godine u mjestu Rabina, Mostar, imam, hatib i muallim u Džematu Kružanj, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 17. martom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1725-2/25

Datum: 05. ševval 1446. god. po H.

03. april 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Cazin br. 01-07-1-46-2/2025 od 20. marta 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o razrješenju dužnosti imama**

Hasan (Mustafa) Pašić, rođen 25. septembra 1963. godine u mjestu Podgredina, Cazin, imam, hatib i muallim u Džematu Čajići, Medžlis Islamske zajednice Cazin, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 31. martom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1742-2/25

Datum: 06. ševval 1446. god. po H.

04. april 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Muftije vojnog br. 18-38-509-8/25 od 1. aprila 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1742-2/25

Datum: 06. ševval 1446. god. po H.

04. april 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Muftije vojnog br. 18-38-509-8/25 od 1. aprila 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o razrješenju dužnosti imama**

Adnan (Nurija) Kovačević, rođen 23. augusta 1988. godine u Zenici, brigadni imam u BrZS i PZO Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 17. aprilom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1712-2/25

Datum: 06. ševval 1446. god. po H.

04. april 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica br. 02-07-1-101/25 od 24. marta 2025. godine, shodno odredbi člana 26 i 135 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 28. decembra

2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T o razrješenju dužnosti imama

Muhibija (Huso) Topčagić, rođen 26. juna 1961. godine u mjestu Soko, Gračanica, imam, hatib i muallim u Džematu Vranovići, Medžlis Islamske zajednice Gračanica, razrješava se navedene dužnosti, zaključno sa 30. aprilom 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1060-3/25

Datum: 22. ša'ban 1446. god. po H.

21. februar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Vojnog muftije br. 18-38-509-2/25 od 19. februara 2025. godine, u predmetu postavljenja bataljonskog imama u Komandi 6. pješadijskog bataljona Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u Bihaću, shodno odredbi člana 16 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T o postavljenju imama

Sabid (Sead) Jusić, rođen 21. septembra 1988. godine u Bosanskoj Krupi, postavlja se na dužnost bataljonskog imama i hatiba, u Komandi 6. pješadijske brigade Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, počevši od 1. marta 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama i hatiba obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. marta 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1099-2/25

Datum: 28. ša'ban 1446. god. po H.

27. februar 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanska Dubica br. 03-21/2025 od 12. februara 2025. godine, a na osnovu mišljenja Muftije banjalučkog br. 01-03-1-141/25 od 21. februara 2025. godine, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 stav 4 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o postavljenju imama**

Fahrudin (Derviš) Imamović, rođen 30. aprila 1966. godine u Čejrecima, Prijedor, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Polje, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Dubica, počevši od 1. februara 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. februara 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-6503-2/24

Datum: 04. ramazan 1446. god. po H.

04. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Cazin br. 01-07-1-226-2/2024 od 13. decembra 2024. godine, a na osnovu mišljenja Muftije bihačkog br. 01-07-1-447-2/24 od 25. decembra 2024. godine, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Amir (Muhamed) Beširević, rođen 2. juna 1984. godine u Cazinu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Glogovac, Medžlis Islamske zajednice Cazin, počevši od 1. januara 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. januara 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1215-2/25

Datum: 06. ramazan 1446. god. po H.
06. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanski Novi br. 02-07-1-43/25 od 28. februara 2025. godine, a na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-67-2/25 od 4. marta 2025. godine, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Emir (Ismet) Nuhiić, rođen 20. juna 1984. godine u Drvetinama, Bugojno, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Prekosanje, Medžlis Islamske zajednice Bosanski Novi, počevši od 15. maja 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 15. maja 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1200-2/25

Datum: 06. ramazan 1446. god. po H.

06. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Goražde br. 01-07-01-52-01/25 od 3. marta 2025. godine, shodno odredbama člana 18 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o postavljenju imama**

Muhamed (Šaćir) Muratović, rođen 15. marta 1971. godine u Foči, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Vranići, Medžlis Islamske zajednice Goražde, počevši od 6. marta 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 6. marta 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1207-2/25

Datum: 06. ramazan 1446. god. po H.

06. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Novi Travnik br. 01-07-110/25 od 8. februara 2025. godine, a na osnovu mišljenja Muftije travničkog br. 01-07-1-081//25 od 24. februara 2025. godine, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 stav 4 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o postavljenju muallime**

Fata (Sakib) Hajrić, rođena 2. marta 1973. godine u Vejzovićima, Novi Travnik, postavlja se na dužnost muallime u Džemat Grad, Medžlis Islamske zajednice Novi Travnik, počevši od 1. marta 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovana je dužna poslove muallime obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. marta 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1266-2/25

Datum: 10. ramazan 1446. god. po H.

10. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Vojnog muftije br. 18-38-509-5/25 od 6. marta 2025. godine, u predmetu postavljenja brigadnog imama u Komandi 6. pješadijske brigade Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u Bihaću, shodno odredbi člana 16 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET **o postavljenju imama**

Ahmed (Ibrahim) Kalajdžić, rođen 6. jula 1997. godine u Tuzli, postavlja se na dužnost brigadnog imama i hatiba, u Komandi 6. pješadijske brigade Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, počevši od 7. aprila 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama i hatiba obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 7. aprila 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1567-2/25

Datum: 26. ramazan 1446. god. po H.

26. mart 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Velika Kladuša br. 01-07-1-100-16/25 od 12. marta 2025. godine, a na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-87-2/25 od 21. marta 2025. godine, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 16 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decem-

bra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Amir (Hasan) Jusić, rođen 11. aprila 1979. godine u Cazinu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Vrnograč, Medžlis Islamske zajednice Velika Kladuša, počevši od 23. januara 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 23. januara 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1742-3/25

Datum: 06. ševval 1446. god. po H.

04. april 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Vojnog muftije br. 18-38-509-8/25 od 1. aprila 2025. godine, u predmetu postavljenja štabnog imama u Komandi podrške Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, shodno odredbi člana 16 i 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Adnan (Nurija) Kovačević, rođen 23. augusta 1988. godine u Zenici, postavlja se na dužnost štabnog imama i hatiba, u Komandi podrške Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, počevši od 18. aprila 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama i hatiba obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 18. aprila 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 03-07-1-1041-2/25

Datum: 12. ševval 1446. god. po H.

10. april 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bužim br. 02-07-1-32-2/25 od 18. februara 2025. godine, a na osnovu mišljenja Muftije bihaćkog br. 01-07-1-96-2/25 od 4. aprila 2025. godine, shodno odredbi člana 17 Pravilnika o organizaciji i radu muftijstva, te člana 18 stav 4 i člana 26 Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH, br. 1-2/2025.*), donesenom na četvrtoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. decembra 2024. godine, odnosno 27. džumadel-uhra 1446. god. po H., Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T **o postavljenju imama**

Senahid (Zuhdija) Makić, rođen 7. jula 1982. godine u mjestu Bag, Bosanska Krupa, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u Džemat Zborište, Medžlis Islamske zajednice Bužim, počevši od 1. maja 2025. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici.

Dekret stupa na snagu 1. maja 2025. godine.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 01-07-1-1379-2/25

Datum: 14. ramazan 1446. god. po H.

14. mart 2025. godine

Na temelju odredbi člana 61. i 82. Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst, odredbi člana 4. Pravilnika o reisu-l-ulemi Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i odredbe člana 26. Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici, Reisu-l-ulema Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini donosi:

D E K R E T **o razrješenju dužnosti imama**

Član 1.

Dr. Mirsad (Mehmed) Kalajdžić, rođen 11. januara 1967. godine u mjestu Glodi, Zvornik, imam, hatib i muallim u Džematu AISBH Sydney, Islamska za-

jednica Bošnjaka u Australiji, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 3. aprilom 2025. godine.

Član 2.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret broj: 03-07-1-3060/21. od 05. muharrema 1446. god. po H., odnosno 11. jula 2024. godine.

O b r a z l o ž e n j e

Dr. Mirsad Kalajdžić je imenovan na dužnost imama, hatiba i muallima u Džematu AISBH Sydney dekretom reisu-l-uleme broj: 03-07-1-3060/24. od 05. muharrema 1446. god. po H., odnosno 11. jula 2024. godine.

Reisu-l-ulema je Odlukom br. 03-07-1-3830-4/22 od 06. džumadel-uhra 1444. god. po H., odnosno 30. decembra 2022. godine, imenovao Mirsada Kalajdžića za Koordinatora vjerskih poslova za područje Islamske zajednice Bošnjaka u Australiji sa namjerom da koordinira vjerske poslove, radi uvezivanja džemta u Krovnu organizaciju, a sve u skladu sa Ustavom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i Pravilnikom o organiziranju Islamske zajednice u dijaspori.

S obzirom na to da ni nakon dvije godine nisu ispunjeni zadaci iz navedene Odluke, te da se i dalje ignorišu upute Rijasetu i Reisul-uleme, Mirsad Kalajdžić je razriješen sa dužnosti Koordinatora vjerskih poslova za područje Islamske zajednice Bošnjaka u Australiji, Odlukom br. 01-07-1-1379/25 od 13. marta 2025. godine, odnosno 13. ramazana 1446. god. po H.

Zbog svega navedenog a u skladu sa svojim nadležnostima, Reisu-l-ulema kao vrhovni poglavar i vrhovni muftija Islamske zajednice odlučio je kao u dispozitivu.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Napomene saradnicima

Glasnik je zvanično glasilo Rijaset Islamske zajednice BiH. Izlazi dvomjesečno. Objavljuje akademske članke, istraživačke i stručne radove, prevedene tekstove, prikaze knjiga iz oblasti vjerskih disciplina i islamske/bošnjačke kulturne baštine kao i službeni akta organa Rijaset Islamske zajednice u BiH. Objavljuje i radove iz drugih oblasti po odluci urednika. Glasnik nastoji popularizirati naučna istraživanja iz oblasti islamskih nauka i kulturne baštine Bošnjaka te informirati čitaoce o radu službi i institucija Rijaset IZ-e.

Svi objavljeni radovi odobreni su od strane urednika. Akademska, pravna i jezička odgovornost je na autorima radova. Osnovni jezik Glasnika je bosanski. Prilikom pisanja radova primjenjuje se norma Pravopisa bosanskog jezika sa fonetskom transkripcijom dok se naučna transkripcija pri-

mjenjuje u uskostručnim tekstovima. Vrstu naučne transkripcije bira autor. Radovi mogu sadržavati arapski, turski, perzijski kao i druge jezike u transkripciji. Dostavljeni radovi su predmet provjere urednika u smislu akademskih i tehničkih kriterija. Autori prihvataju redakcijske intervencije u tekstu.

Radovi se mogu poslati putem maila glasnik_riz@yahoo.com ili na adresu: Gazi Husrev-begova 56a, 71000 Sarajevo. Rad mora biti u Microsoft Wordu ne veći od 10 stranica formata A4, font Times New Roman. Slike i svi drugi prilozi moraju biti priloženi odvojeno.

Sva prava zadržana. Nijedan dio Glasnika ne može biti umnožavan, pohranjivan u sisteme za umnožavanje bez prethodnog dopuštenja Uredništva i autora tekstova, izuzev kratkih navoda u naučne svrhe.

ISSN 1512-6609, ISSN 2233-095X (Online)

Izdavač: RIJASET ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI. Urednik: MUSTAFA PRLJAČA; Redakcija: MEHO ŠLJIVO, SAMEDIN KADIĆ, SENADA TAHIROVIĆ, MEVLUDIN DIZDAREVIĆ, EKREM TUCAKOVIĆ i ALDINA SULJAGIĆ-PIRO; tehnički urednik: SUAD PAŠIĆ lektura: TARIK JAKUBOVIĆ; dizajn korice: TARIK JESENKOVIĆ; prijevod na arapski jezik: NURKO KARAMAN; prijevod na engleski jezik: IFET MUSTAFIĆ. DTP: El-Kalem. Štampa: Štamparija DOBRA KNJIGA, d.o.o. - Sarajevo; Uredništvo i administracija: 71000 Sarajevo, Gazi Husrev-begova br. 56A, telefon: 033/532-255, fax: 033/441-800, e-mail: glasnik_riz@yahoo.com. Glasnik izlazi dvomjesečno. Rukopise slati na adresu Uredništva. Rukopisi se ne vraćaju. Štampani tiraž 2000 primjeraka. Cijena Glasnika iznosi 10 KM. Uplata u KM na žiro-račun 1602005500015065 kod VAKUFSKE BANKE DD Sarajevo - uz naznaku za Glasnik. Glasnik je upisan u registar javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta pod brojem 446 od 27. 08. 1994. godine.

The Herald

of the Riyasat of the Islamic Community
in Bosnia and Herzegovina

البلاغ

مجلة المشيخة الإسلامية
في البوسنة والهرسك